

T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

**571 NUMARALI EVKAF DEFTERİNE GÖRE
AYDIN VAKIFLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
EMİNE SÖNMEZ

Tez Danışmanı
Doç. Dr. SADULLAH GÜLTEN

ORDU – 2017

TEZ JÜRİ ONAY SAYFASI

Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 12530300008 numaralı Yüksek Lisans öğrencisi EMİNE SÖNMEZ ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı "571 NUMARALI EVKAF DEFTERİNE GÖRE AYDIN VAKIFLARI" başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur. Bu çalışma TARİH Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS Tezi olarak kabul edilmiştir.

Ad-Soyad-Üniversite

İmza

Başkan (Danışman): DOÇ. DR. SADULLAH GÜLTEN -ORDU ÜNİVERSİTESİ

Jüri Üyeleri : DOÇ. DR. SEZAI BALCI -GİRESUN ÜNİVERSİTESİ

: DOÇ. DR. AYŞE PUL -ORDU ÜNİVERSİTESİ

Savunma Tarihi: 21.04.2017

BİLDİRİM

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “571 Numaralı Evkaf Defterine Göre Aydın Vakıfları” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bildiririm.

21.04.2017

EMİNE SÖNMEZ

ÖZET

[SÖNMEZ Emine] [571 Numaralı Evkaf Defterine Göre Aydın Vakıfları], [Yüksek Lisans Tezi], [Ordu- 2017].

Vakıflar kişilerin dini gerekçeleri ön plânda tutarak toplumun ihtiyaçlarını karşılamak için kurdukları müesseselerdir. Devlete veya topluma hizmet etmek isteyen kişiler vakıflar aracılığıyla varlıklarını sürdürmeye çalışmışlardır. Devletin sosyal yapısı içinde kendilerine has özellikleriyle toplumun yapı taşı haline almış olan vakıflar, hayatın her alanında varlıklarıyla devlet ekonomisine ve sosyal düzene katkı sağlamışlardır. Osmanlı Devleti'nde vakıflar, devletin kuruluşundan yıkılışına kadar her zaman önemli yer tutmuştur

Bu çalışmada Aydın sancağına bağlı kazaların Aydınogulları ve Osmanlılar döneminde kurulmuş olan vakıfları incelenmektedir. Aydın, mevcut konumu itibariyle devletin önemli siyasi merkezlerinden biri olmuş ve bundan dolayı da yönetici ve ileri gelenlerin yatırım yaptıkları yerleşim yeri olmuştur. Aydın'da özellikle padişahların, valide sultanların ve şehzadelerin yaptırdıkları müesseseler önem arz etmektedir. Bugün bile bu kurumlardan birçoğu ayakta kalmayı başarabilmiştir.

Türk-İslam geleneği olan vakıf kurumları toplumun sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılayacak her türlü sosyal tesisin yapılmasını sağlamıştır. TD 571 numaralı Aydın evkaf defteri incelendiğinde Aydın'daki vakıf kurumlarının genel olarak camii ve mescitler üzerine yoğunlaştığı görülür. Osmanlı Devleti ve İslam dünyasının pek çok yerinde olduğu gibi Aydın sancağında da dini müesseselerin yapımı ve bu müesseselerin faaliyetlerinin sürdürülmesine önem verilmiştir. Vakıflar kurulan bölgenin gelişmesinde önem sağladığı gibi devlet sosyal devlet olma geleneğini vakıflar sayesinde gerçekleştirmiştir.

TD 571 numaralı Aydın evkaf defterinde İzmir, Ayasuluğ, Birgi, Güzelhisar, Tire, Urla, Yenişehir, Bozdoğan, Alaşehir, Sart ve Kestel vakıflarını bir arada görmek mümkündür. Aydın evkaf defterini incelerken bu kazaları tek tek ele alıp vakıf eserlerine ulaştık. Ayrıca bu defter sayesinde vakfa bağlı olan köyler, cemaatler ve mahalleler hakkında da bilgi sahibi olup bölgede yaşayan nüfusa da erişme imkânımız olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Vakıf, Osmanlı Devleti, Aydın, Aydınogulları.

ABSTRACT

[SÖNMEZ Emine] , [*According to the Foundations Book number 571 Foundations in Aydın*], [Master's Thesis], [Ordu – 2017].

Foundations are the institutions that people establish to meet the needs of the society by holding religious reasons in the forefront. Persons who want to serve in the state or in the community have tried to maintain their assets by means of foundations.

Foundations that have become the building blocks of the society with their special characteristics in the social structure of the state, they have contributed to the state economy and the social organization with their assets in every area of life. In the Ottoman Empire, the foundations had an important place in the period from the establishment phase to the demolition period of the state

In this thesis study it is examined the Foundations which placed in Aydın district belonging to Aydınoğulları and Ottoman periods. With it's geopolitical situation, Aydın became one of the most important political centers of the state, where upon became a settlement that the administrators and notables of the city make investments. Especially the Foundations established by Padishah, Valide Sultan and the line ages have great importance. Even today a few of these establishments managed to survive.

Foundations of İslamic tradition had a great role to meet the social and economical needs of the society by establishing social facilities in any kind. When we look at TD 571 Aydın's book, we understand the basic aim of the foundation in Aydın is to build a mosque and a mosque. As well as being in many parts of the Ottoman State and the Islamic world, the importance of the construction of religious institutions and the maintenance of the activities of these institutions has been emphasized. As the foundations gave importance to the development of the established region, the state realized the tradition of becoming a social state through foundations.

While studying this notebook belonging to Aydın, we examined the districts in the region one by one and reached foundation works. We also have knowledge about the peasants, communities, who are connected with the foundation. Thanks to this notebook, it is possible to

see the foundations of İzmir, Ayasuluğ, Birgi, Güzelhisar, Tire, Urla, Yenişehir, Bozdoğan, Alaşehir, Sart and Kestel in Aydın together.

Keywords: Foundation, Ottoman Empire, Aydın, Aydınoğulları.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Emine SÖNMEZ
Doğum Yeri ve Tarihi	Havza / 09.02.1989
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Ordu Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi	Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yeniçağ Tarihi
Yabancı Diller	İngilizce
İletişim	
E-posta	Emine_4034@hotmail.com.

ÖNSÖZ

Arşiv kaynakları, tarihi konuların aydınlatılması noktasında bize önemli bilgiler vermektedir. Bu arşiv kayıtları arasında vakıflarla ilgili bilgilerin bulunduğu vakıf defterlerinin önemi büyüktür. Bunların incelenmesiyle vakıflar hakkında bilinenler giderek artmış ve artmaya da devam etmektedir. Arşiv belgelerinin hizmete açılması, vakıflar üzerine çalışma yapan araştırmacıların önünü açmış, geçmişten günümüze aktarılan vakıfların incelenmesiyle arşiv belgelerinin daha da önem kazanması sağlanmıştır.

İslam dünyasında kurulan vakıflar sayesinde toplumsal dayanışma artmıştır. İslam devletinde uygulanmasıyla devam eden vakıf kurumu, Osmanlı Devleti'nde de kendini göstermiş, toplumsal hayatın her alanına yayılmıştır. Çünkü toplum; dini, eğitim, ticari, sağlık vs. birçok alandaki müesseselerin vakıflar aracılığıyla yürütüldüğünün bilincindedir. Bundan dolayı toplum tarafından vakıflara büyük önem verilmiştir.

Osmanlı Devleti kuruluş döneminden itibaren fethedilen bölgelerde iskân siyaseti başlatarak bu bölgelerin Türkleşmesini sağlamıştır. Vakıflar sayesinde Türkleşen bölgelerde şehirler, köyler gelişmiş ve bayındır hale gelmiştir. Vakıflar dini amaçla kurulmuş olmalarının yanı sıra devletin sosyal devlet anlayışını resmen sağlayamadığı noktalarda bu görevi üstlenmektedir. Toplumun ihtiyaç duyduğu sosyal-kültürel ve dini hizmetleri vakıf kurumları sayesinde yerine getirmiştir. Toplumun her kademesinden pek çok kimseye vakıflar aracılığıyla hizmet verilmiştir.

Bu çalışmada Aydınoğulları ve Osmanlı döneminde kurulmuş vakıflar incelenmiştir. Çalışmanın ana kaynağı Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü bünyesindeki Kuyûd-ı Kadime Arşivi'nde bulunan TD 571 numaralı Aydın evkaf defteridir. Defterdeki veriler sayesinde Aydın sancağının kaza, nahiye, köy ve mahallelerine ulaşma imkânımız olmuştur. Bu defterde Aydın oğulları dönemindeki bölgenin eski yöneticilerine, Osmanlı padişahları ve devlet adamları tarafından kurulan vakıflarla ilgili önemli bilgileri bulmaktayız. Teze ilk olarak, defterin yeni yazıya aktarılmasıyla başlanmıştır. Aydın sancağına bağlı kazalar belirlenmiş ve vakıf eserleri, bunların gelir kalemleri ve kurucuları tespit edilmiştir. Böylece bölgeye ait verilerle birlikte kazalara ilişkin ayrıntılı bilgilere de erişilmiştir. Bu defter sayesinde sadece vakıflara değil aynı zamanda Aydın sancağında yaşayan cemaat ve topluluklara da erişme imkânı doğmuştur. Cemaat ve yer adlarına ulaşmamızda Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı tarafından tıpkıbasımı yayınlanan TD 166 numaralı muhasebe icmâl defterinden

yararlanılmıştır. Ayrıca TD 8 numaralı ve 1480 (H.896) tarihli Aydın tahrir defteri sayesinde Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman dönemi Aydın şehrini karşılaştırma imkânımız olmuştur.

TD 571 numaralı Kanuni dönemi evkaf defteri sayesinde Aydın'da hangi vakıflar kurulmuş, hangi kazalarda vakıflara daha çok önem verilmiş, bunları görebilme imkânı doğmuştur. Ele aldığımız bölgenin vakıf kurucularına, vakıf görevlilerine, vakfın gelir ve giderlerine, defter sayesinde erişip Aydın vakıflarını oluşturan bütün unsurları ele aldık. Vakıf kurumlarının toplumda nasıl rol oynadığını, Aydın'da daha çok hangi vakıf kaynaklarına önem verildiğini ve bu vakıfların toplumun ihtiyaçlarını ne derece karşılamış olduğunu tezimizde aydınlatmaya çalıştık. Bu itibarla tez iki bölümden oluşmaktadır. Kaynak ve araştırmaların yer aldığı bölümde tezimizde kullandığımız kaynaklar ve araştırmalar tanıtılmıştır. Giriş bölümünde genel olarak vakıf kavramı ve Osmanlı Devleti'nde vakıfların nasıl işletildiği anlatılmaktadır. Birinci bölümde Aydın sancağının tarihi ve coğrafyasından kısaca bahsedilerek vakıfların nelerden oluştuğuna kısaca değinilmiş, son olarak vakıf gelirleri ve görevlilerinden bahsedilmiştir. Tezimizin ikinci bölümünde ise Aydın sancağındaki kazalarda bulunan vakıflar ayrıntılarıyla tasnif edilmiş, vakfi oluşturan unsurların neler olduğu incelenmiştir.

Son olarak tezin hazırlanmasında değerli bilgilerini benimle paylaşan, çalışmalarım da bana yol gösteren değerli danışman hocam Doç. Dr. Sadullah GÜLTEN'e, eğitim hayatım boyunca üzerimde emeği olan bütün bölüm hocalarıma, bilgi ve yardımlarıyla çalışmaya büyük katkı sağlayan değerli hocam Doç. Dr Ayşe PUL'a, desteklerini her zaman hissettiğim aileme ve arkadaşlarıma, değerli fikirlerini benimle paylaşan Ümit KATIRANCI'ya teşekkürlerimi sunarım.

ORDU 2017

EMİNE SÖNMEZ

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT.....	III
ÖZGEÇMİŞ.....	V
ÖNSÖZ.....	VI
İÇİNDEKİLER.....	VIII
KISALTMALAR.....	XXII
TABLolar VE EKLER.....	XXIII
GİRİŞ.....	1
A.KAYNAKLAR VE ARAŞTIRMALAR.....	1
1.Kaynaklar.....	1
2.Araştırmalar.....	4
B. VAKIF KAVRAMI VE OSMANLI'DA VAKIF MÜESSESESİ.....	6
1.Vakıf Kavramı ve Vakıfların Tarihi Gelişimi.....	6
2. Osmanlı Devleti'nde Vakıf Müessesesi.....	8
BİRİNCİ BÖLÜM.....	17
A. AYDIN COĞRAFYASI VE TARİHİ.....	17
1. Aydın Coğrafyası.....	17
2. Aydın Tarihi.....	19
B. AYDIN VAKIFLARININ GENEL ÖZELLİKLERİ.....	23
1. Vakıf Kurucuları.....	23
2. Aydın' da Kurulan Vakıfların Amacı.....	26
2.1. Dini Amaçla Kurulan Vakıflar.....	26
2.2. Eğitim Amaçlı Kurulan Vakıflar.....	28
2.3. Ticari Amaçlı Kurulan Vakıflar.....	29
2.3. İmar Amaçlı Kurulan Vakıflar.....	29
C. VAKIF GÖREVLİLERİ VE VAKIF GELİRLERİ.....	30
1. Vakıf Görevlileri.....	30
2. Vakıf Gelirleri.....	31
İKİNCİ BÖLÜM.....	35
KAZALARA VE KURULUŞ AMAÇLARINA GÖRE AYDIN VAKIFLARI.....	35
İZMİR KAZASI.....	35
A. DİNİ MÜESSESELER.....	35
1. Seydiköy Hasan Ağa Camii.....	35
2. Merhum Faik Paşa Manzumesi (Camii, Medrese ve Muallim-hane).....	35

3. Çamlu Hacı Ali Camii	36
4. Kala-ı Fevkani (Yukarı Kale) Camii	36
5. Kurd İlyas Câmii	37
6. İbrahim Bey Camii	37
7. Mustafa Camii	38
8. Şeyh Abdülkerim Camii	38
10. Hasan Bey Mescidi	38
11. Hacı Hamza veled-i Ohri Mescidi	38
12. Hamza Bey Mescit ve Zaviyesi	39
B. EĞİTİM MÜESSESELERİ	39
1. Halkapınarı Zaviyesi	39
2. Ali veled-i Mehmed Zaviyesi	39
3. Hamza veled-i Şeyh Gazi Paşa Zaviyesi	39
4. Ahi Osman Zaviyesi	39
5. Ahi Çuğa Zaviyesi	40
6. Seydi Oğlu Zaviyesi	40
7. Derviş Sinan Zaviyesi	40
8. Samut Baba Zaviyesi	40
9. Saib Fakih Zaviyesi	41
10. Derviş Yahşi Fakih Zaviyesi	41
11. Mustafa veled-i Hızır Zaviyesi	41
12. Hacı Şahin Zaviyesi	41
13. Hacı Kamadı Medresesi	41
14. Şüca Dede Zaviyesi	42
15. Hoca Yusuf Baba El-Edhemi Zaviyesi	42
16. Hacı Kıvamüddin Kasım Bey Manzumesi (Mescid, Medrese ve Muallim-hane	42
17. Şeyh Mükerrremüddin Zaviyesi	43
C. TİCARİ MÜESSESELER	43
1. Derviş Kulu Yolu	43
2. Diryanda Kervansarayı	44
D. İMAR MÜESSESELERİ	44
1. Cundi Bey İmaretı	44
2. Çağatay Çahı	44
3. Şeyh Evren Çeşmesi	44
E. DİĞER VAKIFLAR	45
1. Hacı Kamadı Vakfı	45

2. İslam Fakih Vakfı.....	45
3. Hızır bin Mustafa Vakfı	45
4. Ayşe Hatun binti Mevlana Ömer Vakfı.....	45
5. Abdi Fakih Vakfı.....	45
6. Yusuf bin Ali Fakih Vakfı.....	46
7. Hoca Ali bin Mehmed Vakfı	46
8. Yusuf bin Mehmed Vakfı.....	46
9. Hamza bin Mustafa Vakfı	46
10. Hacı Abdi bin Hamza Vakfı.....	46
11. Aydın Kethüda bin Tura Bey Vakfı	46
12. Şadıman Reis bin Ali Vakfı.....	46
13. Sultan Hatun Vakfı.....	47
14. Hersekzade Ahmet Paşa Vakfı	47
15. Hazret-i Valide-i Hüdevendigâr Vakfı, Sultaniyye İmaret Vakfı.....	47
AYASULUĞ KAZASI	53
A. DİNİ MÜESSESELER.....	53
1. Aydınoğlu İsa Bey Cevami (camiileri) ve Türbesi.....	53
2. Ezine Bazarı Camii.....	55
3. Hızır Bey Hatunu Mescidi.....	55
4. Subaşı Mescidi	55
5. Cemaloğlu Mescidi.....	55
6. Köse Umur Mescidi.....	56
7. Ahmed Paşa Mescidi	56
8. Hoca Şadgam Mescidi.....	56
9. Hoca Fahreddin Mescidi	56
10. Germiyanlı Mescidi	57
11. Kara Fakih Mescidi	57
12. Şeyhlü Mescidi	57
13. Ak köyü Mescidi	57
14. Kubbeli Mescid	57
15. Tırha Köyü Mescidi.....	58
16. İne Köyü Camisi.....	58
17. Yegan Mescidi.....	58
18. Musa Bey Mescidi ve Zaviyesi	58
19. Musa Bey Mescidi.....	59
20. Şeyh Şehabeddin Türbesi	59

21. Hacı Sinan Türbesi	59
B. EĞİTİM MÜESSESELERİ	60
1. Ahi Pabuççu Zaviyesi	60
2. Kalenderhane Zaviyesi	60
3. İlyas Mutak-ı Aydoğmuş Zaviyesi	60
4. Şeyh Mehmed Zaviyesi	60
5. Sarı Hacı Zaviyesi	60
6. Yahşi Bey Manzumesi (Medrese ve Türbesi)	61
7. Mehmed Şah Çelebi bin Musa Bey Muallimhane ve Mescidi	61
8. Hoca Ömer Medresesi	62
9. Keçeci Ali Mevlevihanesi	62
10. Mevlevihane Vakfı	62
11. Hoca Ali Darülhüffazı	62
12. Bozacı Ali Darülhüffazı	62
13. Köhne Darülhüffazı	63
C. İMAR MÜESSESELERİ	63
1. Azize Hatun İmareti	63
2. Ahmet Paşa İmareti	63
3. Merhum Mağfir Yar Ali Paşa İmaret Vakfı	64
4. Yeni Su Mearası	65
D. DİĞER VAKIFLAR	65
1. Hassa Vakfı	65
2. İmam Mevlana Muhyiddin Vakfı	65
3. Çölmekçi Köyü Vakfı	66
4. Musa Çelebi veled-i Mahmud Bey Vakfı	66
5. Kadim (Eski) Vakfı	66
6. Hundi Hatun Vakfı	66
7. Toyran Bey Vakfı	67
8. Kasım Paşa Vakfı	67
9. Mevlana Kayaş bin Mustafa Vakfı	67
10. Veli bin Can Paşa Vakfı	68
11. Ali Dede Vakfı	68
12. Abdal Ahmed bin Mehmed Seydi Vakfı	68
13. Veli Fakih bin Mehmed Vakfı	68
14. Hacı Hüseyin Vakfı	68
15. İsa Bey bin Mehmed Bey bin Aydın Vakfı	69

16. Şah Paşa binti Sufi Hayrat Vakfı.....	69
17. Rukiyye Hatun Vakfı.....	69
18. İbrahim Dede bin Mustafa Vakfı.....	69
19. Kıdvet'ül Suleha Alâeddin Dede bin Yusuf Vakfı.....	69
20. Buruncuk Mezrası Bilalzade Vakfı	69
TİRE KAZASI	70
A. DİNİ MÜESSESELER.....	70
1. Merhum Mehmed Paşa Camii	70
2. Mevlana Hüsamzade Cami.....	70
3. Mevlana Muhyiddin Cami ve Medresesi	70
4. Darbhane Mescidi.....	71
5. Tanrıverdi Ağa Mescidi.....	71
6. Hacı Kemal Ferraş Mescidi.....	71
7. Hacı Satı veled-i Mehmed Mescidi	71
8. Hisar Mahallesi Mescidi.....	72
9. Yuvağlı Köyü Mescidi	72
10. Hacıoğlu Mahallesi Mescidi.....	72
11. Ağaççılar Mescidi.....	72
12. Alaca Mescid.....	72
13. Hatip Mahallesi Mescidi.....	72
14. Hoca Bahşayış Mescidi	73
15. İbni Çanakçı Mescidi.....	73
16. Yayla Fakih Mescidi	73
17. Hacı Muhyiddin Vakfı.....	73
18. Sofu-köy Mescidi	73
19. İshak Bey Mescidi.....	74
20. Mısırlı Mescidi	74
21. Şeyh Seğid Mescidi	74
22. Kabasakal Mescidi	74
23. Kalamus Mahallesi Mescidi	74
24. Cami Mescidi	75
25. Muarrif Mescidi.....	75
26. Hacı Ahmed Mescidi.....	75
27. Seydi Mahallesi Mescidi	75
28. Küçük Hafız Mescidi.....	75
29. Taş-pazarı Mahallesi Mescidi.....	76

30. Makbere Mescidi.....	76
31. Ekin Hisarı Mescidi.....	76
32. Nefise Hatun binti Mustafa Mescidi.....	76
33. Şeyh Köyü Mahallesi Mescidi.....	76
34. Hacı İsmail Mescidi.....	76
35. Güzellü Köyü Mescidi.....	77
36. Tarakçı Mescidi.....	77
37. Şeyhlü-Göllücesi Köyü Mescidi.....	77
38. Boynu-yoğun Köyü Mescidi	77
B. EĞİTİM MÜESSESELERİ.....	77
1. Kara Hasan Oğlu Zaviyesi	77
2. Hoca Şah Seydi Zaviyesi.....	77
3. Gökbaşlı Zaviyesi.....	78
4. Ahi Hacı Zaviyesi.....	78
5. Çelebi Ese Zaviyesi.....	78
6. Hamza Baba Zaviyesi.....	78
7. Ahi İsrail Zaviyesi.....	78
8. Şeyh Ali Oğlu Mustafa Zaviyesi.....	79
9. İman Ece Zaviyesi.....	79
10. Alâeddin Zaviyesi.....	79
11. Ahi Süleyman Zaviyesi	79
12. Musa Bey Zaviyesi.....	79
13. Kirişçi Ali Zaviyesi	79
14. Kariz-oğlu Zaviyesi.....	79
15. Ahi Baba Zaviyesi	80
16. Şemseddin Bey Mektephane, Zaviye ve Darülhüffazı.....	80
17. Bali Dede Zaviyesi.....	80
18. Burunkuş (Pronko?) Zaviyesi.....	81
19. Şeyh Alihan Zaviyesi	81
20. Ahi Halil Zaviyesi	81
21. Yağcızâde Zaviyesi	81
22. Emre Kadı Zaviyesi.....	81
23. Şüca'üd-din Zaviyesi	81
24. Sakalluoğlu Zaviyesi	82
25. Bal Hoca Zaviyesi	82
26. Delü Baba Zaviyesi	82

27. İbni Usûl Zaviyesi	82
28. Balım Sultan Zaviyesi	82
29. Yahşi Bey Medresesi.....	82
30. Alihan Medresesi.....	83
31. Karişoğlu Medresesi.....	83
32. Yakup Bey Medresesi	83
33. Hacı Sinan bin Hacı Bayezid Medresesi	84
34. Tire Darülhüffazı.....	84
35. Hoca Alâeddin bin Yedigâr Mektephanesi.....	84
36. Hacı Bali Muallimhanesi.....	84
C. İMAR MÜESSESELERİ.....	85
1. Merhum Mehmed Paşa İmareti	85
2. Hafsa Hatun İmareti	85
3. Yahşi Bey İmareti.....	86
4. Ahmed Paşa İmareti	86
5. Hacı Musa Çeşmesi	86
6. At Pazarı Çeşmesi Mecrası.....	86
7. Şüca'üd-din Çeşmesi.....	86
D. DİĞER VAKIFLAR.....	87
1. Bademya Vakfı.....	87
2. Umur Bey ve İsa Bey Vakfı	87
3. Alaca Çeşme Vakfı.....	87
4. Dağbeyi Şeyh Hızır Vakfı	87
5. Hundi Bola Vakfı	87
6. Fota Hatibi Vakfı.....	88
7. Merhum Uç-beyi Mezarı	88
8. Mevlana Derviş Ali bin Yedigâr Vakfı	88
9. Hızır Çelebi bin Rüstem Bey Vakfı.....	88
10. Ali Baba Zaviyesi Şeyhi Derviş Torum Dede Vakfı.....	88
11. Aydınoğlu İsa Bey Vakfı.....	88
12. Tire Şehir Kethüdası Hoca Kemal Vakfı.....	88
13. Hacı Sinan bin Bazarlı Hayratı	88
14. Mevlana Hüsam bin Abdullah Hayratı.....	89
15. Hoca Müslihiddin bin Ali Vakfı.....	89
16. Ümera Sinan Bey Vakfı	89
17. Hızır Şah bin Hacı Reis Vakfı.....	89

18. Dayı Beylü Karyesi Vakfı	89
BİRGİ KAZASI	90
A. DİNİ MÜESSESELER.....	90
1. Mevlana Hayreddin Mescidi	90
2. Mevlana Kurd Kadı Mescidi	90
3. Kenisa Mescidi	90
4. Kelüs Mescidi.....	90
5. Hacı Seferşah Mescidi.....	91
6. Böğürlü Mescidi	91
7. Huri binti Halil Bey Mescidi	91
8. Seyyid Ahmed Mescidi	91
9. Süleyman Köyü Camii	91
10. Bey Köyü Camii	92
11. Camii Mescidi Vakfı	92
B. EĞİTİM MÜESSESELERİ.....	92
1. Ahi Mahmud Zaviyesi.....	92
2. Şeyh İsmail oğlu Şeyh Muhyiddin Zaviyesi	92
3. Abdal Ahmed Zaviyesi:.....	92
4. Ahi Hayreddin Zaviyesi	93
5. Şeyh Hamuş Zaviyesi.....	93
6. Yatağan Dede Zaviyesi	93
7. Mübarekoğlu Zaviyesi.....	93
8. Ahi Mustafa Zaviyesi	94
9. Ali Paşa Zaviyesi.....	94
10. Silahdâr Ahmet Zaviyesi	94
11. Şeyh Abdül'kâfi Zaviyesi.....	94
12. Ada-İğde Köyü Zaviyesi	95
13. Böğürlü Köyü Deli Baba Zaviyesi	95
14. Mezekse Köyü Zaviyesi	95
15. Derelü Köyü Zaviyesi	95
16. Hacı Mehmed Zaviyesi	95
17. Aydınoğlu Mehmed Bey Medresesi.....	95
18. Alihan Medresesi.....	96
19. Müslihiddin veled-i Mehmed Muallimhanesi	96
C. İMAR MÜESSESELERİ.....	96
1. Hafsa Hatun binti Aydın Bey İmaretİ.....	96

2. Gedik Ahmet Paşa İmaretı	97
3. Cüneyd Bey İmaretı Vakfı	98
4. Çeşme Vakfı	98
5. Bozdağ Yolu Vakfı.....	98
6. Kulaksuz Mezraası	98
D. DİĞER VAKIFLAR.....	98
1. Mekke-i Muazzama Vakfı.....	98
2. Medine-i Münevvere Evkâfı	101
3. Merhum Aydınoglu İsa Bey Vakfı	104
4. Veled Bey Vakfı.....	104
5. Merhum Cafer Çelebi Taci-zade Vakfı	104
6. Mevlana Bayezid Çelebi bin Hüseyin Bey Vakfı.....	105
7. Gazi Umur Bey ve Atası Mehmed Bey Vakfı.....	105
9. Azize Hatun binti Umur Bey Vakfı.....	105
10. Hanzade Hatun binti Mehmed Bey Vakfı	105
11.Hacı Yahşi bin İsmail Vakfı	106
12. Hanife Hatun binti Mustafa Vakfı:.....	106
13. Pir Ahmed bin Ali Balı Vakfı.....	106
14. Hacı İvaz bin Ali Vakfı	106
15. Aspas Köyü Vakfı:	106
16. Aya Surda Köyü Dura Paşa Hatun Vakfı	106
17. Kırk Ahi Çiftliği Vakfı	107
18. Kalenderhane Evkâfı	107
19. Mevlana Nimetullah Vakfı	107
20. Çulluoğlu Mehmed Çiftliği	107
GÜZELHİSAR KAZASI	108
A. DİNİ MÜESSESELER.....	108
1. Kilisa Mescidi.....	108
2. Mustafa Mescidi	108
3. Yenice Mahallesi Mescidi	108
4. Köprülü Mahallesi Mescidi	108
5. Sünbüle Mescidi	108
6. Cemal Mescidi.....	108
7. Güzelhisar Camii.....	109
B. EĞİTİM MÜESSESELERİ	109
1. Ahi Küçük Zaviyesi:	109

2. Kaynak Zaviyesi.....	109
3. Ahi Yeğân Zaviyesi.....	109
4. Ahi Mahmud Zaviyesi.....	109
5. Ahi Dede Zaviyesi.....	110
6. Tavlı (Dolu?) Dede Zaviyesi.....	110
7. Ahi Sinan Zaviyesi.....	110
8. Güzelhisar Medresesi.....	110
C. TİCARİ MÜESSESLER.....	111
1. Güzelhisar Kervansarayı.....	111
D. İMAR MÜESSESELERİ.....	111
1. Rabia Hatun Çahı.....	111
2. Yar Beyi Çahı.....	111
E. DİĞER VAKIFLAR.....	111
1. Hazreti Kuds-i Mekân Cennet-i Aşıyan Sultan'ül-Güzar Yıldırım Bayezid Han Vakfı.....	111
2. Yoluk Dede Vakfı.....	112
KÖŞK NAHİYESİ.....	113
A. DİNİ MÜESSESELER.....	113
1. Kır Mescidi.....	113
2. Köşk Camii.....	113
B. EĞİTİM MÜESSESELERİ.....	113
1. Şeker Dede Zaviyesi.....	113
2. Zekerıyya Fakih Zaviyesi.....	113
C. İMAR MÜESSESELERİ.....	113
1. Şehir Deresi Köprüsü.....	113
2. Cuma Mahallesi Çahı.....	114
3. Gök- Gemisi Köyü Köprüsü.....	114
D. DİĞER VAKIFLAR.....	114
1. Ahmed Paşa Vakfı.....	114
2. Valide Sultan Aleşahbin Merhum Sultan Bayezid Han Vakfı.....	114
3. Hacı Bey bin Hüseyin Bey.....	114
4. Mevlana Fazlullah Vakfı.....	114
5. Mehmed ve Zevcesi Ordı Hatun Vakfı.....	115
6. Hamza Fakih bin Yusuf Vakfı.....	115
7. Mustafa bin Toyran Vakfı.....	115
8. Mustafa bin Kasım Vakfı.....	115
9. Seydi Ahmed bin Muslihüddin Vakfı.....	115

10. Hacı Musa Vakfı	115
KESTEL KAZASI	116
A. DİNİ MÜESSESELER.....	116
1. Ezine Bazarı Camii.....	116
2. Üveys Bey Camii.....	116
3. Hacı Ali Camii.....	116
4. Karagöz Camii.....	116
5. Piri Bey Camii	117
6. Şah Banu Hatun binti İbrahim Paşa Camii.....	117
7. Keçi Evrenlü Köyü Mescidi	117
8. Hacı Mustafa bin Hacı Sinan Mescidi.....	117
9. Hacı Ali Debbağ Mescidi	117
10. Bardakçıyan Mescidi	117
11. Ulu Evrenlü Köyü Mescidi.....	117
12. Hafza Mescidi.....	118
B. EĞİTİM MÜESSESLERİ	118
1. Baba Sinan Zaviyesi.....	118
2. Âşık Abdal Zaviyesi.....	118
3. Ahi İvaz bin Ahi Hamza Zaviyesi.....	118
4. Mezid Baba Zaviyesi.....	119
5. Ahi İvaz Zaviyesi	119
6. Derviş Bekir Zaviyesi.....	119
7. Hacı İlyas Dede bin Mahmud Zaviyesi	119
8. İne Beyi Medresesi.....	119
C. İMAR MÜESSESELERİ.....	119
1. Sultan Selim Han İmareti	119
2. Ahmed Paşa İmareti	120
3. Hacı Panbe Çahı	120
D. DİĞER VAKIFLAR.....	121
1. Baba Sinan Evladı Vakfı	121
2. Ali bin Halil Vakfı.....	121
3. İlyas bin Hasan Vakfı.....	121
4. Sinan Dede Vakfı	121
5. Hazreti Şeyh Dursun Vakfı	121
6. Hazreti bin Çuyuğa Vakfı.....	121
7. Hazreti Piri Paşa Evkâfi	121

8. Merhum Abdüsselam Bey Evkâfi	121
BOZDAĞAN KAZASI.....	123
A. DİNİ MÜESSESELER.....	123
1. Kalu Beylü Köyü Camii	123
2. Bozdoğan Camii	123
B. EĞİTİM MÜESSESELERİ.....	123
1. Ahi Yuvaş Zaviyesi	123
2. Ahi Şatır Zaviyesi.....	123
3. Ahice Zaviyesi.....	123
C. DİĞER VAKIFLAR.....	123
1. Merhum Mehmed Paşa Vakfı.....	123
2. Kanlıca Köyü Vakfı.....	124
3. Derviş bin Şeyh Kurd Vakfı.....	124
ARPAZ KAZASI	125
A. DİNİ MÜESSESELER.....	125
1. Ak Mescid	125
2. Arpaz Camii	125
3. Mehmed Fakih bin Dursun Camii	125
B. EĞİTİM MÜESSESELERİ.....	125
1. Selçuk Hatun Zaviyesi.....	125
2. İlyas Bey Medresesi	126
C. İMAR MÜESSESELERİ.....	126
1. Ahmed Paşa İmareti	126
D. DİĞER VAKIFLAR.....	126
1. Mevlana Hayreddin bin Musa Vakfı	126
2. Merhum Karagöz Paşa Vakfı	126
YENİŞEHİR KAZASI	127
A. DİNİ MÜESSESELER.....	127
1. Yenişehir Atık Camii.....	127
2. Şeyh Nureddin Veleli Emin Camii.....	127
3. Vakıf Köyü Mescidi	127
B. EĞİTİM MÜESSESELERİ.....	127
1. Aydın Bey Zaviye ve Türbesi.....	127
2. Şeyh Kemal Zaviyesi.....	127
3. İne Gazi Zaviyesi ve Türbesi.....	128
4. Kadı Zaviyesi	128

5. Ahi Süleyman veled-i Ahi Mustafa Zaviyesi	128
6. Hüsameddin Medresesi	128
C. İMAR MÜESSESELERİ.....	128
1. Hazreti Ebu Eyyub Ensarî İmareti Vakfı.....	128
2. Hafsa Hatun binti Aydın İmareti Vakfı	129
D. DİĞER VAKIFLAR.....	130
1. Bahşayış Dede bin Hızır Vakfı.....	130
2. Derviş Ahmet Vakfı	130
3. Derviş Seydi Ali Vakfı	130
4. Mustafa oğlu Kara Bali Vakfı	130
5. Mevlana Piri Hayratı	131
6. Merhum Karagöz Paşa Evkâfı.....	131
7. Mevlana Bedreddin bin Hacı Ahmed Vakfı.....	131
ALAŞEHİR KAZASI.....	132
A. DİNİ MÜESSESELER.....	132
1. Ömer bin Halil Şah Camii	132
2. Bazarcık Camii	132
3. Umur Bey bin Mehmed Camii	132
B. EĞİTİM MÜESSESELERİ.....	132
1. Sultan Yıldırım Bayezid Medresesi.....	132
2. Şeyh Süleyman Zaviyesi	133
3. Merhum Sultan Yıldırım Bayezid Zaviyesi	133
4. Şeyh Halil Zaviyesi	133
5. Boz Börklü Baba Zaviyesi	133
6. Şeyh Hamza Zaviyesi.....	134
7. Yunus Veleli Üveys Bey Mektephânesi	134
C. İMAR MÜESSESELERİ.....	134
1. Ali Paşa İmareti	134
2. Derviş Muhyiddin bin Armağan Musluğu	135
D. DİĞER VAKIFLAR.....	135
1. Şehid Merhum Hüdavendigâr Yıldırım Bayezid Vakfı.....	135
2. Şeyh Hüseyin Vakfı.....	140
3. Hacı Paşa Bali bin Armağan Vakfı	140
4. Şeyh İnehan Vakfı	140
5. Halil bin Hüseyin Vakfı	140
6. Şeyh Şemseddin bin Şeyh Sinan Vakfı	141

7. Hacı Yusuf Vakfı.....	141
8. Hazreti Cafer Bey Vakfı.....	141
SART KAZASI.....	142
A. DİNİ MÜESSESELER.....	142
1. Sart Şerif Camii	142
B. EĞİTİM MÜESSESELERİ.....	142
1. Miskin Dede Zaviyesi	142
C. DİĞER VAKIFLAR.....	142
1. Piyale Bey Vakfı	142
2. Valide Sultan Alemşah Vakfı.....	142
3. Mustafa Derviş bin Yusuf Vakfı	143
4. Bektaş bin Temur, Şahkulu ve Durmuş Vakfı.....	143
EMLAK VAKIFLARI.....	144
1. Mustafa Bey bin Bilal Bey Mülkü.....	144
2. Şeyh Dursun Mülkü.....	144
SONUÇ	145
KAYNAKÇA	166

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı geçen eser

a.g.m. : Adı geçen makale

a.g.t. : Adı geçen tez

BOA. : Başbakanlık Osmanlı Arşivi

Bkz. : Bakınız

C. : Cilt

Ed. : Editör

H. : Hicri

İA. : İslâm Ansiklopedisi

nu. : Numara

OTAM : Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama
Araştırma Merkezi

s. : Sayfa

S. : Sayı

TD : Tapu Tahrir Defteri

TKGM. KK. : Tapu-Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı Kadime Arşiv

TTK. : Türk Tarih Kurumu

VD. : Vakıflar Dergisi

VGMA. : Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi

v. : Varak

vs. : Vesâir

TABLÖLAR VE EKLER

Tablo 1: Aydın İlinde Evkâfa Ait Akçenin Dağılımı

Tablo 2: İzmir Kazası Vakıfları ve Gelirleri

Tablo 3: Ayasuluğ Kazası Vakıfları ve Gelirleri

Tablo 4: Tire Kazası Vakıfları ve Gelirleri

Tablo 5: Birgi Kazası Vakıfları ve Gelirleri

Tablo 6: Güzelhisar Kazası Vakıfları ve Gelirleri

Tablo 7: Köşk Nahiyesi Vakıfları ve Gelirleri

Tablo 8: Kestel Kazası Vakıfları ve Gelirleri

Tablo 9: Bozdoğan Kazası Vakıfları ve Gelirleri

Tablo 10: Arpaz Kazası Vakıfları ve Gelirleri

Tablo 11: Yenişehir Kazası Vakıfları ve Gelirleri

Tablo 12: Alaşehir Kazası Vakıfları ve Gelirleri

Tablo 13: Sart Kazası Vakıfları ve Gelirleri

GİRİŞ

A.KAYNAKLAR VE ARAŞTIRMALAR

1.Kaynaklar

Arşiv belgeleri Osmanlı tarihi, kültürü ve sosyal hayatı yönünden olduğu kadar vakıf hukuku yönünden de emsalsiz bir hazine hüviyetindedir. Bunun dışında tahrir defterleri içinde hazırlanan evkaf defterleri de vakıf çalışmaları hususunda oldukça önemli defter serisidir. Vakıfların hususiyetlerine dair kıymetli bilgiler barındıran bu defterler, Başbakanlık Osmanlı Arşivleri ile Kuyûd-ı Kadime Arşivi'nde muhafaza edilmektedir.

Bu çalışmanın ana kaynağı, Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan TD 571 numaralı Aydın evkâf defteridir. Bu defter 174 varak olup defterin bazı numaraları eksiktir. Defterde numaralandırma hatası yapılmış, 48, 101, 109 varakları ve 168b-169a numaralı varaklar eksik, 99. varak ise iki defa yazılmıştır. Ayrıca defter kâtibi bazı rakamları deftere aktarırken hatalı yazmıştır. Bu yüzden vakıf gelirleri hesaplanırken bazı eksiklikler görülmüştür. Defter İzmir, Ayasuluğ, Tire, Birgi, Güzelhisar, Alaşehir, Sart, Köşk, Kestel, Bozdoğan, Arpaz, Yenişehir kaza ve nahiyelerini içermekte olup, Aydın sancağının eldeki tek mufassal vakıf tahrir defteridir. Defterin mukaddimesinde tam tanzim tarihi verilmediği için, defterin tam tarihini söylemek mümkün değildir. Fakat defterin tarihi ile ilgili bazı görüşler ileri sürülmüştür. Buna göre defterdeki bilgiler ile 1530 tarihli TD 166 numaralı muhasebe icmâl defterindeki, Ayasuluğ kazası vakıflarına ait bilgiler örtüştüğü için TD 571 numaralı defterin Kanuni döneminde tanzim edilmiş olabileceği söylenebilir. Dolayısıyla defterin 1530 tarihi öncesinde, Kanuni saltanatının ilk yıllarında tanzim edildiği iddia edilebilir¹. Ancak Himmet Akın, defterin 1583-84 (H. 991) tarihli olduğunu ifade etmektedir². Bu hususla ilgili üçüncü bir bilgi ise Kuyûd-ı Kadime Arşiv Kataloğunda yer almakta olup katalogda defterin tarihi 1657 (H.1068) olarak yazılmıştır³. Ancak arşiv kataloğunun verdiği tarihle defterdeki bilgilerin örtüşmediği görülmektedir; çünkü defterde Sultan Mehmed Han, Sultan Yıldırım Bayezid Han, Sultan Selim Han ve hatta Sultan Süleyman hayratlarından bahsedilmektedir. Bu bilgiler

---

¹ Cahit Telci, *XV-XVI. Yüzyıllarda Ayasuluğ Kazası*, EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İzmir 1999, s.12.

² Himmet Akın, *Aydınoğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Yayınevi, Ankara 1968, s.152.

³ Sevgi Işık-Songül Kadioğlu-Mehmet Yıldırım, *Kuyûd-ı Kadime Arşiv Kataloğu*, Ankara 2012, s 152.

doğrultusunda deftere 1068 tarihini vermek hata olacaktır. Himmet Akın'ın ifadesine göre de bu defterin tarihi çok ileri tarihleri işaret etmektedir. Ona göre TD 571 numaralı deftere bu kadar ileri bir tarihin verilmesi doğru değildir.

TD 571 numaralı defterde Kanuni dönemindeki devlet adamlarının isimlerine de rastlanmaktadır. Defterin tarihi hakkında farklı bir görüş de Prof. Dr. Mübahat Kütükoğlu ileri sürmektedir. Onun ifadesine göre defter Kanuni döneminde tanzim edilmiştir⁴. Öyle görülüyor ki defterin tarihi hakkında kesin bir bilgi vermek yanlış olacaktır. Defterdeki bilgiler ışığında, deftere kesin bir tarih verilemese de Kanuni dönemi Aydın ili evkaf defteri olduğu söylenebilir. Defterin kesin tarihi olmasa da TD 571 numaralı defter incelendiği için, içeriğinde bulunan unsurlar sayesinde kişi ve yer adlarına bakarak defterin büyük ihtimalle Kanuni döneminde tanzim edildiği görülmüştür. Bu konuda şu ilave edebilir: Defterin içeriğinde Birgicik karyesinde Şeyh Evren'in musluk vâz ettiğinden bahsedilmekte ve burada tekâlif-i divâniyyeden muaf olan ve müsellemlerin elinde olan beratlardan bahsedilmektedir. Bu beratların, merhum Sultan Mehmed Han ve Sultan Bayezid Han ve Sultan Selim beratları olduğu yazılmaktadır. Haliya padişahımız ibaresi de Kanuni Sultan Süleyman'a atfedilmiştir⁵.

Defter tarafımızdan yeni yazıya aktarıldıktan ve tezimizi yazmaya başladığımız sırada M. Akif Erdoğan, "*Kanuni Sultan Süleyman Devri Aydın İli Evkaf Defteri*" ismiyle TD 571 numaralı evkaf defterinin metin ve incelemesini yapmıştır. Erdoğan, defterin başlangıç ve bitiş tarihlerinin yazılı olmadığını, ancak eldeki delillerle defterin 1520'li yıllarda hazırlandığını öne sürmektedir. TD 571 numaralı defterde İzmir'de manzume yaptıran hayırsever Faik Paşa'dan merhum olarak söz edildiğini ve Faik Paşa'nın II. Bayezid dönemi devlet adamlarından olduğunu ileri sürmüştür. Erdoğan'nun bir diğer delili de Piri Mehmed Paşa'dan merhum olarak bahsedilmediğidir. Kanuni döneminin önemli veziriazamı olan Piri Mehmed Paşa 1532 yılında vefat etmiştir. Dolayısıyla söz konusu defterin 1532 yılından önce tanzim edilmiş olduğu sonucuna varılmıştır⁶.

Çalışmada kullanılan bir diğer kaynak ise Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan TD 8 numaralı Aydın sancağına ait tapu tahrir defteridir. Erken dönemli tapu defterlerinden birisi olan bu defter, özelinde Aydın sancağı ile ilgili önemli bilgiler ihtiva etmektedir. Defter, Aydın

---

⁴ Mübahat Kütükoğlu, *XV-XVI. Asırlarda İzmir Kazasının Sosyal ve İktisadi Yapısı*, İzmir Büyük Şehir Belediyesi Yayınları, İzmir 2000, s.7.

⁵ KKA TD,nr.571, v. 8a-8b.

⁶ M. Akif Erdoğan, *Kanuni Sultan Süleyman Devri Aydın İli Evkaf Defteri (Metin ve İnceleme)*, Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir 2016, s. IX-XI.

kazası vakıf çalışmalarını daha iyi aydınlatmaya yardımcı olmuştur. TD 8 numaralı defter, Aydın sancağının elimizdeki dördüncü defteridir⁷. Aydın sancağının hemen bütün kazalarının, şehirler ve mahalle yapıları konusunda en kapsamlı bilgileri içeren tahriridir. Aynı zamanda XV. yüzyıl için sancağın diğer defterleriyle kıyaslandığında, hem içerdiği bilgiler hem de tanzim tarzı itibarıyla en mükemmel defter olarak gösterilebilir. XV. yüzyılı aydınlattığı için, defterde Birgi, Tire, Ayasuluğ'dan nahiye olarak bahsedilmiştir⁸. Oysa TD 571 numaralı defterde buralar kaza olarak adlandırılmaktadır. Bu bilgidan anlaşıldığı kadarıyla TD 571 numaralı defter TD 8 numaralı defterden sonra tanzim edilmiştir.

Bir diğer arşiv kaynağı TD 166 numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri adıyla yayınlanmış olan 1530 tarihli bu icmal defteridir. Aydın'ın dışında Hüdavendigâr, Biga, Karesi, Saruhan, Menteşe, Teke ve Alâiye sancaklarına ait icmalleri de içermektedir. Bu muhasebe defteri Aydın'da bulunan kaza, nahiye, mahalle, cemaat ve kişi adlarının belirlenmesinde kaynak teşkil etmektedir.

Evkaf defterlerinde ne tür bilgilerin bulunduğu dair kısa bir bilgi vermek gerekirse şunlar söylenebilir: Bir sancağa ait mufassal defterin başında genellikle bir mukaddime ve sancak kanunnamesi yer almaktadır. Son defterlerin başında ise ayrıntılı fihristler bulunmaktadır. Bunları takiben merkez kazadan başlayarak sancağı oluşturan kaza ve nahiyeler yazılır. Bir kazada önce merkez konumundaki “*Nefs*” diye tabir olunan şehir veya kasaba, yoksa yine merkez konumundaki bir köy yazılır. Şehir ve kasabaların mahalleleri, bu mahallelerde yaşayan yetişkin erkeklerin adı ve baba adları, meslekleri verilir. Yetişkin nüfus evli-bekâr (hane, mücerred) ayırımına göre kaydedilirdi. Daha sonra kaydedilen yerin geliri (hâsıl) ve gelirini oluşturan unsurlar (genellikle pazar, boyahane, bozahane, kapan, gümrük, liman kentlerinde iskele vb. mukataaları.) yazılır ve buradaki çeşitli kuruluşlar, bağ, bahçe, zemin vs. de yazılırdı. Bundan sonra kazadaki köyler sırayla yazılır köydeki yetişkin erkekler baba adları ve statüleri gösterilerek (Ali veled-i Mehmed çift, gibi) kaydedilirdi. Gayrimüslimler genellikle hane-mücerred ayırımına göre yazılırken, Müslümanlar genellikle tasarruflarındaki toprak miktarı ve medenî durumlarını gösteren işaretlerle kaydedilirdi. Kişilerin kaydından sonra çiftlik, hassa çiftlik, zemin, mevkuf zemin vb. toprak parçaları yazılırdı. Daha sonra da köyün toplam geliri, bu geliri oluşturan vergiler gelir, yani resm-i çift,

---

⁷ Hamza Sarıkaya, *TD 8 Numaralı Tapu Tahrir Defteri'nin Transkripsiyonu ve Tahlili*, Adnan Menderes Üniversitesi Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2014, s. 3.

⁸ TD 166 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri, BOA, Ankara 1995, s. 3.

resm-i bennâk, resm-i mücerred; buğday, arpa, darı, pamuk, pirinç, meyve, sebze, bağ gibi vs. vergiler yazılır ve ne kadar hâsıl elde edildiği kaydedilirdi⁹.

TD 571 numaralı evkaf defterine tabi olarak yapılan analizler sonucunda Aydın vakıflarının genel itibari ile halk tarafından yapıldığı görülmektedir. Her ne kadar bölgede kadılık, defterdarlık gibi görevler ile bulunan devlet adamlarının yapmış olduğu vakıflar bulunuyor olsa da büyük çoğunlukla vakıflar, bölgenin varlıklı şahısları tarafından yaptırılmıştır. Defterdar Kasım Bey, İzmir kadısı İlyas Bey gibi devlet erkânından şahısların varlığı yanında Şeyh Abdülkerim, Hacı Ali, Hoca Ali bin Mehmed gibi bölgenin ileri gelenlerinin varlığı ağır basmaktadır. TD 571 numaralı evkaf defterine tabi olarak yapılan bu değerlendirmeyi, M. Münir Aktepe'nin *Osmanlı Devri İzmir Cami ve Mescidleri* adlı çalışmasının da desteklediğini görmekteyiz.

Vakıf kurmak her ne kadar devletin görevi olmasa da devlet adamları, padişahlar, valide sultanlar, paşalar ve beyler vakıf kurmayı görev bilmiş, bu bilinç içerisinde hareket etmişlerdir. Vakıf konusunda devlet ileri gelenleri büyük önem arz ettiğini yapılan bütün incelemeler göstermektedir. Yine halk içerisinde şahıslar da vakıf kurmak konusunda önemli başarılarla imza atmışlardır. Mollalar, şeyhler, bir kaza ya da bölgenin ileri gelenleri vakıflar kurmuştur. Yapmış olduğumuz tetkikler İstanbul, Manisa, Bursa, Edirne gibi devletin yönetildiği ya da şehzade sancakları olmuş olan şehirlerde hanedan içerisinde şahısların ve saraya uzak olan bölgelerde halkın içinden şahısların da yaptırmış olduğu vakıf eserlerinin bulunduğunu gösterir. Çalışma yapılırken yararlanılan kaynaklar içerisinde tarihi kroniklerden de bahsedilecek olunursa, Aydın hakkında bize bilgi veren kroniklerin başında Âşık Paşa-zade tarihi ve Enveri'nin Düstur-namesi gelir.

2.Araştırmalar

Aydın vakıfları hakkında bugüne kadar bazı araştırmalar yapılmıştır. Bunlara kısaca değinilecek olunursa, Aydın vakıfları üzerinde yapılmış çalışmalarda tarihi aydınlatan bu defter hakkında bilgi verenlerin ilki Himmet Akın'dır. Merhum Himmet Akın, TD 571 numaralı defterin tarihi hakkında yaptığı atıflarda bu durumu kesin olarak aydınlatamasa da *Aydın-oğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma* (Ankara 1968) adlı çalışmasıyla Aydın oğulları tarihi hakkında bizleri aydınlatmıştır.

---

⁹ Mehmet Öz, "Tahrir Defterlerindeki Sayısal Veriler", *Osmanlılarda Bilgi ve İstatistik*, ed. H. İnalçık-Ş. Pamuk, DİE Yayını, Ankara 2000, s.17-31.

571 numaralı defter ışığında tarihi aydınlatan bir diğer tarihçi Mübahat Kütükoğlu'dur. İzmir kazası üzerine yaptığı çalışmalar ve Çeşme üzerine yaptığı araştırmaları Aydın hakkında önemli bilgiler ihtiva eder. Kütükoğlu, *XV-XVI. Asırlarda İzmir Kazasının Sosyal ve İktisadi Yapısı* (İzmir 2000) ve *XVI. Asırda Çeşme Kazasının Sosyal ve İktisadi Yapısı* (Ankara 2010) adlı kitabıyla Aydın hakkında bilinmeyenleri ortaya koymuştur. Çeşme ile İzmir arşiv kaynakları hemen hemen aynı olduğu için iki kitabın bazı bölümleri benzerlik gösterir. Kitapların büyük kısmı arşiv kaynaklarına dayanır. TD 571 numaralı defteri kaynak olarak kullanıp, İzmir ve Çeşme'nin tarihi ve coğrafyası, ekonomi, toprak idaresi, nüfusu vs. başlıklarla bölgeler hakkında bilgi vermiştir. Tarihi eserler kısmında kale, cami, zaviye, değirmen, hamam ve kervansaray gibi sosyal amaçlı yapılan vakıflardan bahsetmiştir¹⁰. Bu iki kitaptan aldığımız bilgilerle İzmir ve Çeşme kazalarının vakıf eserlerine ulaşılmış bulunmaktayız. Çeşme kazası vakıf eserleri sosyal tesisler başlığı altında tek tek ele alınmıştır¹¹.

Aydın konusunda bizlere önemli bilgi veren bir diğer araştırmacı Cahit Telci'dir. Aydın kazası olan Ayasuluğ ve Birgi ile ilgili araştırmaları olan Telci, çalışmalarında TD 571 numaralı evkaf defterini kullanmıştır. Ona göre 1530 tarihli muhasebe defteriyle TD 571 numaralı defterdeki bilgiler ayniyet gösterdiği için defterin tarihi de hemen hemen bu tarihleri kapsamaktadır. Ayrıca Cahit Telci'nin Birgi kazasının evkâflarını incelediği "XVI. Yüzyıl Başlarına Ait Birgi Kazası Evkâf Defteri" adlı makalesiyle TD 571 numaralı defterinde içinde bulunduğu birçok defteri inceleyip Birgi kazasının mahalle ve köylerine ulaşarak Birgi' de kurulan vakıfları ele almıştır.

---

¹⁰ Mübahat Kütükoğlu, *a.g.e*, s.7.

¹¹ Mübahat Kütükoğlu, *XVI. Asırlarda İzmir Kazasının Sosyal ve İktisadi Yapısı*, TTK Yayınları, Ankara 2010, s.224.

B. VAKIF KAVRAMI VE OSMANLI'DA VAKIF MÜESSESESİ

1.Vakıf Kavramı ve Vakıfların Tarihi Gelişimi

İslam camiasında vazgeçilmez bir yapı halini almış olan vakıf konusu üzerine yapılacak olan araştırma ve çalışmaların iyi anlaşılabilmesi için vakıf kelimesinin manasını her yönüyle iyi kavramak gerekir. Kelime anlamı olarak bir mülkü kamu yararına ebedi olarak tahsis etmek anlamında kullanılan vakıf, ferdi çalışma ve gayretle elde edilen imkânların ve mal varlığının gönül rızasıyla paylaşılmasını öngören hukuki ve sosyal bir sistemdir,¹² denilebilir. Başka bir kaynağa göre ise vakıf, Arapça bir isimdir. Sözlük manası olarak durma, durdurma, hareketten mahrum bırakma, hapsetme gibi manalara gelmektedir. Vakıf, kelime yapısı itibari ile isim olduğu halde “vakfetmek” karşılığında mastar ve bazen “mevkuf vakfolunmuş” manasında ism-i mef’ül olarak da kullanılmıştır¹³. Yine vakıf kelimesinin manasına dini tasavvufi sahada bakacak olursak, Allah’ın rızasını kazanmak, Allah yolunda hayır işleyip dünyevi değerlerin kullanılmasıyla Allah’a yakın olma arzusu ile yapılan hayır işleridir, denilebilir.

İslam coğrafyasında şehirleri oluşturan mimari ve içtimai manzara vakıf kurumunun eseridir. Sadece bu değil, çıplak gözün ötesinde bir parça soruşturma ve tetkikle kırsal düzenin oluşumunda da vakıf kurumunun önemi ortaya çıkmaktadır¹⁴. Vakıfları halkın ihtiyaçlarını gidererek vakfi ben ve öteki arasındaki etkileşim ruhunu somutlaştıran müesseseler olarak değerlendirmemiz mümkündür¹⁵. Vakıflar, fertlerin onurunu, saygınlığını, bir grup ya da toplum içerisinde küçümsenmemesini ve utandırılmamasını gözetmiş, ferdin toplum içinde saygınlığını gözeterek kişinin toplumdan yabancılaşmasını engellemiştir. Toplum düzeninin sağlanmasında bireylerdeki yabancılaşma duygusunun ortadan kaldırılmasında önemli etkisi vardır¹⁶.

Vakıf sistemi, tarihsel süreç içerisinde topluma, zamana ve mekâna bağlı olarak değişiklik göstermiş, çeşitli toplumlarda farklı şekillerde uygulanmıştır. Geçmişte oldukça

---

¹² Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.III, MEB Yay, İstanbul 1993, s. 577.

¹³ İsmail Kurt, “Vakıf Müessesesi XV ve XVI. Asır Vakıfları”, *XV ve XVI. Asırları Türk Asrı Yapan Değerler*, Editör: Abdülkadir Özcan, İslami İlimler Araştırma Vakfı - Ensar Neşriyat, İstanbul 1997, s.501.

¹⁴ İlber Ortaylı, *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*, Cedit Neşriyat, Ankara 2012, s.311.

¹⁵ Bahaeddin Yediyıldız, “Osmanlılar Döneminde Türk Vakıfları Ya Da Türk Hayrat Sistemi”, *Osmanlılar, Yeni Türkiye Yayınları*, Cilt 5, Ankara 1999, s.17.

¹⁶ Adnan Ertem, “Osmanlıdan Günümüze Vakıflar”, *Vakıflar Dergisi*, Sayı 36, Ankara 2011, s.38.

eskiye inen vakıflar, kökeni konusunda kesin bir tarih olmamakla birlikte, Babil ve Sümerlerde vakıf kurulduğuna dair izlere rastlanmıştır¹⁷. Kimilerine göre vakıfların varlığı, insanlığın ilk dönemlerine kadar varıyor olsa da kimilerine göre ilahi dinlerin varlığı ile vakıfların oluşumu başlamıştır. Her ne kadar vakıf fikri ve uygulaması çok eski devirlere kadar uzanıyorsa da vakıflar, İslamiyet ile birlikte hukuki bir statüye kavuşmuş ve diğer İslami müesseseler arasındaki yerini almıştır.

İslam dininde ayet ve hadislerle övülüp tavsiye edilen "sadaka" veya "sadaka-yı cariyeye" sevabına nail olma arzusunun, vakıf müessesesinin zamanla kuvvetlenip İslam müesseseleri arasındaki sağlam yerine oturmasında ve nesilden nesile dini ve içtimai sahalarda hizmet yarışı veren vakıf eserlerin tesis edilmesinde büyük rolü olmuştur¹⁸. Yine farklı araştırmacılara göre ise İslamiyet ile beraber vakıflar oluşum sürecine başlamıştır. Bu konuda A. Himmet Berki, “Her ne kadar İslamiyet’ten önce bazı milletlerde bu müesseseye rastlanıyor olsa da hayır ve sevap amacıyla vakıflar İslamiyet ile birlikte ortaya çıkmıştır” demektedir. Bu konuda Ömer Nasuhi Bilmen de her ne kadar İslamiyet öncesinde Araplar arasında vakıflara benzer oluşumlar olduğu görülse de İslamiyet’in varlığı ile beraber, vakıflar asıl hüviyetini kazanmıştır, demektedir. Fuat Köprülü ise, vakıfların ilk dönemlerde gelişmediğini, Hristiyanlığın yayılmasından sonra vakıfların gelişmeye başladığını dile getirmiştir. Daha sonra gelişen vakıfların ise kilise ve manastırlara fakirlerin korunması amacıyla yapılan hayır müesseseleri şeklinde gelişme gösterdiğini ancak Roma ve Bizans dönemlerinde görülen bu oluşumların sadece şekil bazında İslamiyet ile birlikte gelişen vakıf sistemi ile benzerlik gösterdiklerini, içerik olarak farklılık taşıdıklarını dile getirmektedir¹⁹. Bu görüşler ışığında söylenebilecek kesin bir yargı olmasa da vakıfların bugün ki manasında ilk oluşum örneklerinin İslamiyet ile birlikte vücut bulduğunu söyleyebiliriz.

Vakıf müessesesi, gerek hukukî bakımdan, gerek umumiyetle tarih bakımından Türk ve İslâm dünyasını tetkik için birinci derecede mühim bir meseledir²⁰. Vakıf, cemiyetin bütün fertlerini saran ve bu yönüyle sürekliliği amaçlayan bir hizmetler bütünüdür²¹. Yani insan hayır yaptığı sürece fertler Allah katında maneviyatını güçlendirirdi.

---

¹⁷ Hüseyin Hatemi, “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Vakıf, ”*Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yay, İstanbul 1985, Cilt 6, s.1660

¹⁸ Mehmet Şimşek, “Osmanlı Cemiyetinde Para Vakıfları Üzerine Münakaşalar”, *Ankara Üniversitesi Dergisi*, Cilt 27, Sayı 1, s.1-2.

¹⁹ İsmail Kurt, a.g.m. , s.502.

²⁰ Fuat Köprülü, “Vakıf Müessesesi ve Vakıf Vesikalarının Tarihi Ehemmiyeti”, *Vakıflar Dergisi*. Sayı 1, s. 1.

²¹ Bahaeddin Yediyıldız, “Vakıf”, *İslam Ansiklopedisi*, C.XIII, MEB. Yayınları, İstanbul 1986, s.153-154.

Vakıf müessesesi her ne kadar evvelden de bildiğimiz üzere dini amaçla kurulmuş bir kurum olarak görülse de çalışmalarımızdan da görülüyor ki vakıfların ekonomik, sosyal, kültürel ve hatta hukuki açıdan da büyük öneme sahiptir. Yıllardan beri vakıflar kuruluş olarak yardımlaşmaya ve dayanışmaya öncülük etmiştir.

İnsanları vakıf kurmaya sevk eden amil, yani motive edici esas unsur, inançtır, dindir. İslam dini ve gelenekler, fertleri toplum için bir şeyler yapmaya sevk etmiştir²². Öyle ki İslam dininde hayır yapmak büyük önem arz ediyordu. Bu düşünce etrafında bakıldığında vakıfların oluşmasında dini değerlerin varlığından söz etmek kaçınılmazdır. Zira dini yaşayış belli bir dünya görüşünün oluşmasına vesile olduğundan, inananlar bu dünya görüşü etrafında vakıflar oluşturarak, insanlığa faydalı olmaya çalışmıştır. Bu yüzden dinin gereği sayılıp sevap amacı güdülerek vakıflar kurulmuş ve vakıfların kurulması sosyal dayanışmayı arttırmıştır. Hayır işleyen bu kişilerin kurduğu vakıflar sayesinde yardıma muhtaç insanların ihtiyaçları karşılanmıştır²³. Buradan şu çıkarımı yapabiliriz ki zengin fakire malından hayır yaptığı için vakıfların kuruluş amacı olarak eşitsizliği ortadan kaldırmak, zengin fakir ayrımını yok etmek de vardır.

Kur'ân' da ve hadislerde vakıf konusunda açık bir hüküm yoktur. Sadece Hz. Ömer'in Medine'deki bir tarlasını dünya ve âhiret için yarar bir işte kullanmak isteyip Hz. Peygambere danıştığında onun “İstersen aslını elinde tut, gelirini sadaka olarak ver” şeklindeki sözü İslâm'da vakıf kurumunun menşei olarak gösterilir²⁴. Vakıf sistemi, İslâmiyet'te önemli olduğu gibi yaşamımızı devam ettirdiğimiz sürece gelişip ilerlemeye devam etmiştir. Özellikle Selçuklular ve Osmanlılar döneminde Türk dünyasının sosyal, kültürel ve ekonomik hayatına damgasını vurmuştur.

2. Osmanlı Devleti'nde Vakıf Müessesesi

Türkler, İslamiyeti benimsedikten sonra dine olan samimiyetlerini dini müesseselerin kurulmasıyla göstermişlerdir. İslamiyet ile beraber hukuki bir statüye kavuşan vakıf müessesesi, Türk sultanları, devlet adamları ve halk tarafından benimsenmiş, onlar tarafından

---

²² Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Fakülte Kitabevi, Isparta 2010, s.234.

²³ Ali Himmet Berki, “Vakıfların Tarihi, Mahiyeti, İnkişafı ve Tekâmülü, Cemiyet ve Fertlere Sağladığı Faideler” *Vakıflar Dergisi*, Sayı 6, s.12.

²⁴ Neşet Çağatay, “İslâm'da Vakıf Kurumunun Miras Hukukuna Etkisi” , *Vakıflar Dergisi*, Sayı 11, s. 1.

tahsis edilen birçok eser vakıf şeklinde amme hizmetine sunulmuştur²⁵. Vakıfların sosyal hayatın hemen her alanında varlığını etkin bir şekilde gösterdiğini söylemek mümkündür.

Osmanlı Devleti zamanında vakıflar, devletin kuruluş aşamasından yıkılış sürecine kadar geçen süre içerisinde her daim önemli yer tutmuşlardır. Vakıflar, Osmanlı'nın ekonomik, sosyal ve kültürel görevlerini üstlenmiş, fert ve devlet güçlerini halk yararına birleştirip bütünleştirerek, en güzel şekilde kanalize etmiş, tek ve mutlak "Hak rızası" için halka hizmeti şan ve şiar edinmiş etkili ve yetkili kuruluşlar olmuştur²⁶. Kuruluş döneminden itibaren beri süregelen vakıf müessesesi, Osmanlı döneminde de devam etmiş ve en parlak halini Osmanlı döneminde almış ve Osmanlı medeniyetine şekil veren en önemli tesislerden biri olmuştur. Hatta yaygınlığı, toplum üzerinde etkili oluşu sebebiyle Osmanlı medeniyetini bir "vakıf medeniyeti" diye nitelendirmek yanlış olmaz²⁷.

Osmanlı medeniyetine şekil veren en önemli tesislerden biri de şüphesiz vakıflardır. Vakfiye sayısı daha henüz netleşmemiş olmakla beraber söz konusu vakfiye, mükerrer vakfiye ve zeyl vakfiyelerden 24.853 adedi eski Türkçe harflerle (Osmanlıca), 1945'i de Arapça olarak yazılmıştır²⁸. Birçok kayıtlı vakfin topluma verdiği hizmetler bakımından kamu ve özel sektörden önde gelen vakıflara "kutsal sektör" ya da "üçüncü sektör" denilmesi boşuna değildir. Bu tesisler sayesinde sosyal yardımlaşma, sevgi ve saygıya dayalı bir toplum inşa edilmekteydi. Vakıfların toplum açısından sağladığı faydalar çok ve çeşitli olup bunları şöyle sıralayabiliriz. Vakıflar; serveti sürekli sosyal hizmete dönüştürür, serveti toplum yararına kamulaştırır, özel mülkiyeti ve serveti mazur gösterir. Yani alt düzey gelir gruplarına mensup insanlarda servet düşmanlığı fikrini yok eder, servetin tapusunu millete vererek, toprağı vatanlaştırır, insanı insana sömürtmez ve muhtaç ettirmez²⁹. Devlete ait bazı yükümlülükleri vakıflar devralarak devletin yükü hafiflemiş ve devletin kazancını başka mühim alanlarda sarfetmesine imkan vermiştir³⁰. Vakıflara hayatın her alanında ihtiyaç duyulduğu açıkça görülmüştür.

Vakıf sistemi, Osmanlı Devleti'nin keşfedip ortaya çıkardığı bir kurum değildir. Kendinden önceki toplulukların ve İslam devletlerinin tabiatında yer alan ve yaşanan

---

²⁵ Mehmet Şimşek, a.g.m. , s.1.

²⁶ Celal Yıldırım, *Kaynaklarıyla İslam Fıkhı*, Uysal Kitabevi, Cilt 2, Konya 1980, s.187.

²⁷ Ziya Kazıcı, *Osmanlı'da Vakıf Medeniyeti*, Osmanlı Medeniyeti Tarihi Ciltleri, Kayıhan Yayınları, İstanbul 2014, Cilt 2, s.237.

²⁸ Mustafa Alkan, "Türk Tarihi Araştırmaları Açısından Vakıf Kayıtlar Arşivi", *Vakıflar Dergisi*, Sayı 30, Ankara 2007. s. 6.

²⁹ Halil İnancık ve Donald Quataert, (Çeviren: Halil Berktaş), "Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi", *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, Eren Yayınları, İstanbul 2000, s.237-238.

³⁰ Ali Himmet Berki, a.g.m. , s.13.

tecrübelerle Osmanlı'ya intikal etmiştir. Osmanlı'ya kadar hiçbir devlet; dil, din, ırk ayrımı yapmadan bütün tebanın huzur ve mutluluğunu sağlayacak adil devlet adamı prototipini ortaya koymak; ülke kaynaklarının toplumun bütün kesimleri arasında makul ölçülerle paylaşılmasına imkan sağlayan bir sistem kurarak, geleceğinden emin birbirinin hukukuna saygılı erdemli bir millet tipini ortaya çıkarmak; meydana getirilen imaret siteleri ile medeniyet seviyesini yakalayan, bünyesinde mutlu insanların yaşadığı faziletli şehirlerin kurulmasını sağlamak üzere vakıf sistemini geliştirememiş, yaygınlaştıramamış ve onun insanı büyüleyen maddi manevi kudretinden yararlanamamıştır³¹. Osmanlı'nın böylesine güçlü bir devlet olup, cihana hükmetmesinde vakıf sisteminin devlet teşkilatlanması içindeki yerinin ne derece önemli olduğu bu sözlerden de anlaşılmaktadır.

Vakıflar başlangıçta, ferdi ve içtimai ihtiyaçların karşılanması amacıyla ortaya çıkmıştır. Sonrasında toplum hayatı içerisinde değişme ve gelişme göstermişlerdir. Osmanlı döneminde serbest ekonomi kanalları ve yerinden yönetim esaslarına göre faaliyet gösteren, her biri ayrı hükmi şahsiyeti haiz; devletin yükselme ve duraklama hareketlerine paralel olarak hizmet alanları genişleyip daralan, toplum ve devlet hayatında sosyal, kültürel, ekonomik hatta sosyal siyaset açısından belirgin bir potansiyele sahip bir sektör haline gelmiştir³².

Vakıf müessesesi her ne kadar şahıslar tarafından tertipleniyor gözükmese de padişahlar, saray çevresi ve devletin ileri gelenleri tarafından büyük destekler görmüştür. Hatta padişahlar sayısız vakfın toplum hayatına kazandırılmasında başı çekmiştir. Orhan Gazi'nin Adapazarı, Kandıra ve Bursa'da inşa ettirerek vakfettiği cami, medrese, zaviye, imaret, aşevi, misafirhaneler ilk Osmanlı vakıfları olarak anılmaktadır³³. İstanbul'un fethi sonrası şehrin harap halde olması dolayısıyla Fatih Sultan Mehmet derhal şehrin yeniden imar edilmesi için gereken önlemlerin alınmasını istemiştir. Derhal Anadolu'dan şehre zorunlu göçler başlatılmış, vakıflar kurulmasını istemiş ve bizzat kendisi de vakıflar kurmuştur. Netice itibari ile İstanbul'da sadece Fatih dönemine ait birçok dergah, cami, tekke, imaret, tıbhane, bozahane, mumhane, pazaryeri, sağlık alanları...gibi vakıf müesseseleri kurulmuştur³⁴. Sadece Fatih dönemine bakarak ve İstanbul göz önünde bulundurulduğunda vakıf eserlerinin çokluğu vakıf kurumunun Osmanlı devlet teşkilatlanması içerisindeki önemini görmeye şayandır. Fatih

---

³¹ Nazif Öztürk, "Osmanlı Döneminde Vakıflar", *Türkler*, Cilt 10, Ankara 2002, s.433-434.

³² Nazif Öztürk, *Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi*, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1995, s.549.

³³ Ali Himmet Berki, "Vakıf Kuran İlk Osmanlı Padişahı", *Vakıflar Dergisi*, Sayı 5, 1962, s.127-128.

³⁴ Ekrem Hakkı Ayverdi, *Fatih Devri Sonlarında İstanbul Mahalleleri, Şehrin İskân ve Nüfusu*, Ankara 1958, s.1-8.

Sultan Mehmet gibi bütün Osmanlı padişahları İstanbul ve devletin her neresinde olursa olsun kurmuş oldukları camiler, külliyyeler gibi eserler için akıl almaz vakıflar tahsis etmişlerdir³⁵. Osmanlı padişahı II. Murad Han'ın hanımı ve padişah Fatih Sultan Mehmed Han'ın annesi olan Hüma Hatun Bursa'da Hatuniye mektebini yaptırmıştır. Ayrıca Mekke-i Mükerrerme ve Medine-i Münevvere ile Kudüs'te birer imaret yaptırmıştır³⁶.

Fetih yıllarında vakıf sisteminden etkin bir şekilde yararlanan Osmanlı Devleti, gerileme ve çöküş dönemlerinde de vakıf sisteminden yararlanarak, Osmanlı sınırları dışında kalan bölgelerde yaşayan Müslüman ahalinin kendi inanç ve kültürlerini kaybetmeden hayatîyetlerini sürdürmeleri için bazı tedbirler almıştır³⁷. Osmanlı Devleti gerileme ve yıkılış sürecinde bile her ne kadar vakıf sisteminde ciddi şekilde bozulmalar olsa da onu kullanmayı bilmiş ve soydaşlarını koruma amacını gerçekleştirmek istemiştir.

Osmanlı döneminde devlet, halkına hizmet götüren ve her bakımdan onların refah ve güvenliğini sağlayan bir kurum olarak kabul edilmiştir. Bunun için sosyal devlet anlayışını benimseyen Osmanlı Devleti bu anlayışa uygun olarak sosyal yardımlar sunmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nda sosyal yardım bazen Osmanlı hazinesi aracılığıyla bazen de dini vecibeler gereği yapılan yardımlarla vakıf müesseseleri aracılığıyla yerine getirilmekteydi.

Osmanlı'da sosyal hayatın hemen her alanında varlığını etkin bir şekilde göstermeye devam ettirmiştir. Eğitim alanında medreseler, sanat alanında hanlar hamamlar, sağlık alanında şifahaneler, bayındırlık alanında dergâhlar, ticaret alanında kervansaraylar örneklerini sosyal hayatın her alanına yayabileceğimiz vakıflar mevcuttur. Bunlar içerisinde en geniş ölçüde hizmet sunanlar külliyelerdir. Genellikle sultanlar ya da çok zengin devlet adamları tarafından tesis edilen külliyeler hemen hemen hayatın her alanına yönelik hizmeti sunmasıyla başlı başına birer sosyal hizmet ünitesiydi³⁸. Toplumun her kesiminden insanlar, yani müderrisler, talebeler, yolcular, hastalar, fakirler, zanaatkarlar, zenginler ve camii cemaati iç içe yaşamakta, dolayısıyla birbirinden haberdar olmaktadır³⁹. Böyle bir ortam içerisinde birbiri ile muazzam bir etkileşim, bilgi alışverişi ve kaynaşma içinde olan halk; birbirini, devleti, toprağı, hayatı ve de en önemlisi kendini sevmeyi bilmiş ve muhteşem Osmanlı hayat bulmuştur. Sosyal

---

³⁵ Yılmaz Öztuna, "Vakıflar ve Sosyal Yardım", *Büyük Osmanlı Tarihi*, Cilt 8, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1994, s.111.

³⁶ İbrahim Pazan, *Padişah Anneleri Eserleriyle Valide Sultanlar*, Babıali Kültür Yayıncılığı, 2. Baskı, İstanbul 2007, s.51-67

³⁷ Nazif Öztürk, "Osmanlı Döneminde Vakıflar", *Genel Türk Tarihi*, Cilt 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.380.

³⁸ Nazif Öztürk, *a.g.e.*, s.377.

³⁹ Ziya Kazıcı, *a.g.e.*, s.239.

hizmetleri etkin şekilde yerine getiren kurumlar olan vakıfların, toplum hayatındaki etkin bir alanı da medreselerde müderris ve öğrencilerin, mahallelerde de halkın kitap ihtiyacını gidermeye yönelik faaliyet gösteren kütüphane vakıflarıydı⁴⁰.

Önemli hayır kurumlarından bir tanesi de hastahanelerdir. Hastahanelerde din, mezhep ve etnik ayırım yapılmaksızın her kesimden insana hizmet verilmekteydi. Bu durum aslında Osmanlı'nın vakıf anlayışının ne derece evrensel olduğunu gösterir. Hastahaneler tamamen vakıf eseri olarak inşa edilmiştir. Osmanlılar zamanında yapılan ilk önemli hastahane Yıldırım Beyazıt tarafından Bursa'da 1400 yılında yaptırıldı⁴¹. Bu tarihten sonra da vatanın her karış toprağında hayat bulan diğer vakıf eserleri gibi hastahaneler de yaygınlaşmıştır. Ülke çapında önemli sosyal hizmet veren kuruluşlardan bir diğeri de şüphe yokki imarethanelerdir. Maddi durumu iyi olmayan insanların karınlarının doyurulması amacıyla kurulmuş olup tam manasıyla sosyal adalet numunesiydi. İmaretlerin ilki Orhan Gazi tarafından İznik medresesiyle beraber yaptırılmış olup burada bizzat kendisi de fakirlere çorba dağıtmıştır⁴². Kervansaraylar da her ne kadar ticaret için büyük önem arz eden kurumlar olsalar da barınma ihtiyacını karşılayan büyük hayır müesseseleri arasında yerlerini almışlardır⁴³.

Osmanlı idaresindeki devlet hizmetleri ile vakıf hizmetleri birbirine çok sıkı bir bağ ile tutunmuştur. Vakıflar Osmanlı'nın gittiği her bir karış toprakta bile yapılanma içerisine girmiş, kuruldukları yerlerin kalkınmasında devletin en önemli sosyal varlığı olmuşlardır. Şehir ve kasabaların suları, eğitim ve öğretim işleri, sosyal yardımla ilgili hizmetler vakıflar tarafından yürütülmüştür. Devlet yol, köprü, sağlık hizmetleri, fakirlere yardım gibi konularda hizmetlerin yürütülmesini vakıflara bırakmıştır. Yalnız burada önemli bir kısmı atlamamak gerekir ki, her ne kadar devlet bu işlerin yürütülmesine karışmasa da şahısların kurdukları vakıflara vergi muafiyeti gibi yollarla destek vermiştir. Yani devlet dolaylı yollardan bu işler için yardımcı olmuş, işi yürütme işini vakıflara bırakmıştır. Osmanlı tarihine göz atılırsa, binlerce kişinin hiçbir menfaat beklemeden hayırlı işlere vesile olan vakıflar kurduklarını ve Anadolu'nun bayındır hale gelmesini sağladıklarını söylemek gerekir⁴⁴. Vakıfların ülke çapında ne derece yaygınlaşmış olduğunu gösterebilmek için şu örneği verebiliriz. 1540 yılında yalnız Anadolu eyaletinde vakıf yoluyla 45 imaret, 342 cami, 1055 mescid, 110 medrese, 626 zaviye, 154

---

⁴⁰ Ahmet Vefa Çobanoğlu, *Türk Dünyası Kültür Atlası*, Cilt 4, 2. Baskı, İstanbul 2012, s.233.

⁴¹ Ziya Kazıcı, *a.g.e.*, s.243.

⁴² Ziya Kazıcı, *a.g.e.*, s.246.

⁴³ Yılmaz Öztuna, *a.g.e.*, s.123.

⁴⁴ İsmail Kurt, *a.g.e.*, s. 511.

muallimhane, 1 mevlevihane, 75 han ve kervansaray işletilmekte, 121 müderris, 3756 hatip, imam, müezzin ile 3299 şeyh, şehzade, kayyum, talebe veya müteveliye maaş verilmekteydi⁴⁵.

Osmanlı Devleti'nde, devlet eliyle sosyal güvenlik kurumunun olmadığı nettir. Böyle bir durumun olmasıyla beraber toplumun her kesiminden insanların katkılarıyla oluşturulan vakıf sistemi, sosyal güvenlik çerçevesinde düşünülen faaliyetler için önemli bir alt yapı oluşturmuştur. Sosyal güvenlik açısından düşünüldüğünde, vakıf hizmetlerinde ön plana çıkan en önemli alan, fakirlere yönelik hizmetlerden oluşmaktadır. Belli bir bölgenin, şehrin ya da herhangi bir sınırlama olmaksızın ihtiyaç içinde bulunan bütün fakirlerin yeme, içme, barınma ve elbise gibi temel ihtiyaçlarını karşılamayı hedefleyen çok sayıda vakıf mevcuttur. Özellikle imaretler, vakıf görevleri yanında fakirlerin yeme içme ihtiyaçlarının ücretsiz karşılandığı kurumlardır⁴⁶.

Başta padişah ve hanedan üyeleri olmak üzere toplumun ileri gelenleri vakıflar kurmuşlardır. İdeal bir devlet adamının gelirinin üçte birini harcamasını, üçte birini tasarruf etmesini, üçte birini de hayır işlerine yatırmasını, böyle icab ettiğini, Kanuni'nin veziriazamı ve eniştesi Damad Lütü Paşa, *Asaf-name* adlı eserinde, açıkça yazmaktadır⁴⁷. Vakıflar sayesinde devlet herhangi bir harcama yapmadan toplumsal kalkınmayı sağlamıştır. Fethedilen toprakların Türkleşmesi, bayındır hale gelmesi, devlete bağlılığının sağlanmasında vakıflar etkin rol almışlardır. Ayrıca vakıflar sayesinde mülkiyet haklarının çiğnenmesi engellenmiştir⁴⁸. Öte yandan vakıflar sayesinde şehirler, kasaba ve köyler kalkınmış, devletin olanaklarının daha farklı ihtiyaçlar için kullanılmasına olanak tanımıştır. Görülüyor ki vakıflar Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan yıkılışına kadar her daim devletin önemli mihenk taşlarından biri olarak yerini almıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun teşekkül dönemi esnâsında, her şehrin fethinden sonra, devlet adamlarının ve diğer servet sahiplerinin bu şehirlerde vakıf olarak birçok yeni kuruluşlar, kamu eğitimi ve dini müesseseler olarak camiler, medreseler, tekkeler, beledi ve sosyal hizmetlere tahsis edilmiş çeşmeler, sebiller, imâretler, hastaneler açtıkları da bilinmektedir⁴⁹. Yukarıda da değindiğimiz gibi vakıflar kurularak Osmanlı şehirleri kalkınmış ve yaşam tarzı

---

⁴⁵ Ziya Kazıcı, *a.g.e.*, s.239.

⁴⁶ Tahsin Özcan, "Osmanlı Toplumunda Sosyal Güvenlik Üzerine Bazı Gözlemler", Osmanlı Hayat Sistemi ve Vakıflar, *Türkler*, Cilt 10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 113.

⁴⁷ Yılmaz Öztuna, *a.g.e.*, s.111.

⁴⁸ Murat Çizakça, "Osmanlı Dönemi Vakıflarının Tarihsel ve Ekonomik Boyutları", www.tusev.org.tr, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul 2009, s.22.

⁴⁹ Bahaeddin Yediyıldız, "Vakıf Müessesesinin XVIII. Asır Türk Toplumundaki Rolü", *Vakıflar Dergisi*, Sayı 14, s. 5.

gelişmiştir. Ayrıca şehrin Türk-Müslüman nüfusunu arttırmak gayesiyle oraya Orta-Asya'dan gelen Türk göçmenleri yerleştiriyorlardı. Vakıf müessesesi sayesinde gerçekleştirilen bu faaliyetler elbette bir yandan bu bölgelerin fizikî çehresini değiştiriyor, diğer yandan da oralara yeni bir kültür taşıyorlardı⁵⁰. Bu sayede bölgede yapılan vakıflarla aslında bir nevi Türkçülük değerleri ön plana çıkıyordu. Çünkü bir bölgenin alınıp oraya Türk göçmen yerleştirip oraya vakıflar inşa ediliyorsa bu bölgede Türk birliği korunmak isteniyordur. Osmanlı döneminde vakıfların vermiş oldukları bu hizmetleri daha iyi açıklayabilmek ve anlaşılır hale getirmek için, bu hizmetleri sınıflandırmanın doğru olacağı kanaatindeyiz. Bunları bayındırlık hizmetleri, beledi hizmetler, dini hizmetler, eğitim hizmetleri olarak sınıflandırabiliriz.

Osmanlı döneminde köprü, kemer, kuyu, bend, çeşme, sebiller, deniz fenerleri, kaldırım, sığınaklar, konaklar, kervansaraylar gibi bayındırlık hizmetleri şahıslar tarafından kurulan vakıflar sayesinde yapılmıştır. Yine aşevleri, çamaşırhaneler, hamamlar gibi eserler de beledi hizmetler olarak vakıflar tarafından hayata geçirilmiş eserlerdir. Camiler, tekkeler, zaviyeler gibi eserleri de dini hizmetler kısmında gösterebiliriz. Camilerde mevlid okutulması, mum ve kandiller yaptırılması, yine önemli dini günlerde camilerde hurma, su dağıtılması yine vakıflar tarafından üstlenilmiştir. Eğitim konusunda vakıfların önemi çok büyüktür. Zira vakıflar tarafından kurulan mektepler, medreseler sayesinde Osmanlı' da eğitim hayat bulmuş ve ilerleme kaydetmiştir. Vakıf kurumları bu kurumları kurmakla yetinmemiş sürekli olarak bu kurumlara para ya da mal vakfederek devamlılıklarını da sağlamışlardır.

Osmanlı İmparatorluğu'nda XVI. asır başlarında, toprakların 3/5'ü dirlik sahiplerinin elinde bulunmakta, 1/5'ini doğrudan doğruya devlete bağlı padişah hasları, 1/5'ini ise vakıf toprakları teşkil etmekteydi. Bu durumda Osmanlı döneminde vakıflara ne kadar değer verildiğinin diğer bir nişanesidir⁵¹. Sayısal verilerden de anlaşılacağı üzere vakıfların en önemli gelir kaynağı topraklar olmuştur.

Vakıflar, değişik kadrolar altında çok sayıda çalışan istihdam ediyorlardı ve gelirlerini satın almalar, maaş ödemeleri, gelir fazlalarından da çeşitli kesimlere aylık ödemeleri ve imaretlerden yemek ve ekmek dağıtımını yapıyorlardı⁵². Ayrıca camilerde mevlid okutulması, dini günlerde zeytin, hurma, su gibi maddeleri dağıtıyorlardı. Öyleyse vakıflar için toplumun

---

⁵⁰ Bahaeddin Yediyıldız, a.g.m, s.5.

⁵¹ İsmail Kurt, a.g.e, s.506.

⁵² Orhan Cezmi Tuncer, a.g.m. , s.29.

hem ekonomik yapı taşları hem de dini boyutta işlevsel özelliğini yitirmeyen, hak yolunda olan kültürel değerlerdir, demek mümkündür.

Vakıflar belli kişiler tarafından vakfetmek yoluyla kurulmuşlardır. Osmanlı hukukunda vakıf irade beyanı geçerliliği yönünden herhangi bir şekil şartına tabi değildi. Vakfın kurulması için, irade beyanının sözlü olması yeterliydi. Bunun yazılı ya da resmi şekilde olması şart değildi. Osmanlı hukukunda yazılı şekil, sadece vakfın hüküm ve şartlarının bilinmesi yönünden faydalıydı. Vakıf, vakfedenin sağlığında hüküm doğurmak üzere sözlü bir beyanla yapılabileceği gibi, vasiyet yoluyla da yapılabilirdi⁵³. Toplumun her kesimi vakıf kurmakta serbesttir ve vakıf kurmak belli zorunluluklara bağlanmamıştır. Bununla birlikte vakıf vakfeden şahıs vakıf-namesini istediği şartlarda yazdırıp tasdik ve tescil ettirir. Görevlilere ne kadar maaş verileceği, tamir işlerinin nasıl yapılacağı, hangi vasıfta ne kadar memur kullanılacağı gibi konularda serbettir⁵⁴. Osmanlı padişahları vakıf kurma konusunda topluma öncülük etmiş, kurulan vakıflara da toprak, para vb. maddi kaynaklar sağlamışlardır.

Osmanlı Devleti'nde vakıflar tarih boyu ehemmiyetini korumayı bilmiştir. Peki bir devletin toplumsal, kültürel, sosyal ve siyasal her alanında etki sahibi olan vakıf müessesesinin Osmanlı topraklarına yayılışı nasıldı ve kaç vakıf bulunuyordu? Bu soruların cevabına bakmanın tezimizi güçlendirmek adına ehemmiyet taşıdığı kanaatindeyiz. Osmanlı Devleti üç kıtaya hakim olmuş, toprak bütünlüğünü sağlayıp gittiği her bölgede teşkilatlanmayı bilmiştir. Bu teşkilatlanma içerisinde vakıflar yadsınamaz derecede önem arz etmişlerdir. Vakıfların coğrafi dağılışına bakıldığında her ne kadar dengeli bir dağılır söz konusu olmasa da her bölgede her şehirde her kasaba ve köyde vakıflar kurulmuştur. Osmanlı döneminde 26.798 vakıf kurulduğu, ancak tespit edilemeyenler ile bu sayının 50.000 civarında olabileceği, kaynak araştırmalarında belirtilmektedir. Sayısal veriler de gösteriyor ki Osmanlı'da vakıf müessesesi muhteşem derecede bir yapılanma gerçekleştirmiştir. XIX. asırda İstanbul'un taşınmaz mallarının üçte ikisini vakıf malları kapsıyordu⁵⁵. Öyle ki 1826 yılında sayıları oldukça artan vakıfların meseleleriyle ve yer yer yapılan yolsuzlukları takip edip sorumluları cezalandırmak için Evkaf-ı Hümayun Nezareti adıyla bir teşkilat oluşturuldu⁵⁶.

Osmanlı toplumunda bir adam vakıf bir evde doğar, vakıf bir beşikte uyur, vakıf mallardan yer içer, vakıf bir okula gider ve vakıf kitaplardan okur, vakıf bir mektepte hocalık

---

⁵³ İlhan Akbulut, "Vakıf Kurumu, Mahiyeti ve Tarihi Gelişimi", *Vakıflar Dergisi*, Sayı 30, Ankara 2007, s.64.

⁵⁴ Yılmaz Öztuna, *a.g.e.*, s.112.

⁵⁵ İlhan Akbulut, *a.g.m.* s.62.

⁵⁶ Ziya Kazıcı, *a.g.e.*, s.241.

eder, vakıf idaresinden ücretini alır ve öldüğünde vakıf bir tabuta konulur ve yine vakıf bir mezarlığa gömülür⁵⁷. Osmanlı toplum hayatında vakıf müessesesinin ne derece ehemmiyetli bir konu olduğunu ifade etmesi anlamında dikkate şayandır.

Vakıf müessesesinin Osmanlı toplum hayatında; iskân, istikrar, şehircilik, eğitim, kültür, sosyal hizmet ve ekonomik açılardan derin izler bıraktığını görmekteyiz. Vakıf sistemi aracılığıyla ülke zenginliklerinin paylaşılması, adil devlet yönetiminin sağlanması ve huzurlu şehirlerin kurulması konularında kendinden önceki hiçbir İslam toplumunda, Osmanlı Devleti'nde olduğu kadar başarı sağlandığı söylenemez. Dünya tarihinde derin izler bırakmış olan bu dönem içerisinde hayatın her alanında etkili olan vakıf müessesesi Osmanlı'ya yapmış olduğu olumlu katkılar ile devletin ekonomiden ticarete, kültürden eğitime bir çok alanda vazgeçilmez bir hâl almıştır.

Tezimizin giriş kısmında vakıf müessesesinin tarihi gelişimi, ilk vakıf örneklerinin görüldüğü dönemler, İslamiyet-vakıf ilişkisi hakkında bilgi vermeye çalıştık. Daha sonraki aşamada Osmanlı döneminde vakıf konusu hakkında derinlemesine bilgiler aktararak asıl konumuzun daha anlaşılır olmasını sağlamaya çalıştık. Yapmış olduğumuz araştırma ve incelemeler sonucunda vakıf müessesesinin İslam devletlerinden başlayarak Osmanlı'ya kadar bütün devletlerde önemli bir yer teşkil ettiğini görmekteyiz. Her ne kadar diğer devletlerde vakıflar önemli yer tutmuş olsa da Osmanlı Devleti'nde asıl hüviyetlerini kazanmış ve devletin her alanında etkili olmuşlardır.

---

⁵⁷ Hayriye Işık, a.g.m, s.3.

BİRİNCİ BÖLÜM

A. AYDIN COĞRAFYASI VE TARİHİ

1. Aydın Coğrafyası

Aydın, Doğu Avrupa, Orta Asya ve Orta Doğu üçgenin tam ortasında yer alan, Türkiye'nin tarım, sanayi, iç ve dış ticaretin bir arada bulunduğu, ekonomisi gelişmiş olan Ege Bölgesi'nin ortasında yer alır⁵⁸. Ege bölgesinde yer alan Aydın şehri gerek bölgede etkili olan depremler gerekse egemen olan devletlerin değişmesi aşamasında yaşanan savaşlar sebebiyle çok defa yakılıp yıkılmıştır. Ancak şehrin konumu ve stratejik önemi Aydın'ın her seferinde adeta şehir olarak yeniden doğmasını sağlamıştır⁵⁹. Aydın şehri Menderes ovasının kuzey kesimiyle Aydın dağlarının güney yamaçlarının kesiştiği bir alanda kurulmuştur. Aydın, tarihî sürecinde birçok uygarlığı bünyesinde barındıran Ege bölgesindeki önemli illerden birisidir. Batı Anadolu'yu İç Anadolu'ya bağlayan yolun kilit noktasındadır⁶⁰. Aydın dönemin sancak merkezi olan Manisa'ya yakınlığı açısından ve stratejik yapısı bakımından bölgenin önemli şehirlerinden birisi olmuştur.

Bir çöküntü alanı oluşturan Büyük Menderes Teknesi, ilin bir ucundan öbür ucuna değin, doğu-batı yönünde uzanır. Kimi yerde dar kimi yerde de geniş bir görünümündedir. Büyük Menderes ovasıyla birlikte, buldukları yörelerin adlarıyla anılan bazı ovaları içerir. Dağlar kuzey ve güney dağ kütleleri olmak üzere iki bölümde incelenebilir. Kuzey dağlık kütlesi genel olarak Aydın dağları adıyla anılır. Düzenli kıvrımlarla Büyük ve Küçük Menderes çöküntü alanlarını ayıran Aydın dağları, Samsun (Samson) dağları ile birleşerek, Sisam adası karşısında denize ulaşır. Aydın Dağları üzerinde, küçük düzlükler görülür. Yamaçları yer yer diktir, etek kesimlerinde tepelik bir alan bulunmaktadır. Büyük Menderes alüvyal teknesiyle, Aydın dağları arasındaki bölümde görülen tepeler, bozuk bir yapıdadır. Üzerinde derin vadiler göze çarpmaktadır. Güney dağlık kütlesi, Menteşe dağlık bölgesinin bir bölümüdür. Aydın iline doğudan Baba dağı ile girilmektedir. Buradaki dağ dizisine tarihte "Latmos Dağ Silsilesi" adı

⁵⁸ Aslı Şahin, *XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Aydın Sancağının Demografik Yapısı*, Adnan Menderes Üniversitesi SBE. Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2008, s.1.

⁵⁹ Abdullah Uğur, "Aydın Şehrinin Kuruluşu ve Gelişme Evreleri", *AÜ. Coğrafi Bilimler Dergisi*, Cilt1, Sayı 2, Ankara 2003, s.41.

⁶⁰ Mükerrrem Kürüm, "Aydın'daki Namazgâhlar Üzerine Bir Değerlendirme", *Akademik Araştırmalar Dergisi*, Sayı 18, 2007, s.101.

verilmiştir. İlin en önemli akarsuyu, Büyük Menderes olup Aydın ilindeki akışı boyunca birçok çay ve dere bu nehre katılır 831.900 hk alana sahip olan il, doğudan Denizli, batıdan Ege Denizi, güneyden Muğla, kuzeyden İzmir ve Manisa illeri ile çevrili bulunmaktadır. İl topraklarının % 64'e yakını dağlarla, % 15'i platolarla, % 21'i ovalarla, dağ ve platoların çoğu ormanlarla kaplıdır⁶¹.

Eski çağlarda İyonya ve Karya bölgelerinin sınırının Büyük Menderes'i Tralleis (Aydın) yakınlarından ikiye bölerek çizildiği ve kentlerin de her iki Menderes'in kenarında taşkınlar elverdiği ölçüde sıralandığı görülür. Büyük Menderes'in kuzeyi ve güneyi arasında yüzyıllar boyunca bir ulaşım kopukluğu vardı, bölgede nüfusu çekebilecek kentler su ve karayolu ulaşımına olanak tanıyan noktalarda kuruldu. Sardis'i Ephesos'a bağlayan yol Küçük Menderes, Laodikya ve Hierapolis'i Ephesos'a bağlayan yol da Büyük Menderes havzasından geçiyordu. Bu bölge kentleri, bu önemli yol üzerinde olmanın da etkisiyle geliştiler. Bizans çağında Antiochia Maiandrou, Nysa, Ephesos, Miletos vb. gibi dini merkezler çevresinde yıllar içinde başka birçok kilise, manastır ve piskoposluk merkezi ortaya çıktı. Osmanlı döneminde de imtiyazlarını sürdüren bu kentler zaman zaman adlarının Türkçe'ye uyarlanmasıyla ya da bazen tamamen değiştirilerek, veya bulunduğu yerin daha uygun bir konuma taşınmasıyla -en azından bazıları- var olmaya devam ettiler. Sonuçta; Harpasa-Arpaz, Neapolis-Yenişehir, Nysa-Sultanhisar, Miletos-Balat, Tralles- Aydın, Thyria- Tire vb. oldu⁶².

Kösedağ Savaşı sonrası kurulan Aydınogulları Beyliği döneminde Tire önemli konumda iken zaman içerisinde bazen Birgi kazası bazen Aydın kazası önem kazanmış bazen de İzmir ön plana çıkmıştır. İzmir'in liman şehri olması Aydın şehrini genellikle gölgede bırakmasına sebep olmuştur⁶³.

Aydın sancağı; İzmir, Güzelhisar, Ayasuluğ, Tire, Alaşehir, Sart ve Birgi kazalarından meydana gelmekteydi. Bu kazalardan İzmir'in liman şehri olması daha sonraki dönemlerde hızla gelişmesine imkan sağlamıştır. Denizle bağlantısı ile beraber büyüyen İzmir, ticari faaliyetlerinde merkezi konumunu yakalamıştır. Sancağın merkezi konumunda olan Tire kazası beylikler dönemi olduğu gibi Osmanlı döneminde de önemini korumuş, ticaret yolları üzerinde olması münasebetiyle her zaman ilgi çeken konumda olmuştur. Birgi kazası ise Tire kazası

---

⁶¹ İlknur Gürgen, *XV-XVI. Yüzyıllarda Güzelhisar Kazası*, Celal Bayar Üniversitesi SBE. Yüksek Lisans Tezi, Manisa 2015, s. 9.

⁶² Olcay Pullukçuoğlu Yapucu, *Aydın Sancağı 1845-1914 Sosyal, Ekonomik, İdari, Kültürel Durum*, EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İzmir 2006, s.23-24.

⁶³ Bülent Çelik-Tanju Demir, "Osmanlı Döneminde Aydın Güzelhisarı", *Aydın İl Tarihi*, Özyurt Matbaacılık, Ankara 1997, s.121-122.

kadar gelişmişlik gösteren bir diğer kaza olup nüfus ve vakıf sayısından gelişmiştir. XVI. yüzyılda Birgi kazasında 28 tanesi vakıf olmak üzere toplam 106 tane köy bulunmaktadır⁶⁴.

Bütün Osmanlı şehirlerinde olduğu gibi Aydın sancağı ve kazalarında da müslüman ve gayrimüslim halk bir arada içiçe yaşamaktaydı. Bu kazalarda dokumacılık, deri işlemeciliği, tarımsal faaliyetler, tüccarlık, terzilik gibi mesleklerin ön plana çıktığı tahrir defterlerinden anlaşılmaktadır⁶⁵. Güzelhisar'da bağcılığın ayrı bir vergi kalemi bulunmaktaydı⁶⁶. Bu durum söz konusu yerde tarımın yoğun olarak yapıldığının işareti olmuştur. Gelir seviyesi bakımından esnaf ve tüccarlar ilk sırada yer alırken, çiftçiler ikinci sıradadır. Bölgede Müslüman halkın yanında Rumlar ve Yahudiler bulunuyordu⁶⁷.

Tarihi süreç içinde Aydın'da yaşanan doğal felaketler kentin, nüfus yapısını ve ekonomik etkinlikleri olumsuz etkilemiştir. XIX. yüzyılda kentte büyük depremler yaşandığı bilinmektedir⁶⁸. Bu depremler sonucunda halk olumsuz etkilenmiş şehir yıkılmış ve yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Sonuç olarak Aydın, tarih öncesi devirler ve sonrasında, Aydınoğulları döneminde, Osmanlı döneminde ve sonrasında zaman zaman önemini yitirse de bulunduğu konum, sahip olduğu verimli topraklar ve ekonomik faaliyetleri itibarıyla her daim önemli bir bölge olmuştur. Her ne kadar insan ve doğa kaynaklı yıkımlar yaşamış olsa da tarihinin ilk anlarından itibaren var olmaya başlayan birçok eseri günümüze ulaşmıştır. Şehir yapısı itibari ile tipik bir Anadolu şehri konumundadır.

2. Aydın Tarihi

Aydın şehri Anadolu'nun en eski Türk-islam şehirlerinden birisi⁶⁹ olmakla beraber tarihi içerisinde barındıran yapısıyla dikkat çekicidir. Aydın şehrine ismini veren Mehmet Beyin babası veya ecdadından biri olabileceği kadar, bir aşirete nispetle Aydın soy veya aile adını alabileceğini Himmet Akın ileri sürmüştür⁷⁰. Hanedanlığın kurucusu Aydınolu Mehmed Bey olarak bilinmesine rağmen elde ettiği bu beyliğe babasının adını verebilmesinden doğal başka bir şey olamayacağını da göz ardı edemeyiz. Aydın ismi elde ettiğimiz bilgiler neticesinde Mehmed Bey'in babasının isminden gelmektedir. Fuat Köprülü Düsturname'den

---

⁶⁴ Cahit Telci, " XVI. Yüzyıl Başlarına Ait Birgi Kazası Evkaf Defteri", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt 14, İzmir 1999, s.204.

⁶⁵ Olcay Pullukçuoğlu Yapucu, a.g.t, s. 29.

⁶⁶ Bülent Çelik-Tanju Demir, a.g.m, s.120.

⁶⁷ Aysun Sarıbey Haykıran-Ayten Can Tunalı, "XIX. Yüzyılda Aydın", *Aydın İl Tarihi*, Özyurt Matbaacılık, Ankara 1997, s. 128.

⁶⁸ Aysun Sarıbey Haykıran-Ayten Can Tunalı, a.g.m. s.128.

⁶⁹ Besim Darkot, "Aydın", *İslam Ansiklopedisi*, Cilt 2, MEB Yayınları, İstanbul 1979, s. 62.

⁷⁰ Himmet Akın, a.g.e, s.114.

aldığı bilgiler ışığında kurucu sayılan Mehmed Bey'in Germiyanoglu ümerasından olduğunu dile getirmiştir⁷¹.

XIII. yüzyılın sonlarına doğru Anadolu Selçukluların merkezi idaresi, Moğol egemenliği altına girerek zayıflamasıyla Batı Anadolu'daki uç beyleri kendi başlarına hareket etmeye başlamış ve beyliklerini kurmuşlardı. Bu beyliklerden biri olan Menteşe Beyliği, doğudan gelen Türkmen göçleriyle iyice güçlenerek 1261 yılında Karia sahillerine (bugünkü Muğla ili sahilleri) akınlar düzenlemeye başlayıp, 1278 yılında Tralleis'i kuşattı. Oldukça korunaklı olan Tralleis, uzun süre dayandıktan sonra susuzluk nedeniyle 1282 yılında Türklere teslim oldu⁷². Menteşe Beyi damadı Sasa Bey 1310 yılında Aydınoğlu Mehmed Bey tarafından katledildikten sonra Tralleis şehri Güzelhisar adını almıştır⁷³. Sasa Bey ile Aydınoğlu Mehmed Bey'in arası açılmış ve Sasa Bey çevresindeki düşman güçlerle işbirliği yaparak Aydınoğlu Mehmed'e karşı çıkmış ve yapılan savaş sonucu Mehmed Bey, Sasa Bey ve kuvvetlerini yenerek bütün Aydın ilini ele geçirdi. Daha sonra Menteşe Beyliği'ne bağlı Aydın ve çevresi 1310 yılında Aydınoğulları beyliğinin egemenliğine girmiştir⁷⁴.

Osmanlılar, devlet teşkilatlanmasını tamamlayıp hem batıda fetih politikasını sürdürmüş hem de doğuda sınırlarını genişletip kendini güven altına almak istemiştir. Nitekim güçlü bir devlet olmak yolunda yapılması gereken en mühim mesele Anadolu siyasi birliğinin sağlanması olacaktır. Bu amaçla 1390'da Anadolu beyliklerini istilâya başlayan Yıldırım Bayezid, Rumların elindeki Alaşehir'i aldıktan sonra Aydınoğlu memleketine gelmiş, İsa Bey mukavemet etmemiş, bunun üzerine Bayezid, kendisini Tire'de oturarak vakıflarının ve tımarının idaresini İsa Bey'e bırakıp diğer yerleri Osmanlı arazisine ilhak etmiştir. Bayezid, İsa Bey'in kızı Hafsa Hanım'ı nikâhlamıştır. Bu suretle Aydınoğlu Beyliği, Ankara muharebesinin sonuna kadar Osmanlılarda kalmıştır⁷⁵. Yani Osmanlı Devleti tarihinde sıkça gördüğümüz akrabalık bağı kurarak toprak edinme geleneğini Aydınoğulları'nın Osmanlı'ya bağlanmasında kullanmıştır. Bu suretle kardeş kanının dökülmesine izin verilmemiş, devletin gücü de boşa harcanmamıştır.

Timur ile Bayezid arasındaki büyük çekişme sonucunda Ankara Savaşı cereyan etmiştir. Savaşın sonunda Osmanlı yenilmiş ve Bayezid, Timur'a esir düşmüştür. Ankara Savaşı'ndan

---

⁷¹ Fuad Köprülü, "Aydınoğulları Tarihine Ait", *İzmir Araştırmaları Dergisi*, Sayı 5, s.185.

⁷² Paul Wittek, *Menteşe Beyliği* (Çev: Orhan Şaik Gökyay), Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 1944, s.25-26.

⁷³ Mükrimin Halil Yinanç, "Aydın", *İslam Ansiklopedisi*, (Aydın tarihi bölümünde), Cilt 2, MEB Yayınları İstanbul 1979, s.62-63.

⁷⁴ Abdullah Uğur, a.g.m, s. 48.

⁷⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Cilt 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988, s.76.

sonra Timur, bütün Anadolu'yu kasıp kavurmuş ve Ayasuluğ'a gelerek burayı üs olarak kullanmış ve köy kasaba ne varsa hepsini ele geçirip Milas'a yürümüştür. Timur daha sonra Aydın ilini Mehmed Bey'in oğulları İsa Bey ve Umur Bey'e vermiştir⁷⁶. Timur'un Semerkand'a dönmesinden sonra, Yıldırım Bayezid'in oğulları arasında devam eden saltanat kavgaları dolayısıyla, eski beyliklerin bir müddet daha yeniden yaşamaları mümkün oldu ve bu arada Aydınoğulları da duruma hakim oldular⁷⁷. Aydınoğulları her fırsatta Osmanlı'nın Anadolu birliğini sağlamasına karşı çıkmak istemişlerdir. Bunu her savaş veya farklı siyasi olay yaşandığında fırsat bilmişler ve netice itibari ile zaman zaman başarı elde etmiş olsalar da sonunda Osmanlılar, Anadolu birliğini sağlamış ve Aydınoğulları'nı egemenliği altına almıştır.

Osmanlı Devleti kanlı geçen bir dönemin ardından yeniden siyasi birliğini sağlamıştır. Kendi iç sorunlarını düzelttikten sonra tekrar Anadolu siyasi birliğini kurmak yolunda adımlar atılmaya başlanmıştır. Bu gayeye hizmet maksadıyla Aydınoğullarını tekrar egemenliği altına almıştır. Osmanlılar, Aydınoğullarını 1426 yılında ele geçirdikten sonra da bu alana "Aydın Eli" veya "Liva-i Aydın" adını vererek bir sancak olarak yönetimlerine almışlardır. Sancağın merkezi Tire olurken, Aydın Güzelhisarı, Tire'ye bağlı bir kaza merkezi olmuştur. Daha sonralardan Aydın sancağının merkezi Güzelhisar-ı Aydın olmuştur⁷⁸.

Düsturname'nin üçüncü kısmında Osmanlılar faslında İsa Bey'in Aydın ilini Osman oğlu Sultan Yıldırım Bayezid'e teslim ettiği yazılmıştır⁷⁹. Başka bir kaynak olarak Âşık Paşazâde Tarihi'nde şu ifadeler yer alır. Alaşehir vilayeti o zaman Müslüman topraklar arasında kalmış, padişahı kâfir olan bir yer idi. Bunlar Aydınoğlu'yla iyi ilişkiler kurup hayatlarını sürdürürlerdi. Bayezid Han hemen gazaya niyet edip Alaşehir'e yöneldi. Daha vilayete varmadan yolda, "Kimsenin haksız yere bir çöpünü bile almasınlar ve bir kimse bu emri kabul etmezse sorumluluğu üzerine almış olup ölüm cezasına çarptırılacaktır." diye emir çıkarıp yasak koydu. Bayezid Han şehrin yağmalanmasını emir edince kâfirler işitti, aman dileyip şehri anlaşıyla verdiler. Padişahlığın kanunu ne ise ona göre işlemler yaptı. Aydınoğlu da itaatle padişaha gelip ülkesinin bir kısmını Bayezid Han'a vermiştir. Kalelerine asker yerleştirip Bayezid adına hutbe okunup para bastırıldı ve tımarların beratına da padişahın nişanı vuruldu. Aydınoğlu, Ayasuluğ'u kendi kullarına verdi, ancak Aydınoğlu'na ait vakıfların

---

⁷⁶ Zeki Arıkan, "XIV-XVI Yüzyıllarda Ayasuluğ", *Belleten*, C. LIV, 1990, s.137, Halil Edhem Eldem, "Saruhanogulları, Aydınoğulları, İzmiroğulları", *İzmir Araştırmaları Dergisi*, Sayı 5, s.178-179.

⁷⁷ Himmet Akın, *a.g.e.*, s.98.

⁷⁸ Bülent Çelik-Tanju Demir, *a.g.m.*, s.119.

⁷⁹ Düsturname-i Enveri, 1928, s.88.

işletimi yine kendisine verildi. O da ecel gelinceye kadar buradan bir yere gitmemeye söz verdi. Daha sonra ülkesinin Osmanlı topraklarına katılması üzerinde anlaşılardır⁸⁰.

Aydın Güzelhisarı adıyla anılan Aydın'ın Osmanlı Devleti'nce tam manasıyla önemli bir merkez sayılması XVII. yüzyılın sonlarında gerçekleşmiştir. Aydın, XVII. yüzyılın ortalarından itibaren genellikle Rumeli Beylerbeyi payesinde muhassıl paşalar tarafından yönetilmeye başlanmıştır. XVII. ve XIX. yüzyıllar arasında Aydın'ın idaresinde etkin olan muhassıllık yönetimi Aydın tarihinde önemli bir yere sahiptir⁸¹.

Tarihi süreçte Osmanlı devlet teşkilatlanmasında meydana gelen değişimler sonucunda Aydın merkezli bir eyalet kurulmuştur. Sancak sisteminden eyalet sistemine geçildiği dönem içerisinde eyaletin merkezi başlarda Aydın olsa da zaman içerisinde merkezde değişimler olmuş ve zaman zaman merkez İzmir şehri olmuştur⁸². Bu durum Aydın şehrinin gelişimini sekteye uğratmıştır.

Otuz yıl süren isdibdat döneminin ardından ilan edilen II. Meşrutiyet dönemiyle birlikte tüm Osmanlı'da olduğu gibi Aydın'da da olumlu bir hava cereyan etmiştir. Aydın vilâyeti ve ona bağlı Aydın sancağı söz konusu bu dönemde ekonomik yönden gelişmişliği, yatırımlar ve doğal kaynaklar yönünden zenginliği nedeniyle büyük devletlerin dikkatini çeken imparatorluğun seçkin bölgelerinden biriydi⁸³. II.Meşrutiyet'ten sonra Aydın sancağının kazaları; Aydın, Nazilli, Çine, Bozdoğan, Söke ve Karacasu'dur⁸⁴.

XX. yüzyılın ilk çeyreğinde sonu gelmez savaşlarla genelde bütün Osmanlı toprakları devamlı nüfus kaybetmiştir. Buna rağmen, Aydın nüfusunun artarak 40 000'lere ulaşması ve şehrin gelişmesi yine bu savaşların etkilerinden kaynaklanmıştır. Nitekim Balkan Savaşı sonunda göçlerle gelen nüfusun 3000 kadarının şehre yerleştirilmesi sonucunda, 1913 yılında kurulan Meşrutiyet mahallesi buna tipik bir örnek oluşturmaktadır. I. Dünya Savaşı'ndan hemen sonra Aydın ve yakın çevresinin büyük kısmı Yunanlılar tarafından işgal edilmesiyle birkaç gün içinde şehirde her taraf yakılıp yıkılmıştır. Şehir nüfusu, bu işgal sonucu göçler nedeniyle 1000 kişinin altına kadar düşmüştür⁸⁵. Nitekim Kurtuluş Savaşı'nın kazanılması ve

---

⁸⁰ *Âşık Paşazade Tarihi, Osmanoğulları'nın Tarihi*, Çev: Kemal Yavuz, Yekta Saraç, s. 127.

⁸¹ Bülent Çelik-Tanju Demir, a.g.m, s.120-122.

⁸² Aysun Sarıbey Haykıran-Ayten Can Tunalı, a.g.m. s.126.

⁸³ Günver Güneş, "Taşradan Meşrutiyet'e Bakış: II. Meşrutiyet Döneminde Aydın Sancağı", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Sayı 11, Ankara 2010, s.7.

⁸⁴ Aysun Sarıbey Haykıran-Ayten Can Tunalı, a.g.m, s.128.

⁸⁵ Abdullah Uğur, a.g.m, s.50.

düşmanın yurttan atılmasıyla Aydın şehri de kurtarılmıştır. Bu dönemden sonra yeniden yapılanan Türkiye ile beraber Aydın da yavaş yavaş bugünkü konumuna kavuşmuştur.

Sonuç olarak; tarihin ilk anlarından itibaren birçok olaya şahitlik etmiş olan Aydın, XIII. yüzyıl itibari ile Türkler ile tanışmıştır. Bu tarihten sonra önce Aydınoğulları egemenliğinde olan şehir daha sonra Osmanlı'nın Anadolu siyasi birliğini sağlamasıyla Osmanlı hakimiyetine geçmiştir. Zaman içerisinde yaşanan olaylarda kimi zaman yakılıp yıkılmış olan Aydın şehri kimi zaman da doğal afetler sonucunda büyük hasarlar almıştır. Kurtuluş savaşı döneminde Yunan işgaline maruz kalan Aydın, tüm Anadolu toprakları gibi başarı ile savunulup, düşmandan temizlenmiştir. Bugün de Türkiye Cumhuriyeti'nin önemli şehirleri arasındaki yerini almıştır.

B. AYDIN VAKIFLARININ GENEL ÖZELLİKLERİ

1. Vakıf Kurucuları

Vakıf, bir mal ya da mülkü halk yararına kullanmaktır. Yani halka faydalı olmak vakıf kurma amacının çıkış noktasıdır. Vakıf sistemi, tarihsel süreç içerisinde topluma, zamana ve mekâna bağlı olarak değişiklik göstermiş, çeşitli toplumlarda farklı şekillerde uygulanmıştır. Vakıf müessesesi Türk-İslam devletlerinde büyük önem arz etmiş ve her dönem önemini korumayı bilmiştir. Sosyal hayatın her alanında kendini hissettiren vakıflar, kurucularının verdiği değer doğrultusunda var olmuştur. Tarihi süreç içinde bakıldığında vakıf kurucuları hanedan üyeleri, devletin yöneticileri arasından olduğu gibi halkın içinden kişilerde olmuştur.

Aydınoğulları'ndan başlayarak bölgeye hâkim olan yöneticiler ve bölgedeki hayırsever varlıklı kişiler imkânları doğrultusunda toplumun hizmetlerini karşılamak adına vakıflar kurmuşlardır. Aydın'da en eski vakıflar elbette Aydınoğulları döneminde görülmüştür. Bu dönemde Aydınoğlu Mehmed Bey, Aydınoğlu İshak Bey, Aydınoğlu İsa Bey, Aydınoğlu Süleyman Şah, Aydınoğlu Umur Bey, Hafsa Hatun, Azize Hatun Hanzade Hatun, Cüneyd Bey, İzmiroğlu Ömer Bey vakıflarla ilgili kayıtlar tutmuşlardır.

Yıldırım Bayezid döneminde Aydın, Osmanlı hâkimiyetine geçince bölgenin yeni yöneticileri de vakıflar alanında yeniden düzenlemeler getirmiştir. Yıldırım Bayezid'in oğlu Ertuğrul Çelebi'nin Dere Budamya'daki vakfi bu doğrultuda atılmış ilk adımlardan sayılır. Osmanlı Devleti'nde padişahlar vakıf kurmaya büyük önem göstermişler, vakıf kurmayı adeta bir görev bilmişlerdir. İlk vakıf Orhan Gazi tarafından kurulmuştur. Yine yaşadığı ve saltanat

dönemi içerisinde yaptığı vakıflarla Ebu'l Hayrat diye anılan II. Murad da vakıf konusunda büyük önem taşımaktadır. 1557-1838 yılları arasında İstanbul'da faaliyet gösteren dönemin en büyük vakıflarından olan Süleymaniye vakfı, Kanuni Sultan Süleyman'ın vakıf geleneğine verdiği önemin en güzel nişanelerindedir⁸⁶. Yine Kanuni döneminde Hafsa Sultan, Hürrem Sultan, şehzadeler Cihangir, Mehmed, Selim, Murat ve Mahmud, kızı Mihrimah Sultan adına birçok vakıf eserler yaptırılmıştır. Bu eserler cami, külliye gibi önemli eserlerdir⁸⁷. Görülüyor ki her padişah ve devlet adamı yaşamış oldukları dönem içerisinde sosyal hayatı kolaylaştıracak ve insanlığa hizmet edecek eserler yaptırmış ve bu eserlerin hayatlarını sürdürmeleri için vakıflar kurmuşlardır. En bariz örnekleri günümüzde hala ayakta duran camiler, medreseler, külliyelerdir.

Aydın ili ve kazalarında devlet büyüklerinin yanında halk içinden vakıf meselesine gönül vermiş kişiler de vakıflar kurmuşlardır. Vakıf kuran kişiler gelirlerine göre vakıflar kurmuş ve kurulan vakıflara nakit akçe, bağ, bahçe, dükkân, değirmen, hamam vs. yerler vakfedilmiştir. İncelediğimiz TD 571 numaralı defterde de gördüğümüz üzere cami, medrese, külliye ve kervansaray gibi eserler ve bu eserlere vakfedilmiş vakıflar devlet ileri gelenleri tarafından daha sıklıkla yapılırken; çeşme, mescit, tekke, zaviye gibi vakıflar halkın arasından kişiler tarafından yapılmıştır.

Aydın'da vakıf kurucuları arasında bey, paşa, şeyh, derviş, hatun, hacı ve hoca unvanlı kişiler bulunmaktadır. Osmanlı döneminde başta padişah olmak üzere birçok devlet görevlisi ve toplumdaki bazı seçkin kişiler vakıflar kurmuştur. Devlet, vakıfların korunmasını ve gelir kaynaklarının vakıflara verilmesini sağlamıştır. Böylece devlet kendi bütçesinden harcama yapmaksızın vakıf sistemi sayesinde sosyal, dini ve kültürel hayatta olan birçok hizmeti yerine getirmiştir. Aydın'da Osmanlı padişahları adına da vakıflar bulunmaktadır. İncelediğimiz TD 571 numaralı evkaf defterinde Yıldırım Bayezid, Fatih Sultan Mehmed Han, Sultan Selim Han ve Sultan Süleyman Han isimlerine rastlanmaktadır. Kestel kazasındaki vakıflar Sultan Süleyman adınadır. Sultan Süleyman babası Sultan Selim Han adına Kestel kazasında Sultan Selim Han adına imaret vakfı ve başka vakıflar da bulunmaktadır. Ayrıca Alaşehir kazasında Yıldırım Bayezid Han adına bir medrese ve zaviye bulunmaktadır. Yine Birgi'de Gedik Ahmed Paşa adına vakıf kurulmuştur. Bilindiği üzere Gedik Ahmed Paşa, Fatih Sultan Mehmed döneminin asker, devlet adamı ve sadrazamıdır.

---

⁸⁶ Hayriye Işık, "Bir Kamu Hizmeti Birimi Olarak Vakıfların Osmanlı Toplum Hayatındaki Rolü", Akademik Bakış, Sayı 16, İstanbul 2009, s.2-6.

⁸⁷ M. Fatih Müderrisoğlu, "Kanuni Sultan Süleyman'ın Baniliğinde Ailesinin Yeri", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırma Dergisi*, Sayı 16, Ankara 2013, s.187.

Aydın'da önemini koruyan vakıf müessesesi her dönem vücut bulmaya devam etmiş, beylikler döneminde de kendisini göstermiştir. 1360 senesi civarında tahta geçtiği anlaşılan Aydınoğulları beyi İsa Bey adına üç cami bulunmaktadır. Yine Aydınoğulları döneminde Mehmed Bey adına da bir medrese bulunmaktadır⁸⁸.

Tire' de merhum Mehmed Paşa adına cami ve imaret inşa edilmiştir. Adı geçen şahıs Fatih Sultan Mehmed döneminde sadrazamlık yapmıştır. Ayrıca Aydın'da adına vakıf kurulan bir başka isim de Aydınoğlu Mehmed Bey'dir. Bunların yanı sıra İzmir'in Seydi köyünde Umur Bey tarafından Şeyh Mükerrremüddin bin Merhum Mükremin adına bir zaviye yaptırılmıştır. Yine İzmir'de Aydınoğlu Cüneyd (Cüdi) Bey adına da bir imaret bulunmaktadır.

Aydınoğulları'nın son beyi olan İsa Bey'in kızı ve Yıldırım Bayezid'in eşi olan Hafsa Hatun adına da bir imaret bulunmaktadır. Birgi'de bulunan bu imaret hatunların da vakıf işleriyle meşgul olduğunu göstermektedir. Aydınoğlu İsa Bey'in zevcesi olan Azize Hatun adına da vakıf bulunmaktadır. Ayrıca Ayşe Hatun binti Mevlana Ömer vakfı, Sultan Hatun vakfı, Hızır Bey hatunu ve Ayasuluğ kazasında Rukiyye Hatun adına da vakıf bulunmaktadır.

Vakıfların kurulmasına daha çok varlıklı insan olmaları açısından yöneticileri öncülük etmiştir. Aydınoğulları beyliği ve Osmanlı döneminde de görülüyor ki vakıf kuranlar genellikle yönetimin başındaki kişilerdir. Kurulan vakıflar sayesinde kazalar gelişmiş, şehirler daha çok yapılanma kazanmıştır. Şeyh ve derviş unvanlı kişiler de Aydın vakıf kurucuları arasındadır. Alaşehir kazasında Şeyh Süleyman, Şeyh Halil, Şeyh Hamza, Şeyh İnehan ve Şeyh Sinan adına vakıflar bulunmaktadır. Yine İzmir kazasında Şeyh Evren ve Şeyh Abdülkerim adına vakıflar vardır. Kestel'de ise Derviş Bekir, Bozdoğan'da Derviş bin Şeyh Kurd adına vakıflar bulunmaktadır. Kadılar da vakıf kurma konusunda kendini göstermiştir. Örneğin, Yenişehir kazasına bağlı Karacasu karyesinde Kadı zaviyesi bulunmaktadır. Buradan kadıların da vakıf kurmada etkin rol oynadığını görebiliyoruz.

Aydın'da küçük miktarda da olsa küçük bütçeli Ahiler de vakıf kurucuları arasında yer almıştır. Bunlar genellikle yolcuların ihtiyaçlarını karşılamak için kurulan zaviyelerin masraflarını karşılamak için tarımsal alandan elde edilen hâsıllarla küçük vakıflar kurmuşlardır. Ahi Osman zaviyesi, Ahi Çuha zaviyesi bulunmaktadır. Bozdoğan'da ise Ahi Yuvaş, Ahi Şatır ve Ahice zaviyeleri, Tire' de Ahi Hacı, Ahi İsrail zaviyeleri, Birgi'de Ahi Mahmud zaviyesi bulunmaktadır. Görülüyor ki ahiler genellikle zaviye vakıflarında söz konusu olmuştur. Ayrıca Aydın'da ahilerin yaşadıkları köyleri bulunmakla birlikte vakıf kurma açısından Aydın ili için ahiler önem arz etmektedir. Ayrıca Ayasuluğ'da Ahi köyünde bir değirmen Ahi zaviyesinin

---

⁸⁸ Cahit Telci, "Aydınoğlu İsa Bey: Bir Bani, Üç Cami", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt 25, Sayı 1, Ankara 2010, s.337-339.

vakfı olup, geliri Ezine pazarı camisine vakfedilmiştir. Ahi zaviyesinin koz ağaçları harimi ve birkaç harim daha bu camiye vakfedilmiştir

2. Aydın' da Kurulan Vakıfların Amacı

Evkaf müessesesi, İslam dünyasından günümüze kadar şehirlerin ve bölgelerin imarında, iskânında ve sosyal alanında önemli rol oynamıştır. Devlet, bütçesinden herhangi bir harcama yapmaksızın toplumun ihtiyaçlarına hizmet etmiştir. Aydın ilinde vakıf kurmanın amacı her vakıf kuruluşunda olduğu gibi dini ve sosyal yardımlaşmalara dayanmaktadır. Dini gayelerle cami, mescid, eğitim-öğretim için medrese, zaviye, darülhüffaz, mektep-hane ve muallim-haneler kurulmuştur. Halkın temel ihtiyacı olan suyun temin edilmesi için de çeşmeler bina edilmiştir. Vakıflara tahsis edilenler arasında han, hamam, dükkân, kervansaray, bağ, bahçe ve bazen de köyün gelirleri bulunmaktaydı.

Aydın ilinde vakıflar sosyal yardımlaşmaya hizmet etmiştir. Kurulan vakıflar dini ve eğitim amaçlı kurumların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik vakıflardır. İncelediğimiz Aydın defterinde elde ettiğimiz tahlillerde görülüyor ki, Aydın ilinde evkafın temel amacı toplumun İslami hizmetlerini karşılamaktır. Her ne kadar dini motif ön planda tutulmuş olsa da vakıfların asıl kurulma sebebi devletin sosyal yardım politikalarıydı. Aydın'da dini ve eğitim amaçlı vakıflardan başka köprü ve çeşmelerin bakımı için kurulan vakıflardan da bahsedilmektedir.

Bunun yanı sıra ticari amaçlı kurulan kervansaraylara da çeşitli bağ, bahçe değirmen ve dükkân kiralarının vakfedildiği görülür. Kur'an tilaveti için de çeşitli vakıflar kurulmuştur. Bunlar genellikle kişi adına kurulmuş vakıflardır. Kişi yaşamında ve ölümünden sonra da Kur'an okunması için çeşitli vakıflarda bulunurdu. Fakirlere aşevlerinde yemek yapıp dağıtma ve kimi medrese öğrencileri için kitap tedarik etmek vakıflardaki temel amaçlardandır. Ayrıca kervansaray, bazargâh ve çarşı tesis edilerek ticaretin devamlılığına vakıfların büyük derecede katkısı olmuştur.

2.1. Dini Amaçla Kurulan Vakıflar: Aydın ili kazalarında vakıflar genel olarak dini amaçlara hizmet etmiştir. Bunların başında mescit ve camiler gelir. İncelediğimiz defter sayesinde İzmir kazasında toplam 49 vakıftan bahsedilmektedir. Cami ve mescitler ağırlıklı olup kişi adına kurulan vakıflarda mevcuttur. İzmir'in XVI. yüzyılda fazla gelişmemesine bağlı

olarak vakıf eserlerinde de pek bir gelişim görülmemiştir. Vakıfların kendini gösterememesinin sebebi ise komşusu Manisa'nın şehzade sancağı olmasına dayandırılmıştır⁸⁹.

Kazalardaki vakıflara kısaca değerlendirecek olursak İzmir kazasında Faik Paşa Cami, Yukarı Kale Cami, Hasan Ağa Cami, Kurd İlyas Cami, Ilıca Cami ve Hacı Hamza Mescidi önemli cami ve mescitlerdendir. Bunlardan başka birkaç cami ve mescid daha kurulmuş olup bunların gelirleri de vakfa göre şekil almıştır. Özellikle cami ve mescitler şehrin gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Zamanla bu yapıların çevresinde mahalleler toplanmıştır. Halk cami ve mescitlere yakın olma düşüncesiyle bu yapıların çevresinde toplanmıştır.

Ayasuluğ kazasında dini amaçla kurulan vakıfların başında mescitler yer alır. Ayasuluğ Mescidi, Subaşı Mescidi, Köse Umur Mescidi, Ahmed Paşa Mescidi, Hoca Şadgam ve Hoca Fahreddin Mescidi, Germiyanlı Mescidi, Kara Fakih Mescidi, Musa Bey Mescidi başlıca vakıflardandır. Görülüyor ki kişi adıyla kurulan mescitler bulunmasının yanı sıra yer adlarına göre de kurumlara isimler verilmiştir. Ayrıca Aydınoğlu İsa Bey adına üç cami ve bir türbe inşa edilmiştir. Bu cami ve türbeye Ezine, Kızılca, Ulucak, Turgud ve Turnacı köylerinin gelirleri vakfedilmiştir.

Tire kazasında TD 571 numaralı deftere göre vakıflar yoğunluk göstermiştir. Diğer kazalara oranla vakıf sayısı çoktur. Tire' de toplam 109 vakıf Aydın evkaf defterine kaydedilmiştir. İktisadi ve ticari faaliyetlerle birlikte kurulan bu vakıflar sayesinde Tire şehri fiziki bakımdan da gelişim sürecine girmiş ve buna paralel olarak demografik yönden de bölge için büyüme kaydedilmiştir⁹⁰. Mescitler bölgede önemli yer tutmuştur. Merhum Mehmed Paşa cami, Mevlana Hüsamzade Cami, Mevlana Muhyiddin Cami vakıfları mevcuttur. Tire'de mescitler şahıs isimleri ya da yer isimleriyle anılmıştır. Örneğin; Tanrıverdi Ağa Mescidi, Hisar mahallesi Mescidi, Hacı Ali mahallesi Mescidi, Hoca Bahşayış Mescidi, Yayla Fakih Mescidi, Sofu Mescidi başlıca dini müesseseleri oluşturur. Diğer kazalara oranla Tire kazasında vakıflar daha çok zenginlik göstermiştir. Tire'de Aydınoğulları ailesinden İsa Bey, Musa Bey, Süleyman Şah, Hafsa Hatun, Gazi Umur Bey, Hundi Paşa Hatun ve Ahmed Bey vakıfları dikkat çekicidir⁹¹.

⁸⁹ Mübahat Kütükoğlu, *a.g.e.*, s. 213.

⁹⁰ Gülay Belen, *XV. ve XVI. Yüzyılda Tire Kazasının Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Ordu Üniversitesi SBE. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ordu 2015, s.45.

⁹¹ A. Munis Armağan, *Belgelerle Beylikler Devrinde Tire*, İzmir 1983, s.29.

Birgi'de Mekke-i Münevvere ve Medine-i Münevvere evkafı önemli yer tutmuştur. Bölgedeki köylerin çoğunun gelirleri bu vakıflara tahsis edilmiştir. Burada kurulan dini amaçlı kurulan mescid ve camilerin başında Mevlana Hayreddin mescidi, Huri binti Halil Bey mescidi, Süleyman köyü cami ve Seyyid Ahmed mescidi gelir. Buradaki vakıflarda da araziler, değirmenler, bağ ve bahçeler gibi yerlerin gelirleri bu mescid ve camilere tahsis edilmiştir. Yine diğer kazalarda da çoğunlukta dini müesseselere ağırlık verildiğini görmekteyiz.

Birgi ve Tire kazası vakıf bakımından diğer kazalardan daha fazla gelişmiştir. Aydınoğulları döneminden kalma şehirler olduğu için vakıf sayısı bakımından bu şehirlerimizin gelişmiş olması da doğal bir sonuçtur. Dini amaçlı kurulan vakıfların çoğunluğu da bu kazalarda bulunmaktadır. Geriye kalan kazalar ise vakıf açısından bu kazalar kadar gelişmiş değildir.

2.2. Eğitim Amaçlı Kurulan Vakıflar: Eğitim kurumlarının başında zaviyeler gelir. Darülhüffaz, Mektephane, Muallimhane ve diğer eğitim kurumları arasında yer alır. Kurulan bu vakıflar sayesinde halkın eğitim ihtiyaçları karşılanmış, hafız yetiştirilmesinde çeşitli mesleklerin öğretilmesinde bu kurumlar önemli rol oynamıştır. Zaviyeler genellikle Aydın'da Tire kazasında yoğunlaşmıştır. Tire kazasında hemen hemen 25 adet zaviye mevcut olup bu yoğunluğun sebebinin önceden başkent olmasına bağlayabiliriz. Kazaların hemen hepsinde zaviyeler bulunmaktadır. Dini müesseselerde olduğu gibi eğitim alanında da vakıflar etkin rol oynamıştır. Eğitime verilen önem sayesinde devletin sosyalleşmesi Türk-İslam geleneği olan sosyal devlet olma geleneğini sürdürmüştür.

Kazalarda eğitim alanında genellikle zaviyeler kurulmuştur. Ayasuluğ'da Ahi Babukçu zaviyesi, Kalenderhane zaviyesi, Sarı Hacı zaviyesi, Şeyh Mehmed zaviyesi ve İlyas mutak-ı Aydoğmuş zaviyesi başlıca zaviyelerdendir. Yenişehir'de Aydın Bey zaviyesi, Şeyh Kemal zaviyesi, İne Gazi zaviyesi, Derviş Seydi zaviyesi ve Kadı zaviyesi bulunmaktadır. Güzelhisar kazasında ise daha çok ahiler adına kurulan vakıflara rastlıyoruz.

Tire'de Şemseddin Bey adına zaviye, mektephane ve darülhüffaz vakfi bulunmaktadır. Ayasuluğ'da Buryacı Ali darülhüffazı, Hoca Ali darülhüffazı ve Köhne darülhüffazları bulunmaktadır. Tire'de de bir tane darülhüffaz evkafı bulunmaktadır. Mektephane olarak da Tire'de masraflarını Sinan Bey'in karşıladığı bir mektephane vakfi bulunmaktadır. Ayrıca yine Tire'de Mevlana Hüsam bin Abdullah, Alihan mahallesindeki mektephanenin masraflarını karşılamıştır. İlyas bin Hasan Nazilli'de bir muallimhane bina etmiş ve muallimhanenin masrafları için buraya 8000 akçe vakfetmiştir. Ayasuluğ kazasında da Mehmed Şah Çelebi bin Musa Bey muallimhane bina etmiş, Söke köyündeki on pare dükkânı buraya vakfetmiştir. Birgi

kazasında Müslihiddin veled-i Mehmed muallimhane bina etmiş kendi malı olan değirmen hissesini ve on dört dükkânını muallimhaneye vakfetmiştir.

2.3. Ticari Amaçlı Kurulan Vakıflar: Devletin gelişmesi için hiç kuşkusuz ticaret önemlidir. Ticareti canlandırmak adına kervansaraylar inşa edilmiştir. Vakıf hizmetlerinin devamı için kervansaray, han ve bedestenler kurulmuş ve elde edilen gelirlerle ticarete devamlılık sağlanmıştır. Bu vakıf kurumları şehirlerin şekillenmesine ve kentsel büyümeye hizmet etmiştir⁹². Kervansaraylar, ticari amaçla bölgeye gelen halka barınma ve yeme-içme gibi hizmetler sunardı. Çarşı, derbent yolları ve kervansaraylar inşa edilerek ticarete büyük oranda destek verilmiştir. Aydın’ da ise İzmir kazasında bir kervansaray vakfı bulunmaktadır. İzmir’de Diryanda kervansarayına değirmen ve dükkân kira hâsılları vakfedilmiştir. Ayasuluğ’da Bilalzade kervansarayına da 250 dönümlük arazi ve hububat öşründen 1000 akçe vakfedilmiştir. Mehmed Şah Çelebi bin Musa da kervansaray vakfedilmesi için 6000 akçe vakfetmiştir. Görülüyor ki tam olarak Aydın ticari olarak gelişmiş olmasa da ticarete önem verilmiştir.

2.3. İmar Amaçlı Kurulan Vakıflar: Osmanlı Devleti’nin sosyal refah düzeyini en iyi biçimde gösteren yapıların başında imaret sistemi gelir. İmaretler vakıf müesseselerinin en dikkate değer olanlarındandır. Bu amaçla kurulan yapıların başında imarethaneler gelir. İmarethaneler yoksul kimselerin ihtiyaçlarını karşılamak için kurulmuş kurumlardır. İmarethanelerin giderleri hem imarethaneyi kuran kişi tarafından hem de vakıf gelirleriyle karşılanırdı. Aydın ili ve kazalarında kurulan imarethaneler Aydın şehrinin giderek gelişim gösterdiğini ve halkın ihtiyaçlarının karşılanmasına önem verildiğini göstermektedir. Bunlar arasında İzmir’de Cundi(Cüneyd) Bey imareti, Ayasuluğ’da Azize Hatun imareti, Tire’de merhum Mehmed Paşa imareti, Yahşi Bey imareti, Ahmed Paşa imareti, Birgi’de Hafsa Hatun binti Aydın Bey imareti, Gedik Ahmed Paşa imareti, Yenişehir’de Hazreti Ebu Eyyub-el-Ensari imareti ve Alaşehir’de Ali Paşa imareti başlıca imarethaneler arasında yer alır. Ayrıca Bozdoğan kazasında bulunan Karahisar’daki imarete Mehmed Paşa Bolaya köyündeki mahsulatı vakfetmiştir. Kütahya kazasından Merhum Karagöz Paşa Arpaz pazarındaki 210 dükkânın kirasını imaret vakfına vakfetmiştir.

İmarethanelerin dışında çeşme, yol, kuyu, köprü ve suyolları da imar yapılarındandır. Tüm bu imari hizmetleri şehrin yapılanmasına katkı sağlamıştır. İzmir’deki Kulu Derviş yolu,

---

⁹² Methiye Gül Çötel, “İslam Kentinde Vakıfların Ticaret Bölgesinin Oluşumu Üzerine Etkisi: Hayrat- Akar İlişkisinin Döngüsel Doğası”, *Vakıflar Dergisi*, Sayı 45, s. 10.

Çağatay çahı, Alaşehir kazasında Derviş Muhyiddin musluğu, Köşk kazasında Cuma mahallesi kuyusu, Şehir deresi köprüsü olarak da bilinen Ali köprüsü adıyla ünlü köprü ve Gök-gemisi köyünde bulunan köprüye çeşitli vakıflarda bulunulmuştur. Kestel kazasında Hacı Penbe kuyusu, Tire’de Hacı Musa çeşmesi, Şücaeddin çeşmesi, Şeyh Evren çeşmesi, Alaca çeşme, İzmir’de Şeyh Evren çeşmesi, Dere Budamya mescidi kenarındaki çeşme, Şeyh Güzelhisar’da Yar Beyi kuyusu ve Alaşehir kazasında Derviş Muhyiddin musluğu da diğer imar amaçlı kurulan vakıflardandır.

C. VAKIF GÖREVLİLERİ VE VAKIF GELİRLERİ

1. Vakıf Görevlileri

Vakıf görevlerini yerine getirmek amacıyla çeşitli kişiler görevlendirilmiştir. Vakıf görevlilerine verilen ücretler bazen günlük bazen de yıllık verilmiştir. Bunlar arasında vakıfların denetim ve yönetiminden sorumlu müteveli, nazır ve kâtip bulunur. Müteveli vakfın idaresinden birinci derecede sorumlu olan kişidir⁹³. Vakıflar kadı onayıyla atanan vakfın yöneticisi olan kişiydi⁹⁴. Vakfı kuran kişi hayatta olduğu sürece öncelikle kendini ardından da evlatlarını müteveli olarak tayin etmekteydi⁹⁵. TD 571 numaralı defterde de görüldüğü üzere müteveli genellikle vakfı kuran kişi ya da onun soyundan gelenler olurdu. Genellikle kişiler vakıf kurarken ya da vakıflara nakit akçe verirken mütevellinin kendisinin ya da kendi aile soyundan birisinin olmasını şart koşturmuştu. Örneğin; İzmir kazasında İslam Fakih vakfında adı geçen bu şahıs vakıf için 35.000 akçe vakfetmiş ve bunun karşılığında hayatta olduğu sürece kendisinin, öldükten sonra da kendi evlatlarından birinin müteveli olmasını şart etmiştir.

Vakıfların yöneticilerine “müteveli” adı verilmiştir. Mütevelliler vakıfların, adaletli şekilde yönetilmesini, devlete bağlılığını sağlayarak, toplumdaki kopmayan kurumlar olmasını sağlamıştır. Vakıfların ve mütevellilerin denetimi kadılar tarafından yapılmıştır⁹⁶. Vakıf kuran kişi dilerse vakfını kendi yönetebileceği gibi bir müteveli tayin ederek de vakfın yönetimini sağlayabilirdi.

⁹³ Sadullah Gülten, “Prizren Vakıflarına Dair”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 6, 2013, s. 137.

⁹⁴ İlber Ortaylı, “Osmanlı Kadısının Taşra Yönetimindeki Rolü”, *Amme İdaresi Dergisi*, s.104.

⁹⁵ Miyase Koyuncu Kaya, “Vakıf Kurucusu Olarak Osmanlı Esnafı”, *Vakıflar Dergisi*, Sayı 42, s. 40.

⁹⁶ İsmail Kurt, *a.g.e.*, s.519.

Her vakfın mütevellisi deftere kaydedilmemiş olup, görevlilerin gelirleri de çalıştıkları vakıfların gelirlerine göre değişiklik göstermiştir⁹⁷. Bazı vakıflarda da mütevelliyeye tevliyet görevi adıyla günlük veya yıllık akçe verilirken bazı vakıflarda da mütevelliyeye bağ ve mahsül öşrü tasarruf edilmiştir. Kestel kazasında Hacı Ali adlı şahıs kendi adıyla vakıf kurmuştur. Ancak mütevelliyeye günlük para vermek yerine kendi malı olan iki dönüm bağını vakfının mütevellisine tasarruf etmiştir. Toyran Bey vakfında ise vakfın mütevellisine gallat öşrü hâsılı tahsis edilmiştir. Görülüyor ki mütevelliyeye verilen görev ücreti vakıftan vakfa değişiklik gösterebilir.

Dini hizmetleri yerine getirmek için imam, hatip, müezzin, eğitim için ise müderrisler görevlendirilmiştir. Bunların yanı sıra muallim, kayyım, hafız, hatip, cüzhan, bevvab, cabi, nazır, türbedar, çıracı, sakka, meremmetçi, devirhân, muarrif, ferraş, kethüda, müselleme, kıldar, abdariyye ve çeltikçi Aydın vakıflarındaki başlıca görevlilerdendir. Her vakıfta bu görevliler yoktur. Görevliler de vakfın büyüklüğüne göre değişiklik göstermiştir. Bu görevliler vakıf gelirlerinden faydalanmış ve görevlilere verilen ücretler deftere mesarif olarak kaydedilmiştir. Örneğin; Aydın'da Hacı Kıvamüddin Kasım Bey vakfında görevliler masraflar olarak deftere kaydedilmiştir. İmam vazifesine 3 akçe, müderrise 10 akçe, müezzine 3 akçe, ferraş, bevvab ve çerağcı görevlilerine de günlük 1 akçe, beş talebeye ise günlük birer akçeden 5 akçe verilmiştir. Muallime 3 akçe, cüzhan günlük 10 akçe, kâtip ve cabi günlük 2 akçe ve mütevelliyeye 5 akçe verilmiştir. Vakıfların görevlileri vakıfların büyüklüğüne göre değiştiği gibi bu görevlilerin ücretleri de vakıftan vakıfa değişiklik göstermektedir. Görevlilere verilen ücretler kazalarda kurulan vakıfları anlattığımız ikinci bölümde detaylı olarak ele alınmıştır.

2. Vakıf Gelirleri

Kurulan vakıfların devamlılığını sağlaması için gerekli desteğin vakıflara verilmesi gerekiyordu. Gerek gayrimenkul gerek para vakıfları kurularak vakıfların devamlılığı sağlanmıştır. Diğer bütün vakıflarda olduğu gibi Aydın'daki vakıflara dükkân, değirmen, bağ, bahçe, kervansaray, han ve hamamlar gibi gayrimenkuller gelir getirmiştir. Bu yerler kiraya verilip ve elde edilen kira gelirleri vakfa bağışlanırdı. Böylelikle bu gayrimenkuller sayesinde vakıfların işleyişi her daim devam ediyordu. Fakat gayrimenkuller harap olduğu için bu gayrimenkullerin yok olma ihtimali her zaman bulunmaktaydı. Vakıfta asıl olan gelir kaynaklarının devamlılığının sağlanmasıydı.

⁹⁷ Gökür Gögebakan, "XVI. yy'da Malatya Kazasında Vakıflar ve Vakıf Görevlileri", *OTAM*, Sayı 10, s.77.

Osmanlı döneminin vazgeçilmez unsurları olmuş vakıfların gelir kaynakları binlerce vakıf kurumuna uzun süreli, kesintisiz ve güvenli gelir akışı sağlaması amacıyla bağ ve bahçeden köylere kadar değişik büyüklüklerde tarımsal arazilerdir. Vakıflar sahip oldukları bu tarımsal gelir kaynakları ile kırsal ekonominin ayrılmaz bir parçasıydı. Aynı zamanda kentlerde çok sayıda ve çeşitli iktisadi ve ticari mal varlıkları bulunuyordu ve vakıflar kent ekonomisinde de ağırlıklı bir yere sahiplerdi. Kırsal alanda geniş tarımsal arazi ve değirmenlerden, kentsel alanda hanlar, hamamlar ve çeşitli işletmelerden elde ettikleri büyük miktardaki gelirleri ile vakıflar Osmanlı ekonomisinde önemli iktisadi ajanlardı. Sahip oldukları tarımsal alanlar, imalat kapasiteleri ve ticari işletmelerinin yanı sıra ekonomide büyük bir satın alma gücü yaratarak da iktisadi hayatta etkin rol oynarlardı⁹⁸. Topraktan dükkânlara kadar vakıf müesseselerine gelir kaynağı oluşturan her türlü kanal içerisinde bakıldığında, Osmanlı Devleti'nin en ehemmiyetli gelir kaynağı olan arazilerin, aynı zamanda vakıfların da gelir kaynakları olarak en önemlisi olduğunu söylemek gerekmektedir⁹⁹.

Bunların yanı sıra vakfa gelir sağlayan diğer bir gelir menkul yani nakit akçeydi. Maddi açıdan iyi durumda olan bir kişi belirli bir amaç için nakit para vakfedince ve bunu bölgenin kadısına kaydettirdiğinde para vakfi kurulmuş olur¹⁰⁰. Osmanlı Devleti para vakıfları sayesinde sadece fakir tabakalara yardım eden değil, aynı zamanda bu tabakadaki insanların da tasarruflarıyla vakfa katılmalarına imkân vererek vakıfların daha da yaygın hale gelmesi sağlanmıştır¹⁰¹.

Para vakıfları bir gayrimenkulün değil, vakıf görevlilerinin ücretleri de vakfa gelir olan bu nakit akçelerle ödenirdi. Vakıf çalışanlarının giderlerinin karşılanması amacıyla işletilmek üzere para da vakfedilmiştir¹⁰². Vakıflara önemli miktarlarda yapılan nakit para yardımıyla vakıfların birçok gideri ve ihtiyaçları karşılanmıştır. Nakit para vakıflarının ne zaman ortaya çıktığı tam bilinmese de ilk olarak II. Murat ve Fatih Sultan Mehmet dönemlerinde rastlanmaktadır¹⁰³.

Bu vakıfların işleyiş sistemi murabaha yoluyla gerçekleştiği için İslam hukukunda çelişkiler doğurduğu açık bir gerçektir. Vakıf, paraların kalıcılığını sağlamak adına murabaha

⁹⁸ Orhan Cezmi Tuncer, a.g.m. , s.29.

⁹⁹ Bahaeddin Yediyıldız, "XVIII. Asır Türk Vakıflarının İktisadi Boyutu", *Vakıflar Dergisi*, Sayı 18, Ankara 1982, s.6-7.

¹⁰⁰ Murat Çizakça, a.g.m, s.24.

¹⁰¹ Mehmet Genç, "Klasik Osmanlı Sosyal-İktisadi Sistemi ve Vakıflar", *Vakıflar Dergisi*, Sayı 42, s.10

¹⁰² Miyase Koyuncu Kaya, a.g.m. , s. 40.

¹⁰³ İrfan Türkoğlu, "Osmanlı Devletinde Para Vakıflarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, S.18, s.190, Sadullah Gülten, a.g.m, 137.

yöntemini tercih etmesi bu paraların farklı finansal işler için kullanılmasını önlemiştir¹⁰⁴. Vakfedilen paralar belirli oranda rıbha verilirdi. Rıbhdan elde edilenle gelirele akarlar kurulurdu. Akarların kirasından elde edilen gelirler ise vakfın giderleri için harcanmıştır. Vakfedilen paranın onun on bir buçuk akçe yani %15’lik bir oran başkasına borç olarak verilirdi. Mesele faiz oranıyla parayı işletmek değil, vakıf paralarına hâlel gelmemesi ve kurulan vakfın amaçlarını yerine getirmesini sağlayarak vakıf gelirlerinin devamını sağlamaktır¹⁰⁵. Murabaha sistemi Osmanlı Devleti’nde tartışma yaratmış elde edilen faiz gelirinin caiz olup olmadığı tartışılmıştır. Kanuni döneminde Rumeli askeri olan Çivizâde Muhyiddin Efendi Rumeli’de para vakıflarını yasaklamış ve geçimini para vakıflarıyla sağlayanlar arasında tepkilere yol açmıştır¹⁰⁶. Ancak Ebussuûd Efendi’ye göre, para menkul kıymet olarak kabul edilmiş¹⁰⁷ ve bu tür vakıfların geçerliliği kabul edilmiştir.

Para vakıfları, vakfın gayrimenkul malını değil parasını bağışlamasıyla gerçekleştiği için cayma hakkı söz konusu olmadığı için vakfedilen para ebediyen vakıf olarak kullanılmış ve ekonomik istikrar sağlanmıştır¹⁰⁸. Para vakıfları her ne kadar ortaya çıkmasıyla birlikte tartışma yaratmış olsa da para vakıflarının kurulmasındaki asıl amacın vakıfların devamlılığını sağlamak olduğunu söyleyebiliriz. Yine para vakıfları sayesinde devlet, kendi bütçesinden bir harcama yapmaksızın toplumun ihtiyaç duyduğu hizmetleri yerine getirmiş ve devlet bütçesine doğrudan katkı sağlamıştır.

TD 571 numaralı defter sayesinde Aydın ilinin vakıf gelirlerine de ulaşma imkânımız olmuştur. Her vakfın geliri büyüklüğüne göre değişmiştir. Aydın kazalarındaki vakıfları incelediğimizde vakıfların bölgeye ve yönetime kazandırdığı gelirleri inkâr edemeyiz. Devlet bütçesinden para çıkmadan gerçekleştirilen vakıf müessesesi aynı zamanda sadece vakfa değil devletin de gelirlerinin artmasına fırsat sunmuştur. Bu doğrultuda Aydın kazalarında vakıfların devlet bütçesine önemli ölçüde katkı yaptığını söylemek mümkündür. 1530 tarihli 166 Numaralı Muhasebe İcmal Defterine baktığımızda Aydın ilinin toplam evkâf bütçesi 1.865.487 akçedir. Bu rakam devlet bütçesinde %16’lık bir orana tekabül etmekte olup padişah haslarından sonra devletin en önemli bütçesini vakıflar oluşturmaktaydı¹⁰⁹.

---

¹⁰⁴ Cantürk Kayahan– İrfan Görkaş, “Osmanlı Dönemi Bölgesel Kalkınmanın Finansman Aracı Olarak Para Vakıflarının Kullanımı”. Muhasebe ve Finansman Dergisi, S 44, İstanbul 2009, s.227.

¹⁰⁵ Hamza Keleş, “Osmanlılarda 19. Yüzyıldaki Para Vakıflarının İşleyiş Tarzı ve İktisadi Sonuçları Üzerine Çalışma”, *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 21, Sayı 1, s. 202-203, Sadullah Gülten, a.g.m, s.137, Miyase Koyuncu Kaya, a.g.m, s.44.

¹⁰⁶ Nâsi Aslan, “Osmanlı Toplumunda Para Vakıflarının Kurumsallaşmasında Rol Oynayan Faktörler”, *Dini Araştırmalar Dergisi*, C.1, S.2, s. 95

¹⁰⁷ İsmail Kurt, *Para Vakıfları: Nazariyat ve Tatbikat*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2015, s.70.

¹⁰⁸ İrfan Türkoğlu, a.g.m, s.192.

¹⁰⁹ TD 166 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri, s.48.

Aydın'da vakıf gelirleri bakımından ilk sırayı Tire kazası almıştır. Tire kazası bölgenin ilk yerleşim yerlerinden biri olması bakımından gelişmiş olduğunu vakıf alanında da göstermiş ve devlete en büyük geliri sağlayan kaza olmuştur. Vakıf gelirlerinin çoğunu Tire kazasından sonra Birgi, İzmir, Ayasuluğ ve Kestel kazaları takip eder (Bkz. Tablo 1).

İKİNCİ BÖLÜM

KAZALARA VE KURULUŞ AMAÇLARINA GÖRE AYDIN VAKIFLARI

İZMİR KAZASI

A. DİNİ MÜESSESELER

1. Seydiköy Hasan Ağa Camii: Camii Seydi karyesinde bulunmaktadır. Hasan Ağa eski dizdarlardan olup hayatta kaldığı sürece vakfettiği paraların kendisinin tasarrufunda olmasını şart koşmuştur. Hasan Ağa buraya 10.000 nakit akçe vakfetmiş ve bunun karşılığında rıbhını imam, hatip ve müezzin için tasarruf etmiştir. Hasan Ağa 500 akçe daha vakfedip kazancının hasıra ve şem'e (mum, ışık) tasarruf olunmasını şart etmiştir. Ayrıca Hasan Ağa, câmi önünde bir çeşme yaptırıp 2000 akçe vakfedip sarf olan gelirin çeşme ve camiye verilip onların tamirâtı için sarf olunmasını istemiştir. Daha sonra tamir için tasarruf edilen 2000 akçe kadı, müezzin, hatip tarafından gerekli ve emin yerlere bırakılacaktı. Ayrıca vakfa Ahmet Bey adlı şahıs caminin kandil yağı için 300 akçe vakfetmiştir. Cami gelirlerinde mütevellilerin ihmali olduğu ve bu yüzden bir miktar meblağın telef olduğu kaydedilmiştir. Vakıf meblağı 12.800 ve rıbhı 1280 akçe olarak yazılmıştır¹¹⁰.

2. Merhum Faik Paşa Manzumesi (Camii, Medrese ve Muallim-hane): Medresesi, camisi ve muallimhanesiyle bir külliye olduğu anlaşılan bu vakfın önemli gelirleri vardır. Halkapınar mevziinde hâsılı 4000 akçe olan 4 değirmen bulunmaktadır. Harbende oğlu Asiyabı denilen bu vakıf sonradan bağ ve bahçe olmuştur. İzmir'deki bu yerler 2 bab olarak yazılmış hâsılı ise 2000 akçe olarak kaydedilmiştir. Bundan başka İzmir'de Harbende oğlu Büyük ve Küçük bahçe hâsıllarından da elde edilen 3000 akçe olarak vakıf gelirleri arasında yazılmıştır. Saray icaresinden yıllık 200 ve camii yakınında bulunan turunç bahçesinden de yıllık 500 akçe bu yere vakfedilmiştir. Büyükbahçe civarında olan mukataa zeminin Hasan oğlu Eyüp elinde olduğu kaydedilmiş ve hâsılı 360 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca vakfa kayıtlı Büyükbahçe kenarında İslam Fakih ve Şeyh Müslihiddin tasarrufunda olan bağ vardır ki meblağı olan icare arz ve bedel-i öşrü vakfedilmiştir. Seydi Ali zimmeti olan büyük bahçe yakınında Boğazcık

¹¹⁰ KKA TD, nr. 571, v. 5a / 2.

mukataa zemini geliri olan 640 akçe vakfin geliri arasında sayılmıştır. Burç civarında mukataa zemin Hüseyin Bey tasarrufunda olup geliri 60 akçe olarak hesaplanmıştır. Ahmet Değirmenci tasarrufunda Halkapınar'da icare zemini bulunur ki hâsılı 100 akçe olarak yazılmıştır. Halkapınar'daki dalyan gelirinden 150 akçe, Şeyh Müslihiddin mukataa zemin hanesinden de senelik 30 akçe hesaplanmıştır. Ayrıca sekbanı imama 2 ve sekbanı müezzine 1 bab icare kaydedilmiştir. İzmir'de pazar yerinde olan dükkânların icaresi olarak yıllık 4000 akçe gelir hesaplanmıştır. Son olarak vakfin geliri olan incirlikten bahsedilmiştir. Yıllık geliri 300 akçe olarak hesaplanmıştır. Vakfin toplam geliri de deftere 16.610 akçe olarak hesaplanmıştır¹¹¹. Mübahat Kütükoğlu eserinde bu manzumeyi I.Selim dönemindeki TD 8 numaralı mufassal tahrir defteriyle karşılaştırmış ve I.Selim döneminde bu manzumenin gelirini 18.170 akçe olduğunu kaydetmiştir¹¹². Böylelikle I.Selim dönemine oranla Kanuni döneminde vakıf gelirlerinin düştüğünü görebiliyoruz.

Vakıf giderleri hakkında da şunlar yazılmıştır. Müderrise görevi karşılığı 15, talebeye 5, hatip ve imam 5, müezzin ve müselleme 3, muallim 2, cüzhan 5, tevliyet 5, mum ve hasır içinde 2 akçe tayin olunmuştur¹¹³. Toplam günlük masraf 42 akçe olup vakfin yıllık masrafı da ortalama 14.910 civarında olduğunu söyleyebiliriz.

3. Çamlu Hacı Ali Camii: Hacı Ali, Çamlu karyesinde bir camii yaptırıp hatip ve müezzin için Urla'da Akpınar suyundaki değirmenin yarım hissesini ve Çamlu'da Karaman değirmenin yarım hissesini vakfetmiştir. Mevlana Yahya Fakih soyundan Ali hatip, Abdülkerim bin Hüseyin ise müezzin olarak kaydedilmiştir. Akpınar asiyabından 300 akçe, Karaman değirmenin gelirinden de 360 akçe alınmıştır. Değirmenlerden elde edilen toplam gelir de 660 akçe olarak deftere kaydedilmiş ve bunlar vakfin gelirlerini oluşturmuştur¹¹⁴.

4. Kala-ı Fevkani (Yukarı Kale) Camii: İzmir kadısı Ahmed oğlu İlyas eski kale memuruyken bu camiye inşa ettirmiştir. Bu kale kadısının isminin Ahmed oğlu İlyas olduğunu Münir Aktepe açıklamıştır¹¹⁵. Bu defterde camii harap olarak kaydedilmiştir. Memur sadece camii duvarının olduğunu yazmış ve cuma namazının kılındığını yazmıştır. Vakfin gelir kaynakları olarak İzmir Damlacık'da bulunan incirlikten 350 akçe, İzmir civarında 35 akçelik incirlik, İzmir civarında 200 akçelik bademlik, İzmir'de Musa bademliğinden 50 akçe, Aya-

¹¹¹ KKA TD, nr. 571, v.5a-5b / 3.

¹¹² Mübahat Kütükoğlu, *a.g.e.*, s. 217.

¹¹³ KKA TD, nr. 571, v. 5b / 3.

¹¹⁴ KKA TD, nr. 571, v. 6b / 12.

¹¹⁵ M. Münir Aktepe, "Osmanlı Devri İzmir Câmileri Hakkında Ön Bilgi II", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, s.151.

sürüt köyü civarında incir ağaçları 20 akçe, Söğüt keşiği mezrası 20 akçe, Piri, Murad ve Nebi 144 akçelik mukataa zemin bağ bulunmaktadır. Vakfın toplam yıllık geliri 819 akçe olarak hesaplanmıştır. Vakfa ayrıca Mehmed bin Süleyman adlı kişi camii hatibine 2 akçe vermiş ve vakfın tasarruf hakkı kişinin kendisine aitti¹¹⁶. Camiinin bugün bulunduğu semtin adı Kadifekale olarak anılmaktadır¹¹⁷. Ayrıca camii XIX. yüzyıl başlarına kadar cemaate açıktı, namaz kılınırdı. Kanuni dönemindeki kayıtlarda harap olarak kaydedilmiş ancak sonradan tamamen ortadan kalkmıştır¹¹⁸.

5. Kurd İlyas Câmii: İzmir Liman kalesi dizdarı Kurd İlyas tarafından yaptırılan camii Oğlanas köyünde yer alır. İmam ve müezzine cihet için bir bağ ve bir değirmen vakfedilmiştir. Fakat bağ ve değirmen harap haldedir. İzmir kadısının izniyle bağ ve değirmen satılıp kıymetini de ribha verilmiştir. Bağ ve değirmenden elde edilen 4600 akçe, merhum Toyran Bey tarafından nakit olarak vakfedilen 1000 akçe vakfın gelirleri arasındadır. Deftere vakfın toplam geliri de 5600 akçe olarak kaydedilmiştir¹¹⁹.

Bu camii günümüze ulaşamamış ancak defterde camide namaz kılınıldığından bahsedilmiştir. Köyde yaşayanlar Cami Yeri adıyla bir yerin bulunduğunu 1960 yıllarına kadar burada bir duvar bulunduğunu söylemişlerdir. Bu duvar kalıntılarının camiinin yıkık duvarları olduğu söylenmiştir¹²⁰.

6. İbrahim Bey Camii: Cami gelirleri arasında sakız ağacı çiftliği hâsılı olan 600 akçe, deniz kenarında Sülüklüce mevkiinde bağların öşrü olan 200 akçe, Akpınar yakınında Bayati Ata çiftliğinden olan bağlardan 200 akçe, Urla içinde mekâbir yakınında zeytinlikten alınan 20 akçe, Demirci çeşmesi yakınında bulunan bağlardan 652 akçe, panayır yerindeki bağlar öşründen 122 akçe, Urla içinde olan dağları Gücellüden ve bağlardan 110 akçe, Anduz altında olan asmalardan ve gayriden 120 akçe, Kamanlu yakınındaki bahçeden 103 akçe, Kilizman köyündeki incir bahçesinden 700 akçe, Urla'da mekâbir yakınında bağlardan 360 akçe, Urla'da hamamdan yıllık icare 2000 akçe kaydedilmiştir. Vakfın yıllık toplam geliri 5187 akçe olarak deftere yazılmıştır. Hatip, imam, müezzin, hafız ve nazır için ayrılan meblağlar aynı kalmıştır¹²¹.

¹¹⁶ KKA TD, nr.571, v. 6b / 16.

¹¹⁷ Mübahat Kütükoğlu, *a.g.e.*, s. 220.

¹¹⁸ M. Münir Aktepe, *a.g.m.*, s. 152.

¹¹⁹ KKA TD, nr.571, v. 7a / 19.

¹²⁰ Mübahat Kütükoğlu, *a.g.e.*, s.235.

¹²¹ KKA TD,nr.571, v. 7a-7b / 21.

7. Mustafa Camii: Kozağacı köyünden Tahta-köy'e uzanan vakıftır. Camiinin masraflarını karşılamak için 40.000 nakit Osmanî akçe vakfedilmiştir. Caminin masrafları da tevliyet ciheti için 4, nezaret 2, hitabet ve imamet 3,5, müezzin ve müselleme 2, devirhâvan 4, revgan ve hasır için de günlük 1 akçe gider olarak kaydedilmiştir. Caminin günlük masraf tutarı da 16,5 akçedir¹²².

8. Şeyh Abdülkerim Camii: Kozağacı yaylağında Şeyh Abdülkerim bir cami bina edip cami defterde Şeyh Abdülkerim eş-Şehr bi-Müfti Şeyh olarak kaydedilmiştir. Caminin masrafları için Saruhan'da tuzla salyanesinden günlük 3 akçe yıllık geliri ise 1080 akçe vakfa bağışlanmıştır. Bayraklu'da bağdan 75 akçe, Boynuz sekisindeki bağdan yıllık 25 akçe gelir, Bali Çiftliği kenarında bir bağdan yıllık 50 akçe, camii kenarında meyve ve dut ağaçlarından yıllık 35 akçe, Emre tımarında bağ hâsılı 25 akçe, Ayas vasiyeti geliri 500 akçe rıbhı 100 akçe olan gelirler vakfın gelirlerini oluşturmuştur. Mustafa vasiyeti geliri 200 akçe rıbhı 40 akçedir ve Aydın ruhu için bir hatim etme şartıyla faiz camii hatibine verilir. Toplam yıllık gelir de 1530 akçe olarak hesaplanmıştır. Camii masrafları da hitabet günlük 3, nezaret günlük 1 akçe, kayyım ise yıllık 50 akçe gider olarak kaydedilmiştir¹²³.

9. Alınca Camii: Çeşme'de İlyas adlı kişi bu camiye bina edip dergâh-ı mualla çavuşlarından Ali adlı çavuş camiye 4000 akçe vakfedip rıbhını caminin imamına ve hatibine tayin etmiştir¹²⁴.

10. Hasan Bey Mescidi: İzmir Limon kalesi (Aşağı kale) dizdarı Hasan Bey, mescidine kale civarındaki incirlik bahçesinden 170 akçe, vakıf hisse bahşişi adında 120 akçe, İzmir tımar hissesi olan 50 akçe vakfedilmiştir. Ayrıca bu hisselerin vakfın masrafları için tasarruf edildiği deftere kaydedilmiştir¹²⁵.

11. Hacı Hamza veled-i Ohri Mescidi: Mescidin gelirleri arasında İzmir'de 20 dükkân yeri bulunur. Bu dükkânların geliri mescide sarf olunmuştur. Ancak mescidin sonradan harap olduğu kaydedilmiştir. Mescit harap olduğu için geliri şehirdeki çeşmeye aktarılmıştır. Daha sonra Hacı İlyas, mescidi tamir ettirip dükkânların kirasıyla mescidin masraflarını karşılamıştır¹²⁶.

---

¹²² KKA TD, nr.571, v. 10b /40.

¹²³ KKA TD, nr.571, v. 10b /39.

¹²⁴ KKA TD, nr.571, v. 9a / 29.

¹²⁵ KKA TD, nr. 571, v. 10b / 43.

¹²⁶ KKA TD, nr. 571, v. 6b / 15.

12. Hamza Bey Mescit ve Zaviyesi: İzmir’de Yunus Bey bahçesi yanında incirlik 70 akçe, Kemer yakınında 60 akçelik incirlik, eski hamam yakınında 70 akçelik bademlik, Seğid Bağı yanında 150 akçelik incirlik ve bademlik, Tuz damı yanında 150 akçelik bademlik, Aya-süfüt karyesinde dut, enar ve badem ağacından 100 akçe, Menkeş yakınında olan incirlikten elde edilen 111 akçe de vakfin gelirleri arasındadır. Vakfin toplam geliri de 720 akçe olarak hesaplanmıştır¹²⁷. Fakat gördüğümüz kadarıyla vakfin gelirleri yanlış hesaplanmıştır. Verilen bilgiler ışığında bizim hesapladığımız bilgilere göre vakfin toplam geliri 711 akçe olmalıydı.

B. EĞİTİM MÜESSESELERİ

1. Halkapınarı Zaviyesi: Zaviye Bayezid Bey tarafından yaptırılmış ve zaviye gelirleri arasında dalyandan elde edilen 2000 akçe, asiyab kirasından 4000 akçe, Dükkândâr Ali bahçesi hâsılı 100 akçe, Halil’in sattığı incirli bahçesi mukataası 150 akçe, Halil bağının mukataa zemini 400 akçe, Aya-süfüt’ da emrudluk (armutluk) hâsılından 180 akçe, zaviye yakınında bağ mahsulünden 10 akçe, Karapınar yakınında mukataa zeminden 60 akçe vakfin gelirleri arasındadır. Toplam gelir kaynağı da 6900 akçe eder. Vakfin masrafları mescid 6, nezaret 2, guşt (et) 3, nan (ekmek) 3, pirinç 1,5, nemek (tuz) ve mültezim 1, şe’m (mum) ve hasır 1 akçe günlük masraf olmuştur. Toplam günlük vakıf gideri de 17, 5 akçe olarak deftere yazılmıştır¹²⁸.

2. Ali veled-i Mehmed Zaviyesi: Adı geçen bu kişi Bayraklı köyünde olan Hasan Damı denilen yeri zaviye yapıp Çınarlık Deresi denilen yeri buraya vakfetmiştir. Sinan adlı kişinin vakfı padişah beratıyla tasarruf ettiği yazılmış, hububat, ceviz ve dut öşürlerinden elde edilen yıllık 630 akçe de vakfin gelirleri arasındadır¹²⁹.

3. Hamza veled-i Şeyh Gazi Paşa Zaviyesi: Hamza veled-i Şeyh Gazi Şeyhler köyünde tahmini 4 kıta ve 110 dönümden oluşan yeri zaviyeye vakfetmiştir. Hububat ve gayri mahsullerden alınan 1000 akçe de vakfin gelirleri arasında sayılmıştır. Vakfı Derviş Sinan ve kardeşinin oğlu tasarruf etmiştir¹³⁰.

4. Ahi Osman Zaviyesi: Yağlıca Seydi denilen incirlikten senelik 200 akçe, Yağlıca kenarında Abaoğlu bağı mukataasından 110 akçe, Hacı Hızır Bağı mukataasından 80, Eyüboğlu

¹²⁷ KKA TD, nr. 571, v. 5b / 5.

¹²⁸ KKA TD, nr. 571, v. 5b / 4.

¹²⁹ KKA TD, nr. 571, v. 6a / 7.

¹³⁰ KKA TD, nr. 571, v. 6a / 8.

elindeki mukataadan 50 akçe, Ahi Bahşayış mukataasından 30 akçe, Halka-pınardaki Han Beyi mukataasından 30 akçe, Yorgi Bağ mukataasından 12 akçe, Çölmekçi İskender elindeki mukataa bağ 80 akçe, Moladan köyünde de bir pare zeytinlikten de 10 akçe alınmış ve bu gelirler de vakfın gelirlerini oluşturmuştur. Toplam yıllık gelir kaynağı da 602 akçe olarak hesaplanmıştır. Son olarak defterde mescidin tasarrufunun Seydi Ahmed Fakih tasarrufunda olduğu ifadesi yer alır¹³¹. Sultan Selim döneminde geliri 128 akçe olan bir ocaklık tuzladan bahsedilmiştir¹³². Ancak bizim ele aldığımız TD 571 numaralı defterde böyle bir tuzladan bahsedilmemiştir. Muhtemelen Kanuni döneminde bu tuzla artık kullanılmıyor olabilir ya da tuzlanın gelirleri başka bir vakfa da tasarruf edilmiş olabilirdi.

5. Ahi Çuğa Zaviyesi: Cüneyd Bey'in babası İbrahim Bey bu zaviyeyi bina etmiştir. Vakfın gelirleri hakkında deftere kayıtlı herhangi bir bilgi bulunmamaktadır¹³³.

6. Seydi Oğlu Zaviyesi: Urla'da bulunan bu zaviyenin meşihati padişah beratıyla İlyas oğlu Mehmed tasarrufundadır. 10 pare çayır bağdan elde edilen 174 akçe, liman yolunda bir bağdan 15 akçe, Caca deresinde 2 dönüm yerden 20 akçe, Sunkur yakınında 2 dönüm yerden 20 akçe, Çeşme altında bir pare bağdan 15 akçe, Pınar deresinde bir parça yerden alınan 5 akçe vakfın gelirini oluşturmuştur. Vakfın toplam gelir kaynağı da 249 akçe olarak hesaplanmıştır¹³⁴.

7. Derviş Sinan Zaviyesi: İzmir'de Kilizman köyünde Derviş Sinan, ayende ve revende hizmetleri için 15 adet incir ağacını, 15 adet zeytin ağacı ve bir değirmenin nısfını vakfedip tevliyetinin de kendi nefsinden gelen evlatlara verilmesini şart ettiği deftere kaydedilmiştir¹³⁵.

8. Samut Baba Zaviyesi: Samut Baba zaviyesinin birisi Çeşme diğeri de Karaburun'da bulunmaktadır. Başlı Kilise adlı yerde incir ve zeytin ağaçları, tekye önünde bir parça bağ, incir ile zerdali ağaçları bulunmaktadır. Bunlar vakfın gelir kaynağı olarak kaydedilmiştir. İki tekke için yapılan adaklar ve kurbanlar ayende ve revendeye sarf edilmiştir. Tekkenin şeriyye ve örfiyye rüsumları Hazret-i Hüdavendigar tarafından sadaka edilmiştir. Ayrıca defterde vakfın ve tekkenin hüddamı 39 nefer olarak kaydedilmiş ve bu kişilerden 11 tanesi mücerred olarak deftere kaydedilmiştir. Son olarak vakıf hakkında şunlar yazar; Aydın'da Çeşme nahiyesinde zaviyeye bağlı 3 kıta arazi ve Başlı Kilise adıyla incir ve zeytin ağaçları ve tekke önünde bir parça bağ, incir ve zerdali ağaçlarının gelirleri bulunmaktadır. İstanbul'da Yenibahçe yakınında

¹³¹ KKA TD, nr. 571, v. 6a / 9.

¹³² Mübahat Kütükoğlu, *a.g.e.*, s.223.

¹³³ KKA TD, nr. 571, v. 6a / 11.

¹³⁴ KKA TD, nr. 571, v. 6b / 15.

¹³⁵ KKA TD, nr. 571, v. 7a / 20.

Himmet Efendi Dergâhı vakfına ilhak olmak için defter berat edilmiş ve bu yerlerin daha sonra şerh olunduğu yazılmıştır. Defteri tevki (nişan) eden kişinin de Mehmed Raif olarak yazıldığı görülmüştür¹³⁶.

9. Saib Fakih Zaviyesi: Adı geçen bu kişi bir tane tekve bina edip zaviyeye bir bahçe ve zeytinlik vakfetmiştir. Tevliyeti bu soydan olanlara şart olmuş ve Yusuf veled-i Musa Fakih ve Yusuf veled-i Mehmed de zaviyenin meşihatı olmuşlardır. Elllerinde padişah beratının olduğu yazar ve defteri atik'de kayıtlıdır. Bahçe ve zeytinlikten elde edilen gelir ise 500 akçe olarak kaydedilmiştir.

10. Derviş Yahşi Fakih Zaviyesi: Derviş Yahşi Fakih Gökyaka köyünde bu zaviyeyi bina etmiştir. Derviş Yahşi Fakih 4 çiftlik yerini ayende ve revendeye hizmet etmek için bu zaviyeye vakfetmiştir. Ayrıca şahsın elinde padişah beratı olup vakıf yerleri olduğu için arz-ı divaniyyeden muaf tutulmuştur. 4 çiftlik yerde 14 nefer bulunur ve bunlar da 5 mücerred ve 9 bennak olarak kaydedilmiştir. Mahsulden elde edilen gelirler bennak resmi, hınta, şair, penbe ve arusane resminden, zeytin, sumak mahsullerinden toplam 800 akçe alınmış ve bu gelir vakfın gelirini oluşturmuştur¹³⁷.

11. Mustafa veled-i Hızır Zaviyesi: Mustafa veled-i Hızır Karıbeli ağzında zaviye inşa edip bir değirmen ve bir pare bağ ve iki pare armutluk ve bir pare yoncalığı bu zaviyeye vakfetmiştir. Armutluğun birinin mevcut olmadığı yazılmış ve Ehl-i vukuf adıyla kaydedilen gelirin ise 720 akçe olduğunu söyleyebiliriz¹³⁸.

12. Hacı Şahin Zaviyesi: İzmir'in Yukarı kalesinde olan bu zaviye 15 yıldan beri harap olup bu yeri hisar erleri tasarruf etmiştir. Hisar erlerinin buradan sadece 100 akçe hâsıl elde ettiği defteri atik'te kayıtlı olmuştur¹³⁹.

13. Hacı Kamadı Medresesi: Vakfa nakit 125.000 Osmani akçe vakfedilmiştir. Bundan başka zeytin arazisinden alınan 100 akçe ve nakit akçe mütevelliler tarafından rıbha verilip yıllık geliri olan 18.750 akçe vakfedilmiştir. Ayrıca İzmir'de Çamlu köyünde değirmen bulunur. Bu değirmenlerin ikisi bir ev içinde diğeri ise bir ev içinde olup hâsılı 720 akçedir. Böylelikle medresenin toplam hâsılı 19.570 akçe olmuştur. Medresenin yıllık masrafları da Mevlana müderris vazifesi günlük 20 yıllık 7200 akçe, 10 nefer talebe günlük 10 yıllık 3600

---

¹³⁶ KKA TD, nr. 571, v.7b / 22.

¹³⁷ KKA TD, nr. 571, v.8b / 26.

¹³⁸ KKA TD, nr. 571, v.8b / 27.

¹³⁹ KKA TD, nr. 571, v.8b / 28.

akçe, tevliyet günlük 10 yıllık 3600 akçe, bevvab günlük 1 akçe yıllık 360 akçe, kitabet günlük 2 akçe yıllık 720 akçe, hitabet günlük 3 akçe yıllık 1080 akçe, nezaret günlük 2 akçe yıllık 720 akçe ve nan baha-yı talebe günlük 1 akçe yıllık ise 360 akçe olarak kaydedilmiştir. Toplam yıllık masraflar da böylelikle 17.640 akçe yapar¹⁴⁰. Gelir ve giderler arasındaki fark 1930 akçedir. Buna bakarak vakfın pek kazanç sağlayamadığını söyleyebiliriz.

14. Şüca Dede Zaviyesi: İzmir'de Pınarbaşı köyünde bulunan zaviyenin meşihatına Şeyh Resul tayin edilmiştir. Arazi, bağlar ve değirmenin rüsumunun ayende ve revendeye sarf olunması şartıyla zaviye şeyhlerinin eline rüsumdan muaf tutuldukları belge verilmiştir. Vakıf gelirleri arasında Beyler bağı, Dimili bağı ve Tekye bağı adında 3 bağ bulunur. Bunlardan başka Selman değirmeni ve 4 adet dam, 4 çerağ, 20 adet sahan ve Üveysoğlu denilen Akça Kilise'de bir kıta yer zaviyeye vakfedilmiştir. Ancak bunların gelirleri kaydedilmemiştir. Hüddam (hizmetkâr) adı altında 6 nefer kaydedilmiştir. 4 nefer bennak, 1 nefer nim olarak kaydedilmiştir. Diğer bir kişi de Şeyh Şüca-oğlu Resûldür¹⁴¹.

15. Hoca Yusuf Baba El-Edhemi Zaviyesi: İzmir'de kurulan bu zaviye Hisaryaka civarında olan el-Ehdemi tekkesine bazı yerler vakfetmiştir. Zaviye etrafında tahmini 20 dönüm bağ, Arap Kuyusu mevkiinde 10 dönüm arazi, Odacık mevkiinde tahmini 2 dönüm arazi, Hamam Deresi denilen yerde 20 kıta bademlik, Halil Yeri denilen 25 kıta yer ve Işıklar köyü yakınında kesilmiş ağaçlar 40, Hazreti Arap Ahmet bağı 15, Ahmed mülkü mukataa bağ 15, Balı Virani ve Garipler Meşhedi denilen Hacı Mülk yeri 30, Şamdan İncir denilen yerde 3-4 incir ağacı vardır. 2 dönüm maktu yerden 30 akçe ve bu sınırlarda bir evlek soğanlıktan elde edilen 5 akçe vakfın gelirlerindedir. Bu yerler el- Ehdemi dervişleri tasarrufunda bulunmuştur¹⁴².

16. Hacı Kıvamüddin Kasım Bey Manzumesi (Mescid, Medrese ve Muallim-hane): Defterdar olan Kasım Bey'in bina etmiş olduğu manzume İzmir'de Ortaca-köy olarak adlandırılır. Nakit 30.000 akçe rıbha verilmiş ve geliri 4500 akçe olmuştur. Cuma Ovası civarında Kızılağaç'ta 5000 akçe hâsılı mamur bir cevanib ve Ortaca köyünde hamamdan elde edilen gelir ise 720 akçedir. Vakfa bağlı Karakuyu köyü serbestiyet çiftliği olarak kaydedilmiştir. Sultan Süleyman Han burayı Kasım Bey'e temlik etmiş ve mülkname verilmiştir. Kasım Bey bu mülk köyünü Ortaca köyde inşa ettiği mescit, medrese ve muallim

¹⁴⁰ KKA TD, nr. 571, v.9a / 31.

¹⁴¹ KKA TD, nr. 571, v.9b / 33.

¹⁴² KKA TD, nr. 571, v.11a / 44.

hanesine vakfetmiştir. Karakuyu köyüne 184 nefer kaydedilmiş olup bunların 149 tanesi hane olarak yazılmıştır. Köyün mahsulünden ele edilen toplam gelir 9.615 akçe olarak kaydedilmiştir. Yani bu vakfin toplam geliri 19.835 akçedir. Vakfin masrafları da şunlardır; imam vazifesine 3, müderrise 10, müezzine 3, ferraş, bevva ve çerağcı 1 akçe, 5 talebeye ise günlük birer akçeden 5 akçe verilmiştir. Muallime 3 akçe, cüzhan günlük 10 akçe, kâtip ve cabi günlük 2 akçe ve mütevelliyeye 5 akçe verilmiştir¹⁴³. Genel olarak vakfin giderlerine baktığımızda günlük 43 akçe masraf olmuştur. Hicri takvime göre de yıllık 15.480 akçedir¹⁴⁴.

17. Şeyh Mükerrremüddin Zaviyesi: İzmir'in Seydi karyesinde olan zaviye Umur Bey tarafından Şeyh Mükerrremüddin bin Merhum Mükremin adına yaptırılmıştır. Zaviyenin tevliyeti evlattan evlada geçecektir. Seyyid Mükerrremüddin oğlu Seyyid Yusuf beratla zaviyenin tevliyet sahibi olmuştur¹⁴⁵. Seydi köyünün mahsul gelirleri zaviyeye bağışlanmıştır. Köyün toplam mahsul geliri 30.000 akçe olarak hesaplanmıştır. Zaviyenin masrafları da günlük 79 akçedir. Tevliyet günlük 10 akçe, yıllık 3600 akçe yazılmıştır. Mescide günlük 4, yıllık 1800 akçe, nezaret günlük 3, yıllık 1080 akçe, ferraş günlük 2, yıllık 720 akçe, cüzhan günlük 1 akçe, yıllık 1800 akçe, abdariye günlük 2 akçe, tabbah günlük 3 akçe, vekil harcı günlük 2 akçe, guşi günlük 14 akçe, nan günlük 14 akçe, havaic matbah (mutfak ihtiyaçları) için günlük 6 akçe, misafir ziyafeti için günlük 3 akçe, hasır günlük 1 akçe, kâtip günlük 2 akçe, cibayet günlük 2 akçe, imamet günlük 2 akçe, kilerdâr günlük 2 akçe, sakâyî günlük 2 akçedir. Yani bu zaviyenin masrafları da günlük 79 akçedir¹⁴⁶.

C. TİCARİ MÜESSESELER

1. Derviş Kulu Yolu: İzmir'de Depecük köyü yakınında Derviş kulu bir kıta yer vakfedip İzmir kalesinde olan camii önüne bir çeşme yaptırmış ve mahsulden elde edilen gelir masraflar için harcanmıştır. Yıllık 60 akçe bedel öşrü olup her kim musluğa hizmet ederse o mutasarrıf olmuştur¹⁴⁷. Mahsuller ve vakfin gelir giderleriyle ilgili bilgi verilmemiştir.

¹⁴³ KKA TD,nr.571, v. 12b-14a / 49

¹⁴⁴ Mübahat Kütükoğlu, *a.g.e.*, s.241.

¹⁴⁵ 1514-1515 yıllarına denk gelir.

¹⁴⁶ KKA TD,nr.571, v. 3a-4b / 1

¹⁴⁷ KKA TD,nr.571, v. 6a / 6.

2. Diryanda Kervansarayı: İzmir’de Diryanda pazarında İzmir oğlu Bayezid Bey adına inşa edilmiş bir kervansaraydır. Kervansarayın vakıfları kervansaray civarında bir değirmen vardır ama harap durumdadır. Dükkân kiralardan 150 akçe, kervansaray civarında mezradan 100 akçe gelir elde edilmiş ve toplam gelir 250 akçe olarak hesaplanmıştır. Bu bilgilere ek olarak defterde bu kervansaraya bağlı Pazar yerinde Musa Fakih, kasaplar içinde yıllık 10 akçe kirası olan 8 dükkânı vakfa eda edip bu yerlerin kendi özel mülkü olduğuna dair elinde hüccet vardır¹⁴⁸.

D. İMAR MÜESSESELERİ

1. Cundi Bey İmareti: Cüneyd Bey imareti diye de bilinen bu imaret İzmir’e bağlı olup imarete vakfedilen şunlardır; Kızılağaç’a bağlı Karadirekli denilen yerde bir değirmen mukataasından elde edilen 1400 akçe gelir, Seydi Ali tasarrufunda 150 akçelik mukataa değirmen, 2 baş değirmen denilen kuba vadi de değirmen hâsılı 1050 akçe, Birgi civarında yarım dink değirmen hâsılı, İzmir’de Ordu Yer denilen hisar erlerinin tasarruf ettiği bağlar mukataası 32 akçe, Birgi nahiyesinde İlyas Bey hadikası (sulu bahçe) hâsılı, Kilizman köyünde mukataa zeytinlik yıllık 25 akçe, Birgi kazasında Süleyman köyünde çiftlik yerinin bennak resmi ve mahsul öşründen yıllık 1300 akçe, Güzelhisar nahiyesinde bir de bahçe kaydedilmiştir. İmaretin ve Süleyman köyü çiftliğinin toplam hâsılı 3957 akçe olarak deftere kaydedilmiştir¹⁴⁹. Bu hasıl vakfin gelirini oluşturmuştur.

2. Çağatay Çahır: İzmir kazasında Urla’ya bağlı Kilizman köyünde incir bahçesi hâsılı ve Seki köyünde bir evden gelen hâsıl yıllık 400 akçedir. Bu gelir kuyunun gelirlerini oluşturmaktadır. Burası Süleyman Fakih adındaki kişi tasarrufundadır¹⁵⁰.

3. Şeyh Evren Çeşmesi: Birgicik köyünde Şeyh Evren adlı aziz¹⁵¹ Alaçesme yakınında bir çeşme yaptırıp musluk hizmeti için 40 dönüm yer vakfetmiştir. Aydınoglu İsa Bey zamanında Şeyh Evren’in evladı musluğa hizmet etmiş ve hizmetlerinden dolayı tekâlif-i divâniyyeden muaf tutulmuştur. Bu bölgede yaşayanlar 39 nefer olarak deftere kaydedilmiştir¹⁵².

¹⁴⁸ KKA TD,nr.571, v. 9a /30.

¹⁴⁹ KKA TD,nr.571, v. 7a / 17.

¹⁵⁰ KKA TD,nr.571, v. 6a / 10.

¹⁵¹ KKA TD,nr.571, v. 8a. / Aziz kelimesi defterde sıklıkla yazılmış olup, kelime olarak “ermiş, eren” anlamıyla kullanılmaktadır.

¹⁵² KKA TD,nr.571, v. 8a-8b / 25.

E. DİĞER VAKIFLAR

1. Hacı Kamadı Vakfı: Hacı Kamadı vakfın hayrat sahibi olup vakfa 20.000 akçe vakfedip ribhından elde edilen gelirden de kendi ruhu için on cüz okunmasını istemiştir. Hayattayken mallarını Hacı İlyas denilen kişiye bırakıp tevliyetini bırakmıştır. Ayrıca 5000 akçe de Sungurlu köyünde bina etiği çeşmenin tamirâtı ve levazımı için sarf etmiştir¹⁵³.

2. İslam Fakih Vakfı: İzmir’de İslam Fakih, peygamberimizin ruhu için 10 cüz okunmasını şart etmiş ve 35.000 nakit akçe buraya vakfetmiştir. İslam Fakih hayatta oldukça vakfın tasarruf hakkı onun olacaktı. Ancak o öldükten sonra okunan 10 cüzün beşi Hazret-i Resullullah ruhu için olup beşi de İslam Fakih’in kendi ruhu için okunup mütevellî kendi evladından olacaktır. Otuz bin akçenin on bir üzerine kârını cüzhanlara verilmiştir. Beş bin akçenin ribhını da tevliyet için tasarruf etmişlerdir. İslam Fakih, cüzhanların cüzleri Faik Paşa camisinde okumasını şart etmiştir¹⁵⁴.

3. Hızır bin Mustafa Vakfı: İzmir’de Kilizman civarında incir bahçesi, çayır bağı yakınında değirmen, Bolada köyünde zeytin değirmeni ve yine bu köyde olan harimden bahsedilmiştir. Vakfın tevliyetinin evlada bırakılması şart koşulmuştur. Mahsul öşrü mütevellîye tayin edilmiştir¹⁵⁵.

4. Ayşe Hatun binti Mevlana Ömer Vakfı: Vakfa kayıtlı gelirler arasında nakit meblağ 1000 akçenin ribhı olan 100 akçe bulunmaktadır. İzmir’de bahçe, meyve ve üzüm ağaçları hâsılı bulunur. Vakıf her gün peygamberimizin ruhu için bir cüz okunmuştur. Vakfın tevliyeti yani vakfın işlerine bakan kişi Mevlana Hacı Sinan bin Salih’dir¹⁵⁶.

5. Abdi Fakih Vakfı: İzmir’de Bayraklı köyünde bulunan bu vakıf Depe denilen bir kıta bahçeden oluşur. Vakıf için her yıl 12 defa hatim edilmiştir. Vakfı Abdi Fakih oğlu Hasan tasarruf etmiş, divaniyye ve öşriyyesinin ihtiyaçlarını dahi karşılamıştır¹⁵⁷. Bu vakıf hakkında bildiklerimiz kısıtlıdır. Defterde buraya ait olan bir bahçeden bahsedilmiş ama geliri yazılmamıştır.

---

¹⁵³ KKA TD,nr.571, v. 8a / 23.

¹⁵⁴ KKA TD,nr.571, v. 6b / 13.

¹⁵⁵ KKA TD,nr.571, v.9b / 32.

¹⁵⁶ KKA TD,nr.571, v 10a / 34.

¹⁵⁷ KKA TD,nr.571, v. 10a / 35.

6. Yusuf bin Ali Fakih Vakfı: Kişi hayatta olduğunda kendi ruhu için günlük bir cüz Kur'ân okutturmuştur. Vakfın gelirleri arasında İzmir havalinde bir tuzladan ve iki parça incir bahçesinden bahsedilmiştir. Uzun bir süreden beri Yusuf bin Ali Fakih'in bu vakfı tasarruf ettiği deftere kaydedilmiştir¹⁵⁸.

7. Hoca Ali bin Mehmed Vakfı: Burunova (Bornova) köyünde alt ve üst yedi mahzen ve ıstabl (ahır) bulunur. Bu vakıfta görevler kişinin kendine evlatlarına ve akrabalarına verilmiştir¹⁵⁹.

8. Yusuf bin Mehmed Vakfı: İzmir'de Manda köyünde Yusuf Bey 3000 akçe vakfedip onun on bir buçuk üzere rıbha verilmesini şart koşturmuştur. Vakfın varisleri ayda bir Kur'ân-ı Kerim okutmuştur. Bu meblağın günlük 1 akçe geliri vardır. Vakfın rıbhı varislerinden Hoca Ali bin Mehmed'e tayin olmuştur¹⁶⁰.

9. Hamza bin Mustafa Vakfı: İzmir'de Tuzla civarında incir bahçesi, boz bostan vakfedilmiştir. Bostan Abdurrahman ve Pir Mehmed oğullarına günlük bir cüz Kur'ân okunması şartıyla vakfedilmiştir¹⁶¹.

10. Hacı Abdi bin Hamza Vakfı: İzmir'de bir bahçeden bahsedilmiş olup Hacı Abdi bu bahçeyi hayatta oldukça kendi nesline tasarruf etmiştir. Hazreti Resulullah Salliallahü aleyhi ve sellem ruhu için günlük bir cüz Kur'ân okunmasını şart etmiştir. Merhum Faik Paşa camisinde kim imam olursa Kur'ânı o okuyacaktır¹⁶².

11. Aydın Kethüda bin Tura Bey Vakfı: İzmir'de Emrez köyünde olan vakfa Emir-doğan köyünde olan Kemer Değirmeni suyu için Sultan Süleyman'dan mukarrer-name alınmıştır. Tahıl mahsulü gelirleri Şeyh Ali, Sedi ve Tura Bey de tevliyeti tasarruf etmişlerdir¹⁶³.

12. Şadıman Reis bin Ali Vakfı: İzmir'de Oğlanas köyünde bulunan tımarla Mentеше köyü içinde 1 dam dâhilinde 2 değirmen vardır. Değirmenin biri dipte birisi kapıdadır. Bu

---

¹⁵⁸ KKA TD,nr.571, v. 10a / 36.

¹⁵⁹ KKA TD,nr.571, v. 10a / 37.

¹⁶⁰ KKA TD,nr.571, v. 10a / 38.

¹⁶¹ KKA TD,nr.571, v. 10b / 41.

¹⁶² KKA TD,nr.571, v. 11a / 42.

¹⁶³ KKA TD,nr.571, v. 11a / 45.

değirmenler vakfın gelirini oluşturmuştur. Ayrıca bu vakıf için günlük 6 cüz okuması şart koşulmuştur¹⁶⁴.

13. Sultan Hatun Vakfı: İzmir’de Çamlu köyünde bulunan bu vakfın gelirleri arasında Çamlu köyünde 200 akçelik incir bahçesi bulunur. Vakfa bahçeyi bağışlayan bahçenin hâsılından her yıl iki hatim şart edilmiştir. “Vakıf Mevlana Çelebi adlı kişiye tasarruf edilmiştir”, şeklinde defterde bilgiler kaydedilmiştir. Deftere vakıf hizmetleri için 5 kişi kaydedilmiştir. Bunlardan Mürüvvet Fakih ve kardeşi Çeşme yoluna giden Tatar Deresi denilen derbendin tamiri için hizmet ederlermiş. Divaniyye rüsumu ve avarızdan muaf tutulmuşlardır. Elllerinde beratları olup bu beratlar defter-i cedit’e kaydedilmiştir¹⁶⁵.

14. Hersekzade Ahmet Paşa Vakfı: Defter-i atik’de mülk olarak kaydedilmiş ve sonradan vakıf olmuştur. İzmir Bornova’da 3600 akçelik hâsılı olan hamam, Bornova pazarında yıllık 3000 akçe geliri olan bir dükkân, Urla’da 5000 akçelik bir hamam vakfın gelirleri arasındadır. Toplam vakıf geliri ise 11.600 olarak deftere kaydedilmiştir.

Bu vakfa bağlı Karaman vilayetinde, Akşehir kasabasına Çapar köyünde Hasan Paşa imareti bulunmaktadır. Bu köye 55 nefer kaydedilip bunların 43 tanesi hane olarak kaydedilmiştir. Köyün mahsulünden elde edilen gelir ise 8236 akçe olarak hesaplanmıştır¹⁶⁶.

15. Hazret-i Valide-i Hüdavendigâr Vakfı, Sultaniyye İmaret Vakfı: İmaret evkâfi olarak İzmir’e bağlı Nefs-i Bazar-ı Urla’ya ait köy, cemaat ve mahalleler kaydedilmiştir. Urla’ya ait bilgiler defterin 14b-33b varakları arasında yer alır. Urla defterde Bazar-ı Urla olarak geçmektedir. Bu vakfa bağlı mahalleler şunlardır: Camii mahallesi¹⁶⁷: nefer 187, hane 112, çift 5 resim 165 nimçift 11 resim 187, bennak 96 resim 1152’di. Toplam resim 1504, Yenice mahallesi¹⁶⁸: nefer 121, hane 72, çift 3 resim 99, nimçift 6 resim 83, bennak 63 resim 756, toplam resim 937, Hatib mahallesi¹⁶⁹: nefer 102, hane 73, çift 2 resim 66, nimçift 9 resim 153, bennak 62 resim 742, toplam resim 961 akçedir. Çıra mahallesi¹⁷⁰: 64 nefer 39 hane kaydedilmiştir. Çift 6 resmi 196, nimçift 5 resim 85 ve bennak 28 resmi 336 akçedir. Rüstem mahallesi¹⁷¹: nefer 95, hane 55, çift 4 resmi 132, nimçift 8 resmi 136, bennak 42 resmi 516,

¹⁶⁴ KKA TD,nr.571, v. 11b / 46.

¹⁶⁵ KKA TD,nr.571, v. 11b / 47.

¹⁶⁶ KKA TD,nr.571, v. 11b-12a / 48.

¹⁶⁷ KKA TD,nr.571, v. 14b-16b.

¹⁶⁸ KKA TD,nr.571, v.16b-17b.

¹⁶⁹ KKA TD,nr.571, v. 17b-18a.

¹⁷⁰ KKA TD,nr.571, v. 18a-18b.

¹⁷¹ KKA TD,nr.571, v. 18b-19b.

toplam resim 784 akçedir. Naiblü mahallesi¹⁷²: nefer 68, hane 39, çift 1 resim 33, nimçift 3 resim 51, bennak 35 resim 420, toplam resim 504 akçedir.

Vakfa bağlı cemaatler ise şunlardır: Hasan Fakih cemaati¹⁷³: nefer 113, hane 65, çift 6 resim 198, nimçift 19 resim 333, bennak 40 resim 480, toplam resim de 1011 akçedir. Taylesânlu cemaati¹⁷⁴: nefer 160, hane 116, çift 4 resim 132, nimçift 55 resim 935, bennak 57 resim 684, toplam resim 1751 akçedir. Taylesanlu köyü civarında Düden Deresi mevkiinde Doğancı Nasuh çiftliği deftere kaydedilmemiştir. Bu çiftliğinde vakfa tasarruf edildiği yazılmıştır. Vakfa bağlı bir diğer cemaat Elvan Fakih cemaatidir¹⁷⁵. Nefer 71, hane 56, çift sahibi 6 olup bunların 3'ü piyadegândır. Resim 99'ar akçeden 198 akçedir. Nimçift 18 resim 306, bennak 32 resim 384 akçedir. İmarete bağlı Urla'da Kefere cemaatinden¹⁷⁶ ispençler ve bennak resimleri alınmamıştır. Cemaate 149 nefer kaydedilmiş olup bu neferlerin 95 tanesi hane sahibi olarak kaydedilmiştir. Diğer neferlerden 46 nefer de mücerred olarak kaydedilmiştir.

Vakfa bağlı Urla'da bulunan birkaç köy de bulunur. Bunlar arasında Kamanlı köyü¹⁷⁷ bulunur. Bu köyde 219 nefer bulunur. Ancak 5 çift sahibi piyadegân ve 8 müselleman neferi de bu köye eklenince nefer sayısı 232 olmuştur. 8 müsellemanın 6'sı çift sahibidir, 1 tanesi bennak ve diğeri mücerredir. Köyün çift sahibi 7 resim 241, nimçift 37 resim 544, bennak 107 resim hesaplanmamış ama 1284 akçe yapar. 7 adet kara vardır. Köyün toplam hane sayısı defterde 170 akçe olarak hesaplanmıştır. Piyadegân ve müselleman 11 adet çift resmi 336 akçe olarak hesaplanmıştır. 1 adet bennak 12 akçe kaydedilmiştir. Yani piyadegân ve müsellemanların çift bennak resmi toplam 348 akçedir. Köyün resimleriyle birlikte toplam çift-bennak resmi 2417 akçe olarak hesaplanabilir.

Bir diğer köy Gazi Deresi¹⁷⁸ köyüdür. İzmir kazası Urla'ya bağlı bu köyde nefer 42, hane 22, nimçift 17 resim 99, bennak 15 resim ise 180 akçe olarak kaydedilmiştir. Toplam çift-bennak resmi 279 akçe olarak hesaplanabilir. Kuzgunlar köyü¹⁷⁹ Urla'da Sultaniyye İmaret vakfına bağlıdır. İçerisinde Kuşçular, Elekçiler, Andır, Habiller ve Çakallar cemaatleri yer alır. Köye 194 nefer kayıtlı olup 6 nefer de piyadegân olarak kayıtlıdır. Toplam nefer sayısı bu

---

¹⁷² KKA TD,nr.571, v.19b-20a.

¹⁷³ KKA TD,nr.571, v.20a-20b.

¹⁷⁴ KKA TD,nr.571, v.20b-21b.

¹⁷⁵ KKA TD,nr.571, v. 21b-22a.

¹⁷⁶ KKA TD,nr.571, v.21a-23a.

¹⁷⁷ KKA TD,nr.571, v.23b-25a.

¹⁷⁸ KKA TD,nr.571, v.25a.

¹⁷⁹ KKA TD,nr.571, v.25a-26b.

durumda 200 olmaktadır. Hane sayısı da 116 olup köydeki çift sayısı 5 resmi 165, nimçift 46 resim 782, bennak 60 ama resmi yazılmamıştır. Biz hesaplayacak olursak 1 bennak 12 resim olarak hesaplandığı için 60 bennak 720 resim yapar. Yani köyün toplam çift bennak resmi 1790 akçe olarak hesaplanır. Piyadegân neferleri de 3 çift resim 99, 2 bennak 24 resimden oluşur. Diğer nefer ise mücerred olarak kaydedilmiştir. Köyde 75 mücerred kayıtlı olup piyadeganlardan da birisi mücerred sahibidir. Buna göre köyde 76 tane de mücerred sahibi vardır.

Sunkurlu köyü¹⁸⁰ vakfa kayıtlı olan bir başka köydür. Nefer 191, hane 132 olarak kaydedilmiş olup hanelerden 5 nefer çift, 52 nefer nimçift ve 75 nefer bennak sahibidir. Bu neferlerden 53 tanesi de mücerred sahibi olarak kayıtlıdır. Toplam çift bennak resmi de 1949 akçe olarak hesaplanmıştır. Vakfa kayıtlı bir diğer köy Kızılca köy¹⁸¹dür. Köye 126 nefer, 94 hane kayıtlı olup bu hanelerden 5 nefer çift, 33 nefer nimçift ve 56 nefer de bennak sahibi olarak kaydedilmiştir. Köye 23 tane de mücerred kayıtlı olup hanelerin toplam çift-bennak resmi de 1398 akçe olarak hesaplanmıştır. Ayrıca bu köyde Selcan Dede adında bir aziz tasarrufunda 4 dönüm yer bulunur. Bu Selcan Dede isimli aziz bu 4 dönümlük yeri kendi tekkesine vakfetmiştir.

Dündarlu köyü¹⁸² nefer sayısı 86, çift 4 resim 132, nimçift 15 resim 255, bennak 48 resim 575 akçe olarak kaydedilmiştir. Köye bağlı Evren Bey oğlu Aziz¹⁸³ adında bir çiftliğinden bahsedilmiştir. Çiftlik Hazreti Hüdavendigâr validesine mülk olarak verilmiştir. Çiftliğin piyadeleri vakfa raiyyet olarak yazılması emredilmiştir. Çiftliğe 14 nefer bulunup bunların 9'u çift sahibi, 5'i bennak sahibidir. Çift resmi 297, bennak resmi 60 olarak kaydedilmiştir. Köye bağlı piyadegân ve müselleman kaydedilmiştir. Piyadegân olarak 4 çift sahibi nefer yazılmıştır. Müselleman olarak da 1 çift, 1 bennak sahibi vardır. Piyadegân ve müselleman 5 çiftten 165, 1 bennak 12 resim kaydedilmiştir. Köyün toplam nefer sayısı çiftlik, piyadegân ve müselleman dâhil olmak üzere toplam 106, hane sayısı 87'dir. Toplam çift bennak resmi de 1498 akçe olup mücerred sayısı da 19 olarak hesaplanmıştır.

Yuvacalu ve Otaclu köyü¹⁸⁴ nefer sayısı 82 olup piyadegân neferi de 5 olup toplam köy neferi 87 adettir. Çift 4, nimçift 28, bennak 33 nefer olarak kaydedilmiştir. Piyadegân olarak

---

¹⁸⁰ KKA TD,nr.571, v. 26b-27b.

¹⁸¹ KKA TD,nr.571, v. 27b-28b.

¹⁸² KKA TD,nr.571, v. 28b-29a.

¹⁸³ KKA TD,nr.571, v. 29a.

¹⁸⁴ KKA TD,nr.571, v. 29b-30a.

belirlenen 3 çift sahibi nefere eklenirken 2 adet bennak nefere eklenmemiştir. Köyün toplam çift, nim ve bennak resmi 1004 akçe olarak hesaplanır. Köy hududunda Ali Fakih adında bir de zeytinlikten bahsedilmiştir. Ayrıca Güvendiklü adıyla anılan zeytinlik bulunur. Köyde bulunan zeytin değirmenini de Hayreddin Dede satın almış divaniyye ve öşriyye rüsumundan muaf tutulmuştur.

Doğancıyân cemaati¹⁸⁵ Urla'da Taylesanlı cemaati civarlarında bulunur. 12 nefer kaydedilmiştir. Hane sayısı 6 olarak yazılmıştır; ama bennak sayısının 8 yazılıp hane sayısının 6 yazılması düşündürücüdür. Bennaklar haneden sayılır; ama burada 2 bennak hanede eksik sayılmıştır. Neferler Doğancı olduğu için avarız-ı divâniyyeden muaf tutulmuşlardır. Müteferrika cemaati¹⁸⁶ Urla evkafının reayası gibidir diye deftere kaydedilmiştir. Müteferrikaların her biri bir yerden gelmiştir. Padişah, sadrazam ve vezirlerin emirlerini götüren kişiler olarak bilinirler. Müteferrikalar doğancılarıyla birlikte bir yerde yaşarlarmış. Urla'da da halktan sayılmışlardır. Cemaate 6 nefer kaydolunup, hane sayısı da 6'dır. Bunlar 4 nimçift resim 68, 2 bennak resim 24 olarak hesaplanmıştır. Toplam çift bennak resmi 92'dir.

Bazar-ı Urla mahsul gelirleri şöyledir. Toplam çift, nimçift ve bennak resmi 19.091 akçedir. Hınta öşrü 30 müdd,1 kile toplam 48.080 akçe'dir. Şair öşrü 5 müdd,1 kileden 5050 akçedir. Milas öşrü 80 kile (keyl) 4800 akçe, alef öşrü 20 kile (keyl) 660 akçe, burçak öşrü, 360, nohut, 200, mercimek bakla ve börülce vs. hububat 500, zeytin öşrü 10.000, bagat öşrü, incir bahçesi ve badem vs. Urla'da yarım bagat hâsılı toplam geliri 20.000 akçedir. Kovan öşrü 250 akçedir. Su, yel ve zeytin değirmeni bulunur.13 bab su değirmeni, 9 parça yel değirmeni ve 25 parça da zeytin değirmeninden oluşur ve değirmenlerin resmi 766 akçedir. Sebze öşrü ve keten, kenevir ve penbe öşrü de 900 akçedir. Bac-ı bazar, mum-hane, baş-hane ve resm-i keyl 13.000 akçe, ağnam ve ganem resmi 5000, tahun-hane, revgan ve simsim 15.000, Bazar-ı Urla asiyabının yıllık 10.000 akçe geliri vardır. Bazar-ı Urla'da meyhaneden 11.500 akçelik gelir elde edilir. Urla kapan ve kantarı yıllık 12.500 akçe, gebran cizresi 6500, deştbanı resmi 1000, zemin ve tapu resmi 6000, cürm-i cinayat, badiheva ve kaçgun, arus resmi, kışlak ve duhan 4500 akçe'dir. Toplam gelir 196.957 akçe olarak hesaplanmıştır¹⁸⁷.

Piyadegân çiftliğinde¹⁸⁸ Yuvalı, Otaclu ve Özbek köyünden sakinlerin yaşadığı ifade edilip bu çiftliği Hazret-i Hüdavendigâr Valide muazzamasına mülk olarak verilmiştir. Toplam

---

¹⁸⁵ KKA TD,nr.571, v.30a.

¹⁸⁶ KKA TD,nr.571, v. 30a.

¹⁸⁷ KKA TD,nr.571, v. 30b.

¹⁸⁸ KKA TD,nr.571, v. 30b.

hububat bagat haracı ve sürekli mahsulat geliri 3000 akçe olarak hesaplanmıştır. Bu çiftliğe mutasarrıf olan yayalar affolunup devlet idaresine bağlanmıştır. Urla pazarında Hz. Valide-i Hüdevendigâr inşası olan ve han içerisinde bir dükkân bulunmaktadır. Pazar içerisinde 245 parça dükkânın olduğu yazılmış, dükkân ve han ivarelerinden elde edilen toplam hâsılım 10.000 akçe olduğu deftere kaydedilmiştir. Urla'da toplam mahsulat, piyadegân çiftlik ve Urla pazarında dükkân kirası ve gayri mahsulattan elde edilen gelir 209.957 akçedir.

Özbek köyü¹⁸⁹ İzmir vakfına tabii olarak deftere kaydedilmiştir. 122 nefer bulunur, 92 hane kaydedilmiştir. Çift 7 resim 133, nimçift 34 resim 578, bennak 51 resim 615 olarak hesaplanmış ve mücerred sayısı da 26'dır. Beylü oğlu İsrail adına bir çiftlikten bahsedilmiştir. Çiftlik de Hz. Padişah validesi mülkü sayılmıştır. Çiftliğe 6 adet nefer ve hane kaydedilmiş ve bunların hepsi çift sahibidir. 6 çift resmi de 196 olarak hesaplanmıştır. Oruç-eri oğlu Mehmed çiftliği diye kaydedilen çiftlik de Hz. Padişah validesi mülkü olarak deftere kaydedilmiş ve çiftliğe 8 nefer ve hane kaydedilmiş bunların hepsi de çift sahibi olarak gözükmektedir.

Son olarak Piyadegân çiftliklerinin İzmir'de bulunduğu ve kendilerinin Özbek köyünde ikamet etmedikleri yazar. Ama buradaki vakfa raiyyet olup kaydedilmişlerdir. 22 hane yazılmış ve çift sahibi 17, bennak sahibi 5 kişi bulunmaktadır. Çift 561, bennak 60 resim eder.

İzmir'deki Özbek köyünün toplam mahsul geliri şöyle hesaplanmıştır. Çift 38 resim 1254, nimçift 34 resim 561, bennak 56 resim 672, buğday 40 keyl değeri 3200, arpa 15 keyl 750, milas, çavdar ve daru ve nohut, börülce ve alef ve simsim ve burçak gibi hububatlardan 200 akçe, badem ve incir öşründen 750 akçe, dut 50, piyaz ve sir (soğan ve sarımsak) 40, bostan öşrü 50, arus resmi 150, zeytin öşrü 4500, deştbanı 300, 5 parça su değirmeni resim 150, yel değirmeni harap ve 7 parça reaya zeytin değirmeni bulunur, resim 80'dir. Hassa zeytin değirmeni hâsılı 100 akçe, fasıl öşrü 30, zemin ve hak'ül karar resmi olarak da 300 akçe kaydedilmiştir. Ağnam resmi 200, kovan öşrü 40, bahçe haracı ve reaya öşrü olarak da 717 akçe kaydedilmiştir. Kilise Pınarı civarında çeltik ziraat edildiği ve haftada iki gün çeltiğe su verildiği yazılmıştır. Ayrıca çeltik ziraat edilmediği durumda reayadan su hakkı adına para alındığı görülmektedir. Çeltik mahsulü 100 akçe olarak kaydedilmiş olup cürm-i cinayat ve badiheva, yaya ve kaçgun, gaib mallarından da 796 akçe alınmıştır. Böylelikle Özbek köyünün de toplam mahsul geliri de 15.000 akçe olarak hesaplanmıştır.

---

¹⁸⁹ KKA TD,nr.571, v. 31a-31b.

Buluca Yörükân cemaatinin¹⁹⁰ Urla hududunda sakin olduğu ve temliğin Hz. Hüdavendigâr validesine verildiği yazılmıştır. Cemaate 17 nefer kayıtlı olup, hane sayısı da 17'dir. Bu hanelerin hepsi bennak sahibidir. Cemaat mahsulünden de şöyle bahsedilmiştir. Ağnam resmi, kovan, badiheva, yaya ve kaçgun isimleri yazılmıştır. Ancak bunlardan elde edilen gelir yazılmamıştır.

Hazreti Valide-i Hüdavendigâr vakfının toplam mahsul gelirleri defterin sonunda yer alır. Buradaki bilgiye göre toplam gelir 225.163 akçe olarak hesaplanmıştır.

---

¹⁹⁰ KKA TD,nr.571, v. 31b.

AYASULUĞ KAZASI

A. DİNİ MÜESSESELER

1. Aydınoğlu İsa Bey Cevami (camiileri) ve Türbesi: Ayasuluğ, Birgi ve Kelüs camiilerdir. Camilerden başka bir tane de türbe bulunmaktadır. Bu vakıflara bağlı köyler bulunmaktadır. Çirkince nahiyesi, Yayla köyüne 21 nefer kaydedilmiştir. Bunların 16 tanesi hane sahibi olup hepsi bennak sahibidir. 16 bennak sahibinden 196 resim elde edilmiştir. Köye bağlı kefere cemaatinden de bahsedilmiştir. Bu cemaate 2 nefer kaydedilmiş olup birisi çift sahibi bir diğeri de bennak sahibi sayılmıştır. Bu cemaatten elde edilen resim 45'dir. Bu cemaatin resm-i bennakları ve cizyeleri, Menteşe Vilayetine bağlı Balat'taki Menteşe imaretine vakfedilmiştir. Kendilerinin imaret vakfının reayası olduğu ama camiler için onlardan örfiyye ve öşriyye rüsumları alındığı bu cemaatle ilgili olan bir başka bilgidir¹⁹¹.

Vakfa bağlı bir diğer köy Ezine köyü¹⁹²dür. Çirkince nahiyesine bağlı olup merhum İsa Bey Vakfı'na tabiidir. Köye 7 nefer kaydedilmiş ve hepsi hane sayılmıştır. 7 hane de bennak sahibi olup elde edilen resmim 84 olarak deftere kaydedilmiştir. Kızılca köyü¹⁹³'de Çirkince nahiyesine bağlı olup köye 21 nefer kaydedilmiş ve bunların 13 tanesi hane sahibi sayılmıştır. Kalan 8 nefer mücerreddir. 13 hanenin hepsi bennak sahibi olup resimleri 146 olarak hesaplanmıştır. Ulucak köyü¹⁹⁴'de Çirkince nahiyesinde olup bu köy de İsa Bey cevâmi-i selase (üç cami) ve türbesine vakfedilir. Selase cevâmiden (3 camii) kasıt Ayasuluğ, Birgi ve Kelüs camiilerdir. Köye 23 nefer kaydedilmiş olup 18 tanesi hane sahibi sayılmıştır. Ancak hane 18 olmasına rağmen bennak sahibi 20 olarak kaydedilmiştir. Köyde bulunan imam veya 2 adet gaib nefer bennak olarak kaydedilmiş olabilir. 20 bennak resmi de 240 olarak hesaplanmıştır.

Merhum İsa Bey vakıflarına bağlı köylerden birisi de Turgud köyüdür. Çirkince nahiyesine bağlı bu köye 13 nefer kaydedilmiştir. Hane sayısı 12 olup bennak sahibi 13 olarak

---

¹⁹¹ KKA TD,nr.571, v. 33b / 1.

¹⁹² KKA TD,nr.571, v. 33b-34a.

¹⁹³ KKA TD,nr.571, v. 34a.

¹⁹⁴ KKA TD,nr.571, v. 34a.

hesaplanmıştır. Köyde 12 adet bennak 1 adet imam bulunur. Buradan imamın da bennak sahibi sayılıp hane sahibi sayılmadığını görebiliyoruz.

Değindiğimiz bu köylerin (Yayla ve ona bağlı Kefere cemaat, Ezine, Kızılca, Ulucak ve Turgud) toplam mahsulleri de deftere şöyle kaydedilmiştir. Bennak resmi 863 akçe, buğday resmi 11 keyl 880, 14 keyl arpa 700 akçe eder. Burçak, alef, darı hububatları kaydedilmiş ama geliri defterde mürekkep lekesi olduğu için siliktir. Bagat haracı, ceviz ve kiraz gibi çeşitli meyve bahçelerinin haracı toplam 3450 akçe olarak kaydedilmiştir. Hum resminden 2000, kovan resmi 120, bostan öşrü 10 akçe olarak hesaplanmıştır. Ayrıca harap bir değirmenden bahsedilmiştir. Kestanelikten 75 akçe kışlak resminden 30 akçe alınmıştır. Fasıl öşrü 100, 10 bab değirmenden elde edilen gelir ise 300 akçe olarak hesaplanmıştır. Ganem resmi 50, yonca, piyaz ve sir (sarımsak) öşrü de 40, zemin ve hak'ül karar 120, tapu resmi 50 ve cürm-i cinayat, badiheva, yaya ve kaçgun, arusane ve deştbanı resminden de 602 akçe elde edilmiştir. Defterde ayrıca şu bilgi dikkat çekicidir. Toplam reyanın bennak kaydedildiği ve ellerinde her ne kadar yer varsa hepsinden zemin resmi alındığı söylenmiştir.

Ayasuluğ'a bağlı Turnacı köyü mahsulü de köyde yazılı olan fukaraya sarf edilmiştir. Şeyhlik uzun süreden beri Seydi Ali seleflerine ve bu topluluğa ait kişilere verilmiştir. Turnacı köyüne 29 nefer yazılmış olup bunların 14'ü hane sahibi sayılmıştır. Çift 2, nimçift 7, bennak sahibi 15 olarak hesaplanmıştır buradan anlaşılıyor ki hane sayısı yazılırken bir yanlışlık yapılmıştır. Çift, nimçift ve bennak sayısı bize hanenin 24 olduğunu gösterir. Ayrıca köydeki mücerred sahibinin de 5 olması bunu doğrulamaktadır.

Turnacı köyünün mahsulü ise şöyledir: Çift bennak resmi 365, buğday öşrü 7 keyl kıymeti 540, arpa öşrü 6 keyl kıymeti 300, burçak, milas, alef, susam (simsim), börülce ve nohut gibi hububattan 100, kovan resmi 50, ganem resmi 10, sazlık mahsulü adında 150 akçe, kışlak resminden ise 30 akçe elde edilmiştir. Ayrıca cürm-i cinayat, badiheva, yaya, kaçgun, zemin, tapu, arusane ve deştbanı resimlerinden de 350 akçe gelir elde edilmiştir. Toplam mahsul geliri de böylelikle 1895 akçe olarak hesaplanmıştır.

Aydınoglu İsa Bey vakfına bağlı Ayasuluğ'da Kuyumcu köyüne bağlı 41 nefer kaydedilmiştir. Bunların 26 tanesi hane sahibidir. 4 çift, 7 nimçift ve 15 bennak kaydedilmiştir. Çift, nimçift ve bennak resmi toplam 421 akçedir. Mücerred sayısı da 13 tanedir. Buğday öşrü 1040, arpa öşrü 950, alef 132, soğan ve sarımsak 320, darı, simsim, börülce, nohut, mercimek ve bakla vs. hububattan da 795 akçe gelir elde edilmiştir. Bostan 20, Frenk keşiği kirası olarak 240, dükkân kirası 3300, Menderes nehrinde dalyan 2000 akçe, Bezzazistan (Bedesten)

yerinden alınan kira 15, harap hamam ve değirmen, dolap kesigi mukataası yıllık hâsılı 20, Cami mahallesinde bir menzil kirası 30 akçe, Ayasuluğ'da dükkân yeri kirası 5, cürm-i cinayat ve badiheva, otlak, ganem resmi, arusane ve deştbanı 1000 akçedir. Toplam köy hâsılı 7448 olarak deftere kaydedilmiştir.

2. Ezine Bazarı Camii: Bu camii çok önceden beri var olan bir camii olup harabe olmaya yüz tutmuşken hayır sahibi olan Mehmed Şah Çelebi bin Musa Çelebi camiyi tamir etmiştir. Camiye Kızılcık-köy köyünde iki kıta arazi, Pekuş köyünde bir kıta yer ve Ahi köyünde bir değirmen olup Ahi zaviyesinin vakfı olan bu değirmen camiye vakfedilmiştir. Ahi zaviyesinin koz ağaçları harimi ve birkaç harim daha bu camiye vakfedilmiştir. Camii evkafının birçok bağı ve yerlerinin haracından, öşründen ve ayrıca sonraları Müslimlerin ilhak ettiği yerler de tasarruf edilmiş ve her yıl 1800 akçe buralardan hâsıl elde edilmiştir¹⁹⁵.

3. Hızır Bey Hatunu Mescidi: Deftere bu mescid hakkında pek bir şey kaydedilmemiş olup sadece mescidin ismine rastlıyoruz¹⁹⁶.

4. Subaşı Mescidi: Bozacı Ali darülhüffazı bu vakfa ilhak olmuştur. Üç parça arazi vardır ve bu araziler bu mescide tasarruf edilmiştir. Arazinin biri köprü yakınında olup, diğeri Kara Kapan Taşı denilen arazidir. Üçüncü arazi ise Temaşalı diye adlandırılan yerin önündedir. Hâsıl ve hububat öşrü geliri 200 akçe olarak hesaplanmıştır. Vakfa ait bir başka gelir ise Küçük Bahçe'nin sülüsü ve Hızır Bahçesi'nin tamamı diye kaydedilmiştir. 10 pare dükkân yazılmış ama harap olduğu belirtilmiştir. Bu harap yerlere Müsellemeler (Müslimler) ev yapıp buraları kiraya vermişlerdir. Bu kiradan elde edilen hâsıl da 80 akçe olarak deftere geçmiştir¹⁹⁷.

5. Cemaloğlu Mescidi: Cemal oğlu bağı ve 7 parça pazar dükkânların geliri mescide vakfedilmiştir. Dükkânların ikisi tamir edilip kullanılır durumdayken beş dükkân da haraptır. Dükkânlardan yıllık elde edilen kira geliri 72 akçe olarak hesaplanmıştır. Etmekçi Tepesi denilen yerde tahminen 35 dönüm bağat (bağlar) bulunur. Bunlardan da haraç elde edilmiştir. Hâsıl 280 akçe olarak yazılmış ve ayrıca Aliyar Mustafa adında bir kişi vakfa 1000 akçe bağışlamış hâsılın rıbh geliri de 150 akçe olarak deftere kaydedilmiştir. Pronko köyünde Makbere yakınında öşürlü araziden 35 dönüm yer bu mescide vakfedilmiş ve öşrü sipahiye verilmiştir. Son olarak Hoca Müslihiddin adında bir kişi mescidin imamına Ayasuluğ bazargahı

¹⁹⁵ KKA TD,nr.571, v. 35a-35b / 3.

¹⁹⁶ KKA TD,nr.571, v. 35b / 5.

¹⁹⁷ KKA TD,nr.571, v.35b / 6.

ve Mûsavi Çarşı'da 5 dükkân vakfetmiştir. Yıllık gelir burada 180 akçe olarak hesaplanmıştır. Mescidin toplam geliri ise 682 akçe olarak deftere yazılmıştır¹⁹⁸.

6. Köse Umur Mescidi: Hacı Durdu veled-i Köse Umur vakfi olarak da bilinen mescit aynı zamanda darülhüffazdır. Hisar Yakası köyünde dizdar tımarı olan 7 dönümlük bağ ve bahçe vardır. Hâsıl öşrü de 100 akçe olarak kaydedilmiştir. Dükkân hâsılı olan harap ve mamur yerler vardır. Mamur olan 3 dükkân vardır. Bu dükkânların her birinden senede 20 akçe alınmıştır. Dükkânların yıllık toplam geliri 60 akçe olarak deftere kaydedilmiştir. Değirmen Deresi köyünde değirmen mahsulü de Köse Umur vakfına tasarruf olunmuştur. Hâsılı 1500 akçe olarak hesaplanmıştır. Hacı Durdu veled-i Köse Umur vakfına 5 parça arazi de vakfedilmiştir. Araziler Derbend Ağzında, Bordukda, Şehir civarında, Mendaroz (Menderes) nehri kenarında ve Hisar ardında olan yerlerdir. Tahmini araziler 200 dönüm olarak deftere kaydedilmiştir. Vakfin toplam geliri deftere kaydedilmemiştir¹⁹⁹.

7. Ahmed Paşa Mescidi: Kubbe Mescid ismiyle de anılan bu mescid gelen misafirlerin kaldığı yer olarak da bilinir. Vakıf hakkında deftere başka bir bilgi de kaydedilmemiştir²⁰⁰.

8. Hoca Şadgam Mescidi: Eski defterlere göre bu vakıf da Kubbe mescidine katılmıştır. Mescide ait terk edilmiş 5 parça dükkân bulunur. Ayrıca terk edilmiş bir kervansaray ve bir kestanelikten bahsedilmiştir. Geliri hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. TD 571 numaralı defterde sayfa hatası olduğu için vakfin geliri 37b varağından devam etmektedir. Mescidin mülhakatı olarak geliri 100 akçe olan 23 dönümlük arazi, Hisar yakasındaki bahçenin kirasından 5 akçe daha bu mescide vakfedilmiştir. Ayrıca Hisar yakasında bir bağın mahsul öşrü ve kirası da vakıf için alınmıştır. Bunlardan başka dükkân kirasından yıllık 24 akçe, arazi icaresi ve öşür hâsılı olarak 20 akçe, Kadı mahallesinde bulunan bahçeden elde edilen 20 akçe, Çukur yer denilen araziden elde edilen kira hâsılı ve Derviş Efendi Saru Bendede adlı şahıs 15 dönüm yeriyle iki ocaklık değirmeni Kubbe mescidine vakfetmiştir. Ayrıca Güzelhisar'da Çanlı Kadı denilen Şeyh Mehmed isimli şahıs 177 tane dükkân bina edip geliri olan 11.000 akçeyi mescide vakfetmiştir²⁰¹.

9. Hoca Fahreddin Mescidi: Bu mescidin de Kubbe mescidine ilhak olunduğu köhne defterinde kaydedilmiştir. Mescide 6 parça dükkân vakfedilmiş ve bunların ikisi mamur (tamir

---

¹⁹⁸ KKA TD,nr.571, v.35b / 8.

¹⁹⁹ KKA TD,nr.571, v. 36a / 9.

²⁰⁰ KKA TD,nr.571, v. 36a / 10.

²⁰¹ KKA TD,nr.571, v.36b /37b 11.

edilip kullanılır halde olan), dördü harap haldedir. Dükkânların kirasından yıllık 12 akçe elde edilmiştir. Vakfa bağlı bezirhânenin olduğu ama bu mülkün gelirinin vakfa hâsıl olmadığından bahsedilir. Ayrıca Kamacı evladı tasarrufunda 2 parça araziden bahsedilmiş olup araziler tahmini 22 dönümdür ve senelik geliri 80 akçe olarak kaydedilmiştir²⁰².

10. Germiyanlı Mescidi: Germiyanlı köyü civarında 2 parça arazi bulunup tahmini 30 dönüm yerdir. Penbe (pamuk) öşrü ve hububat öşründen 3000 akçe gelir elde edilmiştir. Mustafa bin İlaldı adlı kişi bu yerlere mülkiyet davasında olup, kadılar huzurunda vakfiyeti hükmolunmuştur²⁰³.

11. Kara Fakih Mescidi: Bu mescid harap olup vazifeliler Yakup mescidine ilhak olunmuştur. Akçaova nahiyesinde Bergos köyünde 2 parça mezra tahmini 40 dönüm yerdir. Mezranın hububat öşründen elde edilen hâsıl 100 akçe olarak kaydedilmiştir. Ayrıca 7 dükkân yeri bulunup Mehmed Şah Çilingir buraya bağ yapmış ve kirasından elde edilen hâsıl 15 akçedir. Son olarak terkedilmiş bir dükkân yerinden bahsedilmiştir. Bunlar mescidin gelirlerini oluşturmuş olup mescidin toplam geliri 150 akçe olarak hesaplanmıştır²⁰⁴.

12. Şeyhlü Mescidi: Ayasuluğ'da bulunan bu mescide Hoca Ali hamamı civarında 2 dönüm zemin vakfedilmiş ve bundan başka defteri atikte bağ, bahçe ve yaylak yerinden bahsedilmiştir. Mescidin net geliri hakkında bir bilgi bulunmamaktadır²⁰⁵.

13. Ak köyü Mescidi: Tahte'l-kala civarında 3 dükkân yeri vardır. Bundan elde edilen kira hâsılı 192 akçedir. Ayasuluğ'a bağlı Ahi köyünde rub asiyab yeri olup hâsılı 60 akçe olarak hesaplanmış ve son olarak Ayasuluğ'a bağlı Çanlı köyünde nısf asiyab hâsılından da 260 akçe gelir elde edilmiştir. Toplam gelir de 512 akçe olarak deftere kaydedilmiştir²⁰⁶.

14. Kubbeli Mescid: Tatar Ahmed mescidi vakfı da buraya dâhil edilmiştir. Değirmen deresi vadisinde dörtte bir değirmen yeri olup hâsılı 350 akçedir. Tulay deresinde yaylak yeri olup hâsılı 80 akçedir. Bundan başka harap bir dükkân yerinden de bahsedilmiştir. Defterde bir de imama nakit 500 akçe, müezzine 200 akçe Mahmut Çelebi Şeyh vakfetmiş ve kâr faizini vakfa tasarruf edilmiştir. Rıbhı yıllık 105 akçe olarak hesaplanmıştır. Ayasuluğ pazarında Tatar Ahmed Vakfı hafta bazargâhında harap bir dükkân yeri olduğu ve buranın Kubbe mescidine

---

²⁰² KKA TD,nr.571, v. 36b / 12.

²⁰³ KKA TD,nr.571, v. 38b / 25.

²⁰⁴ KKA TD,nr.571, v. 38b / 28.

²⁰⁵ KKA TD,nr.571, v. 39a / 30.

²⁰⁶ KKA TD,nr.571, v. 39a / 31.

ilhak edildiği belirtilmiştir. Buradan yıllık elde edilen gelir 300 akçe olarak hesaplanmıştır. Kira olan kervansaray arazisi içinde de ziraat olduğu deftere yazılmış ve yıllık 5 akçe geliri bulunmaktadır. Vakfın yıllık toplam geliri de 840 akçe olarak hesaplanmıştır²⁰⁷. Güzelhisar' da Osman bin Osman vakfına ait yerlerden Kubbeli Mescid medresesine Hacı Osman Efendi emlağından olan iki oda, bir matbah, tahtanî bir oda, bir kiler ve bir miktar havluyu öldükten sonra Kubbeli Mescid müderrislerine dersâne olmak üzere vakfedilmiştir. Ayrıca Salpaklu imam zeytinliğinden kırk zeytin ağacı gallesi de medrese talebelerine vakfedilmiştir²⁰⁸.

15. Tırha Köyü Mescidi: Çanlı köyündeki bir değirmen geliri bu mescidin vakfidir. Değirmen kirasından elde edilen yıllık gelir 450 akçe olarak deftere kaydedilmiştir²⁰⁹.

16. İne Köyü Camisi: Camii hizmetkârı vazifeler ve levazımlar için köyün öşrü ve memlahasından günlük 3 akçe alınmıştır. Köyün öşrü vakfa verilmeyip, tuzla mahsulünden günlük 5 akçe alınıp ikisi hitabet, imamet ve ezan görevlisi, hasır ve yağ için sarf olunmuştur. Fakat şimdi camiinin hatibi her yıl tuzla mahsulünden 3600 akçe tayin edip caminin toplam levazımına sarf etmiştir. Kendisi günlük on akçeye sahip olmuştur. Beratında hatibin ismi Seydi Ahmed diye geçer ve 10 akçe tayin olunmuştur diye yazar²¹⁰.

17. Yegan Mescidi: Külliyesinin harap olduğu, asla masrafın olmadığından bahsedilmiştir. Suyolunun onarımı için tevcih edilmiştir. Mescide Uzun Köprü civarında 2 parça yer tahmini 30 dönüm yer kayıtlıdır. Yerlerin birisi yirmi dönüm olup bir kuyusu bile vardır. Hububat icaresi ve zemin resminden elde edilen hâsıl 140 akçe olarak hesaplanmıştır. Bundan başka Hisar ardında bağ yapılan 10 dönümlük yer vardır. Tasarruf, yani işleme hakkı Etmekçi Emin, Dellak Yusuf ve Nasranî adındaki kişilere bırakılmış ve harac hâsılı 80 akçedir. Ayrıca 6 dükkân yeri, 200 tane hane yeri ve bir de harap bağ yeri bulunmaktadır²¹¹.

18. Musa Bey Mescidi ve Zaviyesi: Ilıcak Pınarı civarında Derbend denilen yerde bir miktar araziden hububat öşrü olarak yıllık 250 akçe alınmıştır. Kadı mahallesinde Kasıllık mezraa olarak adlandırılan yerin hâsılı 20 akçedir. Bu kasıllık mezra eskiden turunç bahçesiymiş, yıllık 20 akçe geliri olup bunlardan başka İzmir nahiyesinde Gökçesu'da bir değirmen ve yanında mezraasında vakıf gelirleri arasında bulunmaktadır. Mezraaya, Gökçesu Bahçesi de denilmiştir. Değirmen hâsılı ve mezraa öşründen toplam yıllık hâsıl 50 akçedir.

²⁰⁷ KKA TD,nr.571, v. 39b / 32.

²⁰⁸ VD nr. 579, v. 109 / 47.

²⁰⁹ KKA TD,nr.571, v. 39b / 33.

²¹⁰ KKA TD,nr.571, v. 40a / 36.

²¹¹ KKA TD,nr.571, v. 41b / 41.

Subaşı mahallesinde Nişancı oğullarından satın alınan arazi vardır. Bu arazinin hâsılı 15 akçe olarak deftere kaydedilmiştir. Ayasuluğ'daki zerdali bahçesinden de hâsıl olarak 150 akçe gelir elde edilmiştir. Ayrıca Ayasuluğ yaylağında harap durumda mukataa bir hamam vardır. Koşak mezrasında yarım değirmen mahsulü ki burası Musa Bey mescid ve zaviyesinin vakfıdır. Ancak köyün vakıf defterinde Tire kadılığına bağlı olduğu kaydedilmiştir. Buranın yıllık hâsılı da 4974 akçedir. Ayasuluğ yaylağında Bey bağı denilen yerde Müslimler yaylaklar yapıp bunun yerine de bir miktar nesne vermişlerdir. Hâsılı da yıllık 350 akçe olarak deftere geçirilmiştir. Defteri atikte Gökçesu zemininden 400 akçe alındığı yazılmıştır. Ayrıca gelirler arasında Bergama kadılığında bir çayır dahi bulunmaktadır. Bu çayır buraya vakfedilmiştir. Teftiş sırasında nerede olduğu tespit edilememiş ancak Bergama kadılığında vakıf bir çayır olduğu ve hala tasarruf olunmakta bulunduğu işaret edilerek galip ihtimal üzere bu çayırın adı geçen zemin olduğu ifade edilmiştir. Toplam gelir 6229 akçe olarak yazılmıştır.

Musa Bey mescid ve zaviyesinin masrafları da tevliyet ve mahsulat öşründen günlük 320 akçe, günlük imamet 2, ezan 1, cibayet 1, meşihat, 1, nezaret ciheti ise 1 akçedir. Böylece toplam masrafın günlük 326 akçe olduğu görülmektedir²¹².

19. Musa Bey Mescidi: Ayasuluğ'da Kızıl Kilise köyünde olan vakfa kayıtlı vakfedilen 6 parça arazi vardır. Arazi Belli köyünde olup, köyde ki hâsıldan 600 akçe, hububat aşarı, zemin resmi gibi rüsumlar da vakfın ola diye deftere kaydedilmiştir²¹³.

20. Şeyh Şhabeddin Türbesi: Dayılı köyünde 22 dönüm yer ve Yekuş köyünde bir parça yer ve bağdan oluşan yerlerden defteri köhnede bahsedilmiştir. Çeltik bahçesi sonradan bozulup yerine kasıllık yapılmış ve yıllık geliri 20 akçe hesaplanmıştır. Ayrıca Kadı mahallesinde harim olduğu zaman zaman burada ziraat yapıldığı kaydedilmiştir. Bu harimin geliri de 50 akçe olarak kaydedilmiştir. Son olarak Güzelhisar pazarında mukataa araziden elde edilen yıllık 50 akçe de vakfın gelirleri arasında sayılmıştır²¹⁴.

21. Hacı Sinan Türbesi: Bu türbe de suyolunun onarımı için tevcih edilmiştir. Türbeye bağlı Arvalya köyü mezrasında bir çiftlik yerden hububat öşrü ve zemin resmi olarak 200 akçe alınmıştır. Tahte'l kala'da dükkân yerinden yıllık 60 akçe, Hali mahallesinde nar bahçesinden

---

²¹² KKA TD,nr.571, v. 39a / 29.

²¹³ KKA TD,nr.571, v.46a / 55.

²¹⁴ KKA TD,nr.571, v.34b-35a/ 27.

de yıllık 20 akçe gelir elde edilmiştir. Toplam su mecrası cihati ise 2155 akçe olarak deftere geçirilmiştir²¹⁵.

B. EĞİTİM MÜESSESELERİ

1. Ahi Pabuççu Zaviyesi: 7 parça arazi hâsılından 586 akçe, terk edilmiş eski bağ, 3 parça dükkân yerinden de kira yıllık 134 akçe, palamud değirmen harap ve defter-i atik'de yer alan 8 parça yer zaviyenin gelirleri olarak yazılmıştır. Zaviyenin toplam geliri deftere 760 akçe olarak geçirilmiştir²¹⁶.

2. Kalenderhane Zaviyesi: Gül Dede zaviyesi bu Kalenderhane zaviyesine sarf olunmuştur. Kalenderhane civarında bahçe hâsılı 50, Kızıl Kilise de bir parça araziden öşrü hububat olarak 60 akçe alınmıştır. Ayrıca gelirler arasında bademlik mezrası bulunmaktadır. Ancak bu yer sonradan bağ olmuş 50 dönümlük yerdir ve haracı 50 akçedir. Bundan başka Subaşı mahallesinde bir arazi olup burada enar bahçesi ve kasıl ziraat olduğu yazar. Hâsıl ise 100 akçe olarak kaydedilmiştir. Harap dükkân, Gül Dede bahçesi hâsılı 50 akçe, 4 parça yer hâsılı diğer gelirlerdendir. Hububat öşrü ve zemin resmi olarak da 3 parça araziden 40 akçe alınmıştır. Zaviyenin toplam geliri de 720 akçe olarak deftere kaydedilmiştir²¹⁷.

3. İlyas Mutak-ı Aydoğmuş Zaviyesi: Ayasuluğ'da bulunan bu zaviyeye ceviz ve badem bahçesi vakfedilmiştir. Çirkince köyünde Başmakçı Bağı denilen tasarrufu Abdi Çelebi'ye ait yerden elde edilen hâsıl yıllık 35 akçedir. Kıvamlı çeşme civarında 15 dönüm arazi hâsılı 50 akçe, zaviye civarında 2 dönüm araziden yıllık 10 akçe, Nasara mahallesi civarında 4 dönüm zerdali bahçesinden gelen hâsıl da 32 akçedir. Zaviye civarında 3 dönüm badem bahçesi hâsılı da 15 akçe olup vakfın gelirlerini oluşturmuşlardır²¹⁸.

4. Şeyh Mehmed Zaviyesi: Kızılhisar'a bağlı olan zaviyeye iki parça mezra ve bir parça bağ vakfedilmiştir. Bu zaviye hakkında defterde başka bir bilgi yoktur²¹⁹.

5. Sarı Hacı Zaviyesi: Ayasuluğ'a bağlı bu zaviyeye kayıtlı olan yerler şunlardır: Dayılı köyünde 22 dönüm kuru, Başlı köyünde geliri 150 akçe olan ceviz bahçesi, Yekuş köyünde tahmini 2 dönüm bağ yeri, Ahi köyünde hisse yeri hâsılı 150 akçedir. Ayasuluğ'da

²¹⁵ KKA TD,nr.571, v. 41b / 42.

²¹⁶ KKA TD,nr.571, v. 37a / 16.

²¹⁷ KKA TD,nr.571, v. 37b / 21.

²¹⁸ KKA TD,nr.571, v. 38a / 23.

²¹⁹ KKA TD,nr.571, v. 38a / 24.

tasarrufu Ahmed Fakih oğulları elinde bulunan bağ ve bahçe haracı olarak da yıllık 80 akçe vakfa gelir sağlamıştır. Hisar Yakası köyünde Hacı Mustafa tasarrufundaki zerdali bahçesinden de 15 dönümlük yer hâsılından 120 akçe gelir elde edilmiştir²²⁰.

6. Yahşi Bey Manzumesi (Medrese ve Türbesi): Bergos köyü mahsulü ve bac-ı bazarı kiralık dükkân ve Tire’de olan 22,5 dükkân yeri vakıftır. Toplam 9353 akçe olarak kaydedilmiştir. Ayasuluğ kazasında vakfiyede yazılı olan yerler defter-i atik’e mukayyettir. Bu yerlerden biri Hızır İlyas elinde diğeri Yusuf Bahçesi yakınındadır. Bir diğeri yer de Kızıl Kilise çukurunda ve onun civarında bulunur. Mahsul öşrü ve kiralık araziden hâsıl 700 akçe gelir elde edilmiştir. Söke köyünde medrese vakfı hamam kirası adı altında yıllık 4500 akçe, Hamam kenarında bir dükkândan da yıllık 80 akçe alınmıştır. Mukataa zemin-hane Ali Fakih ve Mehmed Çelebi tasarrufunda olup yıllık 20 akçe gelir elde edilmiştir. Manzumeye bağlı Mahmudlu kenarında bahçe yeri bulunup yıllık 80 akçe buraya vakfedilmiştir. Ve Menteşe ilinde Elvan Bey Yeri denilen 2 parça yer, Bezci Kuyusu adında da bir parça yer ve İlaldı Yeri denilen yerler vardır. Bu yerlerin hububat öşrü ve arazi kirası olarak yıllık 2000 akçe gelir buraya tasarruf edilmiştir. Ve Ayasuluğ’da Hızır İlyas üstünde 1 parça yer tahmini 2 çiftlik yerdir. Mustafa Subaşı Yeri denilen yer halkın elindedir. Burada halk ziraat yapar ve ekip biçtiği için bunun karşılığında öşür ve arazi kirası vermişlerdir. Öşür ve kira bedeli olarak 400 akçe halktan alınıp buraya vakfedilmiştir. Ayasuluğ Medrese, Menteşe ili vakfı, Tire’deki vakıf toplamı 7780 akçe olarak deftere kaydedilmiştir. Bütün toplam vakıf geliri ise 17.133 akçe olarak hesaplanmıştır²²¹.

Manzumenin masraflarına da değinecek olursak tedris (ders verme, okutma) görevi için günlük 20, talebe 10, medrese imameti 1, müezzin 1, kayyım 1, Bergos vakfi cibayeti 1, berây (su işlerine bakan) için ise yıllık gider 90 akçedir.

7. Mehmed Şah Çelebi bin Musa Bey Muallimhane ve Mescidi: Ayasuluğ kadılığında olan bu kişi 12.000 akçe vakfedip bu paradan bir muallimhane ve mescid bina ettirmiştir. Ayasuluğ kazasında Söke köyünde 10 parça dükkân vakfetti. Bu dükkân geliri mescidin bakımına, muhafaza ve yağ giderlerine sarf edilmiştir. Talim görevlisi Ilıca Suyu’nda bir değirmen ve tezin görevlisi Ilıca’da Ak Değirmen denilen değirmenin yarısını vakfetmiştir. Bundan başka Söke köyünde bir bağ vakfedilmiştir. Kervansaray bina etmek için 6000 akçe vakfedildi. 1000 akçe Ezine pazarındaki caminin bakımı için vakfedilmiştir. 10.000 akçe dahi

²²⁰ KKA TD,nr.571, v. 38b / 26.

²²¹ KKA TD,nr.571, v. 39b-40a / 35.

vakfedip vakıf işlerine bakan tevliyet adı verilen görevli için Hamza bin Abdullah'ın olması şart koşulmuştur. Bu koşul olursa para vakfedileceği deftere kaydedilmiştir²²².

8. Hoca Ömer Medresesi: Bu medrese Ayasuluğ'da Pronko köyünde Toyran vakfına bağlıdır. Kervansaray yer kirası yıllık 170 akçe, medrese vakfı hamamı kirası 720 akçe, Abad adında bir bağdan bahsedilir. Bağın tasarrufu Üveys Bey hatunu tasarrufundadır. Arazi kirası 30 akçedir. Bundan başka dükkân yeri kirası yıllık 30 akçe olarak kaydedilmiştir. Toplam da 960 akçe olarak deftere kaydedilmiştir²²³.

9. Keçeci Ali Mevlevihanesi: Ece köyünde 2 parça yer Mevlevihane vakfını oluşturmuştur. Kabala köyü öşrü ise sipahiye verilmiştir. Mevlevihane hakkında defterde başka bir bilgi bulunmamaktadır²²⁴.

10. Mevlevihane Vakfı: Bu Mevlevihane kadı tarafından Hoca İbrahim mahallesi mescidine ilhak edilmiştir. Bir parça harap bağ arazisinde ziraat olunmuş ve buradan hâsıl 50 akçe gelir elde edilmiş. Kuyumcu köyünde bir çiftlik mezrası hâsılı 400 akçedir. Birkaç dut ağacı, bir parça kasıllık ve hâsılı 30 akçe olan bir yer bulunmaktadır. Bundan başka bir kasıllık içinde iki dut ağacı ve bir zeytin ağacı olup bunlardan elde edilen hâsılın 50 akçe olarak deftere kaydedilmiştir. Debbâğ-hane dükkânı vardır ve buranın bir kuyusu dahi vardır. Kira hâsılı ise 80 akçe olarak deftere geçmiştir. İki harap dükkân ve kiralık ev yeri vardır. Ayrıca ev havlusunda ziraat yapıldığı ve 10 akçe gelir elde edildiği deftere kaydedilmiştir. Böylece vakfın toplam geliri 620 akçe hesaplanmaktadır²²⁵.

11. Hoca Ali Darülhüffazı: Hoca Ali dört cüz okuyup vakfın mahsulüne mutasarrıftır. Ayasuluğ'da sülüs (üçte bir) Hoca Hamamı hâsılından yıllık 360 akçe, Kemer köyünde bağ ve şehrin yıllık haracı 100 akçedir. Üçte birini Hoca Ali evladının tasarruf ettiği 720 akçe hâsıllık yer ve eskiden bağ olup sonradan bazıları kasıllık olmuş ve bir miktarı da hala bağ olan araziden elde edilen hâsıl 100 akçedir. Vakfın mahsul toplamı 560 akçe olarak hesaplanmıştır²²⁶.

12. Bozacı Ali Darülhüffazı: Darülhüffaz, Subaşı mescidine ilhak olunmuştur. Bir parça araziden bahsedilmiştir. Defter-i atikte darülhüffazın Gönen Hayreddin tasarrufunda

²²² KKA TD,nr.571, v. 40a-40b / 36.

²²³ KKA TD,nr.571, v. 42a / 44.

²²⁴ KKA TD,nr.571, v. 37a / 17.

²²⁵ KKA TD,nr.571, v. 37b / 20.

²²⁶ KKA TD,nr.571, v. 37a / 18.

olduğu kaydedilmiştir. Darülhüffaz hâsılı 50 akçe, toplam gelir de 330 akçe olarak hesaplanmıştır²²⁷.

13. Köhne Darülhüffazı: Darülhüffaza arazi icaresinden 10 akçe, Değirmen Deresi köyünde Subaşı değirmeni denilen değirmen kirasından 1000 akçe vakfedilmiştir. Ayrıca harap olan ev arazileri de kasıllık olmuş ve vakfın gelirleri arasında sayılmıştır. Kasıllık vakfa yıllık 10 akçe gelir sağlamıştır. Ayrıca evkafa kim mutasarrıf olursa günlük iki cüz okuyup sevabını hediye etmiştir²²⁸.

C. İMAR MÜESSESELERİ

1. Azize Hatun İmaretı: Azize Hatun deftere İsa Bey'in zevcesi olarak kaydedilmiştir. Ayasuluğ'da bulunan bu imaretin meşihatı Şeyh Şehabeddin evladından Mahmud bin Emrullah'ın tasarrufunda olduğu yazılmıştır. İmaret gelirleri arasında Ayasuluğ'da Hatun hamamı bulunur. Hamamın kirasından elde edilen yıllık gelir 1500 akçe olarak hesaplanmıştır. Ayasuluğ'da terk edilmiş yarım hisse bezirhane bulunmaktadır. Değirmen Deresi köyünde 2 değirmen bulunduğu kaydedilmiş, bunlardan birisinin terk edilmiş olduğu diğerinin ise tamir edilerek kullanıldığından bahsedilmiştir. Kullanılan değirmenin hâsılı yıllık 2500 akçe olarak kaydedilmiştir. İmarete bağlı 2 parça bağdan bahsedilmiş ancak bağ bozulup yerine yaylak yapıldığı kaydedilmiştir. Yer kirası olarak da 100 akçe gelir elde edilmiştir. İne köyünde tahmini 1500 dönüm iki çiftlik yerinden bahsedilmiştir. Hububat ziraatı ve zemin resminden elde edilen gelir ise 1500 akçe olarak kaydedilmiştir. Ayasuluğ'da Kuyumcu köyünde iki çiftlik yerinden de 200 akçe elde edilmiştir. Bundan başka Ayasuluğ'da 7 parça terk edilmiş dükkândan bahsedilmiştir. Böylece imaretin toplam geliri 5800 akçe olarak deftere kaydedilmiştir²²⁹.

2. Ahmet Paşa İmaretı: Büküş köyü de Ahmed Paşa imaretine bağlı köylerden biridir. 67 nefer ve 56 hane kayıtlıdır. 10 nefer mücerred sayılmış, nimçift sahibi 19, bennak sahibi 37'dir. Toplam çift-bennak resmi 475 olarak kaydedilmiştir.

²²⁷ KKA TD,nr.571, v. 35b / 7.

²²⁸ KKA TD,nr.571, v. 37b / 14.

²²⁹ KKA TD,nr.571, v. 35a / 2.

Ayrıca Müteferrik cemaati buraya kaydedilmiş olup bu cemaatin Mentеше sancağından gelip uzun süredir Yaka köyünde ikamet ettikleri ifade edilmiştir. Cemaate 22 nefer kaydedilmiş olup bunlardan 6 nefer nimçift ve 16 nefer de bennak sahibi olarak kaydedilmiştir. Çift- bennak resmi toplamı 281 akçedir. İmaret bağlı bir diğer köy de Ezinecük köyüdür. Köye 13 nefer kaydedilmiş olup bunların 11 tanesi hane sahibidir. 2 tanesi de mücerred olarak kaydedilmiştir. 11 hanenin çift sahibi 2, nimçift sahibi 1, bennak sahibi 8 tanedir. Toplam çift- bennak resmi 178,5 olarak deftere geçirilmiştir. Ahmed Paşa İmaretine bağlı bir diğer köy de Uç-beylü köyüdür. Köye 9 nefer kaydedilmiştir. Hane sahibi 8, mücerred sayısı 1 olarak kaydedilmiştir. 8 hanenin hepsi de bennak olarak sayılmıştır. Bennak resmi de 96 akçe olarak deftere kaydedilmiştir.

Büküş, Ezinecük ve Uç beylü köylerinin mahsul gelirleri ortak hesaplanmıştır. Bu köylerin çift, nimçift ve bennak resmi 1331, buğday 5600, arpa 1500, burçak 80, darı, milas, çavdar, nohut ve mercimek gibi hububatlardan da 174 akçe, börülce 80 akçe, susam 200 akçe, alef 66 akçe, penbe öşrü 3000 akçe, bagat öşrü de 7000 akçe, sumak 15 akçe, çeltik 3000 akçe ve bostandan elde edilen gelir 100 akçedir. Soğan ve sarımsak öşrü deftere iki defa kaydedilmiştir. Muhtemelen yanlış yazılmıştır. Sir ve piyaz (soğan sarımsak) adı altında 10 akçe kaydedilmiştir. Ganem 200 akçe, deştbanı 600 akçe, saz mahsulü adındaki gelir 100, kışlak ve otlak 160 akçe, 7 parça değirmen resmi 420 akçe, tapu resmi 2000 akçe, cürm-i cinayat, badiheva, yaya, kaçgun ve arusane resmi de 1240 akçe olarak kaydedilmiştir. Ezine pazarının yarısından elde edilen hâsıl 3000 akçe, Ezine pazarındaki dükkân kiralarından da 7000 akçe gelir elde edilmiştir. Terkedilmiş bozahane ve bezirhane de bu köye kayıtlıdır. Ahmed Paşa vakfına bağlı bu köylerin toplam mahsul geliri de 44.371 akçe olarak deftere kaydedilmiştir²³⁰.

3. Merhum Mağfir Yar Ali Paşa İmaret Vakfı: İmaretin Ayasuluğ'da Konstantiniyye'de bulunduğu yazılmıştır. Satı Oğlu mezrası bu imarete vakfedilmiştir. Mezranın yarım hissesi Aydın Sancağı beyi olan Sinan Bey'e ve diğer yarısı Fatma Hatun'a müstakildir. Mezraya bağlı 28 nefer kaydedilmiştir. Bunlardan 16 nefer hane sahibi ve 11 nefer de mücerred sahibi olarak sayılmıştır. Hanelerden 1 çift, 8 nimçift ve 7 bennak sahibi vardır. Mahsul gelirleri de hububat öşrü, penbe, keten, deştbanı, kışlak, cürm cinayat, yaya, kaçgun ve badiheva geliri olarak 3000 akçe kaydedilmiştir.

Rahimlü köyünde 90 dönüm, Hızır Beylü köyünde de 40 dönüm yer ve 4 dönüm harap olan bağ yeri Mevlana Abdülkerim defterinde mülk olarak kaydedilmiştir. Bu yerler Karaca

²³⁰ KKA TD,nr.571, v. 42b-44a / 47.

Ahmed iftliği olarak anılmaktadır. Bu yer Aydın ili sancak beyi Sinan Bey'e satılıp kıymeti sonradan merhum mağfur Yar Ali Paşa alıp Konstantiniyye'deki imaretine vakfetmiştir. Ayrıca gallet ve pamuk gibi mahsullerden ve zemin resmi ve zemin kirası adında 1000 akçe vakfedilmiřtir²³¹.

4. Yeni Su Mecrası: Bu suyolu kanalı (mecra) derbentten Ayasuluğ şehrine gelip, bu sudan "içme hakkı" adında istifade eden hamam, mescid. zaviyeden birkaç akçe toplanıp mecranın onarımına ve ihtiyaçlarına sarf edilmiřtir²³².

D. DİĞER VAKIFLAR

1. Hassa Vakıf: Bu vakfa ait iki parça yer ve Ayasuluğ'da un kapanında Menderes suyu kenarında bir bağ yeri vardır. (Kabbadar?) resminden de 450 akçe, hububat ořrú, zemin resmi ve bir parça araziden elde edilen 200 akçelik hâsıl da vakıf gelirlerindedir. Ayrıca zemin ve bağ kirası adında 20 akçe gelir olduğundan bahsedilmiştir. Ayasuluğ'da Hasan bin Umur Bey'in bina ettiği Burak hamamı adında arazi kirasından da hâsıl 15 akçe elde edilir. Bundan başka bir de bir parçası tahmini 25 dönüm olan 2 parça arazi bulunur. Burası sonradan bağ ve bahçe olmuştur. Yerin tasarrufu Mahmud Çelebi Muallimzade adlı şahsa aittir. Buradan elde edilen harac hâsılı 250 akçe olup vakfın diğer bir gelir kaynağı olmuřtur²³³.

2. İmam Mevlana Muhyiddin Vakfı: Küçük bahçe sülüsü, 3 dükkân, Hızır bahçesi ve 10 hane kiraya verilmiştir. Vâkıfın bu imamın tasarrufunda olduğu kaydedilmiştir. Vaktiyle vakıf Ali Fakih elindeydi. Mahmud İmam dükkânı haraptır diye deftere kaydedilmiştir. Vakfın geliri Yenice bahçesi kirası yıllık 30 akçe gelir. Mezarî hâsılı adında 100 akçe, Hızır bahçesinden yıllık 40 akçe ve ayhane hâsılı olarak da 30 akçe ve üç yeri kasıllık olmuştur diye yıllık 30 akçe deftere kaydedilmiş ve vakfın gelirleri arasında sayılmıştır. Toplam vakfın gelir kaynağı da 230 akçe olarak hesaplanmıştır. Hüsam Bey suret-i defterde vakfa tahminen üç çiftlik yer, 200 dönüm miktar yerin vakfa verildiğini kaydetmiřtir²³⁴.

²³¹ KKA TD,nr.571, v. 45a-45b / 49.

²³² KKA TD,nr.571, v.40b / 39.

²³³ KKA TD,nr.571, v. 36a / 11.

²³⁴ KKA TD,nr.571, v. 37a / 15.

3. Çölmekçi Köyü Vakfı: Ömer Bey kızı köydeki yerleri Adil Fakih isimli kişinin evladına vakfetmiştir²³⁵.

4. Musa Çelebi veled-i Mahmud Bey Vakfı: Ezine nahiyesinde Ak Değirmen denilen ve İbni Durdun elindeki vakfolan değirmen, başka bir değirmenin nısfını yani yarısını, Değirmen deresindeki değirmeni, Çanlı köyündeki değirmeni, Diryanda ve Fota'daki değirmen, Venk Değirmeni ve Naıblü köyünde bir bağ, Kemer üstünde yedi parça yerlerden ve 35 adet camış, 600 ganem resmi vakfedilmiştir. Tevliyet ise hayatta oldukça kendisine ait olduğunu söylemiştir²³⁶.

5. Kadim (Eski) Vakıf: Bu vakıf Yeni Su mecrasının içme hakkı gelirleri içinde barındırır. Bunlar Hatun hamamı yıllık 240, Hoca Ali hamamı yıllık 144, Burak Bey hamamı yıllık 70, Yahşi Bey medresesi yıllık 90, Musa Bey İmareti yıllık 90, Kumlu Çeşme bahçesi de 200 akçe gelir elde edilen yerlerdir. Ayrıca Abdi Çelebi tasarrufunda olan Derviş Efendi bahçesi bulunur ve para miktarı 40 akçedir. Medrese vakfı olan Hızır bahçesinden 40 akçe, Oğul Bey Bağı'ndan 20 akçe, Çakal Ali tasarrufunda olan kira yerinden yıllık 10 akçe, Tahte'l Kala Çeşmesi ayağındaki su alanlarından da 20, Abdullah Bey Mescidi 48, Hoca Müslihiddin Vakfı 1000 akçe su mecrasına şart etmiştir. Yıllık kazanç 150 akçe olarak kaydedilmiştir. Hacı Abdurrahman Vakfı görevi için meblağ 1500 rıbhı 225 akçe olarak kaydedilmiştir. Şeyh Durdun Bey Vakfı geliri 500, rıbhı da 75 akçedir. Bunlardan başka Başmakçılar çarşısında Köse Mehmed dükkânından yıllık 48 akçe vakfedilmiştir. Kalenderhaneden 20 akçe, Seydi Muhyiddin hanesinden 15 akçe, Masruf hanesinden de 10 akçe ve diğer hanelerden Üveys Çelebi, İskender Seydi, Derviş veledi Umur, Hacı İbrahim, Ahmed Bey Mesud Çelebi hanelerinden de 15'er akçe, Halife Hayreddin hanesinden de yıllık 10 akçe gelir sağlanmıştır. Toplam gelir ise 1655 akçe olarak deftere kaydedilmiştir²³⁷.

6. Hundi Hatun Vakfı: Kadı Nusrettin zevcesi olarak deftere kaydedilmiştir. Kızıl Kilise köyü civarında Reis çiftliği tahminen yüz dönümdür. Ayrıca bu arazide bir değirmen bulunup vakfa tasarruf olunduğu yazılmış ama bu değirmen defterden hariç kaydedilmiştir. Kira geliri ise 700 akçe olarak deftere kaydedilmiş olup toplam gelir 1200 akçedir²³⁸.

---

²³⁵ KKA TD,nr.571, v. 37a / 19.

²³⁶ KKA TD,nr.571, v. 40b / 38.

²³⁷ KKA TD,nr.571, v. 40b-41b / 40.

²³⁸ KKA TD,nr.571, v. 39b / 45.

7. Toyran Bey Vakfı: Pronko köyünde bulunan vakıf Hacı Ömer medresesine ilhak olmuştur. Padişah Sultan Mehmed Han hükmüyle gallat öşrü mütevelliyeye, talebeye ve müderrise verilmiştir. Köye 8 nefer kaydedilmiş ve 8 tanesi de hane sahibidir. 2 çift, 1 nimçift ve 5 bennak yazılmıştır. Çift-bennak resmi toplam 142 akçe eder. Buğday öşrü 1440, arpa öşrü 100, darı, nohut, burçak, börülce hububatlarından 180, penbe 50, bagat ve harac bağ 400 akçe, keten 600, ağnam 50, zemine ve tapu zemin 600, deştbanı 200, arusane 10, otlak ve kışlak 120, incir, badem ve ceviz, zeytin, dut, soğan ve sarımsak sebzevatı 400, cürm-i cinayat ve badıheva, yaya ve kaçgundan 50 akçe gelir elde edilmiştir. Toplam gelir 4543 akçe , cemiy'ül cami olarak da 5303 akçe gelir hesaplanmıştır.

Ayasuluğ kazası Zeytün köyü Hacı İshak mescidi vakfıdır. Köye bağlı 53 nefer kaydedilmiş olup 35 adet hane sahibi vardır. 3 çift, 9 nimçift ve 23 bennak sahibi olup çift-bennak resmi hesaplanmamıştır. Buğday, arpa, darı ve börülce öşrü 1450, ağnam 600, kovan öşrü 300, keten öşrü 500, arusane resmi 84, zeytin öşrü 600, bostan öşrü 30, bağ haracı 400, yayla ve kışlak resmi 130, gallat öşrü ve zemin resmi 550, cürmü cinayat, badıheva, yaya ve kaçgun, zemin resmi, tapu ve deştbanı 450 akçe olarak kaydedilmiştir. Toplam 5571 akçe gelir deftere kaydedilmiş olup bu gelirler Hacı İshak mescidine vakfedilmiştir.

8. Kasım Paşa Vakfı: Vakfa bağlı Balatcık köyü ve keferi cemaat kaydedilmiştir. Köy ve cemaat nefer sayısı 62'dir. Hane sayısı da 52 tane olup, 4 adet çift sahibi, 8 adet nimçift sahibi ve 40 adette bennak sahibi bulunur. Toplam çift, nimçift ve bennak resmi 764 akçedir. Balatcık köyünün mahsul gelirleri de şöyledir: Buğday değeri 6400, arpa 4000, alef kıymeti ise 1980 akçedir. Darı, burçak, mercimek, nohut, bakla ve susam öşrü de 500, reaya ve hariç reaya kovan öşrü de 200 akçe olarak hesaplanmıştır. Soğan ve sarımsak gibi sebzelerden de 300, bostan öşrü 100, duhan resmi ve Yörükân Kışlığı adında 54 akçe kaydedilmiştir. Ganem resmi 200, çeltik öşrü 1000 ve yılın altı ayı 7 parça değirmenden alınan resim ise 240 akçe olarak kaydedilmiştir. Bagat öşrü ve orman olarak kaydedilen 4000 akçelik gelir kaydedilmiştir. Bundan başka arusane resmi 200, zemin resmi 500, tapu zemini olarak da 600 akçe deftere kaydedilmiştir. Ayrıca Ahmed Paşa İmaretine vakfedilen Ezine Pazarı vergisinin yarısı 6000 akçe olarak deftere kaydedilmiş olup, cürm-i cinayat, badıheva, yaya, kaçgun ve deştbanı resminden de 1000 akçe alınıp toplam gelir 29.038 akçe hesaplanarak deftere kaydedilmiştir²³⁹.

9. Mevlana Kayaş bin Mustafa Vakfı: Yaylacılı köyünde 10 dönüm incirlik ve ona bağlı bir bağı Rebüke Sultan zaviyesine vakfedip cibayeti Sinan bin Osman'a verilmesi şart

²³⁹ KKA TD,nr.571, v. 44a-45a / 48.

olmuştur. Şeyh bin Şeyh Hayreddin Çirkince’de yaşadığı yerdeki bağı ve bahçesini ve Ömer Bey Bağı denilen yeri, Çirkince vadisindeki değirmeni ve Değirmen Deresi denilen yerdeki değirmenin yarım hissesini vakfetmiştir²⁴⁰.

10. Veli bin Can Paşa Vakfı: Ayasuluğ’da İne(Aniya?) köyünde bu kişi bir muallim bina etmiştir. Masrafları için de 10.000 akçe tasarruf edilmiştir. Vakfın mütevellisi de Ali bin İsa Fakih bunun on bir buçuk üzere muamele etmiştir²⁴¹.

11. Ali Dede Vakfı: Köylüce adı verilen köyde Ali Dede bin Murad, Bekri zaviyesini mamur edip bir kiler, istabl ve matbah bina ettirmiştir. Ayrıca bir parça mülk bağı, bahçesini kestane, kiraz ve ceviz ağaçlarıyla vakfetmiştir. 5 adet otlak, 10 sahan ve tepsi, 5 balta, çapa ve keseri mülkünden ihraç edip vakfetmiştir²⁴².

12. Abdal Ahmed bin Mehmed Seydi Vakfı: Çapak köyü içinde bağ ve bahçe içinde incir ağaçları bulunmaktadır. Bundan başka boyalık, Çapak köyünde bir menzil ve Diryanda köyünde tahun buraya vakfedilmiştir. Bu köye de olan zaviyeye de kim şeyhlik için uygunsu o kişi zaviyeye şeyh olmuştur²⁴³.

13. Veli Fakih bin Mehmed Vakfı: Nakit meblağ 35.000 akçe olarak kaydedilmiştir. 300 akçesi Mercan pınarına, 200 akçesi kuyuya ve 3000 akçesi murabahaya verilirdi. Mescidin imamı vakfın ruhu için cüz okunmasını şart etmiştir²⁴⁴.

14. Hacı Hüseyin Vakfı: Silahdaran zümresi, Felek-İştirah dergâhından olduğu deftere yazılmıştır. Ayasuluğ’a bağlı Karakuyu köyünde mescid, mektephâne ve tekyeden oluşur. Buraya vakfedilenler: Küçük mevzi adında bir bağ, incirlik bağı denilen bir parça bağ, Kızılca Seki denilen bağ, Balaban Oğlu denilen bağ, Dere Bağı denilen iki parça bağ ve Ali Bağı denilen bir parça yerden oluşur. Feterek taraflarında bulunan değirmenin yarı hissesi tekyeye verilmiştir. Bir parça değirmen de Gurgur Pınarı elindedir ve yarısı mektephâneye diğer yarısı da tekyeye vakfedilmiştir²⁴⁵.

---

²⁴⁰ KKA TD,nr.571, v. 45b / 50.

²⁴¹ KKA TD,nr.571, v. 45b / 52.

²⁴² KKA TD,nr.571, v. 46a / 53.

²⁴³ KKA TD,nr.571, v. 46a / 54.

²⁴⁴ KKA TD,nr.571, v. 46a / 55.

²⁴⁵ KKA TD,nr.571, v. 46b / 58.

15. İsa Bey bin Mehmed Bey bin Aydın Vakfı: Ayasuluğ kazasında Badem Arası denilen yerde on beş reaya vardır. Ayasuluğ'a bağlı Bacılar köyü yakınında bulunan Saruca Öz mezrası da bu vakfa kayıtlıdır²⁴⁶.

16. Şah Paşa binti Sufi Hayrat Vakfı: Soğuk Kuyu köyü yakında zerdali bağı buraya vakfedilmiştir. Vakıftaki bahçe Karagöz Bey'in bina ettiği Kubbeli mescidin imamına verilmiştir²⁴⁷.

17. Rukiyye Hatun Vakfı: Nakit meblağ 5000 olarak kaydedilmiş olup, bu beş bin akçeye iki kişi vakfin ruhu için her gün iki cüz Kur'ân okuyup bu meblağın ribhından günlük iki akçe alınmıştır²⁴⁸.

18. İbrahim Dede bin Mustafa Vakfı: Buraya vakfedilenler tahta ambar, kiler ve yanında misafirler için üç ev, 14 sofrabağı ve tepsi, 4 kazgan ve hereni, Büküş köyünde tahmini 3 dönüm incirlik mülkü, Kızılca köy ve Kafalu'da incir bahçeleri, Kızılca köyde nar bahçesi, bir çift su sığırcanlığı ve iki çift kara sığır öküzü vakfa bağışlanmıştır²⁴⁹.

19. Kıdvet'ül Suleha Alâeddin Dede bin Yusuf Vakfı: Bu vakfa Buruncuk köyünde 2 parça tahun, aynı köyde hamam, Bozköy tımarında Raci hissesinin yarısı, Mustafa Paşa mahallesinde beytin yarı hissesi vakfedilmiştir²⁵⁰.

20. Buruncuk Mezrası Bilalzade Vakfı: Kızılhisar'a bağlı Muharremler köyü Buruncuk mezraasında 250 dönüm yer Bilalzade vakfı olarak kaydedilmiştir. Vakıf için hububat öşrü ve zemin resminden 1000 akçe alınmıştır. Bu kervansaray harap olmaya yüz tutmuştur. Şeyh Alâeddin bu kervansaray kenarında bir zaviye bina edip Şeyh Sünbül Sinan hazretlerinin müritlerine meşihatın verilmesini şart etmiştir. Kervansarayın vakfi olan iki yüz elli dönüm araziye mutasarrıf olmuşlardır²⁵¹.

---

²⁴⁶ KKA TD,nr.571, v. 47a / 59.

²⁴⁷ KKA TD,nr.571, v. 47b / 60.

²⁴⁸ KKA TD,nr.571, v. 47a / 61.

²⁴⁹ KKA TD,nr.571, v. 47b / 62.

²⁵⁰ KKA TD,nr.571, v. 47b / 63.

²⁵¹ KKA TD,nr.571, v. 37b / 22.

TİRE KAZASI

A. DİNİ MÜESSESELER

1. Merhum Mehmed Paşa Camii: Mağnisa (Manisa)'da bezzazistan (bedesten) dükkânları ve bezzazistan etrafında bir zemin yerinden bahsedilmiştir. Bu yerlerin yıllık 8400 akçe geliri kaydedilmiştir. Yoncalık bahçesi kirası 500 ve harap bir dut bağı vakfa kaydedilmiştir. Bunlardan başka Yusuf Deresi köyünde değirmenin zemin kirası olarak da 700 akçe vakfın gelirleri arasındadır. İzmir kazasındaki Diryanda Bazarı dükkân hisselerinin yarısından da yıllık 1600 akçe gelir elde edilmiş ve vakfın toplam geliri 11.500 akçe hesaplanmıştır²⁵².

2. Mevlana Hüsamzade Cami: Mekabir mahallesinde ve camii civarında galle hanelerin Aydın vilayeti tuzlasından günlük on akçe tayin edilmiştir. Hüsamzade camiinin toplam günlük 10 akçe gideri kaydedilmiştir. Bir diğer cami Yukarı Bademya'da bulunan Yaylak camiisidir. Günlük 33 akçe de bu caminin gideri vardır. Mevlana Abdülkerim caminin imamıdır. Üç ay Yaylak camisinde, kalan günlerde de Aşağı Cami de imamlık yaptığı kaydedilmiştir²⁵³.

3. Mevlana Muhyiddin Cami ve Medresesi: Buraya Kara Kadı hamamı hissesinden yıllık 200 akçe vakfedilmiştir. Bundan başka kervansaray ve dükkân kiralari hâsılı yıllık 7000, Hekim hamamı hissesi kirasından da yıllık 7200 akçe, yoncalık zemininden yıllık 200 akçe, kasıllık hâsılı yıllık 400, Akça-hisar değirmen kirasından yıllık 2000, Budamya'da bahçe hâsılı olarak yıllık 90 akçe de buraya vakfedilmiştir. Hububat, çeltik, bostan ve zemin resminden yıllık 700 akçe, 13 parça dükkân kirasından da yıllık 360 akçe vakfedilmiş ve toplam gelir 25.050 akçedir. Ayrıca İzmir'de hamam hissesi kirası olarak 5760, yine İzmir'de turunç bahçesinden hâsıl olan 200 akçe ve İzmir'deki bahçeden 3000 akçe, değirmen ve yoncalık hâsılı olarak yıllık 400 akçe ve Hassa hamam kirası olarak da 4320 akçe İzmir'den buraya vakfedilmiştir. İzmir'den toplam hâsıl 13.670 akçe olarak kaydedilmiştir. Tire'de Çanakçı mahallesinde Hüseyin Çelebi bin Seferşah bir mescid ve ona bağlı bir mektephâne bina edip kendi malından bu mescid ve mektephanenin masrafları için birçok vakıf yeri bağışlamıştır.

²⁵² KKA TD,nr.571, v. 53a / 3.

²⁵³ KKA TD,nr.571, v. 53b-54a /5.

Çoğu dükkân ve bir kervansaray ve bir hamam hâsıllarından oluşan emlak yerlerini buraya vakfetmiştir. Hâsıllara bakacak olursak toplam vakfedilen hâsıl 6962 akçedir²⁵⁴.

4. Darbhane Mescidi: Mescide mensup 4 parça dükkânların kira hâsılı yıllık 60 akçe olarak kaydedilmiştir. 106.200 akçe hayır vakfedilmiş olup 3700 akçenin rıbhı mescid imamına, 2500 akçenin rıbhında müezzine verilmesi şart edilmiştir²⁵⁵.

5. Tanrıverdi Ağa Mescidi: Ahmed Paşa hadikasının harap halde olduğu ve mescide vakfedildiği kaydedilmiştir. Bundan başka vakfa kayıtlı 82 parça hafta pazarı yerinde dükkân kiralari hâsılından yıllık 1320 akçe alınmıştır. Kasap dükkânı diye kayıtlı bir de dükkân bulunmaktadır. Hâsılı ise yıllık 120 akçedir. Taşbazarı dükkânları hâsılı ve bağ hâsılı da kayıtlıdır. Bağ hâsılı 50 akçe olarak kaydedilmiştir. Ahmed Paşa bahçesinin yanında olan çeşmenin vakıf hissesi de yıllık 200 akçedir. Evler vakfa mensup olup 2 parçadır ve yıllık kira hâsılı 100 akçe olup bu evlerde imamın yaşadığı deftere kaydedilmiştir. Vakfa bir de kayyım dükkân kaydedilmiş olup yıllık 56 akçe gelir elde edilmiştir. Vakfin toplam geliri de 1846 akçe hesaplanarak deftere kaydedilmiştir²⁵⁶.

6. Hacı Kemal Ferraş Mescidi: Mescidin Alaçesme'ye muttasıl olduğu deftere kaydedilmiştir. Mezarhane yakınında 3 parça dükkân yeri hâsılı olarak 360 akçe vakfin gelirleri arasındadır. Harratin dükkânları olarak kaydedilen yerden de 48 akçe, yıllık ise 96 akçe eder. Tahte'l-kala dükkânından 180 akçe, Feridler mahallesinde havlusu olan hâsılı 204 akçe olan bir hane de gelirler arasındadır. Mescid önünde iki tane seki kayıtlı olup yıllık hâsılı 72 akçedir. Toplam gelir ise 960 akçe olarak hesaplanmıştır²⁵⁷.

7. Hacı Satı veled-i Mehmed Mescidi: Ahi İman mahallesindeki vakıf, Hacı Satı tarafından tamir edilmiştir. Pirinç pazarındaki dükkân hâsılından yıllık 360, harap bir bağ, Hoca Satı'nın vakfa nakit meblağı 2500 akçe, on adet kandil ve revgan çerağ meblağı olarak 1550 akçe alınmıştır. Tavuk oğlu vakfi nakit meblağı 2200 akçe, Usul Hatun vakıf meblağı 2000 akçe, Hoca Satı vakfına revgan ve kandil rıbhından elde edilen 1000 akçe meblağ kaydedilmiştir. Hoca Satı vakfi müezzin görevlisine altı bin akçe vakfedip rıbhından hâsıl olan

²⁵⁴ KKA TD,nr.571, v. 66b-67a / 63.

²⁵⁵ KKA TD,nr.571, v. 54a. /7.

²⁵⁶ KKA TD,nr.571, v. 54a-54b / 8.

²⁵⁷ KKA TD,nr.571, v. 54b / 9.

meblağı da bina ettiği muallimhanenin muallimine tayin etmiştir. Mevlana Ali bin Seydi muallim olarak deftere kaydedilmiştir²⁵⁸.

8. Hisar Mahallesi Mescidi: Tire'deki bu vakfa vezir dükkânı kayıtlı olup aylık 38 akçe vakfa verilmiştir. Adilhan bağının yarım hissesinden aylık 10, Alaçesme yakınında bir dükkândan aylık 90, Tire bedesten mahsulü olarak da aylık 60 akçe vakfa kaydedilmiştir. Aylık toplam 178 akçe, yıllık da 2138 akçe vakfa kaydedilmiştir²⁵⁹.

9. Yuvağlı Köyü Mescidi: Tire kazasına bağlı köyde 24 dönüm yer, harim ve 62 dönüm mezra mescide vakfedilmiştir. Hububat öşrü mahsulat geliri yıllık 313 akçe olarak hesaplanmıştır²⁶⁰.

10. Hacıoğlu Mahallesi Mescidi: Mescit imam tasarrufunda olup nakit 3000 akçe murabahaya verilmiştir. Beyt kiralarından yıllık 60 akçe, badem bahçesi hâsılından da 70 akçe mescide vakfedildiği kaydedilmiştir. Toplam 3130 akçe bu mescidin toplam vakfedilen geliri olarak kaydedilmiştir²⁶¹.

11. Ağaççılar Mescidi: Tire'deki bu mescide beş parça dükkân kirası hâsılı olarak 240 akçe, iki dönüm bağdan 50 akçe, zeytinlikten 100, İzmir tuzlası hâsılı 100 akçe, Dere Budamya'da dükkân hâsılı 40 akçe, on dört dönüm bağ vakfedilmiştir. Nakit meblağ 12.093 akçe olup ribhli olan 5275 akçe imam vazifelisine tasarruf edilmiştir²⁶².

12. Alaca Mescid: Tire'de bulunan bu mescid harabe durumdaydı. Mehmed Bey adında bir kişi bu mescidi kendi malıyla tamir ettirip, bu mescidin masrafları için nakit 20.000 akçe vakfetmiştir. Bu mescit için bir çardak, Sarıca Yusuf çarşısında bir dükkân, Kazancılar çarşısında da iki dükkân ve mescidin rakabesi için de 2000 nakit akçe vakfedilmiştir²⁶³.

13. Hatip Mahallesi Mescidi: Kara Kadı kervansaray arazi kirası olarak yıllık 600 akçe, ayda 50 akçe alınmıştır. 30 akçesi imama ve 20 akçesi müezzin için tasarruf edilmiştir. Mescide bağlı dükkânın kirasından da yıllık 1080 akçe bu mescide mahsustur. Müezzine tahsis edilen dükkân kirası da yıllık 360 akçedir. Menzil kirası da müezzine mahsus olup yıllık 100 akçedir.

---

²⁵⁸ KKA TD,nr.571, v. 55a / 11.

²⁵⁹ KKA TD,nr.571, v. 58a-58b / 19.

²⁶⁰ KKA TD,nr.571, v. 58b / 22.

²⁶¹ KKA TD,nr.571, v. 61 b/ 36.

²⁶² KKA TD,nr.571, v. 61b / 37.

²⁶³ KKA TD,nr.571, v. 62a / 40.

Ayrıca mescide Çukacı Yusuf adındaki kişi 2500 akçe vakfedip rıbhından bir cüz Kur'ân okunması şart edilmiştir. Toplam 2140 akçe bu mescide vakfedilmiştir²⁶⁴.

14. Hoca Bahşayış Mescidi: Tire'deki bu mescide imama vazifesi için 2300 akçe meblağ verilmiştir. Pazar dükkânından yıllık 540 akçe, bahçe civarında 3 dönümlük araziden alınan 50 akçe de vakfin gelirlerindedir. Müezzin vazifesi meblağı 300 akçe, revgan çerağ meblağı da 700 akçe olarak kayıtlıdır²⁶⁵.

15. İbni Çanakçı Mescidi: Uşak Pınarı köyünde 84 dönüm iki parça yer, Ayaklı köyünde 100 dönüm iki parça yer mescide vakfedilmiştir. Arazi öşürleri mahsulatından da 400 akçe mescide tasarruf edilmiştir. Bir parça dükkân hâsılı 400, 30 dönüm arazi mutasarrıfı menzil kirası aylık 10 akçedir. Sayılan bütün gelirler mescide vakfedilmiştir²⁶⁶.

16. Yayla Fakih Mescidi: Vakfedilen nakit meblağ 5000 akçe olarak kaydedilmiştir. Çarşıda iki parça terzi dükkânları olup hâsılı olan 120 akçe de mescide vakfedilmiştir. Hacı Muhyiddin Ketencizâde mescidini tamir ettirip evkafını Yayla Fakih mescidine vakfetmiştir²⁶⁷.

17. Hacı Muhyiddin Vakfı: Hacı Muhyiddin Hacı Halife makamına şeyh olan kişiye 5000 nakit akçe meblağının rıbhını, müezzin olan kişiye 2000 akçe rıbhını ve Tire'de bina ettiği musallasının hadimine 5000 akçenin rıbhı olan 500 akçeyi vermiştir. Ayrıca 2000 akçenin rıbhından hâsıl olan meblağ mescidin bakım ve onarımı için sarf edilmiştir. Hacı Muhyiddin 500 akçe daha vakfedip bu meblağın Ferišteoğlu mescidine Kur'ân okuyan kişiye verilmesini şart etmiştir. 15.000 akçe vakfedip bu vakfettiği meblağının on bin akçesinin rıbhını tevliyet cihetine, kalan beş bin akçenin rıbhını da nezaret cihetine ve Hoca veled-i ekberini müteveli ve Ahmed veled-i aherini nazır olarak görevlendirmiştir. Bu kişiler 1500 akçe rıbha mutasarrıf olmuşlardır.

18. Sofu-köy Mescidi: Yıllık hâsılı 72 akçe olan iki dükkân, iki parça beyt yıllık hâsılı 150 akçe, badem harimi olup sonradan boz olan yerden de 28 akçe hâsıl, 200 dönüm yer olan mezradan da divan öşrü hâsılı olarak alınan 110 akçe mescidin evkaflarındandır. Nakit meblağ da 4500 akçe olarak kaydedilmiştir. Bu meblağın on bir akçeye murabaha olunur diye deftere kaydedilmiş ve yıllık 450 akçe hâsılı olduğu kaydedilmiştir. Toplam 810 akçe kayıtlıdır²⁶⁸.

---

²⁶⁴ KKA TD,nr.571, v. 62b / 42.

²⁶⁵ KKA TD,nr.571, v. 62b / 43.

²⁶⁶ KKA TD,nr.571, v. 63b / 46.

²⁶⁷ KKA TD,nr.571, v. 64a / 48.

²⁶⁸ KKA TD,nr.571, v. 64b / 50.

19. İshak Bey Mescidi: Ada-iğde köyünde 30 dönüm mezra mescide vakfedilmiştir. Divani öşrü, zemin resmi ve hububat hâsılı da 500 akçedir. Fota'da hamam hâsılı da yıllık 3600 akçe ve Bey Bağı harimi hububat öşrü hâsılı 100 akçedir. Yoncalık civarında Tire harimi 200, Kızılca Havlı'da bir parça bağ vakfa bağlı olup yıllık 50 akçe geliri vardır. Ada-iğde köyünde zeytinlik harimi hâsılı 100 akçe, Köpek Pınarı yanında dut bahçesi hâsılı 50, Evren Pınar harimi hâsılı 150 akçe, Ayşe harimi hâsılı 70 akçe, Piri-oğlu Mehmed tasarrufundaki incir harimi 30, yoncalık harimi 20 ve Fota yakınlarında mescide bağlı hâsılı 30 akçe olan yer de vakıf gelirleri arasındadır. Tevliyet Derviş Ali tasarrufunda olup mescidin toplam geliri 4900 akçedir²⁶⁹.

20. Mısırlı Mescidi: Nakit 14.650 akçenin ve rıbhı 1465 akçe olup imam tasarrufundadır. Yalın-ayak hamamı nezdinde yıllık 48 akçe dükkânlardan hâsıl elde edilir. İmam hane kirası yıllık 66 akçe, Pirinççi Kızı hanesi kirası olarak 120 akçe, Yuvağlı köyüne bir bağ hâsılı 50 akçe alınmıştır, Müezzin vazifesi için de 5450 akçe rıbhı olan 545 akçe deftere kaydedilmiştir. Yalın ayak hamamı civarındaki dükkânın hâsılı da 100 akçe olarak kaydedilmiş ve vakfın gelirlerini oluşturmuştur. Mescidin toplam geliri de deftere 2444 akçe hesaplanarak kaydedilmiştir²⁷⁰.

21. Şeyh Seğid Mescidi: İki çiftlik yer ki öşürden ve haraçtan muaf olalar ve bir baş-hane kirasından hâsıl 180 ve 4 dükkân kirasından aylık 26 akçe ve 10.500 nakit akçenin kâr kazancı her yıl 1050 akçe olur²⁷¹.

22. Kabasakal Mescidi: Paşa mahallesinde bulunan zaviyenin nakit meblağından 3000 akçenin kazancı 300 akçedir. Mahalledeki 3 parça dükkân hâsılından yıllık 156 akçe, han kirası 36 akçe ve revgan çerağdan kâr 30 akçedir. Hoca Cafer, mescit bina etmek için 72.000 akçe vasiyet etmiş ve bunun 57.000 akçesi mescidin tamiri için sarf edilmiş, 15.000 akçesi de vakfolunmuştur²⁷².

23. Kalamus Mahallesi Mescidi: Mescit civarında imamın yaşadığı yerden büyüüt kirası olarak 100 akçe vakfedilmiştir. Alâeddin vakfi kazanç 100 akçe, Ayşe Hatun vakfindan 100 akçe, Menteşeli Hayreddin vakfindan 60 akçe, ismi kaydedilmeyen başka bir vakıftan da kazanç 60 akçe olarak kaydedilmiştir. Tekye Binası vakfindan kazanç 100 akçe, Mevlana Muhyiddin Karamani Kariz mescidi vakfi kazancı 100 akçe, Ehl-i Hayr vakfi kazancı 150 akçe mescide

²⁶⁹ KKA TD,nr.571, v. 65a / 53.

²⁷⁰ KKA TD,nr.571, v. 65b / 56.

²⁷¹ KKA TD,nr.571, v. 66a / 58.

²⁷² KKA TD,nr.571, v. 66a / 61.

kayıtlı evkaflarındandır. Bundan başka arazi vakfından 20 dönüm yer, Debbağzade Hacı Sinan vakfi kazancından 300 akçe, Melek Hatun vakfi kazancından 100 akçe bu mescide vakfedilmiştir²⁷³.

24. Cami Mescidi: Eğri-dere köyüne bağlı olan mescide değirmenden 100 akçe vakfedilmiştir. Diğer evkaflar da 3 dönüm bağ hâsılı yıllık 200 akçe ve tahmini 80 dönüm bağda keten ve bunun gibi hububatlardan vakfa 150 akçe vakfedilmiştir. Tahmini 100 dönüm olan bir parça boz yerden elde edilen 300 akçelik hâsılda buraya vakfedilmiştir²⁷⁴.

25. Muarraf Mescidi: Hekim Mescidi olarak da bilinen mescid hane kirası olarak aylık 4 akçe, dükkân kirası olarak da aylık 2 akçe vakfedilmiştir. Ayşe Hatun vakfi ribhından 200 akçe, Nalbant Ahmed vakfi ribhından da 80 akçe, Hatice Hatun vakfından 40 akçe, Hacı İdris vakfi ribhından 30 akçe ve Ashap Hayrı vakfi ribhından da elde edilen 80 akçe mescidin gelirlerini oluşturmaktadır²⁷⁵.

26. Hacı Ahmed Mescidi: Hisar-içi mahallesinde olan mescide kervansaray kirası hâsılı 1500 akçe vakfedilmiştir. 14 parça dükkân kirası 220 akçe, Hacı Ahmed Hanı kirası 180 akçe, üç parça hadika, tahun dükkânı ve Topraklık adı verilen bağdan elde edilen 30 akçelik hâsıl da mescide vakfedilmiştir. Müezzin, imam ve müteveliye günlük birer akçe verilmiş²⁷⁶.

27. Seydi Mahallesi Mescidi: Mescide bir menzil havlusuyla bir harap dükkân, Eski Börekçi adı verilen yerde bir ev ve Makbere mahallesinde mezra vakfedilmiştir. Vakfedilen nakit meblağ da 10.000 akçe olarak kaydedilmiştir²⁷⁷.

28. Küçük Hafız Mescidi: Uşak-pınarı köyünde 20 dönüm arazi hâsılı 100, Kariz-oğlu Kavağı civarında 10 dönüm arazi hâsılı 50 akçe, Mal Tepesi denilen yerde 6 dönüm arazi hâsılı 50, 2 parça zeminhane mukataası meblağı 40 akçe vakfedilmiştir. İmam vazifesi nakit meblağı 3100 ribhı ise 310 akçe olarak kaydedilmiştir. Körsüler mahallesindeki bahçenin yarısından elde edilen ribh 30 akçedir. Dükkân yeri mukataasından da yıllık 4 akçe mescide vakfedilmiştir. Toplam 734 akçe evkaf geliri olarak hesaplanmıştır²⁷⁸.

---

²⁷³ KKA TD,nr.571, v. 67b / 64.

²⁷⁴ KKA TD,nr.571, v. 67b / 65.

²⁷⁵ KKA TD,nr.571, v. 68a / 70.

²⁷⁶ KKA TD,nr.571, v. 68a / 71.

²⁷⁷ KKA TD,nr.571, v. 69a / 74.

²⁷⁸ KKA TD,nr.571, v. 69a / 75.

29. Taş-pazarı Mahallesi Mescidi: Mescidin gelirine 6 parça dükkân kirası hâsılı olarak 160 akçe, 1 dönüm arazi, 12 dönüm arazi parçası kaydedilmiştir. Bu bilgilerin defter-i atik'de kaydedildiği zikredilmiştir²⁷⁹.

30. Makbere Mescidi: 3 parça dükkândan yıllık 360 akçe, 2 parça büyüit kirasından yıllık 60 akçe, mescid önündeki çardak ve iki evden bile yıllık 60 akçe kira bedeli vakfedilmiştir. Son olarak Yalın ayak hamamı civarında bir harap dükkân da burada kayıtlıdır²⁸⁰.

31. Ekin Hisarı Mescidi: Bademya'daki mescidine imam vazifelisi cihet kazancı 440 mescid meblağı 3100 akçe vakfedilmiştir. Ayrıca müezzin meblağı 2000 akçe, revgan çerağ meblağı 800 akçe, imamet ve müezzin dükkân hâsılı yıllık 36 akçedir. Yadiğâr oğlu evkafından da bu mescidin imamına şart edilen bir cüz vardır²⁸¹.

32. Nefise Hatun binti Mustafa Mescidi: Hatun mescide nakit 12.000 Osmani akçe vakfedip, kazancından hâsıl olan meblağdan günlük 2 akçe mescidin imamına tayin etmiştir. Ayrıca mescidin görevlisi müezzine günlük nim akçe tayin etmiştir²⁸².

33. Şeyh Köyü Mahallesi Mescidi: Yarım dükkân hissesi hâsılından alınan yıllık 24 akçe, imamet vazifelisinden 8000 meblağın rıbhından alınan 800 akçe ve müezzin vazifelisinden 2300 meblağı rıbhından da 230 akçe bu mescide vakfedilmiştir. Ayrıca Hacı Hasan vakfından da 3 dönüm arazinin hububatından elde edilen 100 akçe ve 8 dönüm arazi mahsulünden 240 akçe de mescide vakfedilmiştir. Böylece mescidin toplam hâsılı 1534 akçe olarak hesaplanmıştır²⁸³.

34. Hacı İsmail Mescidi: Eski Tahte'l-kala mahallesinde bulunan mescide 4 parça dükkândan yıllık 240 akçe vakfedilmiştir. Mahalledeki 4 parça hane kirasından 240 akçe, 3 parça odadan yıllık 150 akçe, Saruhanlı Köyü'nde 24 dönüm mezra hâsılından 200 akçe, Çünürkiye köyündeki 25 dönümlük mezra hâsılından da 200 akçe vakfedilmiştir. Nakit meblağ 7500 akçenin rıbhı 750 akçe ve birkaç cihet meblağları da kaydedilmiş olup mescidin toplam hâsılı 2240 akçedir²⁸⁴.

---

²⁷⁹ KKA TD,nr.571, v. 69a / 78.

²⁸⁰ KKA TD,nr.571, v. 69b / 79.

²⁸¹ KKA TD,nr.571, v. 69b / 83.

²⁸² KKA TD,nr.571, v. 70a / 88.

²⁸³ KKA TD,nr.571, v. 71a / 95.

²⁸⁴ KKA TD,nr.571, v 71b / 96.

35. Güzellü Köyü Mescidi: Güzellü köyü civarında 6 dönüm arazi parçası, Güzellü köyde 42 dönüm arazi parçası ve revgan çerağ cihetinden meblağ 1000, rıbhı 100 akçedir. Divani öşrü hâsılı 650 akçe de mescidin evkaflarındandır²⁸⁵.

36. Tarakçı Mescidi: Vakfa içinde fırın, hamam, ahır ve damı olan iki parça beyt vakfedilmiştir. Bu yerlerin yıllık hâsılı 150 akçe olup İmam vazifesi kazancı 570 akçe, müezzin vazifesi kazancı da 110 akçedir. Müezzin hanı yıllık 50 akçe ve müezzine mahsus mahzen hâsılı da yıllık 72 akçedir. Toplam gelir de 1132 akçe hesaplanmıştır²⁸⁶.

37. Şeyhlü-Göllücesi Köyü Mescidi: Mescidi Mevlana Mehmed-şah bin Şeyh Nureddin bina etmiştir. Mescidin işleri için nakit meblağ 1600 akçenin rıbhı 160 akçe mescide vakfedilmiştir. Bundan başka Karacalu köyünde 100 dönüm arazi ve buradan elde edilen hububat ve divani öşrü geliri 1130 akçedir. Mescidin toplam mahsulü 1290 akçedir²⁸⁷.

38. Boynu-yoğun Köyü Mescidi: Dört parça arazi mescidin vakfı olup kadı hüccetiyle tasarruf edilmiştir. Çünürüyye köyünde 14 dönüm yer mescidin vakfı olup tasarruf olunmuştur²⁸⁸.

B. EĞİTİM MÜESSESELERİ

1. Kara Hasan Oğlu Zaviyesi: Zaviyeye nar bahçesi mukataası kayıtlıdır. Nar bahçesinin hâsılı 350 akçedir. Bozulmuş bir bağ zemininden yıllık 60 akçe, Gül Paşa beytinden de 60 akçe alınmıştır. Bundan başka on parça üzüm pazarı dükkânları kaydedilmiş ve yıllık 24 akçeye kiraya verilmiştir. Büyüt kirası adında da 6 parça yerden yıllık 144 akçe elde edilmiştir. Derebaşı Çanlı köyünde değirmen hâsılı yıllık 500 akçe ve Kızıl Göl ve Saruhan sınırında bir parça mezra ve Kuyucak sınırında bir çiftlik yer olduğu deftere kaydedilmiştir. Toplam gelir ise 1138 akçe olarak deftere geçirilmiştir²⁸⁹.

2. Hoca Şah Seydi Zaviyesi: Gurgur köyüne bağlı bu zaviye çok önceden beri tasarruf edilmiştir Mescid, zaviye ve kervansarayın mamur olduğu deftere kaydedilmiştir. Bu köydeki

²⁸⁵ KKA TD,nr.571, v. 71b / 97.

²⁸⁶ KKA TD,nr.571, v.73a / 102.

²⁸⁷ KKA TD,nr.571, v.73b / 105.

²⁸⁸ KKA TD,nr.571, v.73b / 106.

²⁸⁹ KKA TD,nr.571, v. 54a / 6.

6 çiftlik yerinden 2000 akçelik hâsıl elde edilmiştir. Gümüş Boğa mezrası yarım hisse hâsılı 373 akçe de buraya kayıtlıdır. Zaviyeye raiyyet adı altında kaydedilen 23 kişi bulunmaktadır. Bu kişilerin 16 tanesi, hane sahibidir. Zaviyenin bennak, ganem, arusane, badiheva ve cürm-i cinayat resimlerinden yıllık 300 akçe geliri de bulunmaktadır. Toplam mahsulat geliri 2673 akçe olup vakfin gelirleri arasında kaydedilmiştir²⁹⁰.

3. Gökbaşlı Zaviyesi: Tire'ye bağlı Uladı köyünde bulunan zaviyeye 240 dönüm mezra, hâsılı 50 akçe olan armut bahçesi ve hâsılı 50 akçe olan zeytin bahçesi vakfedilmiştir. Hububat öşrü mahsulünden de 100 akçe deftere kaydedilmiştir. Ayrıca köye 5 nefer kaydedilmiş olup bu kişiler tekkelerin mahsulünü elinde bulundurup avarız vergisinden muaf olmaları durumunda gelip giden reayaya hizmet etmişlerdir²⁹¹.

4. Ahi Hacı Zaviyesi: Altı adet dükkân ve onun altında harimi çeşmesi ve kuyusuyla bulunan yer, Bulgaz köyü sınırında 16 dönüm yer ve bağlar içinde 8 dönüm bağ yeri vakfedilip, öşrünün alınmadığı deftere kaydedilmiştir. Bu vakfa Kara Vaiz adlı aziz mutasarrıftır. Dükkân kiralari ve hane mahsulünden yıllık 540 akçe gelir elde edilmiş ve vakfedildiği kaydedilmiştir²⁹².

5. Çelebi Ese Zaviyesi: Altı parça dükkân kirasından her yıl 300 akçe ve vadi yerinde olan değirmen kirasından her yıl 200 akçe, Dere Budamya'da olan bahçeden her yıl 100 akçe hâsıl olmuş ve zaviyeye vakfedilmiştir²⁹³.

6. Hamza Baba Zaviyesi: Hamza Baba Tire'de Dağ Beyi mahallesinde bir zaviye bina etmiş ve oğullarıyla birlikte ayende ve revendeye hizmet etmişlerdir. Hamza Baba'nın evladından ve neslinden olan 6 nefer deftere kaydedilmiştir. Zaviye'ye vakfedilenlerle ilgili herhangi bir bilgi kaydedilmemiştir²⁹⁴.

7. Ahi İsrail Zaviyesi: Eğri-dere köyündeki zaviyeye 4 parça tahmini 10 dönüm bahçe kayıtlı olup hâsılı 200 akçe olarak deftere kaydedilmiştir. Bu bahçeler çok eskiden beri zaviyeye tasarruf edilmiştir. Zaviyeye de Ahi Çakır adındaki kişi mutasarrıftır²⁹⁵.

---

²⁹⁰ KKA TD,nr.571, v. 54b-55a / 10.

²⁹¹ KKA TD,nr.571, v. 58a / 19.

²⁹² KKA TD,nr.571, v.58b / 21.

²⁹³ KKA TD,nr.571, v.59a / 24.

²⁹⁴ KKA TD,nr.571, v.59a / 25.

²⁹⁵ KKA TD,nr.571, v.59a / 26.

8. Şeyh Ali Oğlu Mustafa Zaviyesi: Yakacık köyünde bulunan zaviyeye tahmini 100 dönüm dört arazi hâsılı kayıtlı olup yıllık gelir 360 akçedir. Zaviyede şeyh olanların evlatları buraya kaydedilmiştir. 8 tane nefer yazılmıştır²⁹⁶.

9. İman Ece Zaviyesi: İbrahim oğlu Şeyh Ali tasarrufunda bulunan zaviyeye iki parça hane kirası kayıtlıdır. Yıllık 108 akçe kira alınmıştır. Bundan başka altı parça dükkân kirası 360 akçe, Uşak Pınarı yakınında 20 dönüm miktar arsa vakfa tasarruf edilmiştir²⁹⁷.

10. Alâeddin Zaviyesi: Tire’de, Cami mahallesinde bulunan zaviyeye dükkân kirası hâsılından aylık 3 akçe, Kovacı Çayırı denilen 80 dönüm yerden 1000 akçe vakfedilmiştir. Zaviyeye yakınında 3 harap ev olup Abdüsselam Bey bu yerleri 250 akçeye kiraya verip gelirini zaviyeye vakfetmiştir²⁹⁸.

11. Ahi Süleyman Zaviyesi: Pişrevlü köyünde bulunan zaviyeye köydeki değirmen hâsılı olan 730 akçe vakfedilmiştir. Bundan başka zeytinlik hâsılı 200 akçe, 30 dönümlük ziraat yapılan araziden de 200 akçe vakfedilmiştir. Vakfin toplam geliri de 1130 akçe olarak hesaplanmıştır. Zaviyenin şeyhi de Derviş Süleyman olarak kaydedilmiştir²⁹⁹.

12. Musa Bey Zaviyesi: Tire’ye bağlı Kıvşak köyünün yarısı olarak deftere geçirilmiştir. Musa Bey zaviyesine vakfedilen köye 55 nefer kaydedilmiştir. Bunların 47 tanesi hane sahibi sayılmıştır. 8 tane mücerred kayıtlı olup nimçift sahibi 18, bennak sahibi 29’dur. Bennak 29 nefer üzerinden hesaplanmıştır. Bennak sahibinin birisi mücerred sayılmıştır. 7 mücerred vardır ama deftere 8 mücerred kaydedilmiştir. Çift-bennak resmi olarak toplam 654 akçe yazılmıştır. Resim ve öşür mahsullerinden de toplam 4984 akçe zaviyeye vakfedilip gelir olduğu kaydedilmiştir³⁰⁰.

13. Kirişçi Ali Zaviyesi: Tire’de Eski-kale mahallesinde bulunan zaviyenin evkafı 3 parça yer hâsılı 50, Sarı Yusuf Pazarı dükkânları 60, eski kirişhane civarında 3 dönüm arazi hâsılı 50 akçedir. Zaviyenin toplam mahsulatı 210 akçedir³⁰¹.

14. Kariz-oğlu Zaviyesi: Tire’de bulunan zaviyeye 110 parça dükkân kirası vakfedilmiştir. Kira hâsılı olarak yıllık 14.346 akçe bu zaviyeye vakfedilmiştir. Bundan başka

²⁹⁶ KKA TD,nr.571, v.60a / 28.

²⁹⁷ KKA TD,nr.571, v.60a / 29.

²⁹⁸ KKA TD,nr.571, v.60a / 30.

²⁹⁹ KKA TD,nr.571, v.60b / 32.

³⁰⁰ KKA TD,nr.571, v.60b-61a / 33.

³⁰¹ KKA TD,nr.571, v.61a / 35.

6 parça bozahane kirasından aylık 30, yıllık 360 akçe vakfedilmiştir. Tire’de kiralık bahçe kirasından 440, kervansaray yakınında dükkân kirası hâsılı yıllık 150 akçe, Yayla Fakih köyünde zeminhane hâsılı yıllık 15 akçe olup kârı olan 1500 akçe vakfa bağışlanmıştır. Toplam 1500 akçe buraya kayıtlı olup 4 çiftlikten oluşan 250 dönüm yerden de yıllık 1200 akçe vakfedildiği deftere yazılmıştır. Zaviyenin toplam mahsulat meblağı da 18.161 akçedir³⁰².

15. Ahi Baba Zaviyesi: Tire’ye bağlı Fota’ya kayıtlı olan zaviyeye gallat hâsılı olarak 1000 akçe vakfedilmiştir. Keten ziraat edilen beş dönüm bostandan mukataa arazi hâsılı olarak 200 akçe, 60 dönüm mezra hâsılı olarak 400 akçe vakfedilmiştir. Yeğanlı köyünde 80 dönüm, Pişrevlü köyünde 80 dönüm mezra Ahi Baba zaviyesine vakfedilmiştir. Ama bu mezradan ziraat öşrü olarak 600 akçe rub alınmıştır. Birgi’de Ömerli köyünde tahmini 60 dönüm yer vakfedilmiştir. Hâsıl 250 akçe olarak deftere kaydedilmiştir. Toplam hâsıl da defterde 2450 akçedir³⁰³.

16. Şemseddin Bey Mektephane, Zaviye ve Darülhüffazı: Tire’de bina olan bu vakfa Cuma hamamı kirası olarak yıllık 1000 akçe vakfedilmiştir. Dükkân kirası yıllık 600 akçe, Hoca Sinan Bahçesi yıllık 480 akçe, Şehir deresinde tahun yerinin yıllık kirasından 100 akçe, kiraz bahçesi hâsılı 60 akçe, Çavuş çeşmesi civarında, yoncalık arsasından yıllık 100 akçe, kervansaray civarındaki 3 parça dükkândan da yıllık 288 akçe vakfedilmiştir. Tüccar pazarında 2 parça dükkândan da yıllık 60 akçe, Taş Pazarı mahallesindeki bahçeden yıllık 15 akçe, Veli Kesiği, Taşlı Kesik, dut ağacı, 30 dönüm armut kesiği, çayır ve kuru arazisinden gelen 1400 akçe de buraya vakfedilmiştir. Boz-tepesi arazisi, Kuru Tepesi, Kara Hasan Oğlu Çiftliği ve Silahtar Durali mezrasından da yıllık 200 akçe vakfedilmiştir. Pazarlı Çiftliği denilen 53 dönümlük arazi, İnesi Kesiği denilen 6 dönümlük arazi de buraya vakfedilmiştir. Ayaklu köyünde Bezirgân oğlu Çiftliği denilen arazi, Kovalık civarındaki arazi, Ahmed Çiftliği denilen arazilerde buraya vakfedilmiştir. Arazi öşrü, zemin ve tapu resminden de 1500 akçe hâsıl elde edilmiştir. Kestane ağaçları ve yaylak arazilerinden de yıllık 270 hâsıl elde edilmiştir³⁰⁴.

17. Bali Dede Zaviyesi: Balatcık köyü yakınında olan zaviyeye kayıtlı olan evkafların başında köy yakınında bulunan bahçe ve değirmen bulunur. İki değirmen, bir oda ve iki

³⁰² KKA TD,nr.571, v.61b / 38.

³⁰³ KKA TD,nr.571, v. 62b / 41.

³⁰⁴ KKA TD,nr.571, v. 63b-64a / 47.

bahçenin mahsulü de Balatlık yakınında olan zaviyeye sarf edilmiştir. Zaviyenin hizmet edenleri de buraya yazılmıştır. 4 nefer bu zaviyenin hizmetkârı olarak kaydedilmiştir³⁰⁵.

18. Burunkuş (Pronko?) Zaviyesi: Bozulan bir bağ yerine evler bina edilmiştir. 3 dönüm olan bu yerin kira hâsılı 180 akçedir. Zaviye civarındaki hanehâ hâsılı yıllık 180 akçedir³⁰⁶.

19. Şeyh Alihan Zaviyesi: Yeganlu Köyü'ne bağlı olan bu zaviyede köy sınırında 3 parça yer vardır. Hekimoğlu Yeri, Kızılca Çiftliği ve Meremli Çiftliği adlarıyla anılır. Aydınoğlu kızlarından merhum Hundi Hatun vakfetmiştir. Öşür ve resim alınmaz ve yüzyıllardan beri tasarruf edilmiştir. Mescid Ömer Baba tasarrufundadır. Hububat öşrü mahsulü de yıllık 500 akçedir. Elvan Seydi ise zaviyenin şeyhi olarak kaydedilmiştir³⁰⁷.

20. Ahi Halil Zaviyesi: Tire'deki Taş pazarı mahallesindeki zaviyeye dükkânların kirası olan 1000 akçe hâsıl vakfedilmiştir. 2 parça haneden elde edilen yıllık 96 akçe, 1 parça zemin bağı 100 dönüm olan yerden hâsıl 100 akçe ve 4 dönüm incir bahçesi hâsılı da 100 akçe olup, zaviyeye vakfedilmiştir. Yıllık 4'er akçe olan arazi kiralari da buraya vakfedilmiş olup zikrolunan yerleri Ahi Halil adındaki kişi vakfedip tevliyeti oğluna vakfetmiştir³⁰⁸.

21. Yağcızâde Zaviyesi: Budamya'da harap bir bağ, Sinan Bey tasarrufunda olan 6 parça dükkân, Güzelhisar'da bir dink ve değirmenden oluşan evkaflar vardır. Zaviye mahsulatı 3100 akçe olarak kaydedilmiştir³⁰⁹.

22. Emre Kadı Zaviyesi: İki çiftlik yer mezra zaviye evkaflarındandır. Hububat öşrü ve zemin resmi hâsılı 400 akçedir. Kazancıyân pazarında ve Saruca Musa Çarşısı Pazarı'ndaki dükkân kirası hâsılı yıllık 120 akçedir. Şehir deresinde bir değirmen mukataası hâsılı 60 akçe, zaviye civarında bahçe hâsılı 100, kible yönünde bir hane hâsılı da 95 akçedir. Ayrıca ayende ve revende için bina edilmiş olan üç ev, bir çardak ve ahırdan oluşan 675 akçelik hâsıl da zaviyeye vakfedilmiştir³¹⁰.

23. Şüca'üd-din Zaviyesi: Zaviyenin evkafına şerbetçi, sahaf ve boyacı dükkânlarından kira hâsılı 564 akçe kayıtlıdır. Hoca Kemal tasarrufundaki dükkân mukataası hâsılından yıllık

³⁰⁵ KKA TD,nr.571, v. 64b / 51.

³⁰⁶ KKA TD,nr.571, v. 65a / 52.

³⁰⁷ KKA TD,nr.571, v. 65a / 54.

³⁰⁸ KKA TD,nr.571, v.66a / 59.

³⁰⁹ KKA TD,nr.571, v.66a / 60.

³¹⁰ KKA TD,nr.571, v.66a-66b / 62.

30 akçe, Kınacı arkası bahçesinden yıllık 120 akçe, Murtaza mahallesindeki bahçe hâsılı yıllık 240 akçe, Musalla civarındaki bahçeden alınan yıllık 360 akçe de vakfedilmiştir. Ayaklu köyündeki Kızılyarda ve Kızılcaköy yerlerinden arazi öşrü ve zemin resmi olarak 1200 akçe buraya vakfedilmiştir. Zaviyenin toplam hâsılı 2814 akçe olarak deftere kaydedilmiştir³¹¹.

24. Sakalluoğlu Zaviyesi: Tire'de İncircik sınırında 5 parça yer ve zaviyeye bağlı 2 dönümlük 1 parça bağ evkafıdır. Sakalluoğlu Hacı Muhyiddin Şeyh olup akrabalarıyla birlikten avarız vergisinden muaf olmuşlardır³¹².

25. Bal Hoca Zaviyesi: Göl-Beylü köyüne bağlı olan zaviyedir. Şeyh, bu köyde bina ettiği zaviyesine iki parça bağını vakfetmiştir. Ayrıca tevliyetin oğluna verilmesini şart etmiştir. Altun Hatun dahi Dağ-beyi hududunda bulunan bir parça bağ ve bir parça bahçesini zaviyeye vakfetmiştir³¹³.

26. Delü Baba Zaviyesi: Boynu-yoğun köyünde olan zaviyeye Cundi Bey bin İbrahim Bey, köy sınırında olan kestaneliğini Hacı Mehmed bin İlyas'tan satın alıp zaviyeye vakfetmiştir. Ayende-revende ve fakir fukaraya verilsin diye de şart etmiştir. Zaviyeye 5 adet nefer kaydedilmiş olup 4 tanesi bennak, 1 tanesi imamdır. Bu beş haneden elde edilen 720 akçelik mahsulat da zaviyeye vakfedilmiştir³¹⁴.

27. İbni Usûl Zaviyesi: Tekye civarındaki debbağ dükkânı kira mahsulü 120 akçe olup zaviye gelirlerindedir. Zaviye civarında Palamud değirmeni mahsulünden elde edilen yıllık 132 akçe ve İğciler pazarı dükkânı hâsılı da yıllık 48 akçe olup vakfedilmiştir. Böylece mescidin evkafı toplam 340 akçe hesaplanmaktadır³¹⁵.

28. Balım Sultan Zaviyesi: Hisarlık köyü yakınında olan zaviyenin vakıfları arasında Kıyak zemini 210 dönüm, Söğüt zemini 40 dönüm, Kavak zemini 340 dönüm, Taş-tepe zemini 30 dönüm, Çift Alanı 70 dönüm yer ve Tire'de 480 adet hane yeri bulunmaktadır³¹⁶.

29. Yahşi Bey Medresesi: Bu medrese Ayasuluğ'da bina olmuştur. Tire'ye bağlı Bergos köyü medreseye kayıtlı olup köye 25 nefer kaydedilmiştir. Bunların 19 tanesi hane sahibi sayılmış, çift-bennak resmi de 400 akçe olarak hesaplanmıştır. Buğday, arpa vs.

³¹¹ KKA TD,nr.571, v.67b / 67.

³¹² KKA TD,nr.571, v.68a / 69.

³¹³ KKA TD,nr.571, v.70a / 85.

³¹⁴ KKA TD,nr.571, v.71a / 93.

³¹⁵ KKA TD,nr.571, v.74a / 107.

³¹⁶ KKA TD,nr.571, v.74a / 109.

hububattan, keten, kovan, ganem ve bostan gibi resimlerden 4087 akçe gelir elde edildiği kaydedilmiştir. Bergos pazarı bağı dükkân kiralari hâsılı da 1300 akçe olarak yazılmıştır. Tire’de 22,5 dükkâni İsa Bey Hatunu Ayasuluğ’daki Yahşi Bey medrese ve türbesine 60 bin akçe verip almıştır. Mahsulünün dağıtılmasını şart etmiştir. Mahsulü 3566 akçe olarak deftere kaydedilmiştir. Köyün ve bazı pazarların toplam mahsulü olarak 5798 akçe kaydedilmiştir. Hane ve kira mahsulü olarak da 3553 akçe hesaplanmıştır. Vakıf, Ayasuluğ kadılığında kayıtlı olduğu için cihet ve tevzinamelerinin orada kayıtlı olduğu yazılmıştır. Vakfın toplam gelirinin 9553 akçe olduğu yazılmıştır³¹⁷.

30. Alihan Medresesi: Tire kazasında bulunan bu vakıf Orta Medrese adıyla da anılır. Alihan mahallesinde bulunan hamamın kirasından yıllık 5640 akçe, bozulan bir bağ yerine evler bina edilmiş ve yer kirası olarak 120 akçe elde edilmiş bu gelirler medreseye verilmiştir. Otlak ve yaylak resmi bulunup yayladaki davarlar üzerinden birtakım nesne alınmış ve hâsıl olarak da 300 akçe kaydedilmiştir. Kara Kadı civarında dükkân hâsılı 280 akçe, Kuruca Kavak da çiftlik yerinden 1200 akçe, padişaha ait haslar olarak da vakfa 3500 akçelik bir gelir dâhil edilmiştir. Tire’de Pekmez pazarında iki dükkân kira hâsılı 100 akçe, Çamluca köyünde 10 dönüm çiftlik yerden hububat öşrü hâsılı 230 akçe, Kestane Dağı yaylağından 200 akçe gelir hâsıl olunmuştur. Şeyhler karyesinin mahsulatı resmi bennak ve öşrü hububat geliri olarak 1580 akçe kaydedilmiştir. Vakfa toplam 13.840 akçe gelir kaydedilirken, masraf da tederrüs görevi için yıllık 7200 akçe, talebe için 3600 akçe, bevvab için de 720 akçe sarf edilmiştir³¹⁸.

31. Karişoğlu Medresesi: Aydın oğlu Süleyman Şah’ın vakfettiği Defter-i atik’de kaydedilmiştir. Medreseye Kiliselü Pınar köyü kaydedilmiş olup köye 12 nefer kaydedilmiş ve bunlardan 9 tanesi hane sahibi sayılmıştır. 2 nim, 7 bennak sahibi ve 3 nefer de mücerred sayılmıştır. Çift-bennak resmi de 118 akçe olarak hesaplanabilir. Medrese vakfının mahsul toplamı 20.928 akçe olarak deftere kaydedilmiştir³¹⁹.

32. Yakup Bey Medresesi: Takyaduzan pazarında 23 parça dükkânın kirası ve mukataası yıllık 2880 akçe olup vakfın gelirini oluşturmuştur. Bundan başka 4 parça dükkândan her ay 20’şer akçe, 5 dükkân her ay 10’ar akçe, 10 dükkân her ay 8’er akçe, 2 dükkân 19 akçeye, 2 dükkân 18 akçeye, Latif isimli şahsın elinde olan dükkândan her yıl 12 akçe ve İlyas isimli

³¹⁷ KKA TD,nr.571, v.57a-57b / 15.

³¹⁸ KKA TD,nr.571, v.558b-59a / 23.

³¹⁹ KKA TD,nr.571, v. 59b / 27.

kişinin elinde olan dükkândan ise her yıl 12 akçe mukataa geliri vardır. Bu gelirler medresenin belli başlı gelirleri arasında sayılmıştır³²⁰.

33. Hacı Sinan bin Hacı Bayezid Medresesi: Medrese Tire’de Yayla Fakih mahallesinde bina edilmiştir. Medresenin tedrisinin Mevlana Abdülkerim bin Mevlana Sinan olması şart edilmiştir. Birgi kazasındaki 150 bab dükkân hâsılı, hane icareleri, birkaç bağ ve bahçe medrese evkafını oluşturmaktadır. Saruhanlu karyesinde 60 dönüm yer vakıf için tasarruf edilmiş ve öşrü sipahiye verilmiştir. Ayrıca 8 dönüm yoncalık dahi medrese gelirlerini oluşturmaktadır. Medresenin tedrisi Mevlana Abdülkerim bin Mevlana olup cihet için günlük üç akçe verildiği kaydedilmiştir. Medresenin toplam mahsul geliri de deftere 5327 akçe olarak kaydedilmiştir³²¹.

34. Tire Darülhüffazı: Tire’deki bahçenin yarım hissesi buraya vakfedilmiş olup bahçenin geri kalan yarım hissesi de Şücaeddin zaviyesine vakfedilmiştir. Mahsulü 340 akçe olarak hesaplanmıştır. Gözsüzler mahallesindeki yarım bahçe hissesi 288, Kazancılar mahallesindeki dükkân mahsulü 84, Alihan bahçesi yarım hissesi 150, Kible tarafındaki dükkân yerinin yarım hissesi 72 kaydedilmiştir. Toplam 934 akçe hesaplanmıştır³²².

35. Hoca Alâeddin bin Yedigâr Mektephanesi: Buranın toplam mahsulat evkafı 28 parça dükkânın kirasından elde edilen 5004 akçe ve kervansaray kirasından 2200 akçedir. Yani vakfın toplam gelirini 7204 akçe olarak hesaplayabiliriz.³²³.

36. Hacı Bali Muallimhanesi: Hatip mahallesindeki bu yere Murtaza mahallesi hane kirasından yıllık 360 akçe vakfedilmiştir. Tire şehrinde tahun kira hâsılı 500 akçe, Papuçcuyan pazarında 8 parça dükkân hâsılından 960 akçe, Pirinççiler pazarında 3 parça dükkân hâsılından yıllık 200 akçe, Sofucuyan pazarında 3 parça dükkân hâsılı olarak yıllık 480 akçe vakfedilmiştir. Ayrıca Hallacan pazarından da yıllık 120 akçe muallimhaneye vakfedilmiştir³²⁴.

---

³²⁰ KKA TD,nr.571, v. 69b / 81.

³²¹ KKA TD,nr.571, v. 70b-71a / 92.

³²² KKA TD,nr.571, v. 53a / 2.

³²³ KKA TD,nr.571, v. 68b-69a / 72.

³²⁴ KKA TD,nr.571, v. 69b-70a / 84.

C. İMAR MÜESSESELERİ

1. Merhum Mehmed Paşa İmareti: Bu imaret İstanbul civarında Üsküdar'da bina edilmiş olup vakfın bazısı Aydın'a geçirilmiştir. Vakfa kaydedilenler arasında Güzelhisar'da hamam bulunur. Bu hamamın hâsılı yıllık 2000 akçe olarak deftere kaydedilmiştir. Yarım değirmen hâsılı 200 akçe, Güzelhisar'da bezzazistan (bedesten) ki revgan yağı dahi çıkarılır diye deftere kaydedilmiş ve yıllık hâsılı 1000 akçedir. Diryanda'da 3 değirmen ve bir harap yoncalık kaydedilmiştir. 3 parça değirmenin yıllık hâsılı 3200 akçedir. Bundan başka vakfın gelirleri arasında 5 parça harap değirmen vardır. Halka köyünde de Yağhane değirmeni kayıtlıdır ve yoncalık zemininde galle (ekin) ziraat olunur. Hâsılı yıllık 760 akçedir. Ayasuluğ'da Çanlu köyünde değirmen kira hâsılı da 400 akçe ve Diryanda'daki dükkânların kirası hâsılı da yıllık 1500 akçedir.

Saray Yeri denilen iki parça yer de buraya kayıtlıdır. Biri Destmali hanı diğeri Galle hanı adıyla anılmıştır. Destmali Hanı kira hâsılı 8400, Galle Hanı kirası da 1200 akçe olarak hesaplanmıştır. Bu hanlara elli bab dükkân ilhak edilmiştir. Dükkânların kiralarından da yıllık 6960 akçe gelir elde edilmiştir. Bundan başka Müskir oğlu yoncalığı yer kirası yıllık 100, ekmek fırını dükkânlarından da yıllık 360 akçe, Yarış bağı denilen yerden de zemin kirası 50 akçe elde edilmiştir. Hamam civarında 2 parça dükkân mukataasından yıllık 36 akçe elde edilmiştir. Debbağlar hamamı hâsılı 5200, bağ hâsılı ve derilerin satılmasıyla 1500 akçe gelir elde edilmiştir³²⁵.

2. Hafsa Hatun İmareti: Hatun Güzellücesi köyü bu vakfa bağlı olup bu köy ve Yarda Gömü, Domuz Havlusu ve Yeganlu köyleri, Hafsa Hatun'un kardeşinin oğulları Bayezid, Süleyman Şah ve Mehmed'e ve evladına vakfolunmuştu. Mevlana Hüsrev fetvasıyla Hafsa Hatun imaretine vakfedilmesine karar verilmiştir. Hatun Güzellücesi köyüne toplam 35 nefer kaydedilmiş olup bunlardan 28 nefer hane sahibi sayılmıştır. 7 mücerred kayıtlı olup hanelerin 4 tanesi çift, 8 tanesi nimçift ve 21 tanesi de bennak sahibidir. Çift-bennak resmi olarak da 435 akçe elde edilmiştir. Köyün toplam mahsul geliri 9538 akçedir³²⁶.

Hafsa Hatun imaretine bağlı Yeganlu köyü de defterde kayıtlıdır. Yeganlu köyüne 29 nefer kayıtlı olup bunun 20 tanesi hane sahibidir. 2 çift, 5 nimçift ve 13 bennak sahibi vardır.

³²⁵ KKA TD,nr.571, v. 53a-53b / 4.

³²⁶ KKA TD,nr.571, v. 56a / 14.

Çift-bennak resmi de 297 akçe olarak hesaplanır. Köyden öşür ve resim mahsullerinden toplam gelir 12.348 akçe elde edilmiştir³²⁷.

3. Yahşi Bey İmareti: Tire'de vakıf ismiyle meşhur kiralık bir hamam mukataası yıllık 14.793, Tire vakıf ismiyle meşhur kervansaray mukataası yıllık 13.943, 127 parça han ve dükkân kiralarından da 24,126 akçe hâsıl elde edilmiştir. Diğer kiralar ve sürekli gelir kaynağı olan mukataalar buraya kaydedilmiştir. Vakfın toplam mahsulat 65.517 akçe olarak deftere kaydedilmiştir³²⁸.

4. Ahmed Paşa İmareti: Tire'de bulunan bu imaretin tasarrufu Hundi Paşa Hatun evladından Ahmed Çelebi ve Mehmed Çelebi'ye aittir. Bir parça bahçeden yıllık 100 akçe vakfedilmiştir. Bağ hâsılı olarak 50 akçe, Taş Pazarı hamamından yıllık kira hâsılı 3600, Şehir altında 60 dönüm yerden hububat ve mezradan 300 akçe öşür alınmıştır. Ala Çeşme mahallesindeki bir dükkândan yıllık 300 akçe vakfedilmiştir. Mezid mahallesinde bir bahçe içinde sebze ziraat olunmuştur. Kira hâsılı 240 akçe ve değirmen civarında iki parça yer vardır. Bu yere halk yaylak için çıkıp bu yerlerden her yıl kira hâsılı 48 akçe alınmıştır. Şehir deresinde bir değirmenden her yıl hâsıl 100 akçe vakfedilmiştir. Toplam 4838 akçe imarete vakfedilmiştir³²⁹.

5. Hacı Musa Çeşmesi: Çeşmenin bakım görevlisi ve müteveli görevlileri vakfıdır. Nakit meblağ 8400, kârı da 840 akçe olarak kaydedilmiştir. Yalın-ayak hamamı civarındaki dükkân hâsılı da 100 akçedir. Yani çeşmenin toplam geliri 940 akçedir³³⁰.

6. At Pazarı Çeşmesi Mecrası: Şehirde bir bahçe ve Müderrislik Deresi denilen bir parça yer vardır ki bu yeri Hacı Mehmed bu çeşmeye vakfetmiştir³³¹.

7. Şüca'üd-din Çeşmesi: Bademya'da bir bağ ve Yavioğlumahallesi'ne 1 dönüm arazinin çeşmeye vakfedildiği deftere kaydedilmiştir³³².

---

³²⁷ KKA TD,nr.571, v. 57b / 16.

³²⁸ KKA TD,nr.571, v 56a-57a/ 15.

³²⁹ KKA TD,nr.571, v. 62b-63a / 44.

³³⁰ KKA TD,nr.571, v. 65b / 57.

³³¹ KKA TD,nr.571, v. 69a / 77.

³³² KKA TD,nr.571, v. 69b / 80.

D. DİĞER VAKIFLAR

1. Bademya Vakfı: Nefs Bademya'ya bağlı mahalleler deftere kaydedilmiştir. Bademya'ya bağlı mahalleler Ekin Hisarı, Şeyhlü, Tekye, Küb, Üstad Piri, Ahi Yakası, Mehmed Paşa mescidi mahallesi, Derebaşı, Bölücek köyü başlıca mahallelerdendir. Bademya reayasının Hafsa Hatun'un bina ettiği zaviyeye vakfedildiği yazılmıştır. Bundan başka Bademya vakfına bağlı cemaatlerde kaydedilmiştir. Kömürcülü, Canbazlar, Kemer Deresi, Dağlı Bademya'daki kayıtlı olan cemaatlerdir. Bademya ve yazılı olan cemaatlerin mahsul gelirleri deftere kaydedilmiştir. Bennak resmi olarak 121 bennak sahibinden 1452 akçe alınmıştır. Toplam gelirleri de toplandığında 23.152 akçe bu vakfa ait gelir olarak kaydedilmiş durumdadır³³³.

2. Umur Bey ve İsa Bey Vakfı: Göllüce köyüne bağlı vakıf Dayı Seydi evladı padişahımız Sultan Mehmed Han beratıyla mutasarrıf olduğu deftere kaydedilmiştir. Köye bağlı bir de reaya cemaati kaydedilmiştir. Nefer sayısı 55, hane sayısı 40 olarak sayılmıştır. 5 çift, 12 nimçift ve 23 bennak sahibi bulunur. 14 nefer de mücerred olarak kaydedilmiştir. Çift-bennak resmi 681 akçedir. Mahsul öşrü ve resimlerden elde edilen toplam gelir 5505 akçe olarak deftere kaydedilmiştir³³⁴.

3. Alaca Çeşme Vakfı: Tire'deki vakfa Doğancılar mahallesinde hâsılı 120 akçe olan 2 parça hane kirası kayıtlıdır. Hatip mahallesinde bir parça hane olan Aşçı Hacı vakfı hâsılı olarak 180 akçe vakfedilir. Uncular pazarında dükkân hâsılı yıllık 72 akçedir. Aşçı dükkânı yıllık 120, Alihan mahallesi mecrası yıllık 36, mukataa zemin yelerinden elde edilen hâsıllarla birlikte mescidin toplam geliri 2372 akçedir³³⁵.

4. Dağbeyi Şeyh Hızır Vakfı: Dağbeyi Şeyh Hızır kendi yerlerini vakfetmiştir. Bu yerler tahmini 40 dönüm yerdir³³⁶.

5. Hundi Bola Vakfı: Nakit meblağ 12.000, rıbh 1200 akçe'dir. Hundi Bola bağı mahsulü hâsılı 1500 akçe, sabun meblağı 3600 akçe, 3 parça hane kirası 170 akçe, sel değirmeni mahsulü olan 250 akçe vakfedilmiştir³³⁷.

³³³ KKA TD,nr.571, v.50b-53a / 1.

³³⁴ KKA TD,nr.571, v. 55a-55b / 12.

³³⁵ KKA TD,nr.571, v. 65b / 55.

³³⁶ KKA TD,nr.571, v. 69a / 76.

³³⁷ KKA TD,nr.571, v. 69a / 73.

6. Fota Hatibi Vakfı: Haraçlı değirmen hâsılı yıllık 150 akçe, Kızılca Havlı sınırında 20 dönüm mezra ve 5 dönümlük bir kesik de bu vakfa kayıtlıdır ve tahrir bulunmadığı yazılmıştır³³⁸.

7. Merhum Uç-beyi Mezarı: Şeyh mahallesi köyündeki zikrolunan mezarın hizmetkârı mezara gelip geçenlerden sadaka adında bir miktar nesne almıştır. Mezara gelip geçenlerde böylelikle mezarda dua edip temennilerde bulunurlarmış³³⁹.

8. Mevlana Derviş Ali bin Yedigâr Vakfı: Mevlana Derviş hayatında 20.000 nakit akçe vasiyet edip onun on bir buçuk üzere kazancından hâsıl olan meblağ ile ecza vakfına tilavet olunmasını istemiştir. Derviş Ali'nin babası Fota yolunda bina ettiği çeşmenin tamiri için şart etmiştir³⁴⁰.

9. Hızır Çelebi bin Rüstem Bey Vakfı: Nakit meblağ 58.000 akçedir. Onun on bir akçe hesabı üzere her yıl Medine-i Münevvere'ye ulaştırılması şart olmuştur. Güzelhisar'da Ekin Dere köyünde değirmen kirasından yıllık 1400 akçe de vakfedilmiştir. Tevliyet ise Hacı Ahmed Gazi tasarrufundadır³⁴¹.

10. Ali Baba Zaviyesi Şeyhi Derviş Torum Dede Vakfı: Bu yerin evkafı Sultan Şüca ruhu için vakfedilmiştir. Toplam 2790 akçe vakfedilmiştir³⁴².

11. Aydınoğlu İsa Bey Vakfı: İsa Bey'in nişanı olan bir mektupta Yağılar ve Çanlı köylerinde Süleyman adındaki aziz birkaç parça yer tasarruf etmiştir. 120 dönüm yer bu köylerde zikrolunmuştur³⁴³.

12. Tire Şehir Kethüdası Hoca Kemal Vakfı: Han ve dükkân kira hâsılı olarak toplam yıllık 6100 akçe vakfedilmiştir. Hanın mahsulünden cüzhana günlük 5 akçe tayin edilmiştir³⁴⁴.

13. Hacı Sinan bin Bazarlı Hayratı: Nakit meblağ 28.000 akçe olup bundan elde edilen rıbh 2800 akçedir. Mahalledeki 3 hanelerden de yıllık 408 akçe kaydedilmiştir. Toplam 4995 akçe vakfedilmiştir³⁴⁵.

---

³³⁸ KKA TD,nr.571, v.69b / 82.

³³⁹ KKA TD,nr.571, v.70a / 86.

³⁴⁰ KKA TD,nr.571, v.70a / 87.

³⁴¹ KKA TD,nr.571, v.70a / 89.

³⁴² KKA TD,nr.571, v.70b / 90.

³⁴³ KKA TD,nr.571, v. 70b / 91.

³⁴⁴ KKA TD,nr.571, v.72a / 98.

³⁴⁵ KKA TD,nr.571, v.72a-72b / 99.

14. Mevlana Hüsam bin Abdullah Hayratı: Alihan mahallesindeki mektephane masrafları, Balıkesri (Balıkesir) kazasında köprü, ecza ve Çölmekçi köyündeki hanın masrafları karşılanmıştır. Nakit meblağ 23.000 Osmani akçe olup ribhı 2300 akçe olarak deftere kaydedilmiştir. Bundan başka bozahane dükkânının mahsulü olan yıllık 672 akçe ve Darbhane mahallesindeki 720 akçelik dükkân kirası da vakfedilmiş ve toplam hâsıl 3692 akçe olarak kaydedilmiştir³⁴⁶.

15. Hoca Müslihiddin bin Ali Vakfı: Ahi mahallesi hamamı kirası yıllık 1400, Ahi mahallesinde önünde bahçe olan beyt hâsılı yıllık 360 akçe vakfedilmiştir³⁴⁷.

16. Ümera Sinan Bey Vakfı: Bademya'daki mektephanenin işleri için vakfedilmiştir. Nakit Osmani meblağı 30.000 akçedir. Çerağ ciheti için aylık 15 akçe masraf vardır. Ayrıca mescid ciheti için de aylık 45 akçe masraf edildiği deftere kaydedilmiştir³⁴⁸.

17. Hızır Şah bin Hacı Reis Vakfı: Fota'da zeytin ağaçlarından öşrü divani mahsulü olarak 450 akçe vakfedilmiştir. Günde bir cüz Kur'ân okunup mahsulüne cüzhan mutasarrıf olunmuştur³⁴⁹.

18. Dayı Beylü Karyesi Vakfı: Vakıfça adı da verilen bu karye vakıf olduktan sonra Mevlana Abdülkerim defterinde tımar olduğu kaydedilmiştir. Merhum Sultan Bayezid Han karenin vakfiyetini mukarrer ettikten sonra Hundi Paşa Hatun eline hükm-i şerif verilmiştir. Hatun öldükten sonra Çelebioğulları Ahmed ve Mehmed'in mutasarrıf oldukları defter-i atik'de yazılmıştır. Köye toplam on nefer kayıtlı olup bu neferlerden sekizi hane sahibi olup diğer iki nefer de mücerred olarak kaydedilmiştir. Köyün mahsulatından elde edilen gelir 4470 akçedir.

---

³⁴⁶ KKA TD,nr.571, v. 72b-73a / 101.

³⁴⁷ KKA TD,nr.571, v.73a / 103.

³⁴⁸ KKA TD,nr.571, v.73b / 104.

³⁴⁹ KKA TD,nr.571, v.74a / 108.

BİRGİ KAZASI

A. DİNİ MÜESSESELER

1. Mevlana Hayreddin Mescidi: Mescidin evkâfına hâsılı 300 akçe olan bir değirmen kayıtlıdır. Bundan başka Mevlana Şemseddin değirmeninin zemin kirası olarak yıllık 15 akçe, Kumlu Bahçesi denilen bahçe hâsılından da 200 akçe, mescidin imamı olanların yaşadığı menzil hâsılından yıllık 50 akçe, menzil yanındaki bahçeden 50 akçe, Genev köyündeki sonradan bağ olan 30 dönüm yerden yıllık 250 akçe, Yenice köyü ve Yatağan tekkesi arasındaki 60 dönüm yerin dörtte bir hissesi olan 800 akçe mescide vakfedilmiştir. Kalu köyündeki mezranın dörtte bir hissesi olan 300 akçe de vakfa alınmıştır. Alemüddinlü köyündeki 50 dönüm mezraa hâsılından 300 akçe, Menderes suyunun iki kenarındaki 50 dönümlük mezraada iki yılda bir çeltik ziraat edildiği kaydedilmiştir. Hâsılından elde edilen 300 akçe de mescide vakfedilmiştir. Hâsılları 50 akçe olan iki adet mezraa ve Müderris zeytinliği yakınındaki yedi dönüm mezraa hâsılı da yıllık 50 akçedir. Ayrıca 24 dönümlük birkaç parça mevziden yıllık 85 akçe mescide vakfedilmiştir. Toplam hâsıl da 2580 akçe olarak deftere kaydedilmiştir³⁵⁰.

2. Mevlana Kurd Kadı Mescidi: Birgi'de kiliseden camii olup, sonradan harap olan mescidin evkâfı Mevlana Kurd'un bina ettiği mescidin masraflarına ilhak edilmiştir. Çeşme kazasındaki Seferihisar'da bulunan hamam Mevlana Kurd Vakfı'dır. Kira hâsılı olarak 3440 akçe Mevlana Kurd mescidine vakfedilmiştir. Nakit meblağı 42.000 akçe, rıbhı da 4200 akçedir³⁵¹.

3. Kenisa Mescidi: Mescidin toplam mahsulü 986 akçedir. Ancak mescide Mevlana Kurd mescidinin mahsulünden ilave edilmiştir. Düvenci deresinde 80 dönüm yer, zeytin ve değirmen mukataası, yoncalık ve kestanelikten oluşan yerler ve birkaç harimden bahsedilmiş ve bu yerlerin geliri Kenisa mescidine katılmıştır. Mevlana Kurd mescidinin ilavesiyle beraber Kenisa mescidinin toplam mahsulatı 7826 akçe olarak deftere kaydedilmiştir³⁵².

4. Kelüs Mescidi: Mescidin evkâfına Hacı Bey merhum İsa Bey hayrı hâsılını, oğul yerinden 6 müddlük mezraayı, Aydın kilesiyle 6 kilelik olan yeri satın alıp Kelüs mescidine

³⁵⁰ KKA TD,nr.571, v.98b-99a / 14.

³⁵¹ KKA TD,nr.571, v. 99a / 14.

³⁵² KKA TD,nr.571, v. 99a / 15.

vakfetmiştir. Bahçe haracından da 20 akçe vakfedilmiş ve mescide toplam 360 akçe vakfedilmiştir³⁵³.

5. Hacı Seferşah Mescidi: Birgi’de Hacı Seferşah Dernek mahallesinde bir mescid bina edip mescidin masrafları için nakit 30.000 akçe vakfedip rıbhı yılda 3000 akçe, turunç bahçesinden yıllık 360 akçe, Birgi’de hafta pazarında 30 parça dükkân hâsılı yıllık 300 akçe vakfedilmiştir. Tevliyet ise Hasan Çelebi tasarrufundadır³⁵⁴.

6. Böğürlü Mescidi: Nakit 4000 Osmanî akçenin rıbhı olan 400 akçe imama verilmiştir. Şem ve hasır görevi için imama rıbh olan 77 akçe verilmiştir. Billurlu köyünde kervansaraydan elde edilen nakit 300 akçe de mescidin gelirini oluşturmuştur³⁵⁵.

7. Huri binti Halil Bey Mescidi: 6000 nakit akçe vakfedip rıbhından hâsıl olan meblağını vazife erbabına tasarruf etmiştir. Defterde asıl gelirin 6000 akçe, rıbh mahsulünün de 900 akçe olduğu kaydedilmiştir. Aya-Surda’da kim imam olursa iki cüz Kur’an okuyup bir cüzün sevabını vakfedenin validesi Şah Sultan binti Hasan Bey ruhuna, diğerini de vakfedenin ruhuna hediye edilmesini ve her yıl cüzhanaya 800 akçe tasarruf edilmesini şart etmiştir³⁵⁶.

8. Seyyid Ahmed Mescidi: Külves köyünde nakit Osmanî akçe 9000, rıbhı 1800 akçedir. Hatun Deresi köyünde 2 parça değirmen mahsulü 500 ve aynı köyde bahçeden yıllık 100 akçe elde edilmiştir. Değirmenin mahsulü ve 2000 akçenin rıbhı imama aittir. Cüz için imama günlük bir akçe daha tasarruf edilmiştir. Tevliyet vazifesi için de nim akçe olup vakfa ilhak olunması şart olmuştur³⁵⁷.

9. Süleyman Köyü Camii: Adı geçen bu camiyi Kara Hasan bin İbrahim bina etmiştir. Camiinin masrafları için kendi emlağı olan 5000 nakit akçenin rıbhı olan 500 akçeyi, yıllık hâsılı 150 akçe olan 6 dönüm zeytin bahçesini, Aya- Surda köyündeki hâsılı 200 akçe olan 70 dönüm yerini, Gedikli köyü sınırındaki yıllık 60 akçe hâsılı olan 2 dönüm yerini ve yıllık hâsılı 100 akçe olan bir parça armutluk harimini vakfetmiştir. Toplam mahsulat deftere 1110 akçe olarak kaydedilmiştir³⁵⁸.

---

³⁵³ KKA TD,nr.571, v. 104a / 33.

³⁵⁴ KKA TD,nr.571, v. 105b / 41.

³⁵⁵ KKA TD,nr.571, v. 105b / 42.

³⁵⁶ KKA TD,nr.571, v. 108a / 55.

³⁵⁷ KKA TD,nr.571, v. 108a / 57.

³⁵⁸ KKA TD,nr.571, v.104b / 35.

10. Bey Köyü Camii: Nasuh bin Ürküden hayır sahibi olarak kaydedilmiştir. Tire'ye bağlı olan köy camisine vakfedilenler arasında Baş Değirmeni denilen iki parça değirmen ve zeytin ağaçları, ceviz ağaçları ve çeşitli ağaçlar bulunmaktadır. Bey köyündeki 2 parça bahçede zeytin ağaçları, nakit Osmanî meblağı 6000, mahsulü icare değirmeni, hububat ve bahçe öşrü hâsılı 3000 akçedir³⁵⁹.

11. Camii Mescidi Vakfı: Çamluca köyü camii mescidinde nakit 3000 akçe ve mahalle mescidinde 4000 nakit akçe kaydedilmiştir. Bu vakıflar hakkında başka bir bilgi deftere geçirilmemiş olup sadece bu hâsılların ribhî imam ve hatip vazifelisi için tasarruf edildiği deftere kaydedilmiştir³⁶⁰.

B. EĞİTİM MÜESSESELERİ

1. Ahi Mahmud Zaviyesi: Genç Küre köyünde olan zaviyeye Ahi Mahmud kendi mülkü olan bazı yerleri vakfedip tahminen 2 çiftlik yeri tasarruf etmişlerdir. Zaviyenin meşihati Ahi Mahmud'un oğlu tasarrufundadır. Köye 2 nefer kaydedilmiş ve hububat öşrü olarak 360 akçe gelir olarak kaydedilmiştir³⁶¹.

2. Şeyh İsmail oğlu Şeyh Muhyiddin Zaviyesi: Zaviyenin evkâfı Birgi'de çifte hamam hâsılı 2000 akçe olan yerdir. Arusane öşrü 30, deştbanî resmi 260, cürm-i cinayat, badıheva, yaya ve kaçgun, ganem ve kışlak resimlerinden de elde edilen hâsıl 490 akçedir. Zaviye'ye birçok hadika vakfedilmiştir. Bunun yanı sıra hamam, değirmen ve bahçe hâsılları da vakfedilmiş olup Şeyh Muhyiddin zaviyesinin toplam mahsûlatı 8330 akçe olarak hesaplanmıştır.

Şeyh Muhyiddin oğlu da Buğday Hatun mezrasında içinde koz ağaçları olan yeri Şeyh Muhyiddin evladına tasarruf edilmiş ve Gazi Umur Bey'den, İsa Bey'den, Sultan Yıldırım Bayezid ve Sultan Murad Han'dan hümayun alıp tasarruf etmişlerdir. Toplam mahsûlat 800 akçe olarak kaydedilmiştir³⁶².

3. Abdal Ahmed Zaviyesi: Birgi'de Kızıloğlu köyünde olan zaviyeye Abdal Ahmed tahmini 114 dönüm olan 5 parça yeri ve 2 parça bağ yerini vakfetmiştir. Zaviyenin şeyhliği için

³⁵⁹ KKA TD,nr.571, v.106a / 44.

³⁶⁰ KKA TD,nr.571, v.108b / 58.

³⁶¹ KKA TD,nr.571, v.93b / 4.

³⁶² KKA TD,nr.571, v.94a-95a/ 7.

Bektaş tarikatinden Derviş Halil Bektaşı'ye padişah beratıyla zaviye şeyhliği sadaka olunmuştur. Derviş Yolageldi adlı şahıs zaviyeye kestanelik vakfetmiştir. Kestaneliğin mahsulatı ayende ve revendeye sarf edilmiştir. Zaviyenin hizmetli olarak zaviyeye 3 nefer kaydedilmiştir³⁶³.

4. Ahi Hayreddin Zaviyesi: Vakfı bir çiftlik yer olan mezraa Anduz Kırır diye de adlandırılmıştır. Buranın mahsulünden hububat ve diğer mahsulden toplam 300 akçe zaviyeye vakfedilmiştir³⁶⁴.

5. Şeyh Hamuş Zaviyesi: Birgi'de Dere Budamya'da olan zaviyeye 1 parça değirmenin 6 aylık hâsılı olan 300 akçe vakfedilmiştir. Bundan başka Dere Budamya'da bir evlek yeri olan hamam hâsılı 250 akçe, zeytinlik hâsılı yıllık 180 akçe, nar bahçesi hâsılı 280 akçe, 80 dönüm yer haracı 520 akçe, Hisar altında 8 dönüm bahçeden 80 akçe, Kadı Bağı denilen keten ziraat edilen dört dönüm arazi hâsılı yıllık 120 akçe ve Girdekan mahsulatından da 80 akçe zaviyenin evkâfına kaydedilmiştir. Toplam hâsıl da 1810 akçe olarak kaydedilmiş ve zaviyeye vakfedilmiştir³⁶⁵.

6. Yatağan Dede Zaviyesi: Zaviyenin evkâfı deftere kaydedilmiş olup Yenice köyünde Kazlı Oluk deresi ve Kabakoz adı verilen yurtlar sadaka edilmiş ve Kul Ali'de 45 dönümlük iki parça mezraa, has içinde 150 dönüm mezraa ve 6 dönüm bağdan oluşur. Kazlı Oluk deresinde ve Kabakoz'da kestane mahsulatından ve korudaki hariçten evlerde oturanlardan davar başına 3'er akçe alınmıştır. Bunların meblağı deftere 1300 akçe olarak kaydedilmiştir. Ziraat edilen yerden 600 ve Kızıl Ali köyündeki bagat haracından 110 akçe de kaydedilerek toplam zaviye hâsılı 2010 akçe buraya vakfedilmiştir.

İsa Bey Samut Baba köyünü bu zaviyeye vakfetmiş ve köyün mahsulü ayende ve revende hizmeti için sarf edilmiştir. Zaviye'ye tasarruf edilen toplam mahsulat geliri de 1250 akçedir³⁶⁶.

7. Mübarekoğlu Zaviyesi: Sin köyünde Kebecügez mevziinde 200 dönüm arazi, Anavlı köyünde 60 dönüm yer, Tasahorya'da ve Marhamiye'de kestanelik bulunmaktadır. Sin köyünde bina edilmiş Mübarekoğlu zaviyesinin evkâfı mahsulü ayende ve revendeye sarf

³⁶³ KKA TD,nr.571, v.98a / 12.

³⁶⁴ KKA TD,nr.571, v.99b / 16.

³⁶⁵ KKA TD,nr.571, v.99a / 20.

³⁶⁶ KKA TD,nr.571, v.99b / 23-24.

edilmiştir. Hububat ve gallat öşrü ve zemin resmi mahsulü olarak yıllık 1600 akçe elde edilmiş ve bu gelir zaviyeye vakfedilmiştir³⁶⁷.

8. Ahi Mustafa Zaviyesi: Dere Budamya köyünde olan zaviye Boğazyeri olarak anılan yerden hâsıl olan hububat öşrü ve şah bellut mahsulünü, Kızılcık Pınarı yaylağında olan bahçe ve yoncalık, bir hamam ve iki değirmen zaviyeye vakfedilmiştir. Mehmed bin Ahi Mustafa iki değirmen daha satın alıp zaviyeye vakfetmiş ve evladının zaviye şeyhi olmasını şart etmiştir. Kozluk ulası kestaneliği de buraya vakfedilmiş olup zaviyenin mahsulat toplamı da deftere 3600 akçe olarak kaydedilmiştir³⁶⁸.

9. Ali Paşa Zaviyesi: Birgi'deki Marmara köyünü Gazi Umur Paşa ve atası Mehmed Bey bu zaviyeye vakfetmiştir. Köyün mahsulü ayende ve revendeye sarf edilmiştir. Köye toplam 150 hane kaydedilmiştir. Haneler 2 çift, 74 nimçift ve 74 bennak sahibidir. Çift, nim ve bennak resmi de 1912 akçedir. Köyün diğer mahsulatı da hesaplanmış ve köyün toplam 8149 akçe hâsılı kaydedilmiştir. Haliyle köyün hâsılı olan bu rakam Ali Paşa zaviyesine vakfedilmiştir³⁶⁹.

10. Silahdâr Ahmet Zaviyesi: Zaviyenin evkâfına Lütfü Çelebi tasarrufundaki değirmen hâsılı olan 600 akçe kayıtlıdır. Kerim tasarrufundaki harimden 150, yoncalık olan harim üzerine evler bina edilmiştir. Bu hane kiralardan da yıllık 800 akçe alınıp zaviyeye vakfedilmiştir. Balhan hariminden de 10 akçe ve hububat öşründen ve bundan başka mahsulattan elde edilen hâsıl da 800 akçedir. Toplam 1640 akçe zaviyeye vakfedilmiştir³⁷⁰.

11. Şeyh Abdül'kâfi Zaviyesi: Zaviyenin evkâfına Külves köyünde 30 dönüm yer olup 4 dönüm yer olan yoncalık kayıtlıdır. Alemüddinli köyünde 60 dönüm arazi, Balabanlu köyünde 40 dönüm arazi mahsulü de zaviyenin evkâfına kayıtlıdır. Dere Budamya'da Ertuğrul Çelebi bağ ve bahçeden oluşan yerleri vakfetmiş ve ziraat yapanlar mahsulün dörtte bir hissesini zaviyeye verirler ya da bu hisseden ikişer akçe zaviyeye vakfetmişlerdir. Zaviye yakınında yarım dönüm bahçe ve yoncalıktan 6 akçe alınmıştır. Aya-Surda köyünde 8 dönüm yer zaviyenin vakfidir. Otuz yıldan beri zaviyenin şeyhliği padişah beratıyla Şüca' tasarrufundadır³⁷¹.

³⁶⁷ KKA TD,nr.571, v.100a-99b / 25 (Sayfalarda numaralandırma hatası olup önce 100a daha sonra 99b nolu varak okunmuştur).

³⁶⁸ KKA TD,nr.571, v.100b / 26.

³⁶⁹ KKA TD,nr.571, v.101a-102a / 27.

³⁷⁰ KKA TD,nr.571, v.103b / 28.

³⁷¹ KKA TD,nr.571, v.104a / 32.

12. Ada-İğde Köyü Zaviyesi: Zaviyeyi Yatağan lakaplı İbrahim bin Hacı Mustafa inşa etmiştir. Köydeki 1 dönüm bağ, Ada-gözü ve Ada-iğde köylerinde olan yerlerinin bazısını zaviyeye bazısını da kuyuya vakfetmiştir³⁷².

13. Böğürlü Köyü Deli Baba Zaviyesi: Birgi kazasına bağlı Böğürlü köyünde Deli Baba adlı aziz zaviye bina edip Cüneyd Bey Merhum Deli Baba'ya tahmini 70 dönüm olan üç parça yer vakfedip tevliyetine Sadık Baba evladı tayin olmuştur³⁷³.

14. Mezekse Köyü Zaviyesi: Zaviyeye 60 dönüm arazi vakfedilmiş olup şeyhlik görevi de Alaeddin bin Mustafa tasarrufundadır³⁷⁴.

15. Derelü Köyü Zaviyesi: Birgi kazasına bağlı bu köyde olan zaviyenin evkâfını Tekye değirmeni hâsılından 300 akçe, değirmen civarındaki bahçede hâsılı 60 akçe oluşturur. Bu mahsulat ayende ve revendeye sarf edilmiştir³⁷⁵.

16. Hacı Mehmed Zaviyesi: Birgi'de Hacı Mehmed bir zaviye bina edip zaviyenin masrafları için yıllık 250 akçe hâsılı olan bir değirmeni, Sasalu yakınında 50 dönümlük hâsılı 250 akçe olan zeytinlik ve bir değirmen ocağının kirasından yılda 50 akçe vakfedip mescid etmiştir. Tevliyet Hasan Çelebi ve Derviş Çelebi izniyle Şeyh Muhyiddin tasarrufundadır. Hacı Mehmed oğlu Hacı Seferşah Şeyh Muhyiddin'in yaşaması için evler bina edip Şeyh Muhyiddin'e vakfetmiştir. Bozdağ'da mülk olan hamamı dahi vakfedip günlük 5 akçesini Şeyh Muhyiddin'e tayin etmiştir³⁷⁶.

17. Aydınoğlu Mehmed Bey Medresesi: Dağbeyi cemaati reayası Başköy adı verilen köyün civarında ikâmet olmuşlardır. Cemaat 22 neferden oluşur. Bu neferlerden 14'ü hane sahibidir. 8 de mücerred kaydedilmiştir. 14 bennaktan 168 resim elde edilmiştir. Cemaatin reayası kimin arazisinde ziraat ederse öşrünü arazi sahibine, bennak resmi, ganem, kovan, cürm cinayat ve badiheva ve arusane resmini de vakfa vermiştir.

Cemaatin Aydınoğlu Mehmed Bey vakfına bağışladığı resimler mahsûlatı 300 akçedir. Medreseye başka vakfedilenler nar bahçesi hâsılından 450 akçe, zeytin ağaçları hâsılından 600 akçe, Hacı Abdülkerim tasarrufundaki kiraz bahçesinden yıllık 80 akçe vakfedilmiştir. İkizce Korusu mukataasından hububat öşrü ve otlak resmi dâhilinde 4000 akçe vakfedilmiştir. Yarda-

³⁷² KKA TD,nr.571, v.105a / 37.

³⁷³ KKA TD,nr.571, v.105b / 40.

³⁷⁴ KKA TD,nr.571, v.106a / 43.

³⁷⁵ KKA TD,nr.571, v.107a / 50.

³⁷⁶ KKA TD,nr.571, v.107b / 53.

gömü köyünde bir mezraa da 2 çiftlik yerdir. Bu yer ortaklık usulüyle ziraat edilirmiş. Mezraa da 7 nefer kayıtlıdır ve bunlar hane sahibi olup 7 nefer de bennak sahibidir. Bennak resmi, ortakçıyan hububatı, zemin resmi ve deştbanı mahsûlünden 3000 akçe vakfedilmiştir. Medrese mahsulünün toplam meblağı da 12.140 akçe olarak deftere kaydedilmiştir³⁷⁷.

18. Alihan Medresesi: Medreseye İlmeli yaylağı hissesi ve Şeyhler köyü geliri vakfedilmiştir. Şeyhler köyüne 35 nefer kaydedilmiş ve 25 nefer hane sahibi sayılmış olup 9 nefer de mücerred olarak kaydedilmiştir. 25 hane sahibi sayılan nefer bennak olarak deftere kaydedilmiş bennak resmi de 300 akçe olarak hesaplanmıştır. Köyün toplam mahsulatı da 1580 akçedir. İlmeli yaylağı hissesi de Tire kadılığında Alihan medresesi vakfı olarak kaydedildiği için tekrar burada yaylaktan bahsedilmemiştir³⁷⁸.

19. Müslihiddin veled-i Mehmed Muallimhanesi: Adı geçen şahıs Birgi'de bir muallimhane bina edip masrafları için emlağından yarım hisse değirmenini, hafta pazarındaki 14 dükkânını, Hayyatlar çarşısında olan 1 dükkânını, Tire'de Hisariçi mahallesindeki 14 odasını, bir ev ve çardağını, Eğridere köyündeki hamamını ve nakit 10.000 akçesinin 11 akçe murabaha olunması şartıyla vakfetmiştir. Vakfın muallimhaneye bağlı türbesinde 6 nefere Kur'an okunması için yılda her cüzhana 200 akçe verilmesini ve Eğridere camii hatibine yılda 100 akçe verilmesini ve Sazköy'deki hamama bağlı olan kuyunun rakabesi için de yılda 100 akçe verilmesini şart etmiştir. Vakfın toplam mahsulatı 3830 akçe olarak hesaplanmıştır³⁷⁹.

C. İMAR MÜESSESELERİ

1. Hafsa Hatun binti Aydın Bey İmaret: Yenişehir imaretinin yakında kurulan imaret Aydınoglu İsa Bey'in kızı Hafsa Hatun adınadır. İmaretin gelirleri arasında bazı köyler bulunmaktadır. Bu köylerden birisi Yarda-gömü köyüdür. Köye 89 nefer kaydedilmiş ve bu neferlerden 69 tanesi hane sahibidir. Deftere hane sayısı yanlışlıkla 29 nefer olarak kaydedilmiştir. Çift, nim ve bennak sayısından da anlaşılacağı üzere köyün hane sayısı 69'dur. Bu hanelerden 1 çift, 16 nimçift ve 52 bennak sahibidir. Çift, nim ve bennak resmi 929 akçedir.

Köye bağlı Hanzâde Hatun binti Mehmed Bey bin Aydın Kerde-i Azad cemaati adında bir cemaatten bahsedilmiştir. Azad-ı kerde sürülen Azadlı cemaattir. Bu cemaate 9 nefer

³⁷⁷ KKA TD,nr.571, v.97a-98a / 10.

³⁷⁸ KKA TD,nr.571, v.105a / 38.

³⁷⁹ KKA TD,nr.571, v.105b / 39.

kaydedilmiştir. Yenişehir imaretivakfı olarak kaydedilen Ömerlü mahallesi de Yarda-gömü köyüne bağlıdır. Mahalleye 29 nefer kaydedilmiş ve 23 nefer hane sahibi sayılmıştır. 3 nefer de mücerred olarak kaydedilmiştir. 1 çift, 3 nimçift ve 19 bennak sahibi bulunur. Çift, nim ve bennak resmi 312 akçedir. Köye bağlı birde keferde cemaat kayıtlı olup, 96 hane kayıtlıdır. 8 çift, 8 nim ve 81 adet bennak sahibi kaydedilmiştir. 8 nimçift sahibinin resmi 119 akçe hesaplanmıştır. Ancak 1 çiftin 33 akçe resmi olduğunu biliyoruz. O halde nimçift de 16,5 olarak hesaplanır. 8 nimçift resmi 132 akçe kaydedilmesi gerekirdi. Çift, nim ve bennak resmi 1355 akçe olarak kaydedilmiştir.

Son olarak Yarda-gömü köyünün, keferde cemaati ve gebran cizyesi adı altında mahsûlatı kaydedilmiştir. Çift, nim ve bennak resmi 2596 akçedir. Buğday 1200, arpa öşrü 4000 akçedir. Börülce 1200, darı 250, keten 500, penbe 50, arusane resmi 250, bostan öşrü 200, gebran hum resmi adındaki resminden de 4000 akçe hâsıl elde edilir. Tapu resmi 1000, bagat ve harac öşrü 2250 akçedir. Diğer bütün resim ve öşürler de toplandığında toplam mahsulat 16.016 akçedir. Yarda-gömü köyündeki muaf cemaat de kaydedilmiş olup, 21 hane avarız-ı divaniyye ve rüsum-ı örfiyyeden muaf tutulmuşlardır.

Birgi'ye bağlı Donuz Havlısı köyü, Yenişehir Hafsa Hatun imareti vakfından olup köyün bir diğer ismi de Mescidlü köyüdür. 17 nefer kayıtlı olup, bunların 13 tanesi hane sahibidir. 4 çift, 4 nimçift ve 5 bennak sahibi vardır. 3 mücerred 1 malûl kaydedilmiştir. Çift, nim ve bennak resmi 260 akçedir. Buğday öşrü 2000, arpa öşrü 1750 akçedir. Penbe, bostan, keten, kovan gibi öşürler ve zemin, tapu resimleri de hesaplanmıştır. Toplam mahsulat 8000 akçe hesaplanarak deftere kaydedilmiştir³⁸⁰.

Medine-i Münevvere evkafı olan bir diğer yer Böğrü-gömü köyünün korusudur. Kuru mahsulü 250 akçe olup toplam köy mahsulü olarak 21.475 akçe deftere kaydedilmiştir. 5 çiftlik yer olan Kebecükez köyü de imarete vakfedilmiş olup 2 çiftlik yere müteveliye, 3 çiftlik yer de fukaraya tasarruf edilmiştir. Ancak ziraat edenlerden hububat öşrü ve zemin resmi alınıp vakfa verilmiştir. Toplam gelir 2000 akçe olarak deftere kaydedilmiştir³⁸¹.

2. Gedik Ahmet Paşa İmareti: Birgi'de bulunan Süleyman köyünün gelirleri imarete vakfedilmiştir. 45 nefer köye kayıtlı olup bunların 34 tanesi hane sahibi sayılmıştır. Diğer neferlerden de 9 mücerred kayıtlıdır. 5 çift, 5 nimçift ve 24 bennak sahibi vardır. Toplam çift, nim ve bennak resmi de 538 akçedir. Süleyman köyüne bağlı Keferde cemaat de kayıtlı olup, 5

³⁸⁰ KKA TD, nr.571, v.91a-93b / 3.

³⁸¹ KKA TD, nr.571, v.100b-100a / 22 (Varaklarda numaralandırma hatası bulunmaktadır).

nefer kaydedilmiştir. Bu neferler hane sahibi olup, 1 nimçift ve 4 bennak sahibidir. Köyle birlikte toplandığında toplam hane sayısı 39'dur. Çift, nim ve bennak resmi, hınta, şa'ir, bürülce, çavdar, alef, darı gibi öşürlerden elde edilen toplam mahsûlat 13.000 akçe olarak kaydedilmiştir³⁸².

3. Cüneyd Bey İmaretı Vakfı: İzmir'de Cüneyd Bey, imaretin vakfı olan Süleyman köyündeki bir çiftlik yer bu imaretin evkâfındandır. 9 neferin 8 tanesi hane sahibidir. 1 nimçift ve 7 bennak sahibi kayıtlıdır. 7 adet bennak vardır ama bir tanesi yazılıp resimlenmiş 1 nimçift resmi 17 akçe hesaplanmış olup bennak sayısı 7 adet olmasına rağmen 1 bennak yazılmış ve resmi 17 akçe hesaplanmıştır. Normalde 1 bennak 12 resimdir ve 7 bennak 84 resim olarak hesaplanması lazımdı. Öşrü hububat ve resmi bennak, nimçift, resmi ganem ve kovan, öşrü keten ve kendir vesaire mahsulat öşriyye ve resmi zemin, resmi tapu ve cürm cinayat, badiheva gibi resim ve öşürlerden toplam mahsûlat geliri 1300 akçe olarak kaydedilmiştir.

4. Çeşme Vakfı: Dere Budamya mescidi yakında bulunan çeşmeye 1 parça değirmen, 1 parça bağ, bir parça zemin vakfedilmiştir³⁸³.

5. Bozdağ Yolu Vakfı: Mehmed bin Musa 500 akçe, Fatma Hatun 500 akçe, Seferşah Çuka yaylağında olan hamamın mahsulünden her yıl 360 akçe ve ribh meblağı olarak 460 akçe her yıl Bozdağ'dan Birgi'ye giden yolun onarımı için vakfedip memuru da Mehmed bin Musa'dır³⁸⁴.

6. Kulaksuz Mezraası: Merhum Yıldırım Bayezid Han zevcesi Hafsa Hatun Tire'de Taş-pazarı mahallesinden geçen suyolunun bakımı için bu mezranın toplam arazisinin kazancını vakfetmiştir. Araziden elde edilen mahsulat galled öşrü, hububat ve tapu resminden toplam 9000 akçedir³⁸⁵.

D. DİĞER VAKIFLAR

1. Mekke-i Muazzama Vakfı: Vakfa bağlı birçok köy kaydedilmiş olup Mezekse köyü bu vakfa bağlı olan köylerdendir. Bu köye 67 nefer kaydedilmiştir. Bunlardan 50 nefer hane sahibi olup 14 tanesi de mücerred sayılmıştır. Nimçift sahibi 17, bennak sahibi 33 neferdir.

³⁸² KKA TD,nr.571, v. 93b-94a / 5.

³⁸³ KKA TD,nr.571, v. 104b / 34.

³⁸⁴ KKA TD,nr.571, v.107a / 51.

³⁸⁵ KKA TD,nr.571, v. 98a / 11.

Bunlardan elde edilen resim 685 akçedir. Mahsulatı da buğdaydan 800, arpadan 1500, darı, bürülce, mercimek ve nohut gibi hububattan da 550 akçe elde edilmiştir. Keten, bostan, kovan, arusane, tapu ve zemin gibi öşür ve resimlerde dâhil olmak üzere köyün toplam hâsılı 5271 akçe olarak deftere kaydedilmiştir.

Mekke-i Muazzama'ya bağlı bir diğer köy Yenice köyüdür. Bu köye bağlı 173 nefer kaydedilmiş olup bunların 139 tanesi hane sahibi sayılmıştır. 3 çift, 36 nimçift ve 100 bennak sahibi bulunur. Toplam çift-bennak resmi 1893 akçedir. Buğday öşrü 840, arpa öşrü 2500 akçe, milas öşrü 900, burçak öşrü 250, keten öşrü 420, ağnam resmi 450 akçe, arusane resmi 300, tapu resmi 500 akçedir. Diğer bütün hâsıllar da toplanınca köyün toplam hâsılı 11.159 akçedir.

Kara-doğancılı köyü de Tire'de olup Mekke-i Muazzama vakfi olarak kaydedilmiştir. Nefer sayısı 51'dir. Bu nefer sayısından 42 tanesi hane sahibi sayılmıştır. 16 nefer de mücerred sayılmıştır. 42 haneden 11 nefer nimçift sahibi 31 nefer de bennak sahibidir. Köyün mahsulatı nim-bennak resmi 553,5 akçedir. Buğday öşrü değeri 640 akçe, arpa öşrü 1150 akçe, milas öşrü 360, çavdar ve simsim 175, darı ve bürülce 250 ve keten ve kendirden 100 akçe mahsulat geliri elde edilmiştir. Bundan başka ağnam, kovan, zemin ve tapu gibi resimlerden de hâsıllar elde edilmiş olup toplam mahsulat 4336 akçe olarak hesaplanmıştır.

Birgi'de olan Üzümlü köyü de Mekke-i Muazzama vakfindandır. Köye 51 nefer kaydedilmiştir. Bunlardan 35 tanesi hane sahibi sayılmıştır. 13 tanesi mücerred sayılmıştır. Çift sahibi 1 kişi, bennak sahibi 34 kişidir. Çift-bennak resmi defterde hesaplanmamıştır ama bizim hesapladığımız kadarıyla toplam resim 441 akçedir. Buğday öşrü 80, arpa öşrü 150, bagat ve bahçe haracı 1952 akçe olarak hesaplanmıştır. Değirmen resmi 720, arusane, tapu, ağnam, kuru gibi resimlerde hesaplanarak köyün toplam mahsulatı 4573 akçe olarak kaydedilmiştir. Üzümlü Köyü'ne, Bayram Beycelü köyü dâhil edilmiştir. Bu köyde de 22 nefer bulunur. Hane sahibi 18 olup bunların 1 tanesi çift sahibidir. 4 nefer de nimçift sahibi ve 13 nefer de bennak sahibi sayılmıştır. Çift, nimçift ve bennak resmi de toplam 255 akçedir. Buğday öşrü 120, arpa öşrü de 850 akçe olarak hesaplanmıştır. Diğer bütün resimler ve öşürler de hesaplanarak köyün toplam mahsulat geliri 2342 akçe olarak hesaplanmıştır.

Birgi'ye bağlı Ödemiş köyü de Mekke-i Muazzama vakfindadır. Köye bağlı 64 nefer kaydedilmiş olup bunların 56 tanesi hane sahibi sayılmıştır. 1 çift sahibi, 24 nimçift sahibi ve 31 bennak sahibi bulunur. 3 nefer de mücerred sayılmıştır. Çift, nim ve bennak resmi 801 akçe eder. Mahsulat gelirleri de resim ve öşürden elde edilen hâsıl toplam 5253 akçe olarak deftere kaydedilmiştir.

Birgi'ye bağı olan Güvendiklü köyü de vakıflardan sayılmış ve köye 47 nefer kaydedilmiş olup 32 tanesi hane sahibi sayılmıştır. Bunlardan 11 nefer mücerred olarak sayılmıştır. 12 nefer nimçift, 20 nefer de bennak sahibi olup nimçift-bennak resmi 537 akçedir. Buğday öşrü 160, arpa öşrü de 2200 akçedir. Milas, çavdar ve darı gibi vs. hububattan da 500 akçe alınmıştır. Diğer resim ve öşürler de hesaplandığında toplam mahsulat geliri 4054 akçe hesaplanır.

Mekke-i Muazzama vakfı olarak kaydedilen bir başka köyde Genev köyüdür. Köye 170 nefer kayıtlı olup bunların 145 tanesi defterde hane sayılmıştır. Ancak hane sayısının eksik yazıldığını görüyoruz ki 3 çift, 6 nimçift ve 141 bennak sahibi bulunur. Yani köyün hane sayısının 150 sayılması gerekirdi. Köyün mücerred sayısı da 18 olup köyün çift-bennak resmi hesaplanmamıştır. Bizim hesapladığımız rakamlara göre çift-bennak resmi 1890 akçe eder. Köyün mahsulatı da Kara-çağıl köyüyle birlikte deftere yazılmıştır.

Kara-çağıl köyü de bir diğer vakıf köyüdür. Köye 16 nefer kayıtlıdır. Bu neferlerden 15 tanesi hane sahibidir. Köye 4 nimçift, 11 bennak sahibi vardır ve köyün mahsulatı Genev köyüyle birlikte hesaplanmıştır. İki köyde toplam 3 çift, 10 nim ve 132 bennak kayıtlıdır. Toplam çift, nim ve bennak resmi de 2088 akçedir. Buğday öşrü 240, arpa öşrü 1000 akçedir. Milas, çavdar, mercimek darı vs. hububattan da 564 akçe elde edilmiştir. Kovan 100, tapu 1000 ve ağnam da 419 akçedir. Toplam 10.229 akçe köylerin mahsul geliri olarak hesaplanmıştır.

Havlıcak köyü de Mekke-i Muazzama vakfı olarak kaydedilmiştir. Köye bir de Gebran cemaati kaydedilmiştir. Cemaat de dâhil olmak üzere köye 35 nefer kaydedilmiştir. Bunların 21 tanesi hane sahibidir. 10 tane de mücerred kayıtlı olup hanelerden 3 nim, 19 bennak sahibi kaydedilmiştir. Hane sayısı olduğu gibi bennak resmi de yanlış hesaplanmıştır. Sayıldığında bennak sahibinin 20 nefer olduğu görüyoruz. Nim-bennak resmi 277,5 akçe olarak hesaplanıp köyün toplam hâsılı da 1819 akçedir.

Mekke-i Muazzama evkafı mahsulatı toplamı da 49.036 akçe olarak hesaplanmıştır. Ayrıca burada başka değinilen konu da hane sayıdır. Evkafın toplam hane sayısı 553 olarak kaydedilmiştir. Ayrıca defterdeki şu bilgi dikkat çekicidir. Mekke-i Muazzama ve Medine-i Münevvere'deki reayanın bütün vilayetlerde avarız-ı divâniyyeden muaf olmadıkları kaydedilmiştir. Ama Aydın vilayetinde kayıtlı olan Mekke ve Medine evkafının reayası avarızdan muaf tutulmuştur³⁸⁶.

---

³⁸⁶ KKA TD,nr.571, v.75b-81b / 1.

2. Medine-i Münevvere Evkâfı: Dere Budamya köyü, Birgi'ye bağlı olup Medine-i Münevvere vakıf reayasının avarızdan muaf ve müselleme olduğu deftere kaydedilmiştir. Köye 49 nefer kaydedilmiştir. Bunların 48 tanesi hane sahibi olup diğer nefer hakkında hiçbir bilgi kaydedilmemiştir. Medine-i Münevvere vakfında Budamya'ya bağlı Sufiyan cemaati kayıtlıdır. Cemaate 35 nefer kaydedilmiş ve 32 tanesi hane sahibi sayılmıştır. 1 mücerred ve 1 imam daha kayıtlıdır. Yakalu cemaati de Budamya'ya bağlı olup 51 nefer bulundurur. Bu neferlerden 42 tanesi hane sahibi sayılmıştır. 3 imam ve 1 malûl bulunur. Yakalu cemaatinin eskiden beri çift ve bennak resmi verdiği defterde belirtilmiştir. Resim ödeyen nefer sayısı burada 49 hane olarak kaydedilmiştir. Nimçift 6, bennak 43 olarak hesaplanmış ve elde edilen resim 615 akçedir. Buğday öşrü 2800, arpa öşrü 3500, milas, çavdar, alef, börülce, nohut ve mercimek gibi hububattan da 400 akçedir. Bunlardan başka mukataa ve pazar yeri hâsılı 12.000 akçe hesaplanmıştır. Ömer Bey kestaneliği, Kıran Deresi hâsıllarından da 3500 akçe elde edilmiştir. Diğer resim ve öşürlerde hesaplandığından cemaatin mahsulat değeri toplam 32.930 akçedir.

Medine vakfi olarak sayılan diğer köyde Keten Deresi olarak adlandırılır. Köye 35 nefer, 23 hane kayıtlıdır. Çalışlu köyüne de 14 nefer, 11 hane sahibi kayıtlıdır. Keten Deresi ve Çalışlu köylerinin mahsulatları birlikte hesaplanmıştır. İki köyde 5 çift, 15 nim ve 16 bennak sahibi bulunmaktadır. Nim, çift ve bennak resmi de 579 akçe olarak kaydedilmiştir. Köylerin resim ve öşür mahsulat toplamı da 3888 akçe olarak hesaplanmıştır.

Budamya Gebran cemaatine 5 hane kayıtlıdır. 5 hane de bennak sahibidir ve bennak resmi 60 akçedir. Yazı-yurdu cemaatinde 80 nefer kaydedilmiştir. Bu neferlerden 72 tanesi hane sahibidir. 8 çift, 20 nim ve 44 bennak kayıtlıdır. Çift, nim ve bennak resmi de 1122 akçedir. Buğday öşrü 2640, arpadan da 4500, börülce öşrü 1200, kovan, keten, penbe ve bostan öşrü de 300 akçe eder. Tapu ve zemin resmi de 799 akçedir. Diğer resim ve öşürlerle birlikte cemaatin toplam mahsulatı 11.891 akçe eder.

Ada-İğde köyü, Medine-i Münevvere vakfi olarak kayıtlıdır. Köye 52 nefer kayıtlı olup bu neferlerden 42 tanesi hane sahibidir. 4 çift, 7 nim ve 31 bennak sahibi bulunur. Çift, nim ve bennak resmi de 611 akçe hesaplanmış fakat bennak resmi yanlış hesaplanmıştır. Bennak sahibi 31 olmasına rağmen burada 30 bennak hesaplanmıştır. Köye bağlı Müselleman ve Gebran cemaatleri kayıtlıdır. Müselleman 12 hane, Gebran 47 hanedir. Köy ve cemaatlerdeki hanelerin toplam 9 tanesi çift sahibidir. 24 nimçift sahibi ve 63 de bennak sahibi vardır. Yine burada da bennak hesaplamasında yanlışlıklar yapılmıştır. 63 bennak resminin 765 akçe olduğu kaydedilmiştir. Oysa bennağın 756 akçe olarak kaydedilmesi gerekirdi. Muhtemelen defteri

tutan kişinin sayıları yanlış yazmasından kaynaklı bir durum olduğunu düşünüyoruz. Köy ve cemaatlerin mahsulat toplamına da bakacak olursak birçok öşür ve resimden elde edilen toplam 31.011 akçe olarak hesaplanıp deftere kaydedilmiştir.

Balabanlu köyü 63 nefere sahip olup neferlerden 44 tanesi hane sahibidir. Çift 2, nim 20 ve bennak sahibi de 22 neferdir. 19 nefer mücerred olarak hesaplanmıştır. Köyün çift, nim ve bennak resmi 670 akçedir. Köyün mahsulat toplamı da 10.860 akçedir. Karaca-koyunlu köyü de Medine-i Münevvere vakfı arasında bulunur. 48 nefer kayıtlı olup bunlardan 47 nefer hane sahibi sayılmıştır. Diğer 1 nefer de mücerred sahibidir. Hanelerden 5 çift sahibi kayıtlıdır. Deftere yanlışlıkla 60 nim kaydedilmiştir. Aslında 20 nim sahibi vardır. Bennak sahibi de 22'dir. Çift, nim ve bennak resmi de 769 akçedir. Köyün mahsulatından toplam 11.849 akçe elde edilmiştir. Demircilü ve Sirkelü köyü de Medine-i Münevvere vakfındandır. Köye 38 nefer kayıtlı olup bunlardan 29 nefer hane sahibi olarak hesaplanmıştır. 1 çift, 7 nim ve 21 bennak sahibi vardır. Çift, nim ve bennak resmi de 404 akçe olarak hesaplanmıştır. Diğer resim ve öşürlerde hesaplandığında bu köyden elde edilen mahsulat 4074 akçedir.

Medine-i Münevvere vakfına birçok köy kayıtlı olduğunu görüyoruz ki bu vakıftan sayılan bir diğer köyümüz de Ada-gömü köyüdür. Köyün nefer sayısı 90'dır. Bu neferlerden 84 tanesi de hane sahibi olup hanelerden 4 tanesi çift, 25 tanesi nimçift ve 55 tanesi de bennak sahibidir. Bu hanelerden elde edilen çift, nim ve bennak resmi 1216 akçedir. Köyün mahsulatı da bir bir yazılmış ve toplam 17.326 akçe gelir kaydedilmiştir. Kıratlu köyü de Medine-i Münevvere vakfidir. Köye 62 nefer kaydedilmiş bunlardan 59 tanesi hane sahibi sayılmıştır. Hanelerden 9 tanesi çift, 21 tanesi nim çift ve 29 tanesi de bennak sahibidir. Hanelerin resimleri hesaplandığında 1002 akçe olduğu görülür. Diğer resim ve öşürler hesaplandığında köyün mahsulat geliri 11.132 akçedir. Köyün toplam hanesi de hesaplanmış olup 646 hanenin olduğu deftere kaydedilmiştir.

Bozdoğan kazasına bağlı Kayılıca köyü bu vakfın içerisine kaydedilmiştir. 10 haneli bir köy olup hanelerin bennak sahibi olup bu 10 bennaktan 120 akçe resim elde edilmiştir. Bozdoğana bağlı bir diğer köyde Dirkick köyüdür. Köye 5 hane kayıtlıdır hanelerin hepsi de bennak sahibi olup elde edilen resim 60 akçedir. Bozdoğan'a bağlı Çavdar köyündeki kişilerin Menteşe sancağında, Dalama nahiyesinin sakinleri olduğu ve Medine-i Münevvere reayası olarak kaydedilmişlerdir. Köye 55 nefer kayıtlı olup 50 tane hane kayıtlıdır. Bu hanelerin hepsi bennak sahibidir. Bennaktan elde edilen resim 600 akçedir.

Nefs-i Bozdoğan diye kaydedilen yere 4 nefer kaydedilmiş ve bunlar 3 hane ve 1 mücerred olarak hesaplanmıştır. Bennaktan 36 akçe resim alınmıştır. Vadi köyü de Güzelhisar'a bağlı olup köye 9 nefer kaydedilmiş ve 5 nefer hane olarak sayılmıştır. Diğer 4 nefer de mücerred sayılır. 5 hane bennak sahibi olup 60 akçe resimleri kaydedilmiştir. Ayid köyü de 41 neferli köy olup Güzelhisar'a bağlı olduğu kaydedilmiştir. 23 hanenin hepsi bennak sahibidir. Diğer 18 nefer de mücerred sahibidir. 23 bennak resmi 276 akçe olarak hesaplanmıştır.

Vakfa bağlı diğer köyde Güzelhisar'daki Kiler köyüdür. Köye 2 hane kayıtlı olup, 2 nefer de bennak sahibidir ve 24 akçe resimleri vardır. Güzelhisar'a bağlı Çevreşlü köyüne de 1 hane kayıtlıdır oda bennak sahibidir. 12 akçe resmi vardır. Sögüt köyü de bu kazaya bağlı olup 2 bennak sahibi vardır. Elde edilen resim 24 akçedir. İman köyüne de 3 nefer kayıtlı olup bunlar 2 nefer bennak, 1 nefer de mücerred sahibidir. 2 nefer bennak resmi 24 akçedir. Güzelhisar'a bağlı köylerden biri de Bey köyüdür. Köye 7 nefer kayıtlıdır. Neferlerden 6 tanesi hane sahibi sayılmıştır. 6 hane bennak sahibidir. 72 akçe resmi kaydedilmiştir. Güzelhisar'a bağlı köylerden biri de Tavliya köyüdür. 15 nefer kaydedilmiş olup, 14 nefer bennak sahibidir. Bu bennaklardan elde edilen resim 168 akçedir.

Kestel'e bağlı olan bir köyde bu vakfa kayıtlıdır. Köye 1 nefer kayıtlıdır. O nefer de bennak sahibidir. 1 bennak resmi 12 akçedir. Sultanhisarı'na bağlı bir köy de bu vakfa kayıtlı olup, 8 nefer kaydedilmiştir. 8 neferden 3 tanesi bennak, 3 tanesi de mücerred sahibidir. 3 bennak resmi 36 akçedir. Birgi'ye bağlı köylerden biri de Tasahorya köyüdür. Köye 9 nefer kaydedilmiştir. 9 nefer de bennak sahibidir. Toplam bennak resmi 108 akçe olarak hesaplanmıştır. Kadı köyü, Güzelhisar'a bağlıdır. Bu köyde de 7 nefer kaydedilmiştir. 6 nefer bennak sahibidir. 6 neferden 73 akçe resim hesaplanmış olup aslında resmin 72 akçe kaydedilmesi gerekirdi. Şeyhler köyü de Güzelhisar kazasına bağlı olup, 4 nefer kayıtlıdır. 3 nefer hane sahibidir. 3 bennak resmi 36 akçe olarak kaydedilmiştir.

Birgi'ye bağlı Hatun Deresi köyü de vakfa kayıtlıdır. 8 nefer kayıtlı olup 3 hane sahibi vardır bu hane sahipleri de bennak sahibi olup 36 akçe resim alınmıştır. Diğer 3 nefer mücerred ve 2 nefer de berat sahibi olarak kaydedilmiştir. Nefs-i Birgi olarak kayıtlı yere de bir bennak sahibi kaydedilmiştir. Bu neferin bennak resmi 12 akçedir.

Birgi ve diğer kazalardaki Medine-i Münevvere evkâfları mahsulatı toplamı da 136.617 akçe, Medine-i Münevvere köy ve nahiyelerinin mahsulatı da 136.021 akçe olarak hesaplanmış ve deftere kaydedilmiştir. Medine-i Münevvere vakfının dağınık yerlerde olduğunu görüyoruz.

Defterde de bu dağınık olan taifenin bennak resmi, ganem resmi ve cürm-i cinayat mahsulü de 1590 akçe olarak deftere geçirilmiştir. Ve dağınık olan reyanın da 152 adet hane sayısı da kaydedilmiştir. Medine-i Münevvere de sakin olan veya dağınık halde olan bütün evkâfın hane sayısı da 798 adettir³⁸⁷. Mekke-i Muazzama ve Medine-i Münevvere vakıflarına Aydın ve kazalarından birçok köyün kayıtlı olduğunu görmekteyiz.

3. Merhum Aydınoğlu İsa Bey Vakfı: Ayasuluğ, Birgi ve Külves camileri ve türbeden oluşan İsa Bey vakfına bağlı olan Külves köyüne 133 nefer kaydedilmiştir. Bu neferlerden 96 tanesi hane sahibi olup, 20 nefer de mücerred sayılmıştır. 96 hane sahibi de bennak olarak köye kayıtlıdır. Toplam bennak resmi de 1152 akçedir. Köyün resim ve öşürleri hesaplanmış olup resm-i tıyn³⁸⁸ hâsılı 6000 akçe olarak kaydedilmiştir. Çeltik hâsılı da 24.000 (42.000?) akçe olarak deftere kaydedilmiştir. Diğer resimler, öşürler ve kira gelirlerini de hesapladığımızda toplam hâsılat 78.437 akçedir. Toplam hâsılatı dikkate aldığımızda çeltik hâsılının deftere yanlış yazıldığı aslında bu hâsılın 42.000 akçe olduğunu söylememiz daha uygun olur.

Ayasuluğ kadılığında Çirkince vakıf mahsulatının 18.000 olup Kuyumcu köyü dahi vakfedilip, 7448 akçe hâsılıyla zikredilmiştir. Aydınoğlu İsa Bey evkâfı olan cevâmi-i selase olarak kaydedilen üç camii (Ayasuluğ, Birgi ve Külves) ve bir türbeye Külves köyü ve daha önce diğer kazalarda da değindiğimiz Çirkince nahiyesi ve Kuyumcu köyü mahsulatı da eklenerek toplam evkâf mahsulatı 95.885 akçedir³⁸⁹.

4. Veled Bey Vakfı: Manastır köyü hüffaz, çeşme ve kervansaray tamiri için vakfedilmiştir. Köye 14 nefer kayıtlı olup bunlardan 3 nefer Nasara cemaatine³⁹⁰ aittir. Köye 12 hane ve 2 mücerred kaydedilmiştir. 12 hane de bennak sahibi olup 144 akçe resmi bulunur. Nasaralardan hum (küp) resmi, ağnam resmi, cürm-i cinayat ve badiheva hâsılı 50 akçe ve hamam zemin mukataası olarak yıllık 15 akçe köyün hâsıllarını oluşturur. Bu hâsıllar hüffaz, çeşme ve kervansaray tamiri için sarf edilmiştir³⁹¹.

5. Merhum Cafer Çelebi Taci-zade Vakfı: Birgi kazasında Dere Budamya bazargahı dükkânlarını Cafer Çelebi bina edip mahsulünden yıllık 4500 akçe hâsıl edildiği kaydedilmiştir. Bozdoğan'da pazar dükkânları kira hâsılı 2000 akçe vakıfta kaydedilmiştir. Birgi'de Kelüs

³⁸⁷ KKA TD, nr.571, v. 82a-91a / 2.

³⁸⁸ “Tıyn” kelime olarak balçık anlamına gelir ve Balçık vergisi çeltik ekilen yerler sulanınca ortaya çıkan çamur alanları üzerinden alınan bir vergidir.

³⁸⁹ KKA TD, nr.571, v.95a-97a / 9.

³⁹⁰ “Nasaralar” Hristiyan topluluğudur.

³⁹¹ KKA TD,nr.571, v.103b / 29.

bazargâhında Mevlana Cafer Çelebi Kelüs vakfına 1000 akçe arazi kirası vermiştir. 230 adet dükkân kaydolunmuştur. Dükkân kiralari mahsulünden toplam 8000 akçe elde edilmiş ve Cafer Çelebi bu saydığımız evkâfların bazısını hayra bazılarını da evladına vakfetmiştir³⁹².

6. Mevlana Bayezid Çelebi bin Hüseyin Bey Vakfı: 20.000 nakit Osmani akçenin rıbha verilmesiyle mahsulü 2500 akçe olur. Mehmed bin Ahmed ise vakfin mütevellisidir³⁹³.

7. Gazi Umur Bey ve Atası Mehmed Bey Vakfı: Hüsayinlü köyü, Gazi Umur ve Atası Mehmed Bey'in zaviyesine evkâftır. Köye 27 nefer kayıtlı olup, bunlardan iki tanesi şeyh ve bir tanesi de kethüdadır. Hane sahibi 24 olup bunlar 4 nim ve 20 bennak sahibidirler. Nimçift ve bennak resmi de 308 akçedir. Köyün mahsulat toplamı da 1057 akçedir. Köyün bu mahsulatı zaviyeye vakfedilmiştir³⁹⁴.

9. Azize Hatun binti Umur Bey Vakfı: Böğrü-gömü olarak da bilinen Mekri-gömü köyünde Azize Hatun darülhüffaz bina edip bu köyü Kur'an için hüffaza vakfetmiştir. Köye 29 nefer kaydedilmiştir. Köye bağlı 3 neferli Nasara Cemaati kaydedilmiş olup köyün toplam nefer sayısı 32 sayılmıştır. Bu neferlerden 28 tanesi hane sahibi olup 4 nefer de mücerred olarak kaydedilmiştir. 28 hanede 4 çift, 9 nim ve 15 bennak sahibi bulunmaktadır. Çift, nim ve bennak resmi 447 akçedir. Köyün mahsulatı da buğday öşrü 3200, arpa öşrü 2500, börülce öşrü 1140, susam öşrü 250, darı çavdar vs. Hububattan 300, ganem, kovan ve değirmen resimlerinden ayrı ayrı 200'er akçe elde edilmiştir. Armutluk zemini ve armut öşründen 120 akçe, keten, kendir ve penbe öşrü 400, bagat öşrü ve hassa çiftlikten 1000 akçe, zemin ve hum resminden 470, cürm-i cinayat, badiheva, yaya ve kaçgun, arusane, deştbanı vs. 300 akçe, 300 dönümlük ziraat edilen yerden yıllık 1000 akçe ve çeltik mahsulünden 9000 akçe vakfedilmiştir. Ayrıca tıyn resminden de 480 akçe alınmış olup bu gelir de vakfedilmiştir³⁹⁵.

10. Hanzade Hatun binti Mehmed Bey Vakfı: Adı geçen hatun Birgi'ye bağlı Bazda-gömü köyünde bir hamam bina edip Derelü köyünde Saru Bey Değirmeni denilen değirmeni satın alıp vakfetmiştir. Değirmen kirası yıllık 1200, değirmen kirası da yıllık 200 akçedir. Ayrıca Bazda-gömü köyünde 6 parça dükkân daha vakfetmiştir³⁹⁶.

³⁹² KKA TD,nr.571, v.107b / 54.

³⁹³ KKA TD,nr.571, v.108a .

³⁹⁴ KKA TD,nr.571, v.98a-98b / 13.

³⁹⁵ KKA TD,nr.571, v.99a-100b / 21. (Defterin bu bölümünde numaralandırma hatası olup mahsulat 100b nolu varakta kaydedilmiştir) .

³⁹⁶ KKA TD,nr.571, v.104b / 36.

11. Hacı Yahşi bin İsmail Vakfı: Hayrat sahibi olan bu kişi Birgi'nin Kelüs nahiyesinde bir mescide Baba Değirmeni denilen değirmeni ve Yağas köyündeki değirmeni, 2 parça bağı, bir parça armutluk, 3 parça beyt, nakit Osmani meblağı 1000 akçe ve mahsulden yıllık 2200 akçe vakfedilmiştir³⁹⁷.

12. Hanife Hatun binti Mustafa Vakfı: Nakit meblağı 15.000 akçe olup bu meblağın rıbbı olan 1500 akçe Kur'ân okunması için vakfedilmiştir. Bir cüz Hazret-i Resul aleyhisselam ruhu için, biri de vakfedenin zevcesi Ali Balı ruhu için okunup her yıl 200 akçe tevliyet hakkı tayin eylemiştir³⁹⁸.

13. Pir Ahmed bin Ali Balı Vakfı: Nakit meblağı 10.000 akçe olup onun on bir üzere murabaha olup bu kazançtan elde edilen hâsıla da iki cüz okunmuş ve birinin sevabı hak rızası için diğeri ise vakıf ruhuna hediye olunmuştur. Cüzhanlara da günlük birer akçe verilmesini şart etmiştir³⁹⁹.

14. Hacı İvaz bin Ali Vakfı: Hatun Deresi köyünde olan vakfa Hatun Deresi vadisindeki değirmen, Bozcuk harimi denilen 3 parça bahçe ve Bozdağ yaylağında 4 parça bahçe kayıtlıdır. Mehmed Hüseyin, İsmail ve Ali adlı oğullarına vakfetmiştir⁴⁰⁰.

15. Aspas Köyü Vakfı: Gazi Umur Paşa ve babası Mehmed Bey Aspas köyünde Seydi isimli şahsa 3-4 çiftlik yer vakfedip Seydi isimli azizin evladı bu köyde ikâmet edip ayende ve revendeye hizmet etmiştir. Bu yerden hububat öşrü, zemin resmi ve deştbanı ve diğeri mahsulat toplamı olarak da 400 akçe kaydedilmiştir.

Aspas köyünde bulunan Aspas Seydi evladının oğulları zaviyenin şeyhliğini yapmışlardır. Zaviyenin eskiden beri şeyhliğini üstlenen kişiler tek tek yazılmış ve 20 nefer kaydedilmiştir⁴⁰¹.

16. Aya Surda Köyü Dura Paşa Hatun Vakfı: Odası Çiftliği de denilen yer tahmini 140 dönüm yer olup bu mülk hissesinden bir hisseye sahiptir. Hatun hissesini vakfın ruhu için Kur'an okunması karşılığında vakfetmiştir. Çiftlik hissesi mahsulünden hınta, şa'ir öşrü ve zemin resminden 360 akçe hâsıl edildiği kaydedilmiştir⁴⁰².

---

³⁹⁷ KKA TD, nr.571, v.106b / 46.

³⁹⁸ KKA TD, nr.571, v.106b / 47.

³⁹⁹ KKA TD, nr.571, v.106b / 48.

⁴⁰⁰ KKA TD, nr.571, v.107a / 49.

⁴⁰¹ KKA TD, nr.571, v.99b / 17-18.

⁴⁰² KKA TD, nr.571, v.104a / 31.

17. Kırk Ahi Çiftliği Vakfı: Köselers mescidinin vakfı olmayıp bu mescidin masrafları için sarf edildiği deftere kaydedilmiştir. Çiftlik mescidin imamı Ahmet Fakih tasarrufundadır. Bu çiftlik kim imam olursa ona tasarruf edilmiştir. Hububat öşürü ve zemin resmi, deştbanı ve diğer mahsulat 110 akçedir⁴⁰³.

18. Kalenderhane Evkâfı: Birgi'de bir değirmen ve İncilü köyü yakınında dört dönümlük bir parça bahçe ve üç dönüm bağ yeri, bir parça armutluk yeri, zaviye yakınında bir bahçe, 20 dönümlük bir parça yer ve Ayvacık'ta bir miktar kestanelikten elde edilen hâsıllar kalenderhaneye vakfedilmiştir. Kalenderhanenin toplam hâsılı da 720 akçe olarak hesaplanmıştır⁴⁰⁴.

19. Mevlana Nimetullah Vakfı: 16.000 nakit Osmanî akçedir. Asıl vakf 30.000 akçe olarak deftere kaydedilmiş ve mütevellilerin bu geliri zayı ettiği ifade edilmiştir. Hatun Deresi köyündeki değirmen hâsılı 400 akçe, bağ mahsulünden yıllık 60 akçe Kelüs köyü zaviyesine ve muallim haneye vakfedilmiştir⁴⁰⁵.

20. Çulluoğlu Mehmed Çiftliği: Aktaş köyüne bağlı Çaşnigir Yusuf Yenice köyünde 3 kuyu kazdırıp, Aktaş köyünde olan Çulluoğlu Mehmed çiftliğini tapuya alıp rüsum ve aşârı sipahiye ait ettikten sonra çiftliğin mahsulatını da kuyuya vakfetmiştir⁴⁰⁶.

TD 571 numaralı defterde kazaya ait hane sayıları da kaydedilmiştir. Tire kazasına toplam 1976 hane kayıtlıdır. Muaf 1482, Mekke-i Şerif ve Medine-i Münevvere evkâfında 1351, avarız hanesi 494 vesair evkâf da 131 olarak kaydedilmiştir⁴⁰⁷.

---

⁴⁰³ KKA TD,nr.571, v. 103b / 30.

⁴⁰⁴ KKA TD,nr.571, v.99b / 19.

⁴⁰⁵ KKA TD,nr.571, v.107a / 52.

⁴⁰⁶ KKA TD,nr.571, v.108b / 59.

⁴⁰⁷ KKA TD,nr.571, v.108b.

GÜZELHİSAR KAZASI

A. DİNİ MÜESSESELER

1. Kilisa Mescidi: Eskihisar'da 3 parça çiftlik arazisinden yıllık 200 akçe, Kuyumcu Hasan, mescidin imamına 1800 akçe vakfedip bu vakfedilen akçenin ribhına tasarruf olurlarmış ve günde bir cüz okunmasını istemiştir. İsa Bali bin Musa adlı şahıs da aynı meblağı vakfedip ribhını mescide tasarruf etmiştir. Yusufe Hatun, Yahya Fakih adlı imama 1000 akçe vakfetmiş ve senede 6 defa Kur'an hatmedip ribhına mutasarrıf olmuştur⁴⁰⁸.

2. Mustafa Mescidi: Topraklu'da 30 dönüm araziden, Kemer köyünde 4 dönüm araziden ve Kemer köyünde 8 dönüm araziden toplam hâsıl yıllık 200 akçe mescide vakfedilmiştir⁴⁰⁹.

3. Yenice Mahallesi Mescidi: Mescidin bir parça yeri ve bir dükkânı vardır. Bunlardan başka bir harap bahçesi vardır ve bu bahçenin yerine bir dükkân bina edilmiş ve bu dükkân kiraya verilmiştir. Bu dükkânın kirası da mescidin evkafını oluşturmaktadır⁴¹⁰.

4. Köprülü Mahallesi Mescidi: Kemer köyünde 50 dönümlük arazi hâsılı olarak yıllık 200 akçeyi mahalle mescidinin imamı Umur Fakih vakfetmiştir. Huri Hatun bir cüz Kur'an okunması için mescidin imamı kim olursa ona 1800 akçe vakfetmiştir⁴¹¹.

5. Sünbüle Mescidi: Mescidin geliri olarak bir çiftlik yer ve bir parça yoncalık bulunmaktadır. Yıllık hâsılın 150 akçe olduğu kaydedilmiştir⁴¹².

6. Cemal Mescidi: Sakalar Alanı denilen bir çiftliğin yıllık 100 akçe hâsılı bulunmaktadır. Kemer köyünde 12 dönümlük arazi parçası yıllık hâsılı 50 akçe, mescidin yan tarafındaki bahçe hâsılından yıllık 50 akçe ve 2 parça dükkân içinde yaşayan demircilerde vakfa yıllık hâsıl 50 akçe vakfedilmiştir. Sayacı Ali adlı şeyh 1000 akçe mescidin imamına tasarruf

---

⁴⁰⁸ KKA TD,nr.571, v.110b / 2.

⁴⁰⁹ KKA TD,nr.571, v.110b / 3.

⁴¹⁰ KKA TD,nr.571, v. 111a / 5.

⁴¹¹ KKA TD,nr.571, v.111a / 6.

⁴¹² KKA TD,nr.571, v.111a / 8.

etmiştir. Hâsılı yıllık 150 akçe olarak deftere kaydedilmiştir. Toplam 400 akçe mescidin evkâfi olarak kaydedilmiştir⁴¹³.

7. Güzelhisar Camii: Alihan Hamam kirası yıllık 1500 akçe, Hisarcık köyü değirmen hâsılı yıllık 360 akçe ve 3 parça dükkân kirasından alınan yıllık 300 akçe de caminin evkâfına kaydedilmiştir⁴¹⁴.

B. EĞİTİM MÜESSESELERİ

1. Ahi Küçük Zaviyesi: Kemer karyesi civarındaki bir mezarî, Eğridere'deki Emrudluğu olarak da bilinmektedir. Bu zaviyenin iki evlek yeri olup bu yerden elde edilen yıllık hâsıl 500 akçe olup bu gelirin camii vakfına verilmesi sevap olarak görülmüştür. Cami vakfı olan değirmenin atik ocağı da yoncalığa dönüştürülmüş ve yılda 500 akçeye mukataaya verildiği kaydedilmiştir⁴¹⁵.

2. Kaynak Zaviyesi: Zaviye evkafının 5 parça müteferrika arazi olduğu deftere kaydedilmiştir. Eskiden beri vakfa tasarruf edilmiştir. Vakfın ruhu için cüz okunup sevabını hediye etmişlerdir. Defter-i atikte zaviye harap olarak kaydedilip, Mehmed bin Hamza zaviyenin onarımı için çalışmıştır. Araziden elde edilen hububat öşrü ve diğer resimlerden 300 akçe tasarruf edildiği kaydedilmiştir⁴¹⁶.

3. Ahi Yeğan Zaviyesi: Topraklık denilen çeltik mezraası ve bir ocak değirmen zaviye evkâfına kaydedilmiştir. Zaviyenin harap olduğu kaydedilmiştir. Fatma Hatun bu zaviyenin yerine Kayadı verilen bir mescid bina ettirmiştir. Zaviye vakfı olan değirmen bile mescidin masrafları için tasarruf olunmuştur. Vakıf olan çiftliğin zaviyenin masraflarına sarf edildiği kaydedilmiştir. Çiftliğin mahsulü 60 dönüm yerdir ve yıllık 360 akçe tasarruf edilmiştir⁴¹⁷.

4. Ahi Mahmud Zaviyesi: Zaviyenin evkâfi olarak kervansaray yakınında yıllık kirası 30 akçe olan dükkânlar kayıtlıdır. Bundan başka Kemer köyünde 20 dönüm arazi, Ayid köyünde 12 dönüm arazi, Acı-su denilen yerde de 16 dönüm arazi ve yıllık kirası 6 akçe olan incir bahçesi zaviyenin evkâfını oluşturur. Kemer, Ayid ve Acı-Su'daki hasılat yıllık 170 akçe

⁴¹³ KKA TD,nr.571, v.112a / 13.

⁴¹⁴ KKA TD,nr.571, v.111a /4.

⁴¹⁵ KKA TD,nr.571, v.111a /5.

⁴¹⁶ KKA TD,nr.571, v.111a / 7.

⁴¹⁷ KKA TD,nr.571, v.111a-111b / 9.

olarak hesaplanmıştır. Güzelhisar vadisinde 1 parça harap değirmen hâsılından da yıllık 300 akçe, kasılıktan yıllık 20 akçe vakfedilmiştir. Zaviyenin meşihatı da Abdülkerim tasarrufundadır⁴¹⁸.

5. Ahi Dede Zaviyesi: Güzelhisar'da Debbağlı köyünde bulunan zaviye evkâfi olarak içinde nar ağaçlarının bulunduğu 5 dönümlük bir bahçe, zemin kirası ve arazi kirasından da yıllık 50 akçe vetahmini 40 dönüm bir çiftlik mezraa kayıtlı olup hububat hâsılı yıllık 500 akçedir. Bunlardan başka Emirdoğan köyünde yıllık hâsılı 320 akçe olan bir değirmen de zaviye evkâfi olarak kaydedilmiştir. Toplam 910 akçe olarak hesaplanmıştır⁴¹⁹.

6. Tavlı (Dolu?) Dede Zaviyesi: Defter-i atik'de 200 akçe hâsıl kaydedilmiştir. Zaviye yanında bahçe ve dörtte bir değirmen hissesi bulunmaktadır⁴²⁰.

7. Ahi Sinan Zaviyesi: Kemer köyünde bir çiftlik yer eskiden beri medrese evkafıyla tasarruf edilmiştir. İncir öşrü ve hububat öşrü yıllık 200 akçe olarak kaydedilmiştir. Çorum köyünde tahmini 100 dönüm mezraa hâsılı yıllık 200 akçe, Sütlüce köyünde incir bahçesi hâsılı 300 akçedir. İncir ağaçlarının yarısı medresenin yarısı da medrese ashabının olup öşrü vakfa verilmiştir. Eymür köyünde terkedilmiş bir arazi ve Moğoltan bir diğer adı Kara-ağacı olan köyde 8 dönüm incir bahçesi hâsılı yıllık 100 akçe olarak deftere kaydedilmiştir. Ayrıca medreseye ciltlenmiş mesnevi kitabı ve bir de ciltlenmiş nakışlı Selimi adında kitaplar vakfedilmiştir. Medresenin toplam mahsulü de yıllık 3535 akçe olarak hesaplanmıştır⁴²¹.

8. Güzelhisar Medresesi: Medrese evkafi olarak 2 dönümlük mezraa yeri olan bahçe kaydedilmiştir. Ziraat edilen yerden hububat öşrü ve bahçe haracı olarak yıllık 250 akçe medreseye vakfedilmiştir. Bundan başka Eymür köyünde yıllık hâsılı 200 akçe olan 2 parça arazi, Yavili köyünde olan 2 parça mezraadan 120 akçe, Çeltükcü köyünde yarım çiftlik hâsılı olan 80 akçe ve Yusufllu köyünde tahmini 120 dönüm olan yarım çiftlik yeri hâsılı da buraya vakfedilmiştir⁴²².

---

⁴¹⁸ KKA TD,nr.571, v.111b / 11.

⁴¹⁹ KKA TD,nr.571, v.111b / 12.

⁴²⁰ KKA TD,nr.571, v.112a / 14.

⁴²¹ KKA TD,nr.571, v.112b / 19.

⁴²² KKA TD,nr.571, v.112a -112b / 17.

C. TİCARİ MÜESSESLER

1. Güzelhisar Kervansarayı: Bu kervansarayın Güzelhisar medresesinin evkafı olduğu kaydedilmiştir. Kervansarayın bakımı için ayrılan meblağın fazlası medresenin onarımına sarf olunmuştur. İki yakada birkaç dükkândan bahsedilmiş ve hâsılı olan yıllık 120 akçe medreseye bağlanmıştır. Güzelhisar'da Bey Bahçesi adındaki bahçe Ayasuluğ kadısı medrese vakfıdır. Hâsılı yıllık 200 akçedir. Celallü köyünde Bey Bağı denilen bir harim İzmir'de İzmiroğlu zaviyesine vakfedilmiş ama öşür alınmıştır. Öşür hâsılı 145 akçedir. Kösten köyünde bağ ve bahçe hâsılı da yıllık 200 akçedir. İkizdere köyünde Ahi Hızır değirmeni müderrise kaydolunmuştur. Yıllık hâsılı ise 800 akçe olarak kaydedilmiştir⁴²³.

Ayrıca kervansaray vakfının yanında bir mescid bina edilmiş, mescidin masrafları için 50 bab mamur dükkân ve iki bab harab dükkân vakfedilmiştir.

D. İMAR MÜESSESELERİ

1. Rabia Hatun Çahı: Su içme hakkı adıyla kuyu sahibine resim ödendiği ve resimden geriye kalan gelirin kuyunun onarımı için sarf edildiği kaydedilmiştir. Kuyunun sonradan harap olduğu ve hadika hâsılının 100 akçe olduğu deftere kaydedilmiştir⁴²⁴.

2. Yar Beyi Çahı: Adı geçen bu kuyuya iki çiftlik vakfedilmiştir. 20 dönüm yeri bağ ve bahçe, 80 dönüm yerinde ise ziraat yapılmıştır. Tüm mahsulden yıllık 520 akçe hâsıl olup kuyunun onarımı için vakfedilmiştir⁴²⁵.

E. DİĞER VAKIFLAR

1. Hazreti Kuds-i Mekân Cennet-i Aşyan Sultan'ül-Güzar Yıldırım Bayezid Han Vakfı: Hacı Yahşi adlı kişi Tavliya köyü sınırında bir çiftlik yeri vakfetmiştir. Bir çiftlik yerin

⁴²³ KKA TD,nr.571, v.112b / 18.

⁴²⁴ KKA TD,nr.571, v.112a / 15.

⁴²⁵ KKA TD,nr.571, v. 112a / 16.

defter-i atikte 160 dönüm olduğu ve vakfedildiği kalanının arazi öşrü ve rüsum olarak verilmiştir⁴²⁶.

2. Yoluk Dede Vakfı: Bir bahçe ve bir parça mezraa buraya vakfedilmiştir. Eskiden zaviye vakfı olup Mevlana müderrisin tedris vazifelisine ilhak edildiği deftere kaydedilmiştir. Hâsılın da 250 akçe olduğu hesaplanmıştır⁴²⁷.

Ayrıca Aydın kazasına bağlı Güzelhisar kazasında Serçeköy civarında Caferzâde Ahmed vakfına ait Karaca Ahmed mescidi yakınında bir parça sebilhane ve yirmi dönüm miktar yemiş bahçesi kaydedilmiştir⁴²⁸. Medine-i Güzelhisar Aydın'da Subice nahiyesine tabi Bıyıklı karyesinde köy ahalisinden Hacı Mehmed'in bina ve inşa eylediği mescid-i şerif için Kasâboğlu Ali bin Abdullah'ın köyün üstünde Karakuru mahallesinde altmış zeytin ağacı da vakfın gelirine kaydedilmiştir⁴²⁹.

---

⁴²⁶ KKA TD,nr.571, v.110b / 1.

⁴²⁷ KKA TD,nr.571, v.112b / 17.

⁴²⁸ VD, nr. 581 / 2, v. 478 / 454.

⁴²⁹ VD, nr. 586, v. 88 / 59.

KÖŞK NAHIYESİ

A. DİNİ MÜESSESELER

1. Kır Mescidi: Güzelhisar'a bağlı Köşk nahiyesindeki bu mescide incir bahçesi hâsılı olan 300 akçe vakfedilmiştir⁴³⁰.

2. Köşk Camii: Caminin evkâfı olarak Köşk nahiyesinde olan hamam hâsılı kayıtlıdır. Hamam kirası yıllık 2300 akçe olup hamamdan başka vakfa bir de harap bir bağ ve 2 parça dükkân daha kayıtlı olmuştur. Tire'ye bağlı Boynu-yoğun hududunda 60 dönüm yer ve Bayram-gazilüde beş parça 8 dönüm arazi yeri kayıtlıdır. Çamluca köyünde 60 dönüm yer, Sülebeylü köyü hududunda 50 dönüm yer, Kıranluca köyde bir miktar otlak camiinin vakfidir⁴³¹.

B. EĞİTİM MÜESSESELERİ

1. Şeker Dede Zaviyesi: Zaviyenin gelirleri arasında 12 dönümlük Köşk bağı hâsılı olan 50 akçe ve değirmen hâsılından elde edilen 300 akçe bulunmaktadır. Zaviyenin vakfı olan bu değirmeni Hacı Aslahan tasarruf etmiştir⁴³².

2. Zekeriyya Fakih Zaviyesi: Zekeriyya Fakih Sütlüce mevziinde olan bağını ve incir bahçesini Elsüz Musa Yeri denilen meşhur yerini ve bir bağ içinde olan armut ağaçlarıyla bina ettiği zaviyeye vakfedip babasının ruhu için Kur'ân okutmuştur⁴³³.

C. İMAR MÜESSESELERİ

1. Şehir Deresi Köprüsü: Ali Köprüsü de denilen bu köprüye Hatib bin Yusuf bir parça kestane ağaçları arazisi hayırda bulunmuştur. Ayrıca Ömer Çelebi, Cami mahallesinde bulunan bahçesini evladına vakfetmiştir⁴³⁴.

---

⁴³⁰ KKA TD,nr.571, v.113a / 1.

⁴³¹ KKA TD,nr.571, v.113a / 4.

⁴³² KKA TD,nr.571, v.113a / 3.

⁴³³ KKA TD,nr.571, v. 114b / 13.

⁴³⁴ KKA TD,nr.571, v.114a / 10.

2. Cuma Mahallesi Çahır: Vakıf, 2 evlek bağ olup hâsılı yıllık 50 akçedir⁴³⁵.

3. Gök- Gemisi Köyü Köprüsü: Hasan bin Ali nakit 1000 akçe vakfedip bu köprünün onarımı için sarf olunmasını istemiştir⁴³⁶.

D. DİĞER VAKIFLAR

1. Ahmed Paşa Vakfı: Köşk pazarındaki 360 parça dükkânlardan elde edilen kira hâsılıolan yıllık 7000 akçe vakfin geliridir⁴³⁷.

2. Valide Sultan Alemşahbin Merhum Sultan Bayezid Han Vakfı: Güzelhisar'da 81 parça dükkân meskendir. Akhisar'da bina ettiği imaretin masrafına vakfedilmiştir. Dükkân kiralari hâsılı yıllık 9600 akçedir. Güzelhisar'da vakfettiği kervansarayı dahi Akhisar imaretine vakfetmiş ve kirasından her yıl 720 akçe hâsıl olunmuştur⁴³⁸.

3 Hacı Bey bin Hüseyin Bey: Eski hisar köyünde 20 dönüm arazi, incir bahçesi ve İkicük denilen 8 dönüm bahçede meyve veren ağaçlar bu vakfa kaydedilmiştir. Arazi hâsılı Kirazcıklar ve Keten Alanı denilen meşhur köprünün onarımı için vakfedilmiştir. Hâsıl fazlası da Çelebi oğlu Mustafa'ya her yıl hatim okunması için tayin edilmiştir⁴³⁹.

4. Mevlana Fazlullah Vakfı: Adı geçen bu şahıs hayattayken 28.550 akçe vakfedip Hazreti Fahri ruhu için ve evliya hürmeti için 8 cüz Kur'ân okunmasını şart etmiştir. Rıbından hâsıl olan meblağ ile de ecza tilavet edildiği kaydedilmiştir. Mevcut nakit 17.000 akçedir. Güzelhisar'da harap bir kervansaray varmış ve bu yere Sultan Alemşah validesi dükkânlar bina edilmiştir. Birinin kirası için her yıl 50 akçe tayin edilip ve Güzelhisar camisinin hafız vazifelisine sarf olunmuştur. Acı-su sınırında Osmanzâde bahçesi denilen bahçenin hâsılından her yıl 50 akçe Ayasuluğ'da Şeyh Şehabeddin türbesine ve 25 akçe de Güzelhisar Camii'nin hafızlarına tayin edilmiştir⁴⁴⁰.

⁴³⁵ KKA TD,nr.571, v. 113a / 2.

⁴³⁶ KKA TD,nr.571, v.114b / 16.

⁴³⁷ KKA TD,nr.571, v.113a / 5.

⁴³⁸ KKA TD,nr.571, v.113b / 6.

⁴³⁹ KKA TD,nr.571, v. 113b / 7.

⁴⁴⁰ KKA TD,nr.571, v. 113b-114a / 8.

5. Mehmed ve Zevcesi Ordı Hatun Vakfı: Kızılca hududunda bir parça bağ ve bahçe yazılmıştır. Güzelhisar camiinin hatibi olan Mehmed bin İlyas'a vakfedip hayatta olduğu sürece tasarruf edeceğini şart etmiştir⁴⁴¹.

6. Hamza Fakih bin Yusuf Vakfı: Hacı Yusuf değirmeninin yarım hissesi ve değirmen kenarındaki bağı vakfetmiştir⁴⁴².

7. Mustafa bin Toyran Vakfı: Hurşidli köyü kervansaray, çah ve mescide vakfedilen 10 dönüm incir bahçesi yıllık hâsılı 100 akçe, köyde arazi parçasından yıllık 80 akçe ve 10 dönümlük bir arazi daha kaydedilmiştir. Yıllık hâsılı 150 akçe olarak kaydedilmiştir. Toplam 330 akçe vakfa kaydedilmiştir⁴⁴³.

8. Mustafa bin Kasım Vakfı: Mustafa bin Kasım, Kasımoğlu bahçesi ve meşhur narenciye bahçesini Güzelhisar camisine vakfetmiştir. Bahçenin evlat tasarrufunda olduğu defter-i atikte de kaydedilmiştir⁴⁴⁴.

9. Seydi Ahmed bin Muslihüddin Vakfı: Debbağlı köyünde narenciye bahçesi mahsulü 800 akçe, 2 parça zerdali ve narenciye bahçesi mahsulü 400 akçe ve Saruca yaylağında Kiraz Pınarı bahçesi mahsulatı da 800 akçedir. Seydi Ahmed bunlardan başka nakit 2000 akçe vakfedip bin akçenin rıbhıyla evkâfin imaretine ve bin akçenin rıbhı da müteveliye tasarruf edilmesini tayin etmiştir⁴⁴⁵.

10. Hacı Musa Vakfı: Tahmini 100 dönüm incir bahçesi vakfa kayıtlıdır. Peygamberimiz (s.a.v) ruhu için, kendi ruhu için, validesi için ve üzerinde hakkı olanlar içinde Kur'ân okunmasını şart etmiştir⁴⁴⁶.

Bu vakıflardan başka Köşk nahiyesinde Bey köyü ahalisinden Mustafa Efendi ibni Halil'in adı geçen köyde bina eylediği camii şerifi ve iki bab dükkân ve iki kıt'a bahçede otuz yedi incir ve zeytin ağaçlarını vakfettiği kaydedilmiştir⁴⁴⁷.

---

⁴⁴¹ KKA TD,nr.571, v. 114a / 11.

⁴⁴² KKA TD,nr.571, v.114a-114b / 12.

⁴⁴³ KKA TD,nr.571, v.114b / 14.

⁴⁴⁴ KKA TD,nr.571, v.114b / 15.

⁴⁴⁵ KKA TD,nr.571, v.114b / 16.

⁴⁴⁶ KKA TD,nr.571, v.115a / 17.

⁴⁴⁷ VD, nr.589, v. 11 / 18.

KESTEL KAZASI

A. DİNİ MÜESSESELER

1. Ezine Bazarı Camii: Merhum Hacı Manend Kuyucak nahiyesinde 9 dönüm haraçlı bağ vakfetmiştir. Bağ bozulmuş ve yerine ziraat edilen yer yapılmıştır. Her yılki mahsul 520 akçe olarak deftere kaydedilmiştir. Hacı Manend oğlu Mehmed, Nazilli hududunda 3 dönüm bağ ve incirlik vakfetmiştir. Tahmini olarak mahsulü 480 akçe olarak kaydedilmiştir. Toplam mahsulde böylelikle 1000 akçe eder. Ayrıca camiinin bakıma ihtiyacı olduğu için Ali adlı bir şahıs kendi malından camiinin onarım masrafları için 10.000 nakit Osmani akçe vakfedip bu akçenin ribhından da imam ve hatip görevlilerine tasarruf edilmiştir. Hatibe yıllık 366, imama beş vakit için yıllık 366 akçe verildiği de deftere kaydedilmiştir⁴⁴⁸.

2. Üveys Bey Camii: Kestel’de yarım hisse bağ ve Habib Fakih Çiftliği denilen çiftlik eskiden beri vakıf olmuştur. Hububat öşrü ve diğer mahsulattan toplam 1000 akçe elde edilmiştir⁴⁴⁹.

3. Hacı Ali Camii: Kestel’de Kuyucak nahiyesinde Hacı Ali isimli şahıs bir camii bina edip masrafları için 5 dönüm incir bahçesini cami hatibine vakfetmiştir. Ayrıca 4 dönüm miktar bağın yarı hissesini müezzine ve yarısını da cami rakabesi için tayin etmiştir. Ayrıca 2 dönüm bağını da kim müteveli olursa ona vakfetmiştir⁴⁵⁰.

4. Karagöz Camii: Nazilli’de Karagöz oğlu Kara Sinan bir bahçe ve Dallica köyünde bir incir bahçesini vakfedip 50 akçe camii hatibine, 25 akçe müezzine ve 25 akçe kayyımına sarf etmiştir. Debbağ Bali Bey 700 akçe ve Yusuf bin İlyas da 1700 akçe vakfedip Kur’an okunmasını şart etmiştir. Kara Hamza 100 akçe vakfedip meblağa yağ alınmasını şart etmiştir. İlyas Fakih de yağ için 100 akçe vakfetmiştir. Arız oğlu 500 akçe, Cüllah İsa 100 akçe vakfetmiş ve camii kayyımına sarf edilmiştir. Bazergan oğlu Mustafa da 600 akçe vakfedip ribhü müezzine tasarruf olunmuştur⁴⁵¹.

---

⁴⁴⁸ KKA TD,nr.571, v.122b / 3.

⁴⁴⁹ KKA TD,nr.571, v.122b / 4.

⁴⁵⁰ KKA TD,nr.571, v.123b / 9.

⁴⁵¹ KKA TD,nr.571, v.124a / 12.

5. Piri Bey Camii: Tirkemişlü köyünde olan caminin nakit meblağı 18.000 akçe olarak kaydedilmiştir. Onun on bir akçe murabaha olunmasını şart etmiş ve tevliyeti evladına tayin edilmiştir⁴⁵².

6. Şah Banu Hatun binti İbrahim Paşa Camii: Saruhan vilayetinde Marmara nahiyesine bağlı olan camiye Ezine pazarındaki dükkân kiralari hâsılından yıllık 17.000 akçe vakfedilmiş olup bu mukataadan her yıl arazi haracı adında 100 akçe alınıp Kökezlü köyündeki tımar sahibine verilmiştir⁴⁵³.

7. Keçi Evrenlü Köyü Mescidi: İvaz veledi İsmail 15 dönüm incir bahçesini ve 10 dönüm bahçesini vakfedip mahsulünü mescidin onarımı için ve kalanını da imama tasarruf etmiştir. Ayrıca Bali bin Hızır bu köyde olan 1 dönümlük incir bahçesi mülkünü vakfedip mahsulünü mescidin imamına tayin etmiştir⁴⁵⁴.

8. Hacı Mustafa bin Hacı Sinan Mescidi: Adı geçen kişi Arslanlu köyünde bir mescid bina edip mescidin masrafları için 10.000 nakit akçe vakfedip tevliyetinin kendi nefisinden biri olmasını şart etmiştir. Vakfın toplam mahsûlü 2400 akçedir⁴⁵⁵.

9. Hacı Ali Debbağ Mescidi: Adı geçen şahıs Nazilli kasabasında bir mescid bina edip mescidin masrafları için kendi mülkü olan otuz dönüm yeri vakfetmiştir. Nazilli'de Hacı Ali Debbağ mescidinde günde bir defa Yasin sûresinin okunmasını için Hacı Mehmed bin İsa mescidin imamına bin nakit akçe vakfetmiştir. Mescidin yağı için Arap adında bir kişi 500 akçe, Mehmed bin Hacı Fakih 200 akçe, Ayşe Hatun 200 akçe ve Yusuf adlı kişi de 200 akçe vakfetmiştir. Hacı Debbağ mescidin onarımı için de 200 akçe vakfetmiş ve toplam 2400 akçe vakfedilmiştir⁴⁵⁶.

10. Bardakçıyan Mescidi: Yunus bin Seydi iki dönüm bahçe ve yoncalık vakfetmiştir. Mescidin imamı tasarruf etmiş ve tevliyetin vakıf evladı tasarrufunda olmasını şart etmiştir⁴⁵⁷.

11. Ulu Evrenlü Köyü Mescidi: Çamluca mevziinde seksen dönüm arazi, Pir Ahmed tasarrufundaki dört dönüm incir bahçesinin yarısı ve köy altındaki dört dönümlük incir bahçesinin yarısı, Birgi yakınında bir buçuk dönüm harim, iki dönümlük Gölcük Kesigi harimi

---

⁴⁵² KKA TD,nr.571, v.125b / 22.

⁴⁵³ KKA TD,nr.571, v.126a / 27.

⁴⁵⁴ KKA TD,nr.571, v.124a / 13.

⁴⁵⁵ KKA TD,nr.571, v.124b / 16.

⁴⁵⁶ KKA TD,nr.571, v.125a / 20.

⁴⁵⁷ KKA TD,nr.571, v.125b / 21.

vakfedilmiştir. Zikrolunan seksen dönüm yer ve dört dönüm bahçeyi mescidin imamı tasarruf etmiştir. Hızır bin Çuyuğa mescidi tamir ettirip imam için beş bin akçe vakfetmiştir. Tevliyet ise vakfın evladına şart edilmiştir⁴⁵⁸.

12. Hafza Mescidi: Kestel'e bağlı Ilgınlu köyünde üç parça yer ki bir parçası İncir Bükü adıyla, bir parçası Fısıq adıyla ve bir parçası da Bozılar adıyla meşhurdur. Bu yerler eskiden beri bu mescid için tasarruf olup mescidin vakfıdır⁴⁵⁹.

B. EĞİTİM MÜESSESLERİ

1. Baba Sinan Zaviyesi: Monna Halik köyünde bulunan zaviye vakfına Mahmud Paşa zaviyenin binasını ve bazı bağlarını vakfetmiştir. Şeyh Baba Sinan bu dönemde zaviyeye mutasarrıf olmuştur. Kendisi öldükten sonra da Seydi Ali tasarruf etmiştir. Baba Sinan'ın evladı dahi bir miktar yeri vakfa ilhak etmiştir. Ayrıca Mahmud Paşa vakfa 8 dönüm bahçe vakfetmiştir. Bahçenin yıllık mahsulatı 400 akçe olarak deftere kaydedilmiştir. Mahmud Paşa vakfı dört dönüm bahçe olup yıllık mahsulü 200 akçe olarak deftere kaydedilmiştir⁴⁶⁰.

2. Âşık Abdal Zaviyesi: Tirkemiş köyünde Âşık Abdal bir tekye bina edip kendine ait yerler ve bağlar vakfetmiştir. Arpaz'da bulunan Manastırcık'da bir parça bağ, Balçık Hisarı sınırında bir parça harap bağ ve Kuyucuk'da 4 dönüm bağ zaviyeye vakfedilmiştir. Bunlardan başka Balçık Hisarı, Manastır ve Yusufu'da olan 130 dönüm yerler de zaviyeye vakfedilmiştir⁴⁶¹.

3. Ahi İvaz bin Ahi Hamza Zaviyesi: Kara-ağaç köyünde Ahi Hamza müsellemler olup Ertuğrul çiftliğini kendine vakfetmiştir. Ahi Hamza öldüğünde buraya oğlu İvaz mutasarrıf olmuştur. Çiftliğin hububat öşrü ve diğer mahsulatları 650 akçe olarak hesaplanmıştır. Kuyucuk köyünde Ali Bey veledi Musa Bey mülkü olan 10 çiftlik yer Ali Bey ölünce oğlu Hüseyi Çelebi'nin mülkü olmuştur. Bu mülkü Ahmed Paşa satın alıp Karahisar Dağı imaretine vakfetmiştir⁴⁶².

⁴⁵⁸ KKA TD,nr.571, v.125b-126a / 25.

⁴⁵⁹ KKA TD,nr.571, v.126b / 29.

⁴⁶⁰ KKA TD,nr.571, v.121b-122a / 2.

⁴⁶¹ KKA TD,nr.571, v.122b-123a / 5.

⁴⁶² KKA TD,nr.571, v.122b-123a / 6.

4. Mezd Baba Zaviyesi: Dallica köyünde bulunan zaviyenin evkâfı olarak hâsılı yıllık 200 akçe olan tahun, 200 akçe hâsıllı incir bahçesi, 400 akçe hâsıllı olan üzüm bağları ve incir ağaçları olan 200 akçelik bağ kayıtlıdır. Toplam mahsûl de 1000 akçe olarak kayıtlıdır⁴⁶³.

5. Ahi İvaz Zaviyesi: Mastavra köyünde olan zaviye vakfına 7 dönüm incir bahçesi ve bir parça üzüm bağı kayıtlıdır. Bu bahçe ve bağı Ahi İvaz'ın oğulları vakfetmiştir. Padişah beratıyla Hacı İvaz'da ayende ve revendeye hizmet etmek şartıyla zaviye tevliyetine mutasarrıftır⁴⁶⁴.

6. Derviş Bekir Zaviyesi: Kızıldere köyünde bulunan zaviyeye vakıf ceviz bahçesi, bir buçuk dönüm üzüm ağaçları ve yarım hisse değirmen mevcuttur⁴⁶⁵.

7. Hacı İlyas Dede bin Mahmud Zaviyesi: Hacı İlyas Kılağuz vadisinde kendi mülkü içinde bir zaviye bina edip bu mülkü de zaviyeye vakfetmiştir. Zaviyeye bitişik olan bir değirmeni de zaviyeye vakfetmiş ve tevliyeti kendisine şart etmiştir. Zaviyenin bina olduğu yer üç dönüm ve hâsılı da 50 akçe, değirmen hâsılı da 500 akçe olarak deftere kaydedilmiştir⁴⁶⁶.

8. İne Beyi Medresesi: Kestel'de hadika ve yarım değirmen hissesi, Örtülüce köyünde bir çiftlik arazi ve harap bir bağ ve değirmen medresenin evkâfına kayıtlıdır⁴⁶⁷.

C. İMAR MÜESSESELERİ

1. Sultan Selim Han İmareti: Sultan Süleyman Han, Sultan Selim Han'ın mezarı üzerine Konstantiniyye'de inşa ettiği camii ve imareti masrafları ve diğer masraflar için vakfetmiştir. Kuyucak köyü, Sultan Selim Han İmareti vakfına kaydedilmiştir. Köye 161 nefer kaydedilmiş olup bunlardan 94 tanesi hane olarak kaydedilmiştir. Keskinlü köyü de Sultan Selim Han İmareti vakfına kaydedilmiştir. Bu köye de 35 hane kaydedilmiştir. Keskinlü köyüne ayrıca bir de 5 neferli Sadât kayıtlıdır. Sadât peygamberimiz soyundan gelenlere ve onun izinden gidenlere verilen kişilere denirdi.

Kestel'e bağlı Kuyucak zeminindeki Damlacık köyünde de 26 nefer kaydedilmiş olup bu neferlerden 16 tanesi hane sahibi olarak kaydedilmiştir. Köylerin çift-bennak resimleri

⁴⁶³ KKA TD,nr.571, v.124a-124b / 14.

⁴⁶⁴ KKA TD,nr.571, v.124b / 15.

⁴⁶⁵ KKA TD,nr.571, v.125a / 18.

⁴⁶⁶ KKA TD,nr.571, v.125b / 23.

⁴⁶⁷ KKA TD,nr.571, v.123b / 8.

kaydedilmemiştir. Ama köylerin tüm mahsulatı hesaplanmıştır. Buğday 1600 akçe, arpa 15.500 akçe, penbe 5000 akçe, darı, simsim, burçak ve nohut gibi hububattan 600 akçe, keten, kendir ve kenevirden de 100 akçe hâsıl elde edilmiştir. Bundan başka bahçe ve bagat öşründen 2100 akçe, bostan öşrü 500 akçe, tapu resmi 1500 akçe, zemin resmi 500 ve otlak resminden de 500 akçe mahsulat kaydedilmiştir. Son olarak cürm-i cinayat, badiheva, yaya ve kaçgun, arusane ve deştbanı resimlerinden de 6000 akçe kaydedilmiş olup bütün köylerin toplam mahsulatı 35,685 akçe olarak kaydedilmiştir.

Bir diğer adı Ortakçı olan Feslek köyü de Sultan Selim Han İmareti vakfındandır. Köye 52 hane kaydedilmiş olup köyün mahsulü de toplam 29.138 akçe olarak hesaplanmıştır. Serimlü köyü hane sayısı da 71 tanedir. İmarete bağlı bir diğer köy Söğüd köyüdür. Bu köyün hane sayısı da 57'dir. Söğüt köyü, defterde Serimlü köyüne bağlı olduğu kaydedilmiştir. Serimlü köyüne bağlı bir diğer köy de Duman köyüdür. Duman köyünün hane sayısı da 36'dır. Serimlü, Söğüt ve Duman köylerinin mahsulatı ortak hesaplanmıştır. 3 köyün resim ve öşürleri hesaplandığında toplam mahsulat 17.240 akçedir. Sultan Selim Han imaretine bağlı Ümranlı köyü ve İshaklı mezraası Konstantiniyye'de kayıtlıdır. Köy ve mezranın toplam hane sayısı 94'tür. Toplam mahsulatı da 10.326 akçe olarak deftere kaydedilmiştir⁴⁶⁸.

2. Ahmed Paşa İmareti: Hüsamüddin mezraası, Karahisar'daki Ahmed Paşa imaretinin vakfidir. Bu mezraa 10 çiftlik yer olup hâsılının 3666 akçe olduğu defter-i atikte kaydedilmiştir. Ahmed Paşa öldükten sonra mezraayı oğlu Mehmed Çelebi merhum Sinan Paşa'ya satmıştır. Sinan Paşa tasarrufundayken mahsulat yıllık 6000 akçe olarak kaydedilmiştir⁴⁶⁹.

3. Hacı Panbe Çahı: Ezine pazarı ve çahı Hacı Manend evkâfa evladı Mustafa'nın mütevellî olmasını şart etmiş ve Kökezlü köyünde 500 akçe hâsıllı üç dönüm bağı ve 400 akçe hâsıllı beş dönüm ağaçlı bağı vakfetmiştir. Vakıf olarak on dönüm Kargu çayırı harimi hâsılı 250 akçe ve Kökezlü de 10 dönüm bağ hâsılı olan 300 akçe kaydedilmiştir. Toplam 1450 akçe vakfa sarf olunmuştur⁴⁷⁰.

⁴⁶⁸ KKA TD,nr.571, v.115b-121b / 1.

⁴⁶⁹ KKA TD,nr.571, v.123a-123b / 7.

⁴⁷⁰ KKA TD,nr.571, v.122a / 3.

D. DİĞER VAKIFLAR

1. Baba Sinan Evladı Vakfı: Ayende ve revendeye, zaviye fukaralarına tasarruf edildiği deftere kaydedilmiştir. Vakfa kayıtlı 2 parça değirmen hâsılından altı aylık mahsûl 400 akçe tasarruf edilmiştir. Tekke civarında olan 14 dönümlük bağ ve bahçe hâsılı da 600 akçe, 4 dönüm bağ ve 2 dönüm incir bahçesi hâsılı da 400 akçedir. Süleyman Vakfı olan 2 dönüm incir bahçesi mahsulü 50 akçe de buraya sarf edilmiştir. Toplam zaviye mahsulü de yıllık 1850 akçe olarak hesaplanmıştır⁴⁷¹.

2. Ali bin Halil Vakfı: Kara-ağaç köyünde 2 parça bağı evladına vakfetmiş ve musluk ve kuyuları tamir ettirip bağı mahsûl öşrünü musluğa ve kuyuya sarf etmiştir⁴⁷².

3. İlyas bin Hasan Vakfı: İlyas bin Hasan Nazilli'de bir muallimhane ve kervansaray bina etmiştir. Yeni bir kuyu yaptırıp bu zikrolunan yerler için nakit 10.000 akçe vakfedip bunun sekiz bin akçesini muallimhaneye tayin edip kalan iki bin akçeyi kervansaray onarımı ve kuyunun ihtiyaçları için tayin etmiştir⁴⁷³.

4. Sinan Dede Vakfı: Gemrenlü köyündeki yoksullara vakfedilmiş olan kestane ağaçları ve 1 dönüm bağ hâsılı toplam 320 akçedir⁴⁷⁴.

5. Hazreti Şeyh Dursun Vakfı: Gemrenlü köyünde meyve bahçesi ve dört dönüm bahçe vakfa kayıtlı olup divaniyye öşrü mahsulatı da yoksullara sarf edilmiştir⁴⁷⁵.

6. Hazreti bin Çuyuğa Vakfı: Karaağaç köyünde 16 dönüm arazi parçası vakfedilmiş ve arazinin öşrü ve resmi kervansaray onarımı ve ihtiyaçları için vakfetmiştir. Tevliyeti de kendi evladına şart etmiştir⁴⁷⁶.

7. Hazreti Piri Paşa Evkâfı: Ezine pazarındaki hamam mahsulü 7000 akçe, hamam civarındaki 23 parça dükkân kirası hâsılı yıllık 1400 akçe ve Kör-ağaç pazarı dükkânları kirasından da yıllık 5000 akçe toplam 13.400 akçe de evkâfa kaydedilmiştir⁴⁷⁷.

8. Merhum Abdüsselam Bey Evkâfı: Kestel'de, Nazilli'de olan vakfa başhane mukataası olan 17.000 akçe kayıtlıdır. Dükkân mukataası mahsulü 720 akçe, bozahane

⁴⁷¹ KKA TD,nr.571, v.122a / 2.

⁴⁷² KKA TD,nr.571, v.123b / 10.

⁴⁷³ KKA TD,nr.571, v.123b-124a / 11.

⁴⁷⁴ KKA TD,nr.571, v.125a / 17.

⁴⁷⁵ KKA TD,nr.571, v.125a / 19.

⁴⁷⁶ KKA TD,nr.571, v. 125b / 24.

⁴⁷⁷ KKA TD,nr.571, v.126a / 26.

mukataası 720 akçe ve Kuyucak köyündeki hamam evkâfı oluşturmaktadır. Toplam mahsulat da 16.440 akçe olarak hesaplanmıştır. Abdüsselam evkâfına Tire'de Kurşunlu kervansarayı, hamamı ve Rum Mehmed Paşa zevcesi kervansarayı da kayıtlıdır⁴⁷⁸.

---

⁴⁷⁸ KKA TD,nr.571, v. 126a-126b / 28.

BOZDAĞAN KAZASI

A. DİNİ MÜESSESELER

1. Kalu Beylü Köyü Camii: Mevlana Sinan Halil, camiyi inşa etmiştir. Köydeki 1000 akçelik hamam mahsulü camiye vakfedilmiştir. Bu durum defter-i sabıkada kaydedilmiştir⁴⁷⁹.

2. Bozdoğan Camii: Camii vakfına müteferrika mezarî (tarlalar, bostanlar) öşür ve rüsumundan 500 akçe kayıtlıdır. Ayrıca 8 parça değirmen harap olup imam ve hatip mutasarrıf olmuştur⁴⁸⁰.

B. EĞİTİM MÜESSESELERİ

1. Ahi Yuvaş Zaviyesi: Bozdoğan'a bağlı Dirkecek köyünde olan zaviyenin vakfına 8 dönüm bahçenin öşür ve harac mahsulü olarak 550 akçe kaydedilmiştir⁴⁸¹.

2. Ahi Şatır Zaviyesi: Zaviyesinin vakfı olan Ortasiye köyündeki bir çiftliğin öşür ve haracı ve 60 dönüm yer mahsulü olarak 1500 akçe kaydedilmiştir. Ahi Şatırın oğlu zaviye şeyhliğine mutasarrıf olmuştur⁴⁸².

3. Ahice Zaviyesi: Zaviyenin vakfına yüz dönüm ziraat edilenn yer ve iki parça dükkân kayıtlı olup dükkân kirasıyla mezranın öşür mahsulü 300 akçe olarak hesaplanmıştır⁴⁸³.

C. DİĞER VAKIFLAR

1. Merhum Mehmed Paşa Vakfı: Mehmed Paşa Bolaya köyündeki mahsulatı Karahisar'daki imarete vakfetmiştir. Bolaya Köyü'ndeki reyanın divaniyye öşründen muaf olduğu kaydedilmiştir. Köye 118 hane ve 33 mücerred kaydedilmiştir. Hanelerden 3 çift, 35

⁴⁷⁹ KKA TD,nr.571, v.128b / 2.

⁴⁸⁰ KKA TD,nr.571, v.128b / 3.

⁴⁸¹ KKA TD,nr.571, v.129a / 4.

⁴⁸² KKA TD,nr.571, v.129a / 5.

⁴⁸³ KKA TD,nr.571, v.129a / 8.

nimçift ve 70 bennak sahibi kaydedilmiştir. Çift, nim ve bennak resmini de 1636 akçe olarak hesaplayabiliriz. 10.074 akçe köyün toplam mahsulatını oluşturmaktadır⁴⁸⁴.

2. Kanlıca Köyü Vakfı: Suhte Çelebi veledi Âşık Paşa bir miktar yer tasarruf etmiş ve Sultan Murad Han nişanı ile ve Sultan Mehmed hükmüyle mutasarrıf olmuşlardır. Bozdoğan kadılığından Birgicik köyü yakınında olan iki parça yer ve Irmak denilen yerlerin Âşık veledi Abdülkadir ve Rabia Hatun binti Bedreddin vakfiyeti olduğu deftere kaydedilmiştir. Ayrıca İskender bin Abdullah bir bina yapıp masrafları için Kanlıca köyünde iki parça bağ ve Kıran Deresi köyünde olan değirmenin dörtte üçünü vakfetmiştir⁴⁸⁵.

3. Derviş bin Şeyh Kurd Vakfı: Çavuşhane köyünde olan Merhum Dede zaviyesine bir parça incir bahçesi vakfedilmiş ve mahsulü ayende ve revendeye sarf edilmiştir⁴⁸⁶.

Bozdoğan kazasında toplam 118 hanenin muaf olduğu deftere kaydedilmiştir⁴⁸⁷. Toplam hane sayısı hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir.

Ayrıca vakıflar defterinde Aydın Vilâyeti dâhilinde Bozdoğan'a bağlı sipahiler nam-ı diğer Çakaldere karyesi ahalisinden Hacı Ahmed oğlu Hacı Mustafa Ağa'nın bu köyde bina eylediği Camii için Bozdoğan'da Yenipazar nahiyesinde Çidere köyü hududu dâhilinde bir parça incir bahçesi vakfi kaydedilmiştir⁴⁸⁸.

Aydın Vilâyeti Bozdoğan'a bağlı Emir köyünde Azizler mahallesinde hayrattan Şeyh Ali Nuri efendinin bina ve inşa eylediği camii için elli zeytin ağacı vakfi kaydedilmiştir⁴⁸⁹. Yine Aydın sancağına bağlı Bozdoğan'da Kakılıan köyü ahalisinin köye bina ve inşa ettikleri camii-i şerif için ashab-ı hayrattan Hacı Ali Efendinin otuz kök incir ağacını vakfettiği kaydedilmiştir⁴⁹⁰.

---

⁴⁸⁴ KKA TD, nr.571, v. 127b-128b / 1.

⁴⁸⁵ KKA TD, nr.571, v. 129a / 6.

⁴⁸⁶ KKA TD, nr.571, v.129a / 7.

⁴⁸⁷ KKA TD, nr.571, v. 129b.

⁴⁸⁸ VD, nr.586, v.2 / 2.

⁴⁸⁹ VD, nr.586, v.7 / 9.

⁴⁹⁰ VD, nr.586, v. 28 / 23.

ARPAZ KAZASI

Arpaz TD 571 numaralı evkaf defterinin fihrist bölümünde nahiye olarak kaydedilmiş olmasına rağmen Arpaz'ın vakıflarının anlatıldığı bölümde Arpaz kaza olarak adlandırılmıştır.

A. DİNİ MÜESSESELER

1. Ak Mescid: Mescidi vakfı olarak Arpaz civarında arazi ve mezarî (tarlalar, bostanlar) mahsulü 200 akçe ve Arpaz hamamı hâsılı olan 600 akçe kayıtlıdır. Toplam 800 akçe mescidin vakfı olarak kaydedilmiştir⁴⁹¹.

2. Arpaz Camii: Vakfa hatip vazifelisine doksan mezraa, iki dönüm yer hububat ve diğer mahsulattan 1000 akçe, beş parça yer kirası 240 akçe ve iki dönüm bağ bozulup mezraa olmuş ve hatip cihetinde olan bu yer kayıtlıdır. İmam vazifelisine yıllık 500 akçe mahsulü kayıtlı olan 50 dönümlük mezraa, 50 akçe kirası olan dükkân tasarruf edilmiştir. Hatip ve imam vazifelisine toplam 1790 akçe vakfedilmiştir⁴⁹².

3. Mehmed Fakih bin Dursun Camii: İnebolu köyündeki camii vakfının nakit meblağı 5000 akçe olarak kaydedilmiştir. Üç bin akçenin rıbhına hatip, bin akçenin rıbhına müezzin mutasarrıf olmuştur. Bin akçenin rıbhına da hasır, şem'e ve kayyım vazifelisine sarf etmiştir. Caminin hatibi Mehmed bin Fakih bin Yusuf için de 2000 akçe vakfetmiştir. Aydın isimli müselleman da 800 akçe vakfedip rıbhına hatip mutasarrıf olmuştur⁴⁹³.

B. EĞİTİM MÜESSESELERİ

1. Selçuk Hatun Zaviyesi: Zaviyenin vakfına Davarlar köyünde içinde on nar ağacı bulunan mahsulü 300 akçe olan bahçe kayıtlıdır. Küçük harim denilen bahçe, Tavarla köyünde değirmen hâsılı olarak yıllık 360 akçe ve Arpaz'da Kâfir Bağı arasında bir parça asma bahçelerinin hâsılının bey olup ev tasarrufunda olduğu kaydedilmiştir. Eski Havlı adıyla

⁴⁹¹ KKA TD,nr.571, v.131a / 3.

⁴⁹² KKA TD,nr.571, v.131a-131b / 4.

⁴⁹³ KKA TD,nr.571, v.131b / 6.

meşhur bir dam havlısı, bir büyük kazgan, bir hereni, dört sahan ve tepsi de vakfa kayıtlı olup zaviyenin tevliyetin azatlıların evladından Süleyman'ın olması şart edilmiştir⁴⁹⁴.

2. İlyas Bey Medresesi: İlyas Bey Arpaz'da bir medrese bina edip 3000 akçe vakfetmiş ve rıbhına müderris mutasarrıf olmuştur 3000 akçe daha vakfedip rıbhına üç cüz Kur'ân okunmuştur. Bin akçe tasarruf etmiş onun rıbhına mütevellî mutasarrıf olmuştur. Bin akçe de türbedar görevlisi için vakfedilmiştir⁴⁹⁵.

C. İMAR MÜESSESELERİ

1. Ahmed Paşa İmareti: Arpaz'da İnebolu köyü, imarete bağlı vakıf olup köyün toplam nefer sayısı 210 olup bu neferlerden 150 tanesi hane sahibi sayılmıştır. 56 tane de mücerred kaydedilmiştir. Hanelerden 64 nimçift ve 87 bennak kaydedilmiştir. Nim ve bennak sahibine göre 151 hane sayılması gerekirdi. 64 nimçift ve bennak resmi de 2100 akçedir. 1600 akçe buğday öşrü, 7500 arpa öşrü, simsim, darı, burçak, nohut ve çavdar gibi vesaire hububattan da 200 akçe ve diğer resimler ve öşürlerde hesaplanınca toplam 15.000 akçe köyü mahsulatını oluşturmaktadır⁴⁹⁶.

D. DİĞER VAKIFLAR

1. Mevlana Hayreddin bin Musa Vakfı: Mevlana Hayreddin bin Musa evladına bazı nesnelere vakfetmiş ve bunlar vakıfnâmede anlatılmıştır. Bu vakıfla ilgili başka bir bilgi buraya kaydedilmemiştir⁴⁹⁷.

2. Merhum Karagöz Paşa Vakfı: Kütahya kazasında olan vakıf imaret hayrı olarak kaydedilmiştir. Karagöz Paşa, Arpaz pazarında dükkânları sahiplerinden satın alıp ve daha başka dükkân ve yerleri de tapuya alıp toplam 210 adet dükkânı Kütahya'da olan hayra vakfetmiştir. Dükkânların kirasından yıllık 9000 akçe hâsıl elde edildiği kaydedilmiştir⁴⁹⁸. Arpaz kazasının muaf olan hane sayısı 150 olarak kaydedilmiştir.

⁴⁹⁴ KKA TD,nr.571, v.131a / 2.

⁴⁹⁵ KKA TD,nr.571, v.131b / 5.

⁴⁹⁶ KKA TD,nr.571, v.129b-131a / 1.

⁴⁹⁷ KKA TD,nr.571, v.131b / 7.

⁴⁹⁸ KKA TD,nr.571, v.131b-132a / 8.

YENİŞEHİR KAZASI

A. DİNİ MÜESSESELER

1. Yenişehir Atik Camii: Cami, Hisar içinde olup vakfolan yerler camiinin masrafları için sadaka olunmuştur. Vakıflara Yuvaköy camiinin hatibi mutasarrıf olmuştur. Yenişehir'de nar bahçesi hâsılı olan 150 akçe ve 32 dönüm mezraa mahsulü 350 akçe olmak üzere toplam 500 akçe vakfedilmiştir⁴⁹⁹.

2. Şeyh Nureddin Veleli Emin Camii: Yenice köyünde olan caminin vakfına hâsılı 200 akçe olan hamam, mahsulü 30 akçe olan bağ, müezzin bağ hâsılı 30, muarrif bağ hâsılı 40 akçe kayıtlıdır. Bağ mahsulü 30 olan bağın mahsulüne hamamın su yoluna ve hizmetine Mehmed bin Abdullah mutasarrıftır. Bunlardan başka vakfa Eymür köyündeki beyt ve bağ hâsılı da yıllık 120 akçe olarak kaydedilmiştir⁵⁰⁰.

3. Vakıf Köyü Mescidi: Bu vakfa 160 dönüm mezraa vakfedilmiştir.

B. EĞİTİM MÜESSESELERİ

1. Aydın Bey Zaviye ve Türbesi: Boyasini köyünde kayıtlı olan vakfa eskiden beri tekkenin evkâfına kayıtlı olanlar yerler vardır. Boz Höyüğü denilen yer iki çiftlik büyüklüğünde olup tahmini beş yüz dönümdür. Gallat ziraat öşrü ve diğer mahsulattan toplam 1000 akçe hâsıl elde edilmiştir. Nar bahçesi mahsulü 100, Kürdbağı adıyla meşhur yer ve tahminen yüz dönüm bağ zaviye vakfi oldu. Bağ olan yerlere Müslümanlar bağlar dikmişler ve bazılarında öşür ve harac alınıp zaviyeye vakfedilmiştir. Tekkeye mahsus olan bu bağın mahsulatı 2000 akçe olarak hesaplanmıştır. Toplam mahsulat 3600 akçe olarak hesaplanmıştır⁵⁰¹.

2. Şeyh Kemal Zaviyesi: Kuruca köyündeki zaviyeye Şeyh Kemal kardeşleriyle iki parça yer olan yer Akça Sinilü adıyla meşhur olup toplam iki çiftlik büyüklüğünde olan yere mutasarrıf olup ayende ve revendeye hizmet ederlermiş. Vakfın neslinden olan kişilerin

⁴⁹⁹ KKA TD,nr.571, v.143b / 6.

⁵⁰⁰ KKA TD,nr.571, v.144b / 15.

⁵⁰¹ KKA TD,nr.571, v.143a / 3.

kaydedildiği görülür. Vakfı nesli diyerek 19 nefer kaydedilmiştir. Zaviye vakfının bennak resmi ve mahsulatı 720 akçe olarak deftere kaydedilmiştir⁵⁰².

3. İne Gazi Zaviyesi ve Türbesi: Vakfa 70 dönüm arazi, Toy deresi denilen bir parça yere iki parça yer daha ilave edilmiş ve bundan başka kuru içinde bir parça yer, İlan sınırında bir parça yer ve tekke civarında olan harimli yerde ziraat edilmiştir. Gallat, penbe, çeltik, deştvanî öşrü ve zemin resmi ve şeriyye mahsulatı tekkeye verilmiştir. Yıllık mahsulat da 2000 akçe olarak hesaplanmıştır⁵⁰³.

4. Kadı Zaviyesi: Vakıf adlı köyde seksen dönüm mezraa mahsulü ayende ve revendeye sarf edilmiştir⁵⁰⁴.

5. Ahi Süleyman veled-i Ahi Mustafa Zaviyesi: Adı geçen bu şahıs Yenişehir'de Boyasini köyünde bir zaviye bina edip köyde olan evlerini, bağını vakfedip bunlardan başka iki kazgan, bir hereni, üç tava, iki balta, üç keser, bir çapa ve bir bel de zaviyeye vakfedilmiştir. Aşar ve rüsum her yıl tımar sahibine verilmiştir⁵⁰⁵.

6. Hüsameddin Medresesi: Yenişehir'de terkedilmiş bir değirmen, Uzun Oluk değirmeni mahsulü olan 500 akçe ve Boyasini köyündeki ziraat olan arazi hâsılı da 50 akçedir ve toplam 550 akçe medrese vakfidir⁵⁰⁶.

C. İMAR MÜESSESELERİ

1. Hazreti Ebu Eyyub Ensarî İmareti Vakfı: Karacasu köyü, Hacı Lülü adlı kişinin mülkü olup Lülü Bey'den sonra köy Hazreti Ebu Eyyub Ensarî'nin Konstantiniyye yakınında bina olan camii, türbe ve medresesinin evkâfi olmuştur. Köyün reayası avarız-ı divâniyyeden muaflardır. Köye 272 hane kaydedilmiştir. Köyün mahsulünden her yıl 700 akçe Ensari'nin akrabalarından olan Seydi Ahmed ve kardeşi Veli ve Emir Şah'a tayin etmiştir. Değirmen Deresi Köyü de Ensarî imaretinin vakfı olup köydeki hane sayısı 26 olup köydeki mahsulat da hesaplanmış öşür ve resimler toplamı 14.488 akçe olarak deftere kaydedilmiştir⁵⁰⁷.

⁵⁰² KKA TD,nr.571, v.143a-143b / 4.

⁵⁰³ KKA TD,nr.571, v.143b / 5.

⁵⁰⁴ KKA TD,nr.571, v.144a / 8.

⁵⁰⁵ KKA TD,nr.571, v.144b / 14.

⁵⁰⁶ KKA TD,nr.571, v.144a / 7.

⁵⁰⁷ KKA TD,nr.571, v.133b-136a / 1.

Yenişehir’de Ebu Eyyub Ensari’ nin evkâfi olarak kaydedilen Karacasu kasabası ve Yaylalılar mahallesinde yaşayan hayrat sahibi Şeyh Süleyman Rüştü Efendi İbni Yemez-zâde, İsmail Ağa vakfına ait yerler de kayıtlıdır. Vakıf olarak ayrı yerlerde bulunan iki parça değirmen, bir boyahane, penbe pazarında bir parça bakkal dükkânı ve Bardakçı pazarında bir parça duhancı dükkânı vakfedilmiştir. Ayrıca bu akarâtların kira hâsıllarının fukaraya verilmesi şart edilmiştir⁵⁰⁸.

2. Hafsa Hatun binti Aydın İmareti Vakfı: Amasiyye köyü, Hafsa Hatun imareti vakfidir. Köye toplam 158 hane kayıtlı olup toplam mahsulat da 11.346 akçe olarak hesaplanmıştır. Vakfa kayıtlı olan bir diğer köy de Karaca Kilise köyü olup köye toplam 25 hane kaydedilmiştir. Aslında köye 7 nimçift ve 20 bennak sahibi kaydedilmiştir. Hane sayısında yanlışlık olduğunu söyleyebiliriz. Hanelerin nim ve bennak resmi 355 akçe olarak kaydedilmiştir. Köyün diğer resim ve öşürleri hesaplandığında toplam 6339 akçe mahsûlat kaydedilmiştir.

Tıraboz ve Papazlık köyleri Yenişehir’e bağlı olup Merhum Hafsa Hatun binti Aydın imareti vakfidir. Bu köyün tamamı vakfın ama muaf oldukları yazılmıştır. Bu köylere bağlı Delülü mahallesi kaydedilmiştir. Mahalleye 52 hane kaydedilmiştir. Bir diğer mahalle de Tıraboz mahallesidir. Bu mahalleye de 102 hane kaydedilmiştir. Tıraboz köyüne bağlı olan Papazlık mahallesine de 38 hane kaydedilmiştir. Öşür ve resimler hesaplanmış ve toplam mahsûlat 17.968 akçe olarak deftere kaydedilmiştir.

Yenişehir’e bağlı Kemer köyü de Merhum Hafsa Hatun binti Aydın imareti vakfına kayıtlıdır. Hane sayısı 29 olup bu hanelerden 21 nimçift ve 8 bennak sahibi bulunmaktadır. Toplam mahsulat da 6470 akçe olarak kaydedilmiştir. Siroz cemaati de Merhum Hafsa Hatun binti Aydın imareti vakfidir. Cemaate 26 hane kayıtlı olup hanelerin hepsi bennak sahibi olarak kaydedilmiştir. Bennak resmi, ağnam resmi, cürm-i cinayat, badiheva, yaya ve kaçgun vs. mahsulat toplamı 850 akçe olarak hesaplanmıştır. Bu cemaat Menteşe ilinde ikamet edermiş ve ikamet ettikleri yer Kuyucak köyüdür. Ama cemaatleri Siroz ismiyle meşhurdur. Oturdukları toprak sipahi tımarıdır ama bu topluluk reayası vakıf olarak kaydedilmiştir.

Yenişehir’e bağlı Yenice köyünü de Mustafa Bey Merhum Hafsa Hatun’un imareti ve medresesinin ihtiyaçları için vakfetmiştir. Köye 52 hane kayıtlı olup öşür ve resimler hesaplanmış ve köyün toplam mahsulatı 12.172 akçe olarak hesaplanmıştır.

---

⁵⁰⁸ VD, nr. 579, v. 386 / 167.

Müteferrika Mukataası, merhum Hafsa Hatun binti Aydın imareti ve medresesi vakfi olarak kaydedilmiştir. Mukataaya Kemerarasında bir parça yer hâsılı olan 310 akçe, Arslandoğmuş ırmağında iki parça yer hâsılı 200 akçe, Arpaz hamamı kirası 700 akçe, Manalos, Hisar Ardı, Kuyucağ Gemisi, Gökçe, Büyük Arı isimli mukataa zeminleri kaydedilmiştir. Bunlardan başka Peküs altında iki parça mukataa hâsılı yıllık 200 akçe, Kelek Bahçe ismiyle hâsılı yıllık 300 akçe olan mukataa zemin, İncir Pınarı Çiftliği mukataasından yıllık 200 akçe, yıllık 150 akçe hâsılı olan mukataa bahçe, nar bahçesi hâsılı yıllık 20 akçe, Hasan Halife, Musa ve Yunus oğlu mukataa bahçeleri de yıllık 175 akçedir. Toplam mukataa mahsulü de 3285 akçe olarak deftere kaydedilmiştir⁵⁰⁹.

D. DİĞER VAKIFLAR

1. Bahşayış Dede bin Hızır Vakfı: Şekerci Dede lakabıyla anılan bu şahıs Mihaliç köyünde ev, bağ ve bahçesini, bunlardan başka Aşağı Çayır Bahçesi ismiyle meşhur yer de vakfedilmiştir⁵¹⁰.

2. Derviş Ahmet Vakfı: Bu kişi eskiden tekyedar olup bir zaviye bina edip evlerini bağlarını, bahçesini vakfedip bunlardan başka birde kazgan, iki hereni, beş tepsi, sekiz sahan, üç tas, iki tava ve beş balta zaviyeye vakfeylemiştir. Öşrünü de tımar sahibine verilmesini istemiştir⁵¹¹.

3. Derviş Seydi Ali Vakfı: Karapınar köyünde Derviş Seydi Ali bir zaviye bina edip evlerini, bağını ve bahçesini zaviyeye vakfedip aşâr ve rüsumun tımar sahibine verilmesini her ne hâsıl olursa vakfin olduğu deftere kaydedilmiştir⁵¹².

4. Mustafa oğlu Kara Bali Vakfı: Adı geçen şahıs Amasiyye köyünde bir kervansaray ve bir ev bina edip bunların onarımı ve masrafları için tahminen on dönüm bağını buraya vakfedip mütevellinin de evladından birisinin olmasını şart etmiştir⁵¹³.

⁵⁰⁹ KKA TD,nr.571, v.136b-142b /2.

⁵¹⁰ KKA TD,nr.571, v.143a-144a /10.

⁵¹¹ KKA TD,nr.571, v. 144a /11.

⁵¹² KKA TD,nr.571, v.144b /12.

⁵¹³ KKA TD,nr.571, v.145a / 17.

5. Mevlana Piri Hayratı: Eminlü köyündeki muallimhaneye nakit 1000 Osmani akçe ve köyde iki parça arazi kayıtlıdır. Nakit akçenin ribhı muallime sarf edilmiştir⁵¹⁴.

6. Merhum Karagöz Paşa Evkâfı: Yenişehir pazarında olan 162 parça dükkân kirası mahsulü 10.000 akçe olarak kaydedilmiştir. Yenişehir'e bağlı Gerye bazargâhında 160 parça dükkân kirası mahsulü de 8000 akçe olarak kaydedilmiş toplam 18.000 akçe evkâfa kaydedilmiştir. Zikrolunan iki bazargâhın dükkânları ve tapu olan yerleri dahi satın alıp Karagöz Paşa'nın mülkü olmuş ve bu yerlerin Kütahya'da olan vakfa hayır olmadığı kaydedilmiştir⁵¹⁵.

7. Mevlana Bedreddin bin Hacı Ahmed Vakfı: Vakıf olarak iki tahun, Yıva köyünde beyt, Saruca Yar adında üzüm bağları ve Karacasu köyünde Küdlük adında bir üzüm bağı da kayıtlıdır⁵¹⁶.

Ayrıca Yenişehir'de Boz Menderes yakınında Batarga Burnu denilen bir çiftlik yer Mevlana Abdülkerim ve Mevlana Bedreddin tasarrufunda olup kişiler öldükten sonra çiftliğin tasarrufu Âşık Paşa, Mevlana Nazır, Mustafa ve Rabia Hatun'a ait olmuştur⁵¹⁷. Eymür köyünde Mehmed Bunsuz adındaki şahıs köyde bulunan damlarını, Sinek deresinde olan bir parça bağını bina ettiği zaviyeye vakfedip mahsulatı ayende ve revendeye sarf edilmiştir⁵¹⁸.

---

⁵¹⁴ KKA TD,nr.571, v.145a / 18.

⁵¹⁵ KKA TD,nr.571, v.145a / 19.

⁵¹⁶ KKA TD,nr.571, v.145a / 20.

⁵¹⁷ KKA TD,nr.571, v.144b / 13.

⁵¹⁸ KKA TD,nr.571, v.144b / 16.

ALAŞEHİR KAZASI

A. DİNİ MÜESSESELER

1. Ömer bin Halil Şah Camii: Hayır sahibi Ömer bin Halil Şah cami, medrese ve Çavuş Devlethan bin Ömer kervansarayı vakfi Adaköy’de bina edilmiştir. Vakfa Adaköy, Mihail ve Akpınar köyleri ve havalisinde otuz beş dönümlük bağat kayıtlıdır. Bağat mahsûlü 3500 akçe olarak kaydedilmiştir. Zikrolunan bağların divani öşrü arsa sahibine verilmiş ve geri kalanı vazife erbabına verilmiştir. Yaramış bin Ömer 2000 nakit akçe vakfının ribhî olan 300 akçe de vakfa kayıtlı olup toplam 3800 akçe vakfın hâsılını oluşturmaktadır⁵¹⁹.

2. Bazarcık Camii: Piyade Bey bin İlaldı Bey, Küçük Pazarda üç parça dükkânı ve 1000 nakit akçenin ribhî olan 150 akçeyi camiye vakfetmiştir. Bundan başka Küçük Pazar’da havlı parçası ve bağı, Güde Bükü denilen arazi parçası, armutluk, Emirhanlu köyü yakınında incirlik ve Eymirza Bey nakit 1000 akçe vakfetmiştir. Yusuf Çelebi bin Emirza, Kur’ân tevliyeti için camii imamına 1000 akçe vakfetmiştir. İslim Hatun’ da cami imamına, caminin masrafları için 1000 akçe vakfetmiştir⁵²⁰.

3. Umur Bey bin Mehmed Camii: Boz Börklü köyünde olan vakfa Badınca tımarı bahçesinin mahsûlü olan divani öşrü 200 akçe ve iki parça bağın divani öşrü hâsılından 230 akçe olmak üzere toplam 430 akçe vakfa kaydedilmiştir⁵²¹.

B. EĞİTİM MÜESSESELERİ

1.Sultan Yıldırım Bayezid Medresesi: Medrese evkâfına Yıldırım Bayezid imareti evkâfına kayıtlı olan yıllık nakit 9000 akçe kaydedilmiştir. Şehir etrafındaki gallat öşrü eskiden beri medrese vakfı olup hâsılı yıllık 2300 akçe olarak kaydedilmiştir. Bundan başka yedi parça zemin mukataası kaydedilmiş olup defter-i atikte bu zeminin Uzun Hamza mülkünde olduğu kaydedilmiştir. Bu yerin gallat öşrü mahsulü de 300 akçe olarak kaydedilmiştir. Dut ağaçları bahçesinden hassa vakıf olan on dört parça arazi defteri atikte kaydedilmiş ve yıllık hâsılı 800 akçe olarak kaydedilmiştir. Bağat öşrü mukataası sonradan bozulup bağ olmuş ve bu bağlardan bir kısmı da bozulup yerine dükkânlar yapılmıştır. Bu dükkânların kirası medrese vakfı olup

⁵¹⁹ KKA TD,nr.571, v.163b / 13.

⁵²⁰ KKA TD,nr.571, v.164a / 15.

⁵²¹ KKA TD,nr.571, v.164a / 16.

dükkânlardan elde edilen kira hâsılı ve gallat öşrü 1200 akçe olarak deftere kaydedilmiştir. İnegöl'deki çiftlik bağ yerlerine dönüştürülmüş ve bağın öşrü olan 300 akçelik mahsulat medreseye verilmiştir. Ayrıca köyde bataklar bulunup eskiden beri Alaşehir medresesine vakfedilmiş ve mahsulü 100 akçe olarak kaydedilmiştir. Bagat haracı ve incirlik mahsulü de 420 akçe olarak kaydedilmiş ve bununla birlikte medresenin toplam mahsulatı 14.420 akçe olarak hesaplanmıştır. Masrafları da tedrise yıllık 10.800, talebeye yıllık 3240 ve medrese bevvabına yıllık 380 akçe verilmiştir⁵²².

2. Şeyh Süleyman Zaviyesi: Derviş Alihan lakaplı Şeyh Süleyman zaviyesinin bir diğer adı Kurd Baba tekyesidir. Alaşehir'de Cuma mahallesinde Şeyh Süleyman bir zaviye bina edip zaviyenin masrafları için Sobran köyünde üç parça arazi, Pusadlu köyünde 82 dönüm olan iki parça arazi, Pusadlu köyünde kestanelik, Küçük Şeyhlü köyünde dut ağaçları olan arazi, Badınca'da bir değirmen, Üzümlü köyünde dut ağaçları bulunan arazi parçası ve hububat öşrüyle değirmen kirası, kestanelik vakfetmiştir. Yukarıda da değindiğimiz gibi bunlar zaviyenin masrafları için vakfedilmiştir. Toplam 2000 akçe bu vakfedilenlerin mahsulatını oluşturur. Zaviyenin meşihatına de vakfın soyundan birisi mutasarrıf olmuştur⁵²³.

3. Merhum Sultan Yıldırım Bayezid Zaviyesi: Zaviye vakfına Alaşehir'de bir başhânedan yıllık 3600 akçe, tahunhâne kirası olarak yıllık 150 akçe, zaviye yakınındaki bahçe hâsılından yıllık 50 akçe ve bir bozahane vakfedilmiştir. Toplam 3800 akçe bu zaviyenin vakfını oluşturur⁵²⁴.

4. Şeyh Halil Zaviyesi: Bağ hâsılından 420 akçe, üç parça boz bahçeden yıllık 120 akçe, Şehirdeki dükkânlardan hâsıl 100 akçe ve Badınca'da iki parça değirmeninden hâsılından 900 akçe vakfedilip toplam 1540 akçe zaviyenin mahsûlatı olarak kaydedilmiştir⁵²⁵.

5. Boz Börklü Baba Zaviyesi: Bu zaviyeye Derviş Ali kendi mülkünden bir bağ ve bir parça yer vakfetmiştir. Bu yerler ayende ve revendeye sarf edilmiştir. Hacı Ahmed Pir adlı kişi de bir dönüm bağını zaviyeye vakfedip kadı hüccetiyle vakfa tasarruf olunmuştur⁵²⁶.

---

⁵²² KKA TD,nr.571, v.160a-160b / 2.

⁵²³ KKA TD,nr.571, v.160b / 3.

⁵²⁴ KKA TD,nr.571, v.160b / 4.

⁵²⁵ KKA TD,nr.571, v.161a / 5.

⁵²⁶ KKA TD,nr.571, v. 161a / 7.

6. Şeyh Hamza Zaviyesi: Zaviye vakfı olarak İnegöl civarında on dönüm bağ kaydedilmiştir. Divaniyye öşrü olarak yıllık 600 akçe olan hâsıl zaviyeye vakfedilmiştir⁵²⁷.

7. Yunus Veledi Üveys Bey Mektephânesi: Alaşehir'e bağlı Kız köyünde olan mektephaneye nakit 5000 akçe ribhî olan 750 akçe kayıtlıdır. Bundan başka köy hududunda iki dönüm yoncalık hâsılı 100 akçe de mektephâneye tasarruf edilmiştir. Toplam hâsıl 850 akçe bu vakfa kaydedilmiştir. Mektephânenin masraflarında da muallime 720 akçe ve tevliyyete de 130 akçe masraf yapılmıştır. Toplam masraf da 850 akçe olarak deftere kaydedilmiştir⁵²⁸.

C. İMAR MÜESSESELERİ

1. Ali Paşa İmaretî: İmaretin vakfına Bazar köyü ki bu köye Kız Girdi de denilen köy kayıtlıdır. Bu köy Konstantiniyye'de olan imaretin vakfidir. Bazar köyüne 43 nefer kayıtlıdır. Bu neferlerden 40 tanesi hane sahibi sayılmıştır. Bu haneler de 4 çift, 8 nimçift ve 28 bennak sahibinden oluşur. 3 nefer de mücerred olarak deftere kaydedilmiştir. Çift, nim ve bennak resmini de 584 akçe olarak hesaplayabiliriz. Köyde 3 nefer sipahi nesli olarak kaydedilmiştir.

İmarete vakıf olan bir diğer köy de Balabanlu köyüdür. Bu köye 14 hane kayıtlı olup, bunların hepsi bennak sahibidir. Bu bennakların resmi de 168 akçedir. Balabanlu köyüne bir de keferi cemaat kayıtlıdır. Bu kişilerin Ali Paşa'nın kulları olduğu ve daha sonra Müslüman oldukları deftere kaydedilmiştir. Cemaate 3 hane kayıtlı olup, bunlar hane sahibidir. Bu üç nefer bennak sahibi olup resmi 36 akçedir. Reaya cemaati de köye bağlı olup 6 hane cemaate kaydedilmiştir. Bu haneler bennak sahibi sayılmış ve resimleri 72 akçe olarak hesaplanmıştır.

Alaşehir kazasında İnegöl'e bağlı Emir Dayılı köyü de Ali Paşa imaretine vakfedilmiş bir köydür. Köye 25 nefer kaydedilmiş ve bu neferlerin 21 tanesi hane olarak kayıtlıdır. 1 çift, 10 nimçift ve 10 bennak sahibi bulunur. Çift, nim ve bennak resmini de 323 akçe olarak hesaplayabiliriz. Köye sipahizadegân adıyla 5 nefer kaydedilmiştir. İmarete bağlı olan bu köylerin toplam mahsulatı da birlikte hesaplanmıştır. Bazarlu, Balabanlu ve Emir Dayılı köyü mahsulatı toplamı yıllık 12.000 akçe olarak kaydedilmiştir⁵²⁹.

Savcı veled-i Karim çiftliği olarak kaydedilen yer iki çiftlik hassa yerdir. Ali Paşa vakfı olarak kaydedilen bu çiftliğe 7 hane kayıtlı olup çiftlikteki sipahi de 3 neferden oluşur. Çift ve

⁵²⁷ KKA TD,nr.571, v.161a / 9.

⁵²⁸ KKA TD,nr.571, v.161b / 11.

⁵²⁹ KKA TD,nr.571, v.161b-162b / 12.

bennak resmi, hınta ve şa'ir öşrü, hububat öşürlerinden penbe, yağın, sirken, zemin resmi, otlak ve yörükân taifesi kışlak resmi, bağ öşrü, bahçe haracı, arusane resmi, deştbanı, cürm-i cinayat, badiheva, beytülmal, yaya ve kaçgun mahsulatından yıllık toplam 3000 akçe vakfa kayıtlıdır⁵³⁰.

Dükkânların kira hâsılı ve sergi pulu olarak adlandırılan mahsulat toplamı da yıllık 22.000 akçedir. Bu bilgiler verildikten sonra imaretin toplam mahsulü kaydedilmiştir. Alaşehir kazasındaki Ali Paşa imaretinin evkaf mahsûlü toplamı 37.000 akçe olarak hesaplanıp deftere kaydedilmiştir. Ali Paşa imaretinin Ayasuluğ kazasında dahi evkâfı vardır. Defter-i atikte tımar defteri bölümünde yazılmıştır⁵³¹.

2. Derviş Muhyiddin bin Armağan Musluğu: Adı geçen şahıs Bozi Karga mevziinde bir kestanelik ve Armut Çukuru adındaki bağ vakıflarının divaniyye rüsumlarını musluğa vakfetmiştir. Alaşehir pazarında bir dükkânı ve nakit 500 akçe vakfedip dükkânda yaşayan kişiye sermaye edilmiştir. Mahsûlü Hacı Hızır mescidinin imamına verilmiştir⁵³².

D. DİĞER VAKIFLAR

1. Şehid Merhum Hüdavendigâr Yıldırım Bayezid Vakfı: Medine-i Burusa ve Alaşehir camii ve medresesi adına vakfedilenler deftere kaydedilmiştir. Vakfa birçok köy, mahalle ve cemaat kaydedilmiştir. Vakfa kaydedilenler arasında ilk başta Cami mahallesi gelir. Mahalleye 101 nefer kaydedilmiş olup bunlardan 87 tanesi hane olarak deftere kaydedilmiştir. Sipahizadegân adıyla da 14 nefer kaydedilmiştir. Neferlerin çift, nim veya bennak olduğu deftere kaydedilmemiştir. Vakfa bağlı diğer bir mahalle Palanduz mahallesidir. Köye 40 nefer kaydedilmiştir. 40 neferden 30 tanesi hane sahibi sayılmıştır. Sipahi nesli olarak 8 nefer mahalleye kaydedilmiştir. Çarşu adıyla meşhur Bazar mahallesine 75 hane kayıtlıdır. Hanelerden 13 tanesi bennak sahibi sayılmış, 156 akçe resim alınmıştır. Neferlerden 8 tanesi mücerret olarak kaydedilmiştir. Vakfa bağlı bir diğer mahalle Yazıcı Ali mahallesidir. Mahalleye 50 hane kayıtlı olup 2 tane bennak sahibi 12 tane mücerret sahibi kayıtlıdır. Bennak sahiplerinden elde edilen resim 24 akçedir. Mahalleye sipahi zade olarak 10 nefer kaydedilmiştir. Bir diğer mahallemiz Postullu mahallesidir. Mahalleye 106 hane kayıtlı olup 36 bennak 27 mücerret sahibi kayıtlıdır. Şeyh mahallesi de 33 haneli olup 3 nefer mücerret

⁵³⁰ KKA TD,nr.571, v.163a / 12.

⁵³¹ KKA TD,nr.571, v. 163a-163b / 12.

⁵³² KKA TD,nr.571, v.164a / 17.

sahibidir. Mahalleye sipahi olarak 2 nefer kaydedilmiştir. Depecik mescidi mahallesi de vakfa kayıtlı olan bir diğer mahalledir. Sipahi nesli ile birlikte toplam hane sayısı 58 adettir. Neferlerden 14 tanesi mücerret sahibi sayılmıştır. Sovucaksu mahallesi de 34 haneli olup hanelerden 2 tanesi bennak sahibidir. 9 nefer mücerret sahibi olup sipahizadegân sayısı 8 neferdir. Vakfa ait bir diğer mahalle Kara Abdi mescidi mahallesidir. Mahallede 34 hane bulunup 1 bennak 9 mücerret kayıtlıdır. Sultan Yıldırım Bayezid vakfına keferre cemaati reayası da dâhil edilmiştir. Cemaatin yaşadığı mahalleler Tekfur Kapısı mahallesi 15 haneli yerdir. Diğer bir mahalle Kirmasti mahallesidir. Mahallenin hane sayısı 12 olup 3 tanede mücerret kayıtlıdır. Güzel Papas mahallesi de keferre cemaatten olup hane sayısı 36, mücerred sayısı 9'dur. Mahalledeki keferre cemaatinin cizyesi toplam 1958 akçedir. Tertecelü mahallesi keferre cemaatten olup 25 hane kayıtlıdır. 6 mücerret sahibi olup cemaatin cizyesi toplam 1535 akçedir. Yarhisar mahallesinde 33 hane kayıtlı olup 6 mücerret 2 müslim kayıtlıdır. Bu neferlerden toplam 1880 akçe cizye elde edilmiştir. Hızır İlyas mahallesinde hane sayısı 24 olup, 6 nefer mücerret sayılmış toplam cizyeleri 1340 akçe olarak kaydedilmiştir.

Yıldırım Han vakfi reayasına perakende ve müteferrika cemaati de kaydedilmiştir. Müteferrika cemaatine 40 nefer kaydedilmiş bunlardan 27'si hane sahibi olup hanelerden 26 nefer bennak sahibi olarak kaydedilmiştir. Bennak resmi 312 akçe olarak kaydedilmiştir.

Sart' a bağlı Aşağı Bulgaz köyü de bu vakfa kaydedilmiş olup 5 neferli bir köydür. 4 tane hane sahibi olup bunlar bennak sayılmıştır. Bu bennakların resmi 48 akçe olarak kaydedilmiştir. İlyas Fakihler perakende cemaatine kaydedilmiştir. 4 hanenin hepsi bennak sayılıp 48 akçe resmi kaydedilmiştir. Kirallü köyüne 4 nefer kaydedilmiştir. 3 bennak sahibi ve 1 mücerret kayıtlıdır. 3 bennaktan elde edilen resim 36 akçedir. Buryalu köyü 8 neferli olup 4 bennak sahibi 4 mücerret sahibi kayıtlıdır. Bennak resmi de 48 akçedir. Eminler köyü de Sart'a bağlı olup 5 hanedir ve haneler bennak sahibidir. Bennaklardan elde edilen resim 60 akçedir. Kestel' e bağlı Uğrunca köyü 5 haneli olup hanelerin hepsi bennak sahibidir. Bennaklardan elde edilen resim 60 akçedir. Sart'a bağlı Sofulu köyünde de 1 hane kayıtlı olup, o da bennak sahibi sayılmıştır. Bennak resmi 12 akçedir. İnegöl'e bağlı Ali Fakih köyüne 7 nefer kaydedilmiş 4 bennak 3 mücerret kayıtlıdır. Bennakların resmi 48 akçe olarak kaydedilmiştir. Badınca'ya bağlı Evrenlü köyüne 1 hane kayıtlı olup, o da bennak sahibidir. Ve resmi 12 akçe olarak kaydedilmiştir. İnegöl'e bağlı Bulduklar köyüne de 1 hane kayıtlıdır, o da bennak sahibi olup resmi 12 akçedir. Alaşehir'e bağlı Temürhanlu köyü de 3 haneli olup bu haneler bennak sahibi olarak kaydedilmiş, resmi de 36 akçe olarak hesaplanmıştır. Sart' a bağlı Moduna köyüne 1 hane kaydedilmiş, o da bennak sahibi olup resmi 12 akçe olarak kaydedilmiştir. Nefs-i İnegöl

adıylı bir yer kayıtlı olup 2 hanesi bulunur. Bu haneler bennak sahibi olup resimleri 24 akçe olarak kaydedilmiştir. Alaşehir'e bağlı Kucaklar köyünde de 2 hane kayıtlıdır. Bu haneler bennak sahibi olup resimleri 24 akçedir. Alaşehir'e bağlı bir diğer köyümüz Yalınayak köyüdür. Köye 5 nefer kayıtlı olup bu neferlerden 4 tanesi hane sahibidir. Haneler bennak sayılmış resimleri 48 akçe olarak kaydedilmiştir. Diğer nefer de mücerret sahibidir. Alaşehir'de Üzümlü'ye bağlı Başlamuşlu köyüne 21 hane kayıtlıdır. Bunlar bennak sahibi olup resimleri 252 akçedir. Alaşehir kazasında Savcılı köyü de 11 haneli olup haneler bennak sahibidir. Bennak resmi de 132 akçe olarak kaydedilmiştir. Alaşehir'e bağlı Yahyalı köyünde de 1 bennak sahibi kayıtlı olup resmi 12 akçe olarak kaydedilmiştir. Alaşehir'e bağlı Alemşalar köyü 7 haneli olup haneler bennak sahibidir. Bennak resmi 84 akçedir. İnegöl'e bağlı Döğüş köyü 2 haneli olup haneler bennak olup resimleri 24 akçedir. Rub ve Sirazlı köyü olarak kaydedilen Alaşehir'e bağlı bu köy 1 haneli olup bennak sayılan bu neferden elde edilen resim 12 akçedir. Alaşehir'e bağlı Sinanlı köyü de buraya kaydedilmiş olup köyün hanesi ile ilgili herhangi bir bilgi kaydedilmemiştir. Alaşehir'e bağlı bir diğer köyümüz Avşarlı köyüdür. 29 neferli bu köye 25 hane kayıtlı olup, neferlerden 4'ü de mücerret sahibidir. 25 hanenin hepsi bennak sahibi olup resmi 300 akçedir. Bazarganlı köyüne de 10 hane kayıtlı olup bunlar bennak olarak kaydedilmiş resimleri de 120 akçe olarak hesaplanmıştır. Bu köye 4 tane de sipahizadegân kaydedilmiştir. Alaşehir'e bağlı Kulaksuzlar köyü de 17 haneden oluşur. Bu haneler bennak sahibi sayılmış resimleri de 204 akçe olarak kaydedilmiştir.

Alaşehir'de Bergos nahiyesine bağlı olan Delüler köyüne de 31 hane kaydedilmiştir. 30 hane bennak sahibi sayılmış bu bennakların resmi de 360 akçe olarak kaydedilmiştir. Diğer hane sahibi nefer de pir veya muhassıldan biridir. Akça Bergos'a bağlı Çuyı köyü 4 haneli bir köy olup bu haneler bennak sayılmış ve bennak resmi 48 akçe olarak hesaplanmıştır. Alaşehir'e bağlı olan Kirallı (gürellü?) köyü de 2 neferli bir köy olup neferlerden birisi hane olup o da bennak sahibi olarak kaydedilmiştir. Bennak resmi de 12 akçe olarak hesaplanmıştır. Diğer nefer de mücerred olarak kaydedilmiştir. Alaşehir'de olan Karataş köyü de 6 hane olarak kaydedilmiş bu haneler bennak resmi sayılmıştır. Bennak resmi de 72 akçe olarak hesaplanıp deftere kaydedilmiştir. Karacasu, bir diğer adıylı Gönen Köyü Alaşehir'e bağlı olup 8 hanenin hepsi bennak sahibi olup resimleri 96 akçe olarak deftere kaydedilmiştir. Iğnı köyüne de 2 hane kaydedilmiş bunlarda bennak sahibi sayılmış ve resimleri 24 akçe hesaplanmıştır. Bekdikler köyüne de 2 hane olan bennak sahipleri kaydedilmiştir. İki bennak resmi de 24 akçe olarak kaydedilmiştir. Margos ve Eskipas ismiyle kayıtlı olan köylerde 5 nefer kayıtlıdır. Bu

neferlerden 2 tanesi bennak, 3 tanesi de mücerred sahibidir. İki bennak resmi 24 akçe olarak hesaplanmıştır.

Yavi köyü olarak adlandırılan köyü bir diğer adı da Ahmedbeyli köyüdür. Köye 22 hane kayıtlı olup bu hanelerin hepsi bennak sahibi olarak deftere kaydedilmiştir. Bennak resmi de 264 akçe olarak hesaplanmıştır. Nıfı Yavi köyü, Gazal köy ismiyle de anılan bu köye 3 hane kayıtlıdır. Bu haneler bennak sahibi olup resimleri 36 akçe olarak hesaplanmıştır. Alaşehir'deki Karacalu köyü 2 haneli olup bu haneler bennak sahibi sayılmış ve resimleri 14 akçe olarak kaydedilmiştir. Ancak burada yanlış bir hesaplama olmuştur. İki bennak resminin 24 akçe olarak kaydedilmesi gerekirdi. Alaşehir'de Üzümlü nahiyesinde olan Bölücek köyüne de 6 nefer kaydedilmiştir. Bu neferlerin 4 tanesi hane sahibi kabul edilip dört hane de bennak sahibi olarak kaydedilmiştir. Bennak resimleri de 48 akçe olarak hesaplanmıştır. Neferlerden birisi mücerred diğeri de malûl olarak deftere kaydedilmiştir. Alaşehir'e bağlı Küçük Şeyhlü köyünde de bir de Tekelüyan cemaati kayıtlı olup köyün nefer sayısı cemaatle birlikte 29'dur. Hane sayısı 22 olup bu hanelerin hepsi bennak sahibidir. Bennak resmi de 264 akçe olarak hesaplanmıştır. Diğer neferlerden de 6 tanesi mücerred bir nefer de imam olarak deftere kaydedilmiştir. Alaşehir'de Badınca'ya bağlı İnnice köyüne 4 hane kayıtlıdır. Bu haneler bennak sahibi olup bennak resmi 48 akçedir. Alaşehir'e bağlı Badında köyünde ise 10 nefer kayıtlı olup 9 nefer hane sahibi sayılmış ve 1 nefer mücerred olarak kaydedilmiştir. Hane sayılan 9 nefer bennak sahibi olup bennak resmi de 108 akçe olarak hesaplanmıştır. Boz Börklü köyüne de 4 hane kayıtlı olup bu haneler bennak sayılmış ve resimleri 48 akçe olarak kaydedilmiştir. Bir diğer köy de Temürhanlu köyüdür. Bu köyün diğer adı defterde Kemerköy olarak da yazılmıştır. Köye 4 hane kayıtlı olup bu haneler bennak sayılmış ve bennak resmi de 48 akçe olarak kaydedilmiştir.

Alaşehir'e bağlı Şehriyar köyünde 10 neferin hepsi bennak sahibi olarak kaydedilmiştir. Bennak resmi de 120 akçe olarak hesaplanmıştır. Kütay Depeciği olarak adlandırılan köye de 3 nefer kayıtlıdır. Bunlarda hane sahibi olup, bennak sahibi olarak kaydedilmiştir. Bennak resmi de 36 akçe olarak deftere kaydedilmiştir. Yazı'ya Bağlı Çakırcalu köyüne de 4 nefer kaydedilmiştir. 2 nefer bennak, 2 nefer mücerred sayılmıştır.

Vakfa bağlı olan Hotallar köyü de Saruhan Vilayetinde Adalya kazasında olup 20 nefer kaydedilmiştir. Neferlerden 19 tanesi bennak sahibi olup resimleri deftere kaydedilmemiştir. Diğer nefer de mücerred olarak kaydedilmiştir. Kuruca Deresi köyünde de bir hane kaydedilmiş o da bennak sahibidir. Vadinceli köyüne de 3 nefer kayıtlıdır. Bu üç nefer de bennak sahibidir.

Sart kazasına bağlı Averd köyüne de 4 nefer kaydedilmiş olup bunlar da bennak sahibidir. Çakırlu köyü, Alaşehir'e bağlı olup, 5 nefer kaydedilmiş ve üç bennak ve iki mücerred sahibi bulunur. Sobran köyüne de 15 nefer kaydedilmiştir. Bu neferlerin hepsi bennak sahibi olup resimleri hesaplanmamıştır.

Saruhan vilayetinde Adala kazasında olan Rahman Köyü de bu vakfa bağlı olup 10 nefer kaydedilmiştir. Alaşehir'e bağlı Bahadırlu köyü de 26 neferli olup bu neferlerden 18 tanesi hane sahibi olarak sayılmıştır. Bennak sahibi olarak da 19 nefer kaydedilmiştir. 6 mücerred sahibi olup bir nefer de kethüda olarak kaydedilmiştir. Muhtemelen kethüda da bennak sayılmıştır. 19 bennak sahibinden elde edilen resim de 228 akçedir. Bahadırlu köyüne 10 haneli bir cemaat kaydedilmiş ve bu hanelerin hepsi bennak sahibidir. Tur Ali Fakih cemaati de bu köyde olup cemaat Tabanıyassı adıyla da anılmıştır. Cemaate 14 nefer kaydedilmiş olup, bunlardan 11 tanesi hane sayılmış ve bennak sahibi olarak kaydedilmişlerdir. Bu 11 bennak sahibinden elde edilen resim 132 akçe olarak deftere kaydedilmiştir.

Alaşehir kazasında Buryalu köyüne bağlı olan Piran köyüne 5 nefer kayıtlı olup, 3 nefer hane sayılmıştır. Bu üç nefer bennak sahibi olup diğer neferlerden birisi mücerred ötekisi imam olarak deftere kaydedilmiştir. Bennak resmi olarak 48 akçe hesaplanıp deftere kaydedilmiştir. Gök-köy isimli Sart kazasına bağlı olan köye 2 nefer kaydedilmiş ve bu neferler bennak olarak sayılmıştır. Gök-köy köyüne ilave olarak Saruhan vilayetine bağlı Manisa kazasında olan 3 nefer de bu köyle birlikte deftere kaydedilmiştir. Yani Gök-köydeki 2 bennak sahibi ve Manisa'daki 3 bennak sahibi birlikte kaydedilmiş ve toplam 5 olan bennak sahibinin bennak resimleri de 60 akçe olarak hesaplanmıştır.

Sart kazasına bağlı Alihanlu köyünde de 5 nefer kayıtlı olup, bu neferler bennak sahibi olarak kaydedilmiştir. Bennak resmi 60 akçe olarak hesaplanmıştır. Karaca-viran köyü Saruhan vilayetinde Adala kazasındadır. Bu köye 10 nefer kaydedilmiş ve bu neferlerin hepsi bennak sahibi sayılmıştır. Bennak resmi de 120 akçe olarak hesaplanmıştır. Saruhan vilayetine bağlı Mendehorya köyünde de 3 hane kayıtlı olup bu haneler bennak olarak kaydedilmiştir. Bennak resmi 36 akçe olarak hesaplanmıştır. Saruhan'da Adala kazasında İsalu köyünde de defter-i atikte 4 nefer raiyyet olarak kaydedilmiştir. Bizim elimizdeki defterde köyle ilgili yazılı olan tek bilgi budur. Saruhan vilayetinde Adala kazasına bağlı Genlik köyüne 6 hane kayıtlıdır. Bu haneler bennak sahibi olarak kaydedilmiş resimleri de 72 akçe olarak hesaplanmıştır.

Kütahya vilayetinde Lazkiyye kazasına bağlı Saru Mahmudlu köyüne de 4 bennak, 3 mücerred kayıtlıdır. Bu vilayete bağlı Ağcaköy de Küre kazasında olup bir nefer buraya

kaydedilmiştir. Bu nefer de bennak sahibi olup resmi 12 akçe olarak hesaplanmıştır. Vilayetteki Kula kazasına bağlı Uğurlu Dere köyünde de 7 hane kayıtlıdır. Bu hanelerin hepsi bennak sahibi olup resimleri hesaplanmamıştır. Veled-i Depecik köyü de bu vilayette Kula kazasında olup 2 neferli bir köydür. Aynı kazada Eşme'ye bağlı Damköy'e sipahi nesli olarak bir nefer kaydedilmiştir. Defteri atikte bu köyde bazı sipahizadelerin olduğu kaydedilmiştir⁵³³.

Yıldırım Bayezid Han evkâfına kayıtlı avarız hanelerinin sayısı toplam 1115 adettir. Ayrıca Alaşehir'de ve ona bağlı olan müteferrika vakıf raiyyetlerin isimleri defteri atikte kaydedilmiştir. Alaşehir'de kasaba halkı resme kaydedilmişlerdir. Ama hariç reayadan şehre gelip o yıldan beri yaşamış oldukları şehirde bennak resmi vermişlerdir

Alaşehir'in mahsulatı olarak gebrân cizyesi 8138, hamam mukataası 7000 akçe, tapu zemin resmi 300 akçe, zemin öşrü bahçe haracı olarak müselmanan ve gebran taifesinde yıllık 12.000 akçe, sara-i şirügân (sergân?) hissesi olarak da yıllık 13.000 akçe, deştbanı resmi, ziraat ve mahsul geliri de 300 akçe, debbağın dükkân kirası ve pazardan yıllık 500 akçe ve beytülmal, gaib mal ve perakende reaya da vakfa mensup olup 800 akçe kaydedilmiştir. Zemin resmi, şehir arazi hakkı kaydedilmiş olup bunlar medrese evkâfı olduğu kaydedilmiş toplam 333 akçe hesaplanmıştır. Toplam 48.243 akçe hesaplanmış ve deftere kaydedilmiştir⁵³⁴.

2. Şeyh Hüseyin Vakfı: Alaşehir kazasında İnegöl nahiyesinde Şeyh İnehan zaviyesi kuyusuna Şeyh Hüseyin üç dönüm bağını vakfetmiştir. Bu bağ kuyunun ihtiyaçları için sarf edilmiştir. Mahsûl de 30 akçe olarak deftere kaydedilmiştir⁵³⁵.

3. Hacı Paşa Bali bin Armağan Vakfı: Kemer köyündeki mescid, zaviye ve çaha Hacı Paşa bin Armağan nakit meblağ olarak 500 akçe, köy yakınında bir armutluk, kestanelik ve bir parça bağı vakfetmiştir. Kestaneliğin mahsûlünden elde edilen öşür kuyunun tamiri ve ihtiyaçları için vakfedilmiştir. Kalan yerler de vazifeliler için vakfedilmiştir⁵³⁶.

4. Şeyh İnehan Vakfı: Şeyh İnehan Gömü köyü yakınında olan bağının divani öşründen elde edilen 200 akçelik hâsılı bir mescid vakfı olarak kaydedilmiştir⁵³⁷.

5. Halil bin Hüseyin Vakfı: Adı geçen bu kişi Alaşehir'de birbirine bitişik iki parça dükkânını, çarşı yönünde birbirine bitişik iki parça dükkânını, bir parça bağını ve 2000 nakit

⁵³³ KKA TD,nr.571, v.147b-159b / 1.

⁵³⁴ KKA TD,nr.571, v.159b-160a.

⁵³⁵ KKA TD,nr.571, v.161a / 6.

⁵³⁶ KKA TD,nr.571, v.161a / 8.

⁵³⁷ KKA TD,nr.571, v.161b / 10.

akçesini vakfetmiştir. Bunun üzerine salih bir kişinin vakıf ruhu için Kur'an okunmasını, cüzhana 700 akçe tasarruf edilmesini ve tevliyetin Hızır bin Bali Mahmud'a ait olmasını şart etmiştir⁵³⁸.

6. Şeyh Şemseddin bin Şeyh Sinan Vakfı: Camii ve zaviyeye Badınca bağı, Badınca da bir değirmen, Küçük Şeyhlü köyünde değirmen ve bahçe, Alaşehir'de sabun dükkânı, Alaşehir dolaylarında bağ, Badınca zeametinde on altı parça arazinin divaniyye öşrü ve örfiye resmi, Alaşehir'de iki parça dükkân, Duhan yaylağında armut ve ceviz ağaçları olan bahçe ve Alaşehir'de Medrese mahallesindeki bahçe vakfedilmiştir⁵³⁹.

7. Hacı Yusuf Vakfı: Hacı Yusuf Yüstellü köyünde olan zaviyeye Küçük Şeyhlü köyündeki bağı, Vadi ve Gökçe adında iki bahçeyi, dut ağaçları bulunan bahçeyi, meyve bahçesini, Küçük Şeyhlü köyündeki değirmenin mahsulü toplanıp divaniyye öşründen elde edilen 1500 akçeyi vakfetmiştir. Tevliyeti de vakfın evladından Habib, Halil ve Ramazan'a şart etmiştir. Ayrıca Piran köyünde Çukur Bağ adıyla anılan bağ vakfedilmiştir⁵⁴⁰.

8. Hazreti Cafer Bey Vakfı: Fahrü'l-emacid ve'l karim zahrü'l- ekâbir ve'l efahim sahibü'l hayrat ve kesirü'l hasenat olarak kayıtlıdır. Alaşehir'de olan iki parça yoncalığı Cafer Bey muallimhaneye vakfetmiştir. Zikrolunan iki vakıf yoncalığın mahsûlünden günlük iki akçe muallimhane fakir olan elli sübyana, muallim ve talim görevlisine günlük birer akçe verilmiştir. Tevliyet ise Ömer Bey'e şart edilmiştir⁵⁴¹. Alaşehir kazasının avarız hanesi toplam 1206 olarak kaydedilmiştir. Bunlar Yıldırım Han cediti evkâfi 1115 ve muaf olarak da 91 hane kaydedilmiştir.

---

⁵³⁸ KKA TD,nr.571, v.163b / 14.

⁵³⁹ KKA TD,nr.571, v.164b / 18.

⁵⁴⁰ KKA TD,nr.571, v.164b / 19.

⁵⁴¹ KKA TD,nr.571, v.165a / 20.

SART KAZASI

A. DİNİ MÜESSESELER

1. **Sart Şerif Camii:** Camii vakfı olarak Sart'da hamamdan 540 akçe, bir dink değirmenden yıllık 400 akçe, bir parça bağdan yıllık 40 akçe ve yetmiş dönüm mezraa hâsılı olan 120 akçe kaydedilmiştir. Sart yakınlarında Akça Kilise adında Şeyh Doydu tasarrufunda olan zaviyenin hâsılının fazlası sadırîn ve varidîne sarf edilmiştir. Bundan başka Arab Oğlu hariminde ceviz ağaçları hâsılı olarak 360 akçe ve adaklar ve sadakalar mahsulü olarak da yıllık 360 akçe kaydedilmiş ve toplam 720 akçe kaydedilmiştir⁵⁴².

B. EĞİTİM MÜESSESELERİ

1. **Miskin Dede Zaviyesi:** Kurşunlu köyünde olan zaviyeye bir bağ ve yaylakta bulunan kestane manastırı tasarruf edilmiştir⁵⁴³.

C. DİĞER VAKIFLAR

1. **Piyale Bey Vakfı:** Vakfa üç parça çay sınırında değirmen ve her biri ikişer buçuk olan Başdeğirmen, Kırca Fakih değirmeni ve İkizce değirmeni isimli değirmenler kaydedilmiştir. Zikrolunan değirmenler Manisa'da Sovucak Pınar adıyla anılan mevzide bina olunan zaviyeye vakfedilmiştir⁵⁴⁴.

2. **Valide Sultan Alemşah Vakfı:** Sart bazargâhındaki 250 parça dükkânlardan elde edilen kira hâsılları 7000 akçe olarak kaydedilmiştir. Değirmenler bu hatunun mülkü olup, vakfedildiği Defter-i cedid-i Sultaniye de kaydedilmiştir⁵⁴⁵.

---

⁵⁴² KKA TD,nr.571, v.167b / 1.

⁵⁴³ KKA TD,nr.571, v.167b / 2.

⁵⁴⁴ KKA TD,nr.571, v.167b / 3.

⁵⁴⁵ KKA TD,nr.571, v. 167b / 4.

3. Mustafa Derviş bin Yusuf Vakfı: Kaykalluda köyünde Mustafa Derviş bir parça bağını, dört adet evini, Ahmet Beylü tımarında olan incir bahçesini, Su Sandığı deresinde olan yarım hisse değirmenini ve Balıkesir’de içinde meyve ağaçları olan altı parça yerini Kaykallu Dede zaviyesinde yaşayan Sinan Dede’ye vakfedip bu yerler nesilden nesile kim şeyh olursa ona tayin edilmiştir. Şeyh kim olursa öşür ve haraçları o kişinin tasarruf etmesi şart edilmiştir⁵⁴⁶.

4. Bektaş bin Temur, Şahkulu ve Durmuş Vakfı: Şahkulu ve Durmuş biraderi olarak bilinen Bektaş bin Temur Şeyh Kaykallu köyü sınırında olan bahçesini, Şahkulu Süleyman’ın tımarında olan mülk bahçesini ve Durmuş Temür’de mülk bahçesini Sinan Dede’ye tayin etmiştir. Kaykullu Dede zaviyesine kim şeyh olursa tasarruf hakkı onundur⁵⁴⁷.

---

⁵⁴⁶ KKA TD,nr.571, v.168a / 5.

⁵⁴⁷ KKA TD,nr.571, v.168a / 6.

EMLAK VAKIFLARI

1. Mustafa Bey bin Bilal Bey Mülkü: Aydın Vilayeti Emlâk vakfı adında son olarak bir vakıf kaydedilmiştir. Birgi'ye bağlı Aya-Sürud köyünde olan Mustafa Bey bin Bilal Bey adına bir hisse kaydedilmiş ve Mustafa Bey öldükten sonra kızının oğlu Ahmet Çelebi mülkiyeti alıp tasarruf etmiştir.

Defterin 168b-169a varakları eksik olduğu için Sart kazasındaki vakıflarla ilgili ele alacağımız bilgiler kısıtlı kalmıştır. Köye yirmi dört nefer, dört sipahizadegân, iki tane de bazdarân kaydedilmiştir. Neferlerden on sekiz tanesi bennak sahibi olarak kaydedilmiştir. Köyün mahsulatı da hesaplanmış olup bennak resmi, hınta, şa'ir öşrü, milas, simsim, keten, bağ, bahçe, bostan, kendir, bürülce, altı aylık eğirmen hâsılı, saz öşrü, kovan öşrü ve arusane ve ağnam resminden toplam 3500 akçe hâsıl elde edildiği kaydedilmiştir⁵⁴⁸.

2. Şeyh Dursun Mülkü: Ayasuluğ kazasında Şeyh Dursun mülkü olarak kaydedilen mülk Mevlana Seydi veled-i Şeyh Şehabeddin mülkü olup, Şeyh Dursun burayı satın almıştır. Şeyh Dursun evladından Murad Çelebi burayı satın alıp kendi mülkü yapmıştır. Karağaç Bükü denilen Yercügezi ve Cevri Hatun binti Mevlana Zeyneddin arazisini dahi hatun satın alıp onların mülkü olmuştur. Mülklerin toplam mahsûlü yıllık 200 akçe olarak kaydedilmiştir⁵⁴⁹.

---

⁵⁴⁸ KKA TD,nr.571, v.168b.

⁵⁴⁹ KKA TD,nr.571, v.170a.

SONUÇ

Yıllardan beri vakıflar, kuruluş olarak yardımlaşmaya ve dayanışmaya öncülük etmiştir. Vakıf müessesesi her ne kadar evvelden de bildiğimiz üzere dini amaçla kurulmuş bir kurum olarak görülse de bu çalışmadan anlaşılıyor ki vakıflar aynı zamanda ekonomik, sosyal, kültürel ve hatta hukuki açıdan da büyük öneme sahiptir. İslam'da dini amaçla kurulmuş olan vakıflar Osmanlı döneminde yerini zamanla sosyal amaçlara bırakmış, hatta günümüzde de hukuki amaçlara hizmet etmiştir. Zamanla birlikte toplum değiştikçe, vakıfların amaçları da değişiklik göstermiştir.

Aydın sancağında toplumun ihtiyaçlarını karşılamak adına birçok vakıf müessesesi oluşturulmuştur. Kurulan bu vakıflar Aydın sancağının gelişmesine öncülük etmiş ve bölgenin gelişimine katkıda bulunmuştur. Aydınoğulları döneminde kurulan ilk vakıflar Aydınoğulları'nın Osmanlı yönetimine girmesiyle gelişimlerini sosyal hayatın her alanında devam ettirerek Aydın sancağının toplumsal hayatında rol oynamıştır.

Başta Aydın kazalarının hepsini kapsayan TD 571 numaralı evkaf defteri olmak üzere vakıf ve tahrir defterlerinden de sağlanan verilerle Aydın vakıfları incelenmiştir. Genel olarak vakıf kurumlarının bölgedeki etkisini ortaya koyma açısından bu vakıflar büyük önem arz etmektedir. Vakıflar, her bölgede olduğu gibi Aydın sancağının gelişmesine de öncülük etmiş kurumlardır. Tespit edilen belge ve bilgilerden hareketle Aydın şehrinin Osmanlı döneminde büyük gelişim gösterdiği görülüyor. Bu gelişmenin oluşmasında Aydın şehrinde inşa olunan vakıf kurumlarının önemi şüphesiz ki çok büyüktür.

Dolayısıyla bu çalışmada, Aydın sancağının tarihi, kurucuları, kurumları ve toplumdaki yeri analiz edilerek, Aydın vakıfları aydınlatılmaya çalışılmıştır. TD 571 numaralı evkaf defterindeki Aydın vakıf kurumlarının gelir ve giderleri analiz edilmeye çalışılmış, bir vakfi oluşturan bütün unsurlar ele alınarak çalışma tamamlanmıştır. Kanuni dönemindeki bu defter sayesinde Aydın sancağının sosyal ve ekonomik tarihinde vakıfların yeri incelenmiş ve genel olarak vakıfların toplumun ayrılmaz bir parçası olduğu kanaati pekiştirmiştir.

İncelenen defterden de anlaşılacağı üzere kaydedilen bu vakıflara büyükten küçüğe birçok bağ ve bahçe hâsılları hatta köy ve mahallelerde verilmiştir. Vakıflar sahip oldukları tarımsal gelir ve diğer kaynaklar ile kırsal ekonominin ayrılmaz bir parçası olmuştur. Vakıfların aynı zamanda kentlerde çok sayıda, çeşitli iktisadi ve ticari mal varlıkları bulunmaktaydı ve vakıflar kent ekonomisinde de hacimli bir yere sahiplerdi. Kırsal alanda geniş tarımsal arazi ve değirmenlerden, kentsel alanda hanlar, kervansaraylar, hamamlar ve çeşitli işletmelerden elde

ettikleri büyük miktardaki gelirleri ile vakıflar bölge ekonomisinde önemli iktisadi kurumlar olmuştur. Ayrıca sahip oldukları tarımsal alanlar, imalat kapasiteleri ve ticari işletmelerle de iktisadi hayatta etkin rol oynamışlardır.

TD 571 numaralı defter sayesinde Aydın'ın kazalarına ait vakıflarda dini müesseselerin ön planda olduğu görülmektedir. Camii, mescid gibi kurumlara önem verilmesi inançla alâkalı olsa da asıl amaç Aydın sancağını geliştirmek ve toplumun ihtiyaçlarını karşılamaktır. Çünkü bir toplum ihtiyaçları karşılandığı sürece varlığını gösterebilirdi. Dolayısıyla bu vakıflar sayesinde Aydın bulunduğu bölgede kendine has bir gelişim süreci göstermiştir.

Aydın'ın toplam evkaf gelirinin TD 166 numaralı muhasebe defterinde 1530 tarihinde 1.865.487 akçe olduğu kaydedilmiştir. Osmanlı Devleti'nin sancak merkezlerinden olan Aydın şehrinin incelediğimiz bu vakıflardan pek de gelir elde edemediği görülmüştür. Bu denli büyük bir sancak merkezinin vakıf gelirlerinin azımsanacak miktarda olduğunu söylemek hata olmaz. Dönemin diğer sancak merkezlerine nazaran vakıf gelirleri pek fazla değildir. Aslında genel itibarıyla baktığımızda vakıf sayısı bakımından zengin olmasına rağmen vakıf gelirlerinin az olması pek iç açıcı değildir. Vakıfların gelirleri olduğu kadar giderleri de olduğu için vakıflardan pek fazla gelir elde edilememiştir. Ancak devletin kendi bütçesinden harcama yapmaksızın vakıfların işleyişini sürdürmesi Aydın vakıflarındaki olumlu etkenlerdendir.

Tablo 1: 1530 yılında Aydın İlinde Evkâfa Ait Akçe Dağılımı

Kaza	Akçe
Tire	435.738
İzmir	372.258
Ayasuluğ	176.652
Birgi	428.809
Güzelhisar	36.084
Alaşehir	115.283
Kestel	150.851
Yenişehir	98.358
Sart	8.820
Bozdoğan	13.984
Arpaz	28.650
TOPLAM	1.865.487

*166 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (H.947-M.1530)

Tablo 2: İzmir Kazasındaki Vakıflar ve Gelirleri

Vakıf Adı	Nakit Akçe	Dükkan	Değirmen/Tahun	Hamam	Murabaha	Harım	Hane/Dam/ Beyt	Bağ	Bahçe/ Hadika	Çiftlik	Çayır	Yoncalık	Mahsül	Asma/ Kırum	Dalyan	icare	Yer/Arazi	Mahzen	Ahur/ İstabl	Mezraa	Memlaha/ Tuzla	Mukataa	Ağaçlık(dut,zeyti	Zeytinlik	İncirlik	Bademlik	Armutluk	Soğanlık	Çerağ	Sahan	Timar	Belirsiz					
Hasan Ağa Camii	10 bin																																				
Merhum Faik Paşa Manzumesi			4				2	2						1	5						5			1													
Halkapınar Zaviyesi			1				1							1								4				1											
Hamza Bey mescid ve zaviyesi																							1	4	2												
Ali V. Muhammed zaviyesi												1											1														
Umur Bey Vakfı												1																									
Ahi Osman Zaviyesi																						7	1	1													
Çağatay Kuyusu						1																		1													
Ahi Çuyuşa Zaviyesi																																					
Hacı Ali Camii			2																																		
İslam Fakih Vakfı	35 bin																																				
Seydi Veled-i Zaviyesi							3										3																				
Hacı Hamza Veled-i Ohri Mescidi		20																																			
Kala-ı Fevkani Camii																			1		3	1		2	2												
Cundi Bey b. Aydın İmareti			1					2	1													5															
Hacı İlyas V. Uçeri																								1													
Kurd İlyasBey Camii			1				1																														
Derviş Sinan zaviyesi			0,5																				30														
İbrahim Bey Camii				1			6	2	1				1											1													
Samut Baba Zaviyesi							1															4															
Hacı Kamadı Vakfı	25 bin																																				
Saib Fakih Zaviyesi								1	2															1													
Şeyh Evren Vakfı																	1																				

Derviş Yahşi Fakih Vakfı							4		1																	
Mustafa V. Hızır Zaviyesi		1				1			1									2								
Hacı Şahin Zaviyesi																										1
Alınca Cami	4 bin																									
Diryanda Kervansara yı		8	1									1			1											
Hacı Kamadı bin İlyas Medresesi	125 bin		1				4					1														
Hızır b. Mustafa Vakfı			2			1			1																	
ŐUCA'Dede Zaviyesi			1			4	3					1													4	2 0
AiŐe Hatun b.Mevlana Ömer Vakfı	1000			1		1			1																	
Abdi Fakih Vakfı								1																		
Yusuf b. Ali Fakih Vakfı																										2
Hoca Ali b. Mehmed Vakfı						7			1				1	1												
Yusuf b. Mehmed Vakfı	3 bin																									
Şeyh Abdülkeri m Vakfı						4			1								1	2								1
Mustafa Cami	40 bin																									
Hamza b. Mustafa Vakfı								2																		
Hacı Abdi b. Hamza Vakfı									1																	
Hasan Bey Mescidi									1																1	1
Hoca Yusuf Baba Zaviyesi						3						4						1	1		1					
Aydın Kethüda b. Tura Bey Vakfı			1																							
Şadıman Reis b. Ali Vakfı			2																							
Sultan Hatun Vakfı								1																		
Hersekzade Ahmed Paşa Vakfı		1		2						1																
Kıvameddi nb. Rüstem Bey Vakfı	30 bin			1						1		1														
Sultaniyye İmareti										1																

Tablo 4: Tire Kazası Vakıfları ve Gelirleri

Vakıf Adı	Nakit Akçe	Dükkan	Değirmen, Tahun	Han	Hamam	Hane, Beyt., Çardak vs	Harim	Büyükbaş Hayvan	Mukataa	Bağ, Asma, Kürm	Bahçe, Hadika	Yoncalık	Çayır	Çiftlik	Bezzazistan(bedesten)	Köy Mahsülü	İcare	Arazi / Yeri/Zemin	Memlaha	Ağaçlık(koz,,zeytin,v.s)	Zeytinlik	Kasılık	Kırışhane	Armutluk	Kesik	Yağhane	Bademlik	Mezraa /Mezari	Seki	Diğer
Nefs Bademya															13															
Tire Darülhüffaz Evkafı		2								3																				
Merhum Mehmed Paşa Camii		1	1							1	1				1		1													
Merhum Mehmed Paşa İmaretı		52	10	2	2			2	2			2	3		1		3						1		1	1				
Mevlana Hüsamzade Camii																		2												
Kara Hasan Oğlu Zaviyesi			1							1	1			1			1										1			
Darbhane Mescidi	160 bin 200	4																												
Tanrıverdi Ağa Mescidi		85							1	2																				
Hacı Kemal Ferraş Mescidi		4				1																						2		
Hoca Şah Seydi Zaviyesi														6		1											1			
Hacı Satı veled-i Mehmed Mescidi	13 bin 250	2							1																					
Umur ve İsa Bey Vakfı																1														
Cafer Çelebi b. Mehmed Şah Vakfı			1																											
Hafsa Hatun İmaretı Vakfı																1														
Yahşi Bey İmaretı			2					2	6		1						7	3			1						2			
Hafsa Hatun İmaret Vakfı																1														
Ahmedlü karyesi Elvan Zaviyesi																	1													
Kara Halil karyesi Vakfı	50 bin																3		1											
Gökbaşı Zaviyesi										2																	1			
Hisar mahallesi Mescid	25 bin	2				4									1		1													
Ahi Hacı Zaviyesi									1								1													
Yuvağılu karyesi Mescidi							1																				1			
Alihan Medresesi		5			2									2		2		1											2	
Çelebi Ese Zaviyesi										1							2													
Hamza Baba Zaviyesi																													1	
Ahi İsrail Zaviyesi										4																				
Feristeoğılu Medresesi					1	1				1				1		1														

Tablo 5: Birgi Kazası Vakıfları ve Gelirleri

Vakıf Adı	Nakit Akçe	Dükkan	Değirmen	Bac Bazar	Hamam	Hane, Beyt	Kervansaray	Kalenderhane	Mükataa	Bağ	Bahçe	Yoncalık	Başhane	Çiftlik	Bezirhane	Köy Mahsülü	İcare	Arazi/ Yer/Zemin/ Harim	Ağaçlık(koz,zeytinvs)	Kestanelik	Asma/Bagat, Kerm	Armutluk	Kazgan,Hereni vs	Zeytinlik	Yaylak	/Mezraa, Mezarı , Tarla	Belirsiz
Mekke-i Muazzama Vakfı															11												
Medine-i Münevvere Vakfı															36												
Hafsa Hatun b. Aydın Bey İmaret Vakfı															6											6	
Ahi Mahmud Zaviyesi													2		1												
Gedik Ahmed Paşa İmaret Vakfı															1												
Cüneyd Bey İmaretİ													1		1												
Şeyh İsmail oğlu Şeyh Muhyiddin Zaviyesi					1						1				1												
Şeyh Muhyiddin Vakfı															1			1									
Aydınoğlu İsa Bey Vakfı															2												
Aydınoğlu Mehmed Bey Medresesi								1		3			2		1												
Kulaksuz Mezraası															1												
Abdal Ahmed Zaviyesi									2								5		1								
Gazi Umur Bey ve Atası Mehmed Bey Vakfı															1												
Mevlana Hayreddin Mescidi			1							2							3									5	
Kenisa Mescidi								2			1						1	1	1								
Ahi Hayreddin Zaviyesi																										1	
Aspas Seydi Vakfı														4													
Kalenderhane Evkafı			1						3	2							1		1	1							
Şeyh Hamuş Zaviyesi			1		1					2					1		3						1				
Azize Hatun b. Umur Paşa Vakfı															1												
Böğrügözü Korusu														5	1												
Yatağan Dede Zaviyesi									1						2		2									2	
Mübarekoğlu Zaviyesi															1		2		1								
Ahi Mustafa Zaviyesi			4		1					1	1				1				1								

Tablo 6: Güzelhisar Kazası Vakıfları ve Gelirleri

Vakıf Adı	Nakit Akçe	Dükkan	Değirmen	Bac Bazar	Hamam	Hane, Beyt	Kervansaray	Kalenderhane	Mukataa	Bağ	Bahçe	Yoncalık	Başhane	Çiftlik	Bezirhane	Mahsul	İcare	Arazi/ Yer/Zemin	Kasılık	Ağaçlık(koz,,zeytin,v.s)	Kestanelik	Asma/Bagat, Kerm	Armutluk	Kazgan, Hereni vs nesnelere	Kitap	Bozahane	Mezraa /Mezari	Belirsiz
Yıldırım Bayezid Han Vakfı														1														
Kilisa Mescidi	4600									1				3														
Mustafa Mescidi																		3										
Güzelhisar Camii																	3											
Ahi Küçük Zaviyesi			1															2										
Yenice Mahallesi Mescid Evkafı		2														1	1											
Köprülü Mahallesi Mescid Evkafı	1800																	1										
Kaynak Zaviyesi															1		5											
Sünbüle Mescidi											1		1															
Ahi Yeğan Mescidi			2											1												1		
Şücâ' Zaviyesi																												
Ahi Mahmud Zaviyesi		1	1							1								3	1									
Ahi Dede Zaviyesi			1															3								1		
Cemâl Mescidi	1000	2									1			1				1										
Tavlı (Dolu?) Zaviyesi			1								1																	
Rabia Hatun Evkafı															1													
Yar Beyi Çahı										1	1			2	1		1											
Medrese Evkafı											1			2													1	
Yoluk Dede Vakfı											1																1	
Güzelhisar Kervansarayı		1	1							2	2																	
Ahi Sinan Zaviyesi											2			1				1							2	1		

Tablo 7: Köşk Nahiyesi Vakıfları ve Gelirleri

Vakıf Adı	Nakit Akçe	Dükkan	Değirmen	Hamam	Hane, Beyt	Kervansaray	Mukataa	Bağ	Bahçe	Yoncalık	Başhane	Çiftlik	Bezirhane	Mahsül	İcare	Arazi/ Yer/Zemin	Harım	Ağaçlık(koz.,zeytinv.s)	Kestanelik	Asma/Bagat. Kerm	Armutluk	Kazgan,Hereni vs nesnelere	Otlak	Bozahane	Mezraa /Mezari	Belirsiz
Kır Mescidi								1																		
Cuma Mahallesi Çahı							2																			
Şeker Dede Zaviyesi			1				1																			
Köşk Camii Evkafı		2		1			1									4							1			
Hersekzade Ahmed Paşa Vakfı		360																								
Valide-i Sultan Alemşah b. Merhum Sultan Bayezid Han Vakfı	720	80													11 bin											
Hacı Bey b. Hüseyin Bey Vakfı								2								2										
Mevlana Fazlullah Vakfı	28 bin 550																		1							
Şehir Deresi Köprü Vakfı								1																		
Ömer Çelebi Vakfı								1	1																	
Mehmed ve Zevcesi Ordı Hatun Vakfı								1																		
Hamza Fakih b. Yusuf Vakfı			0,5					1																		
Zekeriyya Fakih Zaviyesi								1	1							1				1						
Mustafa b. Toyran Vakfı									1							2										
Mustafa b. Kasım Vakfı									1																	
Seydi Ahmed b. Müslühüddin Vakfı	2000								3																	
Köprü Vakfı	1000																									
El- Hacc Musa Vakfı								1																		

Tablo 8: Kestel Kazası Vakıfları ve Gelirleri

Vakıf Adı	Nakit Akçe	Dükkan	Değirmen	Bac Bazar	Hamam	Hane, Beyt	Kervansaray	Kalenderhane	Yazlak	Bağ	Bahçe/ Hadika	İncirlik	Başhane	Çiftlik	Bezirhane	Mahsül	İcare	Arazi/ Yer/Zemin	Harım	Ağaçlık(koz.,zeytin.v.s)	Yoncalık	Asma/Bagat, Kerm	Armutluk	Tahun	Bozahane	Mezraa /Mezari	Belirsiz
Sultan Selim Han İmaret Vakfı															1												
Baba Sinan Zaviyesi			2						3	4								1									
Hacı Penbe Çahı									3										1								
Üveys Bey Camii									1				1		1												
Âşık Abdal Zaviyesi									4	1								1									
Ahi İvaz b. Ahi Hamza Zaviyesi													1		1												
Ahmed Paşa İmaret Vakfı															1											1	0
İne Beyi Medresesi			1,5								2		1														
Hacı Ali Vakfı									2	2																	
Ali b. Halil Vakfı									2						1												
İlyas veled-i Hasan Vakfı	10 bin																										
Karagöz Camii	3800	1									2																
Keçi-evrenlü karyesi Mescidi											3																
Mezid Baba Zaviyesi								1	2	1													1				
Ahi İvaz Zaviyesi									1	1																	
Hacı Mustafa b. Hacı Sinan Mescidi	12 bin														1												
Sinan Dede Vakfı									1						1				1								
Derviş Bekir Zaviyesi			0,5								1											1					
Hazreti Şeyh Dursun Vakfı											1				1												
Hacı Ali Debbağ Mescidi	4700																	1									
Bardakçıyan Mescidi											1										1						
Piri Bey Camii	18 bin																										
Hacı İlyas Dede Zaviyesi			1															1									
Hazreti b. Çuyuşa Karbansaray Vakfı															1			1									
Ulu Evrenlü karyesi Mescidi Vakfı	5000										2							1	2								

Şah Banu Hatun binti İbrahim Paşa Camii											1														
Merhum Abdüsselam Bey Evkafı		1			2		2									1								1	
Hafsa Mescidi																	3								
Ezine Bazarı Camii	10 bin								2		1					1									

Tablo 9: Bozdoğan Kazası Vakıfları ve Gelirleri

Vakıf Adı	Nakit Akçe	Dükkan	Değirmen, Tahun	Han	Hamam	Harım	Büyükbaş Hayvan	Mukataa	Bağ, Asma, Kürm	Bahçe, Hadika	Yoncalık	Çayır	Çiftlik	Bezzazistan(bedesten)	Köy Mahsülü	İcare	Arazi/ Yer/Zemin	Memlaha	Ağaçlık(koz,zeytinvs)	Zeytinlik	Kasıllık	Kırışhane	Armutluk	Kesik	Yağhane	Bademlik	Mezraa /Mezari	Seki	Diğer
Merhum Ahmed Paşa Vakfı														1															
Mevlana Sinan Halil Cami Vakfı					1																								
Bozdoğan Cami Vakfı			8																										
Ahi Yuvaş Zaviyesi									1																				
Ahi Şatır Zaviyesi														1															
Kanlıca Karyesi Vakfı			1						2								3												
Derviş b. Şeyh Kurd Vakfı									1																				
Ahice Zaviyesi		3															1												

Tablo 10: Arpaz Kazası Vakıfları ve Gelirleri

Vakıf Adı	Nakit Akçe	Dükkan	Deşirmen	Tahun	Han	Hamam	Harım	Büyükbaş Hayvan	Mukataa	Bağ, Asma, Kırm	Bahçe, Hadika	Yoncalık	Çavır	Çiftlik	Bezzazistan(bedesten)	Köy Mahsülü	İcare	Arazi/ Yer/Zemin	Ağaçlık(koz.,zeytinv.s)	Zeytinlik	Kasılık	Havlı	Armutluk	Kesik	Asma, Bagat, Kırm	Bademlik	Mezraa /Mezari	Kazgan, hereni, vs.	Diğer
Ahmed Paşa Vakfı			∞												1														
Selçuk Hatun Zaviyesi			1							1	2											1			1		1		
Ak Mescid Vakfı					1												1									1			
Arpaz Cami		1														1	1									3			
İlyas Bey Medresesi	8000																												
Mehmed Fakih b. Dursun Camii	7800																												
Hayreddin b. Musa Vakfı																											1		
Merhum Karagöz Paşa Vakfı		200																											

Tablo 11: Yenişehir Kazası Vakıfları ve Gelirleri

Vakıf Adı	Nakit Akçe	Dükkan	Deşirmen, Tahun	Hane	Hamam	Kervansaray	Büyükbaş Hayvan	Mukataa	Bağ, Asma, Kürm	Bahçe, Hadika	Yoncalık	Çayır	Çiftlik	Bezzazistan(bedesten)	Mahsûlü	İcare	Arazi/ Yer/Zemin	Ağaçlık(koz.,zeytinv.s)	Zeytinlik	Kasıllık	Tahun	Armutluk	Kesik	Asma, Bağat, Kürm	Bademlik	Mezraa /Mezari	Kazgan, hereni, vs.	Diğer
Hz. Ebu Eyyub Ensari İmaret															1													
Hafsa Hatun İmaret							16		1						1	1	3											
Aydın Bey Zaviye ve Türbesi									1	1			2															
Şeyh Kemal Zaviyesi																	2											
İne Gazi Zaviyesi															1		5											
Yenişehir Atık Cami									1																1			
Hüsam Bey Medresesi			2														1											
Kadı Zaviyesi																									1			
Vakıf Karyesi Mescidi																									1			
Bahşaiş Dede Vakfı				1						1	1																	
Derviş Ahmed Vakfı				1						1	1																	
Derviş Seydi Vakfı				1						1	1																	
Abdülkerim ve Bedreddin Vakfı													1															
Ahi Sinan v. Ahi Mustafa Vakfı				1						1															1			
Şeyh Nureddin v. Emin Cami				1	1				5																			
Mehmed Bunsuz Vakfı				1					1																			
Mustafa oğlu Kara Paşa Vakfı				1		1			1																			
Mevlana Piri Vakfı	1000																1											
Merhum Karagöz Paşa Evkafı		322																										
Mevlana Bedreddin Vakfı				1																	1		1					

Tablo 12: Alaşehir Kazası Vakıfları ve Gelirleri

Vakıf Adı	Nakit Akçe	Dükkan	Değirmen	Bac Bazar	Hamam	Hane	Kervansaray	Kalenderhane	Yaylak	Mukataa	Bağ	Bahçe	Yoncalık	Bashane	Çiftlik	Bezirhane	Mahsül	İcare	Arazi/ Yer/Zemin	Harim	Ağaçlık(koz.,zeytin.v.s)	Kestanelik	Asma/Bagat	Armutluk	Yatak	İncirlik	Bozahane	Havlı	Belirsiz
Merhum Yıldırım Bayezid Han Vakfı																	1												
Sultan Yıldırım Han Medresesi	9000								7					1			2	1	14					1					
Şeyh Süleyman Zaviyesi			1														1		7		1								
Merhum Yıldırım Bayezid Han Zaviyesi												1		1				1									1		
Şeyh Halil Zaviyesi		1	1							1	1																		
Şeyh İnehan Zaviyesi										1																			
Boz Börklü Baba Zaviyesi										2									1										
Hacı Paşa Bali b. Armağan Zaviyesi	500									1											1		1						
Şeyh Hamza Zaviyesi										1																			
Şeyh İnehan Vakfı										1																			
Yunus veled-i Üveys Bey Mektephanesi	5000											1																	
Ali Paşa Vakfı																	1												
Ömer b. Bilal Şah Cami, Medrese ve Karbansaray Vakfı	2000																					1							
Halil b. Hasan Vakfı	2000	2								1																			
Piyale Bey b. İlalı Bey Vakfı	1000	1								1								1					1		1		1		
Umur Bey b. Mehmed Cami										2	1																		
Derviş Muhyiddin Musluğu	500	1								1											1								
Şeyh Şemseddin b. Şeyh Sinan Vakfı		3	1							3	3								16										
Hacı Yusuf Zaviyesi			1							1	3						1												
Hazreti Cafer Bey Vakfı												2																	

Tablo 13: Sart Kazası Vakıfları ve Gelirleri

Vakıf Adı	Nakit Akçe	Dükkan	Değirmen	Bac Bazar	Hamam	Kervansaray	Kalenderhane	Mukataa	Bağ	Bahçe	Çayır	Büyükbaz	Çiftlik	Bezirhane	Mahsül	İcare	Arazi/ Yer/Zemin	Koru	Harım	Ağaçlık(koz,,zeytinv.s)	Kestanelik	Asma/Bagat	Mezari/Tarla	Çayhane	Kasıllık	Mezraa	Belirsiz
Sart Cami'-i Şerif-i Vakfi			1		1				1											1						1	1
Miskin Dede Zaviyesi									1								1			1							
Piyale Bey Vakfi			3																								
Valide-i Sultan Alemşah Vakfi		250																									
Mustafa Derviş b. Yusuf Vakfi																											1
Bektaş b. Temur Vakfi																											1

KAYNAKÇA

1. ARŞİV BELGELERİ

Tahrir Defterleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri: 8, 166.

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı Kadime Arşivi: 571

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Vakıf Defterleri: 579, 581, 586.

2. İNCELEME VE ARAŞTIRMALAR

AKBULUT, İlhan, “Vakıf Kurumu, Mahiyeti ve Tarihi Gelişimi”, *Vakıflar Dergisi*, Sayı 30, (2007) s.61-72.

AKIN, Himmet, *Aydınöğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Yayınevi, Ankara 1968.

AKTEPE, M. Münir, “Osmanlı Devri İzmir Câmileri Hakkında Ön Bilgi II”, *Tarih Enstitüsü Dergisi*. Sayı: 4-5, (1974), s. 91-193.

ALKAN, Mustafa, “Türk Tarihi Araştırmaları Açısından Vakıf Kayıtlar Arşivi”, *Vakıflar Dergisi*, Sayı: 30, Ankara 2007, s. 1-34.

ARIKAN, Zeki, “XIV-XVI Yüzyıllarda Ayasuluğ”, *Belleten*, C. LIV, (1990), s. 121- 177.

ARMAĞAN, A. Munis, *Belgelerle Beylikler Devrinde Tire*, İzmir 1983.

ASLAN, Nâsi ,“Osmanlı Toplumunda Para Vakıflarının Kurumsallaşmasında Rol Oynayan Faktörler”, *Dini Araştırmalar Dergisi*, C.1, S.2, s. 93-119.

Âşık Paşazade Osmanöğulları'nın Tarihi, Çev: Kemal Yavuz, Yekta Saraç, İstanbul 2003.

AYVERDİ, Ekrem Hakkı, *Fatih Devri Sonlarında İstanbul Mahalleleri, Şehrin İskân ve Nüfusu*, Ankara 1958.

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivleri Daire Başkanlığı Yayın No:27: *166 Numaralı Muhâsebe-î Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530)*, Dizin ve Tıpkıbasım, Ankara 1995.

BELEN, Gülay, *XV. ve XVI. Yüzyılda Tire Kazasının Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Ordu Üniversitesi SBE. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ordu 2015.

BERKİ, Ali Himmet, “Vakıf Kuran İlk Osmanlı Padişahı”, *Vakıflar Dergisi*, Sayı: 5, (1962), s. 127-131.

BERKİ, Ali Himmet, “Vakıfların Tarihi, Mahiyeti, İnkişafı ve Tekâmülü, Cemiyet ve Fertlere Sağladığı Faideler”, *Vakıflar Dergisi*, Sayı: 6, (1965), s. 9-15.

ÇAĞATAY, Neşet, “İslâm'da Vakıf Kurumunun Miras Hukukuna Etkisi”, *Vakıflar Dergisi*, Sayı:11, (1978), s. 1-7.

ÇELİK, Bülent – DEMİR Tanju, “Osmanlı Döneminde Aydın Güzelhisarı”, *Aydın İl Tarihi*, Özyurt Matbaacılık, Ankara 1997.

ÇINAR, Hüseyin–KOYUNCU KAYA Miyase, *Vakıflar Kaynakçası*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2015.

ÇİZAKÇA, Murat, “Osmanlı Dönemi Vakıflarının Tarihsel ve Ekonomik Boyutları”, www.tusev.org.tr, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul 2009.

ÇOBANOĞLU, Ahmet Vefa, *Türk Dünyası Kültür Atlası*, Cilt 4, II. Baskı, İstanbul 2012.

ÇÖTELİ, Methiye Gül, “İslam Kentinde Vakıfların Ticaret Bölgesinin Oluşumu Üzerine Etkisi: Hayrat- Akar İlişkisinin Döngüsel Doğası”, *Vakıflar Dergisi*, Sayı: 45, (2016), s. 9-29.

DARKOT, Besim, “Aydın”, *İslam Ansiklopedisi*, Cilt 2, MEB Yayınları, İstanbul 1979.

DÜSTUR-NAME-İ ENVERİ, 1928.

ERDOĞRU, M. Akif, *Kanuni Sultan Süleyman Devri Aydın İli Evkaf Defteri (Metin ve İnceleme)*, Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir 2016.

ELDEM, Halil Edhem, “Saruhanogulları, Aydınogulları, İzmiroğulları”, *İzmir Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 5, (2017), s. 175-183.

ERTEM, Adnan, “Osmanlıdan Günümüze Vakıflar”, *Vakıflar Dergisi*, Sayı: 36, (2011), s. 25-67.

GENÇ, Mehmet, “Klasik Osmanlı Sosyal-İktisadi Sistemi ve Vakıflar”, *Vakıflar Dergisi*, Sayı 42, (2014), s. 9-18.

GÖĞEBAKAN, Gökür, “XVI. yy’da Malatya Kazasında Vakıflar ve Vakıf Görevlileri”, *OTAM*, Sayı: 10, (1999), s. 59-86.

GÜLTEN, Sadullah, “Prizren Vakıflarına Dair”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 6, Sayı: 24, (2013), s. 133-141.

GÜNEŞ, Günver, “Taşradan Meşrutiyet’e Bakış: II. Meşrutiyet Döneminde Aydın Sancağı”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 11, (2010), s. 5-44.

GÜRGEN, İlknur, *XV-XVI. Yüzyıllarda Güzelhisar Kazası*, Celal Bayar Üniversitesi SBE. Yüksek Lisans Tezi, Manisa 2015.

HATEMİ, Hüseyin, “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Vakıf”, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yayınları, Cilt: 6, İstanbul 1985.

HAYKIRAN SARİBEY, Aysun, - TUNALI Ayten Can, “XIX. Yüzyılda Aydın”, *Aydın İl Tarihi*, Özyurt Matbaacılık, Ankara 1997.

IŞIK Sevgi, KADIOĞLU Songül, YILDIRIR Mehmet, *Kuyûd-ı Kadime Arşiv Kataloğu*, Ankara 2012.

IŞIK, Hayriye, “Bir Kamu Hizmeti Birimi Olarak Vakıfların Osmanlı Toplum Hayatındaki Rolü”, *Akademik Bakış*, Sayı:16, İstanbul 2009, s. 1-10.

İNALCIK, Halil - OUATAERT Donald, (Çeviren: Halil Berktaş), “Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi”, *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, Eren Yayınları, İstanbul 2000.

KAYAHAN Cantürk-GÖRKAŞ İrfan, “Osmanlı Dönemi Bölgesel Kalkınmanın Finansman Aracı Olarak Para Vakıflarının Kullanımı”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, S. 44, İstanbul 2009, s. 212-227.

KAZICI, Ziya, *Osmanlı'da Vakıf Medeniyeti*, Osmanlı Medeniyeti Tarihi Ciltleri, Kayıhan Yayınları, Cilt 2, İstanbul 2014.

KELEŞ, Hamza. “Osmanlılarda 19. Yüzyıldaki Para Vakıflarının İşleyiş Tarzı ve İktisadi Sonuçları Üzerine Çalışma” , *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 21, Sayı: 1, (2001), s. 189-207.

KOYUNCU KAYA, Miyase, “Vakıf Kurucusu Olarak Osmanlı Esnafı”, *Vakıflar Dergisi*, Sayı: 42, (2014), s. 19-34.

KÖPRÜLÜ, Fuat, “Vakıf Müessesesi ve Vakıf Vesikalarının Tarihi Ehemmiyeti”, *Vakıflar Dergisi* Cilt: 1, (1938), s. 1-6.

KURT, İsmail, “Vakıf Müessesesi XV. ve XVI. Asır Vakıfları”, *XV ve XVI. Asırları Türk Asrı Yapan Değerler*, Editör: Abdülkadir Özcan, İslami İlimler Araştırma Vakfı - Ensar Neşriyat, İstanbul 1997, s. 501-535.

KURT, İsmail, *Para Vakıfları: Nazariyat ve Tatbikat*, İslami İlimler Araştırma Vakfı-Ensar Neşriyat, İstanbul 2015.

KÜRÜM, Mükerrrem, “Aydın'daki Namazgâhlar Üzerine Bir Değerlendirme”, *Akademik Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 18, (2007), s. 101-126.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat, *XVI. Asırda Çeşme Kazasının Sosyal ve İktisadi Yapısı*, TTK. Yayınları, Ankara 2010.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat, *XV-XVI. Asırlarda İzmir Kazasının Sosyal ve İktisadi Yapısı*, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, İzmir 2000.

MÜDERRİSOĞLU, M. Fatih, “Kanuni Sultan Süleyman'ın Baniliğinde Ailesinin Yeri”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırma Dergisi*, Sayı: 18, Ankara 2013, s. 187-206.

ORTAYLI, İlber, *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*, Cedit Neşriyat, Ankara 2012.

ORTAYLI, İlber, “Osmanlı Kadısının Taşra Yönetimindeki Rolü”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 1, (1976), s. 95-107.

ÖZ, Mehmet, “Tahrir Defterlerindeki Sayısal Veriler” *Osmanlılarda Bilgi ve İstatistik*, Editör: H. İnalçık-Ş.Pamuk, DİE Yayını, Ankara 2000, s. 17-32.

ÖZCAN, Tahsin, “Osmanlı Toplumunda Sosyal Güvenlik Üzerine Bazı Gözlemler”, Osmanlı Hayat Sistemi ve Vakıflar, *Türkler*, Cilt: 10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

ÖZTUNA, Yılmaz, “Vakıflar ve Sosyal Yardım”, *Büyük Osmanlı Tarihi*, Cilt: 8, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1994.

ÖZTÜRK, Nazif, *Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi*, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1995.

ÖZTÜRK, Nazif, “Osmanlı Döneminde Vakıflar”, *Genel Türk Tarihi*, Cilt: 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

ÖZTÜRK, Nazif, *Menşe'i ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1983.

PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.III, MEB Yayınları, İstanbul 1993.

PAZAN, İbrahim, *Padişah Anneleri Eserleriyle Valide Sultanlar*, Babıali Kültür Yayıncılığı, 2. Baskı, İstanbul 2007.

SARIKAYA, Hamza, *T.T. 0008 Numaralı Tapu Tahrir Defteri'nin Transkripsiyonu ve Tahlili*, Adnan Menderes Üniversitesi Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2014.

ŞAHİN, Aslı, *XVI. VE XVII. Yüzyıllarda Aydın Sancağı'nın Demografik Yapısı*, Adnan Menderes Üniversitesi SBE. Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2008.

ŞİMŞEK, Mehmet, “Osmanlı Cemiyetinde Para Vakıfları Üzerine Münakaşalar”, *Ankara Üniversitesi Dergisi*, Cilt: 27, Sayı: 1, (1986), s. 207-220.

TELCİ, Cahit, *XV-XVI. Yüzyıllarda Ayasuluğ Kazası*, EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İzmir 1999.

TELCİ, Cahit, ” XVI. Yüzyıl Başlarına Ait Birgi Kazası Evkaf Defteri”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt: 14, İzmir 1999, s. 203-260.

TELCİ, Cahit, “Aydınolu İsa Bey: Bir Bani, Üç Cami”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt: 25, Ankara 2010, s. 337-350.

TÜRKOĞLU, İrfan, “Osmanlı Devletinde Para Vakıflarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt: 18, Sayı: 2, (2013), s. 187-196.

UĞUR, Abdullah, “Aydın Şehrinin Kuruluşu ve Gelişimi Evreleri”, *AÜ. Coğrafi Bilimler Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, Ankara 2003, s. 41-62.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, Cilt: 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988.

ÜNAL, Mehmet Ali, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Fakülte Kitabevi, Isparta 2010.

WITTEK, Paul, *Menteşe Beyliği* (Çev: Orhan Şaik Gökyay), Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 1944.

YAPUCU PULLUKÇUOĞLU, Olcay, *Aydın Sancağı 1845-1914 Sosyal, Ekonomik, İdari, Kültürel Durum*, EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İzmir 2006.

YEDİYILDIZ, Bahaeddin, “Osmanlılar Döneminde Türk Vakıfları Ya Da Türk Hayrat Sistemi”, *Osmanlı*, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt: 5, Ankara 1999.

YEDİYILDIZ, Bahaeddin, “Vakıf Müessesesinin XVIII. Asır Türk Toplumundaki Rolü”, *Vakıflar Dergisi*, Sayı: 14, (1982), s. 1-28.

YEDİYILDIZ, Bahaeddin, “XVIII Asır Türk Vakıflarının İktisadi Boyutu”, *Vakıflar Dergisi*, Sayı: 18, (1984), s. 5-41.

YEDİYILDIZ, Bahaeddin, “Vakıf”, *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 13, MEB. Yayınları, İstanbul 1986.

YILDIRIM, Celal, *Kaynaklarıyla İslam Fıkhı*, Uysal Kitabevi, Cilt: 2, Konya 1980.

YİNANÇ, Mükrimin Halil, “Aydın” (Aydın tarihi bölümünde), *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 2, MEB. Yayınları, İstanbul 1979.